

**T.C. KÜLTÜR VE TURİZM
BAKANLIĞI**

©Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü

Eser Adı: Açıklamalı Tarsusi Fütüvvetnamesi ve Ahilik

Hazırlayan: Mustafa Nur Topak

Yayın Yılı: 2023

ISBN: 978-975-17-5136-2

Ana Yayın Numarası: 3721

Kültür Eserleri Dizisi- 647

Adres: Bahçelievler Son Durak 06490
Bahçelievler/Çankaya/ANKARA

Telefon: +90 312 470 80 00

Faks: +90 312 470 54 71

e-posta: yaphaz@ktb.gov.tr

www.ktb.gov.tr

<http://ekitap.ktb.gov.tr>

**AÇIKLAMALI
TARSUSİ FÜTÜVVETNAMESİ
VE AHİLİK**

Ahi Dai Tarsusi

Şerh ve Tefsiri
Mustafa Nur Topak

ÖNSÖZ

Anadolu'da sosyal, kültürel, ekonomik ve sair yönleriyle bir zamanlar etkinlik göstermiş, özellikle tasavvufî düşünce ve pratiklerin yansımalarını bünyesinde barındıran fütüvvet ve ahiliğin günümüze ulaşan yazılı kaynakları oldukça sınırlı sayıdadır. XV. yüzyılda Tarsus kentinde yine bu kent halkının ısrarlı talepleriyle telif edilmiş olan manzum bir fütüvvetnâmeyi konu edinen bu çalışmada, eser bağlamında dini, tasavvufî yaşamın, Ahilik düşüncesi ve pratiklerinin yansımaları tespit ve tahlil edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmaya konu olan eserin yazarı din ve diğer ilimlerde eğitim almış, Anadili Türkçe'den başka Farsça ve Arapça'ya da vakıf bir bilim insanı olması nedeniyle, eserini yazarken yararlandığı/yararlanmış olabileceği kaynakların; ayetler, hadisler, edebi ve tarihi eserler vs. neler olduğu da yeri geldikçe belirtilmeye gayret edilmiştir.

Araştırma bilim dünyasında bulunan tek nüsha ve üzerinde bir çalışma yapılmamış olan el yazma fütüvvetnâme metninin daha literatüre ve araştırmacıların istifadesine sunulması ile elbette sevindik. Keza bir şekilde bu metnin ilim dünyasına kazandırılmasına vesile olmak en az araştırma ve değerlendirme içeriği kadar bizleri mutlu etmiştir.

Tarsusi Fütüvvetnamesi salt tasavvuf değil bilakis edebi bir eserdir. Edebiyat biliminin kullandığı tür türlü sanatları beyitlerde bariz bir şekilde gördük. Keza bu eserin en belirgin diğer bir özelliği hassas konularda bile uçlardan uzaktır. Genel fütüvvetlerden farklı bir yanı da Kur'an ve Sünneti merkeze alır. Ehl-i Sünnet yaklaşımı ve dört büyük halife eserde önemli bir yer tutar.

Fütüvvetname için din sosyolojisi diyebiliriz. Tarsusi; dini değerlerin ahlak ile bir anlamı vardır, aksi halde insanları kandırmada bile kullanılabilir der ve örnekler verir. Keza İslam dünyasını yüz yıllarca meşgul eden Hallac-ı Mansur faciasında yüzeysel din bilginlerinin acziyetini ve toplumu nasıl faciaya götürdüklerini, ilahi aşkın zirvesinde bir büyük veliyi anlamaktan aciz olduklarını söyler kimseden çekinmeden!

Daha başka tasavvufî güzellikleri müsadeleriniz ile bizden değil şahane eserden okumak üzere sizi Ahi Dai Tarsusi ile baş başa bırakalım.

Çalışmamı destekleyen ve araştırmamın gerçekleşmesinde büyük katkıları bulunan Prof.Dr. Hayri KAPLAN'a, üzerimde büyük emekleri olan merhum anne ve babama, kayın pederim ve kayın valideme, hocalarıma, her zaman yanımda olan ve bilgisayar başında bana aylarca yardımını esirgemeyen fedakâr eşim Zeynep Hanım, kıymetli evlatlarım Mehmet, Behice Nur ve Ayşe Nur'a, emeği geçen M.Murat Yıldırım'a ve tüm sevdiklerime, tabii ki bu mümtaz eserin müellifi büyük mutasavvıf, Horasanlı Şeyh Ahi Dai Tarsusi[Şehir Merkezinde Türbesi Bulunan Mencek Baba] Hazretlerine ve eserden lezzet alarak okuyan herkese teşekkürlerimi arz ederim.

Sevgi ve saygılarımın kabulünü arz ederim

Mustafa Nur TOPAK

ADANA-2016

KISALTMALAR

- a.g.e.** : adı geçen eser
a.g.m. : adı geçen makale
a.s. : aleyhisselam
a.g.t. : adı geçen tez
b. : bin (oğul)
bkz. : Bakınız
c. : cilt
çev. : Çeviren
f : fütüvvet
H.z. : Hazreti
h.zr. : hazırlayan
DİA : Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Ktp. : Kütüphanesi
MEB : Milli Eğitim Bakanlığı
Nr. : numara
S. : sayı
s. : sayfa
ss. : sayfalar
s.a.v : sallallahu aleyhi ve sellem; (s)
sad. : sadeleştiren
ş: şerh
t : tefsir
ts. : tarihsiz
Ünv. : Üniversitesi
vr. : varak/yaprak
vd. : ve devamı/ ve diğerleri
vb. : ve benzeri

GİRİŞ

Araştırmanın Konu ve Kapsamı

Çalışma, Tarsuslu Ahî Dâ'î'ye ait Fütüvvetnâme-i Tarsûsî'yi; dini ve tasavvufi açıdan tahlilini ve eser metninin Türkçe harflerle günümüze kazandırılmasını konu edinmektedir.

Günümüze ulaşan farklı fütüvvetnâmeler bulunduğu ve bunların büyük çoğunluğu yazma eser halinde olduğundan hepsini temin etmek ve benzer konuları işleyen ve Anadolu kökenli diğer fütüvvetnâmelerle karşılaştırılmalarda bulunmak ayrı bir çalışma konusu teşkil edeceğinden böyle bir değerlendirmeye girmedik. Fütüvvet, Ahilik ve fütüvvetnâme konularında genel diyebileceğimiz bibliyografik bilgiler eşliğinde gruplandırmalar yaparak bilgi vermeye çalıştık. Özellikle Türkçe fütüvvetnâmelerden bazıları, ilgili konuların anlatımında kaynak olarak kullanılmış böylece somut örnekler sunulmaya çalışılmıştır.

Eserin konusu ve üslubu bakımından belirli bir geleneğin halkalarından olması, el yazma eserin bir tek orijinal nüshasının bulunabilmiş olması, fütüvvetname geleneğinin ortaya çıkışı, nas ve sünneti merkeze alışı ve benzerlerinden farklı yaklaşımlar içermesi, hakkında araştırma yapmamızı zorunlu kıldı.

Fütüvvetnâme geleneğinin günümüze ulaşan yazma eserler ve yazarları bağlamında bir kaynak taramasının, ileride bu özel alanda yapılacak çalışmalar için bir deneme olacağı düşünülmektedir. Özellikle katalog bilgilerinin, alıntılardan ziyade bizzat görerek elde edilerek sunulması, sağlıklı bilgilere ve araştırmalara zemin hazırlayacağı ümidimize yöneliktir.

Hiç şüphe yok ki, daha önceden yapılmış çalışma sonuçlarının bu bağlamda aynen ve detaylı olarak tekrarı yerine daha geniş bilgi için ilgili çalışmalara atıflarla bu hususi çalışmamızın asıl konusuna odaklanmayı tercih ettik. Tabiatı ile araştırmamız reaksiyonel değil aksiyoneldir.

Amaç ve Önemi

Tasavvuf tarihi ve edebiyatı içerisinde günümüze değin üzerinde bir çalışma yapılmamış olan nadir bir eseri günümüze kazandırmanın yanı sıra, eserin muhtevasında yer alan sufi derinliğin tanıtılması, bu amaca hazırlık olarak fütüvvetnâmeler ve ilgili kavramlara ilişkin genel bir yazının takdim edilmesi hedeflenmektedir. Fütüvvetnâme geleneğini tanıtmak, bu alandaki örneklerle ilişkin gerekli literatürü oluşturmamızı gerektirmektedir. Bu husus öncelikle geçmişte bu alanda yapılmış çalışmalara vakıf olmayı, eklenebilecek yeni bulgular için kütüphane katalogları ve internet ortamında arama ve dijital görüntü hizmeti sunan kaynaklar aracılığıyla araştırmalar yapmayı gerektirmektedir. Kısmen de olsa gerçekleştirmeye çalıştığımız bu araştırmanın daha sonraki benzer çalışmalara ışık tutacağı kanaatindeyiz. Tabi ki bu çalışma, mühtevası itibariyle büyük bir hacme sahip olmasa da bilimsel özen bakımından oldukça zaman alan bir çalışmadır.

Yöntem

Her çalışmada olduğu gibi, genel bilgilendirme amaçlı olarak ilgili konuların yine ilgili daha önceki bilimsel çalışmalardan, baskı ve el yazma eserlerden hareketle anlatılmasına çalışılmıştır. Bu işlem gerçekleştirilirken bilgi fişleri, notları alınmış, elden geldiğince ilgili alanda söz sahibi ve uzman kabul edilen ciddi kaynaklara müracaat edilmiştir. Araştırmamızın ikinci bölümündeki bu çalışma, üçüncü bölümde yer alan Ahî Dâ'î Tarsusi ve Fütüvvetnâmesi üzerinde yapacağımız inceleme ve değerlendirmelere bir tür hazırlık mahiyetini taşımaktadır.

Fütüvvetnâme yazarı hakkında ulaşabildiğimiz yerli yabancı el yazma eser kütüphanelerinin katalogları, Anadolu kökenli Türkçe, Arapça, Farsça tarih ve tasavvuf konulu, özellikle ahilik ve fütüvvet konuları ve şahıslarına ilişkin bilgi sunan baskı ve el yazma eserlere, bu alanlarda günümüzde yapılan çalışmalara, kısacası erişebildiğimiz bütün kaynaklara müracaat ettik ve oldukça zaman alan bu çalışma sonucunda ne yazık ki yazar hakkında bilgi veren başka bir kaynak bulamadık. Zorunlu olarak yazarın kendi eserinde verdiği sınırlı bazı tarihi ve biyografik bilgi kırıntılarından hareketle birtakım değerlendirmelerde bulunduk.

Fütüvvetname-i Tarsusi, edebi dil ve tasavvufi derinliği ile şüphesiz ki XV. yüzyıl Tekke Edebiyatının güzide örneklerindedir.

Ahi Dai, Fütüvvetnamesinde mesnevi bölümlerini “Has Türkçe” ile yazarak Yunus dili ile halk buluşmasının şahane örneğini vermiştir. Bu bakımdan eser, günümüz Türk Dili ve Edebiyatı’na ayrı bir zenginlik katacaktır.

Hicri 880, Miladi 1475 yılında tamamlanan Tarsusi Fütüvvetnamesi, Fatih Sultan Mehmet’e muhtemelen arz edilmiş olmalıdır ki orijinal nüshası İstanbul’da elimize geçmiştir. Tüm çabalarımıza rağmen başka bir yerde ikinci bir nüshasına ulaşamamıştır. (Asıl nüsha Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi, nu: 4’te kayıtlıdır.)

Ahi Dai Tarsusi’nin Has Türkçesi; Kaşgarlı Mahmud’un Divanu Lügat-i Türk, Yusuf Has Hacib’in Kutadgu Bilig isimli seçme eserlerin dili ile benzerlik göstermektedir. Nitekim aynı coğrafya, iklim ve kültürün insanıdır.

Kilikya (Çukurova),XIII. Yüzyıldan itibaren Türkistan’dan Batı’ya akan Türk Boyları’nın hızlı göçü ile Türkleşir ve İslamlaşırken, eserin müellifinin de kullandığı dil ve aldığı derin tasavvufi öğrenim dikkate alındığında; Mevlana Celaleddin Rumi, Hacı Bayram Veli, Hacı Bektaş Veli, Ahi Evran, Taptuk Emre, Yunus Emre, Sarı Saltuk gibi Horasan Erenleri’nden olduğunu ve Türkistanlı bir Şeyh ya da Mutasavvıf olduğunu ortaya koymaktadır. Hoca Ahmed Yesevi ve Onun üstadı Yusuf Hemedani gibi büyük Türkistan Erenlerinin ekolünden geldiğini görürüz.

Ahi Dai Tarsusi, Mutasavvıf terbiyesi gereği olmalı ki asıl adını eserinde belirtmemiştir. Ancak mertliği ile Rüstem, cömertliği ile de Hatem gibi bilinen, Erenler arasında Tarsus sedefinin incisi diye bilinen Ahi Dai Tarsusi büyük ihtimalle, Tarsus Danyal Peygamber Türbesi Ve Makam Camii’nin 200 metre doğusunda, bu gün Tekke Mahallesi olarak bilinen mekândaki türbesinde medfun bulunan Türkistanlı Şeyh olarak bilinen “Mencek Baba” olması en kuvvetli ihtimaldir. Çünkü Mencek Zaviyesi Vakfiyesini incelediğimizde gördük ki; Yesi, Ğucduvan, İncir Fağnevi, Ali Ramiteni Hazretleri gibi Nakşibendi Meşayihinin isimleri dahi zikrolunmakta ve kendisinin de Türkistan’dan geldiği bilinmektedir.

Tarsus’ta bulunan Tekke, Medrese ve Dergâhların; öncelikle 80 kadar Türkistan şehir ve kasabasının Batı’ya yani öncelikle Diyar-ı Rum’a (Anadolu) göç eden Türklere hizmet amaçlı olduğunu ve “Bevvab” denilen hizmetçi veya kapıcıların, Türkistan illerini ve ahalisini iyi bilenlerden seçilerek ve maaş verilerek vazifelendirilmeleri ve Şeyh Ahi Dai Tarsusi Hazretlerinin Hicri 881-885 yıllarında vefat ettiği tahminlerimiz, “Mencek Baba” diye bilinenTürkistanlı Nakşibendî Şeyhi Abdullah Mencik’in vefat tarihi ve irşad hizmetleri ile Fütüvvetname’deki dil ve tasavvufun en hassas konularına derin vukufiyet örtüşmektedir.

Elbette bu husus, eserin tefsiri ile birlikte daha derin ilmi araştırmaya ve müstakil bir bilimsel çalışmanın mevzuu olmaya namzettir, muhtaçtır. Teyid ederiz ki bu esere bir tefsir yazmak borcumuz vardır. Çünkü beyitlerdeki sufi derinlik, sosyolojik entelektüel bakış, Hallac’ın meşhur sözünün doyurucu açıklaması ve sır perdesini aralanması ve daha başka yönleriyle eser bir tefsir çalışması ile ancak toplumun hizmetine tatmin edici boyutuyla sunulmuş olabilecektir.Bu çalışmamız akademik dünyanın kaynak eserleri arasında kendine yer bulacaktır.

Fütüvvetnâme tanıtım ve değerlendirmesinde üç ana başlık altında; dini konu ve kavramları, tasavvufi konu ve kavramları, Fütüvvet erkân ve âdâbına ilişkin kavramları ele alıp eser bağlamında açıklamaya gayret ettik.

FÜTÜVVETNAMELER

Fütüvvet ile ahilik tamamen aynı şey olmamakla beraber, fütüvvetin ahiliğe kaynaklık eden en önemli kurum olduğu şüphesizdir.

Sözlükte fütüvvet genç, yiğit, cömert demek olan “fetâ” kelimesinden türemiş olup gençlik, kahramanlık ve cömertlik anlamında kullanılır. Terim olarak ise dünya ve ahirette halkı nefesine tercih etmek, cömertçe vermek, başkasını rahatsız etmemek, şikâyet ve sızlanmayı terk etmek, haramlardan uzaklaşmak ve ahlaki değerlere sahip olmak diye tanımlanmıştır.¹

Fütüvveti konu edinen edebi eserlere de “fütüvvetnâme” denir. Arapça, Farsça ve Türkçe kıymetli çok sayıda fütüvvetnâme yazılmıştır. Bu eserler özellikle gençlerin ve tüm toplumun dinsel güzel ahlak değerlerini benimsemeleri amacıyla yazılmışlardır. Fütüvvetnâmeler bu amaç doğrultusunda “yol işaretleri” diyebileceğimiz gerekli temel kuralları ve bu kuralların beşeri ve ilahi boyutunu kaynakları ile ele alırlar.

Birçok fütüvvetnamede “Çâr Pîr” olarak adlandırılan dört büyük peygamber “fetâ büyükleri” olarak zikredilir. Bunlar; Hz. Âdem, Hz. Nuh, Hz. İbrahim ve Hz. Muhammed’dir. (a.s)

Geleneğe göre fütüvvet, Cebrail tarafından sırasıyla Hz. Âdem, Hz. Nuh, Hz. İbrahim ve Hz. Muhammed’e intikal etmiş ve dolayısı ile bu dört peygamber vasıtası ile oğuldan oğula geçerek varlığını sürdürmüştür. Son Peygamber Hz. Muhammed’de din kemale ermiş, din ile birlikte fütüvvet de tamamlanmıştır. Bu hükümler kıyamete kadar bakidir.²

“Fütüvvet ehli” Farsça’da fütüvvedâr, civânmerd ve Arapça’dan geçen fetâ kelimeleriyle karşılanmıştır. Fetâ kelimesinin çoğulu fityândır. Yine Arapça’da fütüvvet şeyhlerine ebu’l-fityân ve seyyidü’l-fütüvve denilmiştir.³

Bununla birlikte büyük fütüvvet erbabı ile ilgili olarak muhtelif fütüvvetnâmelerde Hz. Musa ve Hz. Yusuf gibi başka peygamberlerin de zikredilmesi yanı sıra diğer 124 bin peygamberin de fütüvvet ilmi ile görevlendirildiği zikredilir.

Hz. Muhammed’in ashabından Çâr-ı Yâr-i Güzîn dediğimiz dört büyük halifenin ve diğer bazı sahabelerin isimleri ile birlikte anıldıklarını da görüyoruz. Yine Hak Teâlâ’nın Kehf suresinde fetâ olarak nitelediği Ashâb-ı Kehf’in de bu bağlamda bazı fütüvvetnâmelerde yer aldığı görülmektedir.

Tasavvuf literatüründe fütüvvetin özel başlıklar yahut müstakil eserlere ad ve konu olacak şekilde yer bulması, siyasi, toplumsal, ekonomik yönlerden ziyade dini, daha doğrusu tasavvufi bir mahiyet arz ettiğini göstermektedir. Nitekim tasavvuf literatürünün bir birikimi gibi görülen “el-Fütühâtü’l-Mekkiyye” eserinde İbnü’l-Arabî fütüvvet için ayrı bir bölüm açmıştır. Ona göre fütüvvet, kuvvet makamına aittir ve fetâ diye nitelenen kişide asla zaaf bulunmaması gerekir. Fütüvvet ehli her varlıkla, o varlığın derecesine ve kadrine göre muamelede bulunur. Bilhassa güzel huylara sahip olur. Efendisi olan Tanrı’nın hükmü altında bulunan fakat tabiat ve nefis âlemleri ile adetlere üst olan kişi fetâdır. Fütüvvet ehli olanlar halka ihsan ve ikramda bulunurlar, kerem sahibi olurlar. İbrahim Peygambere bu huyundan dolayı fetâ denmiştir. Fütüvvet makamına ancak Melamîler sahiptir. Çünkü onlar kul suretinde olan sultanlardır. Onları insanlar ve cinler bilmez amma melekler tanırırlar. Seyyid Şerif Cürçânî de bu tanımlara ek olarak şöyle der: “Fütüvvet; halkı dünya ve ahirette kendinden üstün tutmaktır.”⁴

“Lâ fetâ illâ’Alî, lâ seyfe illâ zü’l-fikâr” şeklindeki ünlü sözün hadis kaynaklarımızda geçmese de menkıbevi tarzda yazılmış kaynaklarımıza göre sebep-i vürudu şöyle anlatılır: Bir gün bir dilenci gelmiş ve bir şey istemişti. Bunun üzerine Hz. Muhammed (s.a.v): ‘Bana bir şey verin’ dedi. Ali, kalktı gitti. Bir dinar, beş dirhem ve bir kap yemek getirdi. Peygamber sorunca dedi: “ O istediği zaman içimden bir parça yemek vermeyi geçirdim. Derken hatırıma beş dirhem vermek geldi. Giderken bir dinarım var,

¹ Köksal, M.Fatih, *Ahi Evran Ve Ahilik*, KVK Yy., Kırşehir 2006, s. 65.

² Şeker, Mehmet, *Türk-İslam Medeniyetinde Fütüvvet ve Ahiliğin Yeri*, Ötüken Yay., İst.2011, s.36.

³ Gül, Kemal Vehbi, *Anadolunun Türkleştirilmesi ve İslamlaştırılması*, Toker Yy., 1971, s. 178.

⁴ Gül, Kemal Vehbi, a.g.e., s. 182.

onu da vereyim, dedim. Hatırıma geleni ve içimden geçeni vermemezlik edemezdim, dedi. İşte bunun üzerine Hz. Peygamber: “Lâ fetâ illâ’Alî, lâ seyfe illâ zü’l-fikâr” dedi.”⁵

Halife Nâsır ve Fütüvvet Teşkilatı

Fütüvveti kendilerine şiar edinen bir topluluğun, daha hicretin II. yüzyılında mevcudiyeti bilinmekte ise de fütüvvetin kurumsallaştırılması Abbasi halifesi Nasır zamanında olmuştur. Halife Nasır Li-dinillah, fütüvvet kurumunu resmileştirdikten sonra ikinci adım olarak asıl gayesini gerçekleştirmeye girişmiş, diğer hükümdarlara gönderdiği elçiler aracılığıyla onları da teşkilata dâhil etmek istemiştir. Bu amaçla Anadolu Selçuklu Devleti Hükümdarı I. İzzattin Keykavus’a Şihabüddin Sühreverdî başkanlığında bir heyet göndererek kendisini teşkilata dâhil etmiştir. Fütüvvet teşkilatına giren Anadolu Selçuklu Sultanları arasında I. İzzeddin Keykavus, I. Alâeddin Keykubad ve I. Gıyaseddin Keyhüsrev’in isimleri geçer. Bu girişimlerin Anadolu’da Ahilik teşkilatının gelişmesinde etkili olduğu tahmin edilmektedir.

Halife Nasır’ın teşviki ile gerçekleşen bu temaslar sonunda fütüvvet anlayışını temsil eden mutasavvıfların Anadolu’ya gelmesiyle burada büyük bir irşad faaliyeti başlamıştır. Bilhassa Evhadüddin Kirmanî ve halifeleri için çok sayıda zaviye yapılmıştır. Ancak Anadolu’da Ahiliğin yaygınlaşması ve kurumlaşmasının sadece bu gelişmelere bağlı olmayıp Moğol tehlikesi nedeniyle Orta Asya’dan Anadolu’ya sürmekte olan göçün de etkili olduğu bilinmektedir.

Ahiliğin Anadolu’daki gelişimi üzerine bilim adamlarının görüşlerinde önemli farklılıklar gözlenmektedir. Fuat Köprülü, fütüvvete kaynaklık eden dini hareketlerin Batınlıktan çıktığını söyler. Daha sonra XIII.yüzyılda Ahilik adı altında çok önemli ve çok yaygın bir mesleki-tasavvufi bekârlar zümresi bulunduğunu, bunların Osmanlıların ilk zamanlarında mühim bir vazife gördüklerini, bunların fütüvvet mesleğine sahip olup senetlerini Hz. Ali vasıtasıyla Hz. Peygambere kadar götürdüklerini, sufilerin hırkalarına karşılık bunların fütüvvet şalvarı giydiklerini, içlerinde birçok kadı ve müderrislerin bulunduğunu, bu teşkilatın her hangi bir esnaf topluluğu değil, o teşkilat üzerine istinat eden, akidelerini o vasıta ile yayan bir tarikat sayılabileceğini belirtir.

Köprülü, daha sonra Ahiler namıyla bilinen fütüvvet zümrelerinin, İslam âleminin hemen her tarafında göze çarpan esnaf teşkilatına bağlı bulduklarını ve Ahilik teşkilatlarının Rüfailik, Halvetilik, Mevlevilik ve Bektaşilik gibi tarikatlar ile de pek çok bakımlardan ilişkili görülmesi gerektiğini, Ahilerin XIII. yüzyıldan XV. yüzyıl sonlarına kadar, bilhassa anarşi devrelerinde siyaseten çok önemli roller oynadıklarını, yine bu zümrenin Osmanlı Devletinin kurulmasında etken olduğunu ve Osmanlı merkezi idaresi güçlendikten sonra sadece esnaf teşkilatı mahiyetinde kaldığını ifade etmektedir.”⁶

Bazı bilim adamları ise, Ahiliğin doğrudan doğruya Türk kaynaklı bir kurum olduğu görüşündedirler. Bunlar arasında en iddialı isim olarak Neşet Çağatay’ın Ahiliğin fütüvvetten ayrı ve Türklere özgü bir kurum olduğu tezi önemli oranda kabul ve destek görmüştür.

Ahiliğin kaynağının Orta Asya’ya kadar gittiğini söyleyen Çağatay, tezini Türklerin İslam öncesi dönemlerden beri, sanat, ticaret ve başka meslek alanlarında büyük gelişmeler gösterdikleri, hatta ünlü Rus bilgini W. Barthold’un tespitlerini referans göstererek ticari olarak “Çek”in ilk defa Orta Asya’da Türkler tarafından kullanıldığı ve kelimenin Türkçe “çekmek” fiilinden geldiği gibi dayanaklarla öteden beri ticari hayatın içinde olan Türklerin bu kurumu kurmuş olmalarının gayet tabii olduğu görüşüne dayanmaktadır.⁷

Çağatay, Avrupalı yazarların her önemli konuda olduğu gibi, Ahiliğin de temelini Arap, İran ve Avrupa’ya dayandırmaya çalıştıklarını; Ahiliğin kökenlerini Avrupa korporasyonlarına, Arap ve İran fütüvvetçiliğine, Melamilik, Karmatilik ve hatta Masonlukta aradıklarını ifadeyle bunu şiddetle reddeder. Ahiliğin bir Türk Kurumu olduğunu ve en etkili delil olarak İbn Batuta Seyahatnamesi’ni gösterir.⁸

⁵ Gül, Kemal Vehbi, a.g.e., s. 182.

⁶ Köksal, a.g.e., s.59-60.

⁷ Çağatay, Neşet, *Ahlakla Sanatın Bütünleştiği Türk Kurumu Ahilik Nedir?*, TESK Yay., Ankara tars., s.6.

⁸ Çağatay, Neşet, *Ahiliğin Türk Ekonomisine Getirdikleri*, İst., ESDB Yay., Ankara 1982, s.88.

Ancak Çağatay'ın tezi, tarihi veriler ışığında kabul görmemiş ve Ahilik kurumunun Fütüvvet kaynaklı olduğu bilimsel tespitler ile açıkça ortaya konulmuştur. Nitekim Fütüvvet başkanı Abbasi Halifesi Nasır'ın XIII. yüzyılda Konya'ya gönderdiği Sühreverdi heyeti ile Alaüddin Keykubat'a Ahilik hil'atinin giydirilmesi merasimi bu durumu teyid eden amillerdendir.

Ahilik

Ahi kelimesi üzerinde her ne kadar çeşitli görüşler ileri sürülmüş ise de makul olanı bu kelimenin Arapça asıllı olduğudur. "Ahi" kardeşim demektir ve fütüvvet temeli üzerine bina edilmiştir. Dolayısıyla "Ahilik" kardeşliktir. Geleneğe göre Fütüvveti bizzat Hz. Peygamber tanımlamış, tesis etmiş ve sahabe-i kiram arasında kurduğu güzel beşeri münasebetler ile insanlık âlemine göstermiştir.

Bilhassa XIII. yüzyılda Kırşehirli Şeyh, Ahi Evran ile başlayan ve meslek erbabının eğitimini öne alan Ahilik oluşumu bütün ahlaki ve insani boyutunu ve merasimlerdeki temel kuralları, fütüvvet ve fütüvvetnamelerden alır. Aslında Ahilik, Fütüvvetin esnaf ve sanatkârlar içinde tecessüm etmiş halidir.

Bir diğer ifadeyle Ahilik, İslam dünyasında Abbasi Halifesi Nasır tarafından kurumlaştırılan Fütüvvet Kurumunun, Anadolu'da XIII. yüzyıldan itibaren milli ve yerli unsurlarla donanmış bir şeklidir. Ahilik, Türk esnafının hayat anlayışına ve dünya görüşüne uygun olması sebebiyle daha çok esnaf arasında gelişmiş olmakla birlikte esnaf dışından da çeşitli meslek erbabını bünyesinde barındıran, Ahi Evran-ı Veli önderliğinde Anadolu'da, Anadolu dışında Balkanlar, Orta-Doğu ve Kafkaslar'a kadar yayılan sivil bir yapılanmanın adıdır.⁹

"Türk Fütüvvet Hareketi" denilebilecek "Ahilik Kurumu" XIII. yüzyılda kurulup XX. yüzyıla dek, köylere varıncaya kadar Anadolu Türk Toplumunda varlığını kesintisiz biçimde sürdüren; Anadolu Türk Toplumunun birlik ve beraberliğini, refah ve düzenini sağlayacak ve halkın maddi manevi ihtiyaçlarına cevap verebilecek tarzda örgütlenen, amaç ve çalışma tarzı açısından topluma hizmet sevdası ve aşkıyla bir tür özel yönetmelik sayılabilecek "Ahi Şecere ve Fütüvvetnameleri" ile belirlenmiş "iş-meslek-ahlak" disiplini; şeyh, usta, kalfa, çırak, yamak hiyerarşisi doğrultusunda çalışmayı bir tür ibadet telakki eden; sınaî, ticari, askeri ve iktisadi ve içtimai, eğitsel faaliyetlerde bulunan bir sivil toplum kuruluşudur.¹⁰

Daha geniş bir açıdan bakacak olursak Ahilik, bir yandan tek tek fertlerin ahlaki erdemler bakımından donanımlarını onları iyi birer birey yapmayı amaçlayan; öte yandan da bireylerin oluşturduğu aileden millete ve hatta topyekûn insanlık âlemine varıncaya kadar bütün toplumsal yapıların huzurlu, müreffeh, barış ve esenlik içinde yaşamalarını hedef alan bir "insanlık kurumu"dur.¹¹

Bu hususta Enver Behnan Şapolyo da dikkat çekici bir tespitte bulunur ve şöyle der: "Ahiler ocak başında demir dövüyorlar, tezgâhlarda kumaş dokuyorlar, sağlam mallar satıyorlardı. Bu tasavvuf cereyanının karşısında Türk zekâ ve becerisi bir de 'iş teşkilatı' kurmuştu. Vakia bunlar zaviyelerinde ibadet ediyorlar, dini bir hava içinde yaşamakla beraber iş terbiyesiyle de çok mükemmel yetişmekte idiler."¹²

Görüldüğü gibi fütüvvet ile ahilik, bir ağacın kökleri, gövdesi ve dalları arasındaki bağ ve ilişki gibi bir irtibata sahiptir. Bu irtibatın temeli de asıl karakteri itibarıyla dini ve tasavvufidir.

Anadolu'da Fütüvvet, Ahilik ve Tasavvuf

Ahiler bir esnaf teşkilatı olarak örgütlendikleri Anadolu'da XIII. yüzyılda Selçuklu sultanlarının desteğini de almayı başarmışlardı. Bu teşkilatın devlet eliyle desteklenmiş olması daha da yaygınlaşmasına yol açmış ve etkinliğini artırmıştır. Nitekim Türkiye Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubad

⁹ Köksal, a.g.e., s. 57.

¹⁰ Uçma, İsmet, *Bir Sosyal Siyaset Kurumu Olarak Ahilik*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniv., S.B.E., İstanbul 2003, s.171.

¹¹ Köksal, a.g.e., s.58.

¹² Şapolyo, Enver Behnan, *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi*, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1964, s.210.

(1220-1237) zamanında kendisini fütüvvetin başı sayan Abbasi Halifesi Nasır Li-dinillah (1180-1225) bir elçi ile fütüvvet elbisesi göndermiştir. Gelen elçi fütüvvet teşkilatının “şeyhü'l-meşâyh”i olan Şihabüddin Sühreverdî'dir. Konya'ya gelen Sühreverdî ve heyeti büyük bir merasimle karşılanmış ve Alaüddin Keykubad'a hil'at giydirmiştir.¹³

Türk asıllı Şeyh Evhadüddin Hâmid el-Kirmanî'nin (ö. 1238), Anadolu'daki fütüvvet teşkilatına mensup şeyhlerin başına “şeyhu's-şüyuh” olarak görevlendirildiği bilinmektedir. Evhadüddin Kirmanî, Ahiliğin kurucusu olarak kabul edilen Ahi Evran Şeyh Nasuriddin Mahmud'un hocası ve kayınpederidir. Bu bağlantı, aynı zamanda ahiliğin kadınlar kolu olarak faaliyet gösteren “Bâciyân-ı Rûm”un başı sayılan Fatma Bacı'nın babasının da Evhadüddin Kirmanî olduğunu göstermektedir.¹⁴

Anadolu Selçuklu Sultanlarının Ahilik mensubu olmaları bu teşkilatı Konya ve diğer Selçuklu illerinde güçlendirmiş ve o denli de etkinliğini artırmıştır.

Eldeki kaynaklar Konya'da Ahilerin varlığını açıkça göstermektedir. Bunlardan İbn Batuta'nın, *Seyahatname*'sinde İbn Kalemşah'ın zaviyesinde konakladığını anlatırken zaviye ile ahilerin fütüvvet anlayışları hakkında verdiği bilgiler dikkat çekicidir.¹⁵

Bu arada Ahiliğin tarihçesi ile alakalı olarak bu temel bilgilerin yanı sıra daha özel ve belli başlı ahi ileri gelenleri hakkında yazılmış eserlerin günümüze kadar intikal ettiğini ve bunlardan Ahmed Eflakî'nin *Menâkıbü'l-Ârifîn* adlı kitabının önemli bilgiler verdiğini burada belirtmeliyiz.

Ahiler hakkında görgüye dayanarak bilgi veren ilk kaynak, Anadolu'nun birçok şehir, kasaba ve köylerini gezerek dolaşan Kuzey Afrikalı seyyah İbn Batuta'dır. İbn Batuta, 1333 yılında Alanya'dan Anadolu'ya ayak basmış ve bu bölge halkının yaşayışı hakkında ayrıntılı bilgiler vermiştir.¹⁶

İbn Batuta, Anadolu halkını şöyle tanıtır:“Bilad-ı Rum (Anadolu) adıyla anılan bu memleket, dünyanın en güzel yeridir. Allah başka yerlere verdiği ayrı ayrı güzelliklerin hepsini birden bu topraklara vermiş. Ahalisinin yüzleri çok güzel, elbiseleri temiz, yemekleri nefistir. Bereket Şam'da, şefkat Rum'da denmesi yerindedir. Zira gerçek şefkat Anadolu halkı olan Türkmenler arasındadır. Burada hangi eve ya da zaviyeye insek, erkek ve kadın komşularımız halimizi hatırımızı sorarlardı. Kadınlar erkeklerden kaçmazlar. Ayrılışımızda da sanki kendi halkımızdan, akrabalarımızdan biriymiş gibi candan uğurlar, hatta kadınlar ağlaşırlardı. Bu memleketin âdetince ekmek haftalık olarak yapılır. Şehrin erkekleri ekmek pişirildiği gün bize sıcak ekmekle gayet nefis yiyecek hediye ederler ve 'Bunu size kadınlar gönderiyorlar, hayır duanızı istiyorlar' derlerdi.”¹⁷

Seyyah İbn Batuta Ahileri tanıtırken şunları da ilave eder:“Ahi, ah (kardeş) kelimesinin müfred birinci şahsa izafetle söylenmesinden meydana gelmiştir (kardeşim demektir). Bunlar Anadolu'ya yerleşmiş bulunan Türkmenlerin yaşadıkları her yerde şehir, kasaba ve köylerde bulunmaktadırlar. Memleketlerine gelen yabancıları karşılama, onlarla ilgilenme, yiyeceklerini, içeceklerini ve yatacak yerleri sağlama, ihtiyaçlarını giderme, onları uğursuz ve edepsizlerin ellerinden kurtarma, şu veya bu sebeple bu yaramazlara katılanları yeryüzünden temizleme gibi konularda bunların eş ve benzerlerine dünyanın hiçbir yerinde rastlamak mümkün değildir.”¹⁸

İbn Batuta'dan XIV. yüzyılda Anadolu Ahileri ve buldukları şehirler ve teşkilatları, çalışma biçimleri konusunda önemli bilgiler alıyoruz. Alanya, Antalya, Burdur, Tire, Denizli, Manisa, Konya, Ankara, Aksaray, Niğde, Kayseri, Sivas, Gümüşhane,Erzincan, Erzurum, Bolu, Kastamonu, Bursa, Balıkesir gibi illerde Ahi kuruluşları ile ilgili çok olumlu görüşleri ve yaşam biçimleri hakkındaki gözlemlerine ulaşıyoruz. Ankara Ahi Mamak (Mamak), Ahi Mes'ud (Etimesgut), Bursa'da Kestel nahiyesi o zaman “Ahi” ismi ile anılıyordu. Buna benzer daha pek çok örnek verilebilir ki, bazı yerleşim birimlerine isim veya sıfat olarak “Ahi” adının verilmiş olduğunu biliyoruz.[Keza Anadolu'da bugün

¹³ İbni Bibi, *el-Evamirü'l-'Alâiyye fi'l-Umûri'l-'Alâiyye*, Hazırlayan: Mürsel Öztürk, Ankara 1996, c. 1, s.249-251.

¹⁴ Bayram, Mikail, *Ahi Evran ve Ahi Teşkilatının Kuruluşu*, Konya 1991, s.28; Bayram, Mikail, *Bacıyan-ı Rum*, Konya 1997, s. 10, 18.

¹⁵ Şeker, Mehmet, *İbn Batuta'ya Göre Anadolu'nun Sosyal Kültürel ve İktisadi Hayatı İle Ahilik*, Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü (HAGEM) Yayınları, Ankara 2001,s. 74.

¹⁶ Şeker, *Türk-İslam Medeniyetinde Ahilik ve Fütüvvetnamelerin Yeri*, s.38.

¹⁷İbn Batuta, *İbni Batuta Seyahatnamesi*, Mehmet Şerif tercümesi, Matbaa-i Amire, İstanbul 1914, s. 283.

¹⁸İbn Batuta, a.g.e., s. 312.

“Ahiler” ismi ile müsemma sülalelerin varlığı; pek çok şehir, kasaba ve köylerde yaşadıkları bir vakiadır.] Tarihçi Âşıkpaşazade'nin Ahiler hakkında verdiği bilgiler Anadolu'nun Türkleşip İslamlaşmasında onların öncülüğünün açıkça görüldüğünü anlamamıza yardımcı olmaktadır. Onun bildirdiği gruplardan Anadolu Gazileri, Anadolu Abdalları ve Anadolu Bacıları yanında Anadolu Ahileri de bulunmaktadır.¹⁹

Ahilerin, Anadolu'nun hemen her tarafında görüldüklerini ve faaliyette bulduklarını, böylece Anadolu'nun bunlar tarafından kurulan müessese ve teşkilatlarla gelişip mamur hale geldiğini başka tarihçiler de ifade etmektedirler. Tarihi kayıtlara göre Ahilerin faaliyetleri sayesinde Anadolu, sosyal ve kültürel anlamda da zenginleşmiş ve bu topraklarda yeni bir medeniyetin temelleri atılmıştır.²⁰

Anonim Selçuknâme olarak tanınan ve Feridun Nafiz Uzluk tarafından *Türkiye Selçukluları Tarihi* adıyla yayımlanan (Ankara 1952) eser Selçuklu Hanedanı ve özellikle Türkiye (Anadolu) Selçukluları hakkında bilgiler vermekle birlikte ahiler ve faaliyetleri ile ilgili bazı bilgiler de sunmaktadır. Üstelik *Anonim Selçuknâme*'de Hz. Mevlana ve çağdaşı tanınmış veya yeterince tanınmamış pek çok ahi ve mutasavvıf hakkında “günlük” diyebileceğimiz kısa ve özel bilgiler de sunulmuş ve o günleri, büyüteç tutarak gözlerimizin önüne getirmiştir.²¹

Fütüvvet öncelikle enbiya ve evliyanın vasfıdır. Binaenaleyh tasavvuf ilminin konusudur. Bu bakımdan büyük mutasavvıfların fütüvvet eğitimi aldıklarını, ilim ve irfan ocağı dergâhlarda müfredat olarak İslami ilimleri tahsil ettiklerini biliyoruz.

Ahilik ve Fütüvvet ilişkisi hakkında şu hususun gözden ırak tutulmaması gerekir: Ahilik, Fütüvvet temelleri üzerine bina edilmekle ve ondan feyiz aldığı söylemek ile birlikte üzerinde görüş birliği bulunan husus odur ki Ahilik, bir tarikat olmaktan ziyade “Meslek Kuruluşu” dur.

Ahilerin, Bektaşî ve Mevlevîler dışında dönemin önemli tarikatlerinden Rifai, Kadiri ve Haydari tarikatleri ile de türlü münasebetleri ve yakınlıkları olmuştur. Anonim Bektaşî fütüvvetnâmelerinin, Ahmed er-Rifai'ye müntesip bir zat tarafından kaleme alınan *Yasin er-Rifai Seyahatnamesi*'nin varlığı; Abdulkadir Geylani'ye sık sık yapılan tazimler ve dualar ve şecere kayıtlarından Kadirilere ait olduğu anlaşılan bir *Ahi Şecere*'nin mevcudiyeti, Ahiliğin tasavvuf ve tarikatlerle ilişkisini gösterdiği gibi, başlı başına bir tarikat olmadığını da işaret eden önemli belgelerdir.

Fuad Köprülü, Şapolyo ve bazı tarihçilerin Ahiliği bir tarikat olarak nitelemelerinin bu tespitimiz ile çelişmediği kanaatindeyiz. Çünkü onlar “bir nevi tarikat” bir “meslek tarikatı” gibi genel ifadeler kullanmışlardır. Burada mevzubahis ettiğimiz husus ise Ahiliğin başlı başına bir tasavvufi tarikat olmadığı ama tarikatlardan da ayrı olmadığıdır.

Nitekim Ahiliğin ders kitabı konumunda yazılmış eserlerin farklı tarikat mensubu müellifler tarafından kaleme alındığını düşünürsek Ahilik, tüm tarikatları ve mutasavvıf zümreleri kucaklayan “birlik ve hoşgörü” esasına dayalı “toplumsal mutabakat kurumu” olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türk siyasi tarihinin XIII-XV. yüzyıllar arasındaki şekillenmesinde, Anadolu'da mevcut tarikat veya teşkilatlardan özellikle Bektaşîlik, Ahilik ve Mevlevîliğin diğer oluşumlardan daha önde olduklarını ve önemli görevler üstlendiklerini görüyoruz. Ahilik ve Ahilerin bu iki zümreyle ilişkileri son derece önemlidir.²²

Ahilik ve Mevlevilik

Mevlevilik, Hz Mevlana'nın tarikatıdır. Mevlana Celaleddin-i Rumi eserleri ile özellikle *Mesnevî*'si ile gönüllerin sultanı olmuş ve doğal olarak Ahilik mensubu esnaf ve sanatkârlardan kimileri aynı zamanda Mevlevî tarikatı mensubu olmuşlardır.

Aslında Ahilik, Mevlevilik ve Bektaşîlik arasında hiçbir zaman kalın duvarlar ile bir birlerinden ayrıldıkları en azından teorik olarak söz konusu değildir. Çünkü bu üç sosyal ve dini oluşum da Anadolu ve Türk menşelidir. Mevlana, Hacı Bektaş-ı Veli ve Ahi Evran, Horasan Erenlerindedir. Temsil ettikleri

¹⁹ Aşıkpaşazade Ahmed Aşıkî, *Tevârih-i Âl-i Osman*, Düzenleyen: Nihal Atsız Çiftçioğlu, İstanbul 1949, s.237-238.

²⁰ Şeker, *Türk-İslam Medeniyetinde Ahilik ve Fütüvvetnamelerin Yeri*, s.37-38.

²¹ Şeker, a.g.e.,s.59.

²² Köksal, a.g.e., s.68-69.

görev Hoca Ahmed Yesevi, Yusuf Hemedani ve Abdulhalık Gücdevani gibi erenlerin ortak gayeleridir ve İslam dinini yaşamak ve yaşatmaktır. Dolayısıyla aralarında bu anlamda bir ayrılık ve gayrılık mevzubahis değildir.

Anadolu'da XIII. yüzyılda kaleme alınan ve bir Türk tarafından yazılan ilk Farsça fütüvvetnâmenin müellifi olan Nâsırî de Mevlevî idi. Mevlana'nın ilk halifesi veya halefi Hüsameddin Çelebi de aynı zamanda ilk Ahi ileri gelenlerinden Ahi Türk'ün torunudur. Franz Taeschner bu durumu Ahilik-Mevlevilik ilişkilerinde önemli bir işaret sayar. Gülşehri de dâhil olmak üzere, Mevlevî veya Mevlana muhibbi birçok şairin fütüvveti ve ahiliği benimsemeleri ve övmeleri de Mevlevilerde Ahilere ve Ahiliğe karşı bir temayül olduğunu hatta fütüvvet prensiplerini benimsediklerini ve yaymaya çalıştıklarını göstermektedir.²³

Gülşehri'den başka ilk *Mesnevi* şârihi, yorumcusu Kayserili Kâtip İbrahim gibi pek çok edebiyatçı da aynı zamanda fütüvvetname ve Ahilik mesleğinin muhipleri arasındadır.

Ahilik ve Bektaşilik

Ahilik ile Bektaşilik arasındaki münasebetler çok içli ve dışlıdır. Bu ilgi ve alaka o kadar ileri gitmiştir ki, Köprülü'nün "Ahilik zamanla Bektaşilik olarak yoluna devam etmiştir" diye değerlendirmesine neden olmuştur. Bu sıkı ve olumlu münasebet şüphesiz ki, Ahi Evran ile Hacı Bektaş-ı Veli arasında bulunan ve menkıbelerde de görülen dostluklarıdır.

Ahilik ile Bektaşilik arasında o kadar çok "kural" benzerliği vardır ki, bir birlerinden hangi ritüel veya ayini aldıkları konusundaki etkileşimi tanımlamak imkansız gibidir. "Şed" veya "kuşak" kuşanma, her iki sistemde de "kemer-beste"liktir. "Taç ve hırka" Bektaşiliğin temel sembolleri arasındadır. Anadoluda en çok yazması bulunan *Radavî Fütüvvetnâmesi*'nden, diğer fütüvvetnâmelerden ve tezimize konu olan *Tarsusî Fütüvvetnamesi*'nden öğrendiğimize göre tac ve hırka giymek fütüvvet erkânındandır. Keza helva pişirmek, bir şehirden bir şehre nasip göndermek, yol atası ve yol karındaşı tutmak, tıraş ve tıraşnâme geleneği, pir tutmak ve itaat etmek, helva-yı cufne sunmak gibi adı geçen fütüvvetnamelerde bahsedilen rükünler, Bektaşiliğin de olmazsa olmazlarındandır.

Bektaşilikte ikrar erkânından önce "meydan süpürülmesi", "sofra çekmek" ve tören sonrası "şerbet içmek" ritüelleri de Ahilik ile Bektaşilik erkânında dikkat çekici benzerliklerdendir. Şerbet konusunda tek fark, Ahilerde şerbetten anlaşılan "tuzlu su" iken Bektaşilerde "bal şerbeti" olmasıdır.²⁴

Bu güçlü toplumsal oluşumlar çok önemli sonuçlar çıkarmıştır. Belki de en önemlisi Osmanlı devletinin kuruluşu ve yükselişinde temel dinamikler olmuşlardır. Ahilik, Bektaşilik ve Mevlevilik, diğer tarikatlar ve sosyal teşkilatlar ile birlikte millet ve birlik bilincini tesis etmiş böylece Horasan erenleri maksatlarına ulaşmışlardır. Elbette bu ve benzeri güzel sonuçlar Hz. Peygamber'in tesis ettiği fütüvvet eğitim ve öğretiminin neşvü nema bulup dallanıp budaklanması ve meyve vermesidir.

Fütüvvetnâme Konuları

Fütüvvetnâmeler kaynağı itibarı ile rabbani güzel ahlak metinleri olarak nitelendirilebilir. Çünkü Cebrail tarafından Hz. Peygamber'e bildirilmiş ve onun da kendi cemaati olarak Ashab-ı Kirâm'a olduğu gibi öğrettiği bir Fütüvvet geleneğinden söz edilmektedir. "Âdem'den Hâtem'e, Hâtem'den bu deme" söylemi meşhurdur. Bu anlamda sanki "fütüvvet müfredatı" bütün peygamberlere bildirilmiş ve tüm zamanlarda insanoğlunun önünü aydınlatan "medeniyet ışığı" olarak yol göstermiştir. İnanışa göre yüz yirmi dört bin peygambere talim edilen bu öğreti Hz. Muhammed ile kemale ermiştir.

Hız. Âdem, Nuh, İbrahim ve Muhammed Peygamberler bu ilahi mesajın günümüze kadar ulaşmasında emeği geçen önderlerdir. Dolayısıyla fütüvvetin de fütüvvetnâmelerin de içeriği öncelikle onların kıssaları ile doludur.

Fütüvvetnâmeler bütün klasik şark edebiyatında alışlageldiği üzere hamdele ve salvele ile başlar. Çâr Yâr-i Güzîn denilen dört büyük halifenin faziletlerinden bahsedilir. Allah yolunda kimler nasıl

²³ Köksal, a.g.e.,s.70-71.

²⁴ Köksal, a.g.e., s.73.

yiğitlik yapmışlar etkili bir lisan ile anlatılır. Hz. Ali “feta” olmada enbiyadan sonra en güzel örnek ile sunulur. Bu hususta Hz. Muhammed’in, Hz. Ali için ifade buyurduğuna inanılan “Lâ fetâ illâ’Alî, lâ seyfe illâ zü’l-fikâr” sözü bilhassa zikredilir ve geniş tefsiri yapılır.

“Bâb-ı uhuvvet” bölümünde Ahilik meşrebinin temelleri açıklanır. Gerçek kardeşliğin sırları beyan edilirken, sahte ahiliğin asla Hak katında kabul görmeyeceği ve bunun kişinin kendini kandırmasından öte gitmeyeceği vurgulanır.

Nefsin maneviyatta tesirli bir perde olduğu ve ıslah edilmesi gerektiği vurgulanır. Bu manevi perdenin ancak himmet ile yırtılacağı ve bu meyanda hakiki bir mürşid-i kâmil bulmanın ve talebesi olmanın önemi; nefsin hile ve desiselerini sezip kurtulmak için lüzumu manidar derinlikler ile izah edilir. Bu bilgiler kimi eserlerde düz yazı tarzında, *Tarsusi Fütüvvetnâmesi*’nde olduğu gibi kimilerinde de nazım tarzında sunulur.

Daha sonra fütüvvet eğitiminde bildirilen ritüeller bir bir açıklanır. Şed kuşanma, tıraş olma, tac ve hırka giyme, helva-yı cufne taksimi, başka şehre nasip gönderme gibi merasimlerin adab ve usullerinden ve hikmetlerinden veya anlamlarından teferruatlı denilebilecek kadar söz edilir. Bütün bu değerlendirmelerde fetâ sufi modeli birlikte okuyucuya veya dinleyiciye sunulur. Kullanılan dil genelde tasavvufidir ve ruhumuzun derinliklerine seslenilir. Bu bakımdan oldukça etkileyicidirler.

Dünyadaki kardeşliğin ancak ahiret kardeşliği ile anlam kazanacağına, bunun gerçeğine ise fütüvvet veya ahilik veya sufilik yolunda, mürşid eğitimi görmüş din kardeşleri arasında tanık olunabileceği çok tesirli sahneler ile betimlenir.

Hz. Peygamber ile sahabe-i kiram arasında vaki olan sevgi bağının en yüksek aşk derecesinde tecelli ettiği ve buna misal olarak Hz. Ali ile olan “muhabbet ve kardeşliğin”, sanki “bir bedende iki ruh” gibi bizzat Hz. Peygamber tarafından ifade buyurulduğu şerh edilir.

Tam da bu demde tasavvufun ince, nazik ve derin konularına ve fenâ fillah, bekâ billah gibi makamların hikmetleri ve Hallac-ı Mansur’un masumiyeti, belîğ bir edebiyat, ince bir kalp ve yüksek tasavvufi vukuf ile açıklanır. Leyla ve Mecnun aşkı ile konuya yardımcı olunur.

Tarsusi Fütüvvetnâmesieseri ile Şeyh Dâ’î de bu girift konuyu çok sarih ve anlaşılabilir biçimde açıklamış ve fütüvvet yazmada ne denli mahir olduğunu göstermiştir kifütüvvetnâmelerin bir bakıma tasavvuf klasikleri arasında sayılabileceği kanaatini güçlendirmektedir.

Fütüvvetnâmelerde, Fütüvvet ve Ahilik yoluna, kimlerin kabul edilip edilemeyeceği tek tek açıklanırken şeyh veya ahilikten çıkarılmayı gerektiren suçlardan da birer birer bahsedilir. Ahinin olması gereken davranış biçimleri bir manifesto gibi beyan edilir. Giyim kuşamı, biçimi, makul renk seçimi veya firavun kaftanını andıran renk türlerinden sakınılması gerektiğine varıncaya kadar önemle durulur.

Bu söylediklerimizden başka özellikle XIII-XV. yüzyıllarda, o tarihler ile ilgili merak edilen bilgilerde kaynak sıkıntısı çektiğimizi düşünürsek, yazılan Arapça, Farsça ve Türkçe fütüvvetnâmeler paha biçilmez tarihi ve kültürel bilgiler ihtiva etmektedirler.

Bu bakımdan fütüvvetnâmeler birer tarih hazinesi olarak kıymet ifade etmekte ve hizmet sunmaktadırlar. Buna ilk misal olarak XIII. yüzyılda Kuzey Afrikalı Seyyah İbn Batuta’nın yazdığı ve rahatlıkla “Belgesel” diyebileceğimiz *Seyahatnâme* bugün paha biçilemez bir görevi ifa etmiş bulunmaktadır. Bu eser bize, Anadolu’da Fütüvvet ve Ahilik kurumları ile alakalı gözleme dayalı tarihi bilgiler sunmaktadır.

Şimdi fütüvvetnâmelerde yer alan az önce bir kısmını zikrettiğimiz konulara kısaca değinelim.

Şed / Kuşak

Bütün fütüvvetnâmelerde ortak şiar şed bağlamak, şalvar giymek tuzlu su içmektir. Muhtasar bir fütüvvetnâmede “şed bağlama” merasiminin nasıl yapılacağı -diğerlerinde olduğu gibi- anlatılır. Buna göre şed önce nakibe verilmeli ve nakib de onu seccadede oturan şeyhe, şeyh de talibin ustasına vermelidir. Yazıldığı dönemin Türkçesini de yansıtan ilgili ifadeleri bir örnek kabilinden aynen alıntılıyarak sunarsak:

“Amma ol şeddi nakib eline vireler. Nakib şeddi beş kat büke. Beş kat itdüğü işaretdür bina-yı İslâm’a. Müselleşdür ki, işaretdür şeriat, tarikat ve hakikata. Şeddi andan getirüb seccadede oturan şeyhe arz ide. Şeyh üç kere sure-i ihlâs okuya. Andan baki eshabı şeddi ziyaret kılub ihlâs okuyalar.

Andan getürüb şeddi ol üstaza suna. Ol üstaz durı gelüb şeddi sağ eliyle kibleye karşı elif gibi duta dura. Elif işaretdür Hak Teâlâ'nın birliğine. Ve dahi sırat-ı müstakîm demek olur kim doğru geldim elif gibi, inşâallahu'r-Rahman doğru gidem elif gibi."²⁵

Bu merasim daha devam eder. Merasimi tamamlanan talip, bütün fütüvvet ehlinin kardeşi olur. Anadolu'da "gayret kuşağı" olarak da bilinen bu kuşak aslında, önce Hz Âdem, Hz Nuh, Hz. İbrahim en son Hz. Muhammed beline bizzat Cebrail tarafından Hak Teâlâ'nın emriyle bağlanmıştır. Bu hususta *İmam Ca'fer Buyruğu* diye de anılan *Şeyh Safi Buyruğu*'nda şed kuşanmanın dayandırıldığı bu temel, ayrıntılı biçimde anlatılmaktadır.

Radavi'nin eserinde ilk defa kuşağın Hz. Âdem'in beline bağlanması şöyle bildirilir:

"Cebrail, Hak Teâlâ emriyle cennetten bir taş ve bir ustura ve bir mikraz getürdi. Andan Adem'ün başın tıraş itdi. Mikraz (makas) ile bıyığın artuğın kesdi. Şimdi ol makamda hacılar tıraş olup kasr (saçı kısaltmak)iderler. Andan Cebrail aleyhi's-selam Allah Teâlâ emriyle cennetten bir kuşak getürdi. Eytidi (dedi) : Ya Âdem bu kuşağa "şedd-i vefa" dirler. Buni senin bilüne kuşaduram ta ki ahde vefa kılasun, ol şeytan-ı racime uymayasın. Kuşağ ile bilin (belini) bağladı."²⁶

Sahabeden Hz. Ali'nin beline şed bağlama merasimi bizzat Muhammed Rasulullah tarafından yapılmıştır. Bu husus da fütüvvet kitaplarında net olarak açıklanır. Hz. Ali "başka kimlerin belin bağlayayım?" diye sorunca Hz. Muhammed, on yedi "kemberbeste" nin belini bağlamasını buyurdu. Resul'ün işaretiyle beli bağlanan on yedi kemberbesteden sırasıyla Selman-ı Farisi, Kanber, Cafer-i Tayyar'ın belini Hz. Ali bağladı. Diğerlerinin bellerini ise Selman-ı Farisi bağlamıştır.

"Buyruk'ta şeddin yedi bend olduğu ve sırasıyla bu bendlerin anlamı şöyle açıklanır:

- 1- Cimrilik / Cömertlik
- 2- Hırs / Kanaat
- 3- Cehalet / İlim
- 4- Şehvet / Helal vakar
- 5- Tokluk / Açlık
- 6- Haram / Helal
- 7- Şeytan / Rahman

Birincileri bağlamak ikincileri de açmaktır."²⁷

Bir kalfa (nim-tarik), fütüvvetin aradığı bütün vasıfları nefsinde taşıyorsa ve ustasının işlediği sanatı kemaliyle öğrendiyse icazet talebinde bulunabilir. Ahilikte icazet almak, şed kuşanmak ile olur. Bir kalfa ancak ustası kendisinden razı ise şed kuşanma talebinde bulunabilir. Üstad rızası almak bu işin ilk şartıdır. "Şedsiz kazanç haramdır."²⁸

Helva Pişirmek ve Anlamı

Helva bal, yağ ve un karıştırılarak pişirilir. Hurma ve zaferan da kullanılan malzelerdendir. Bunları pişirecek olan ahiler "miyan beste" olmalıdır. Helva pişirilirken tarikat harici olan bir kişinin olmamasına da özen gösterilir. Bu durum fütüvvet ehlinin tarikatli olmaları gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu arada çeşitli salevat ve dualar okunur, tekbirler eşliğinde fütüvvet büyüklerinin isimleri anılır. Silsile olarak dergâh emektarlarından oduncu, ateşçi gibi dervişlerin de ruhlarına Fatihalar okunur, Zeynel Abidin, Selman-ı Farisi ve Hz. Ali ve nihayetinde Hz. Peygamber yâd edilir salâvatlar okunur. Pişirilen helva mahfilde bulunanlara ikram edilirken bir kısmı da orada bulunmayan "erkân erenlerine" bölüştürülerek gönderilir. Hurma ayrı bir lezzet katsın amaçlı kullanıldığı gibi Hz. Peygamber zamanından kalan bir usul gereği karıştırılıyordu."²⁹

²⁵ Seyyid Hüseyin Gaybi, *Muhtasar Fütüvvetnâme*, Ankara Milli Kütüphane Yazma Eserler Bölümü, Nr. A. 4225, s.9 (Nüshada varak yerine sayfa numarası kullanılmıştır).

²⁶ *Radavi Fütüvvetnâmesi*, M.Fatih Köksal Kütüphanesi, Özel Nüsha, vr.7b-8b.

²⁷ *Şeyh Safi Buyruğu*, s.33.

²⁸ Torun, Ali, *Türk Edebiyatında Türkçe Fütüvvetnameler*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1998, s.177.

²⁹ Şeker, a.g.e., s.27.

Giyecelerin renkleri ve çeşitleri

Kıyafet seçimi, renkleri, cinsleri ve biçimleri de fütüvvetnâmelerin ortak konusudur. Anadolu fütüvvet teşkilatı da denilen Ahilik de fütüvvet geleneğini sürdürür. Mesela beyaz tavsiye edilirken siyah ve yeşil renkler Ahi için caiz görülür. Firavun elbisesine benzemesin için sarı ve kırmızı renkleri ahi için uygun görülmez.

*Muhtasar Fütüvvetnâme'*de fütüvvet ehlinin giyeceği kıyafetlerin nasıl olacağı şöyle anlatılır:

“Ehlullahın doni iki nesneden ola. Evvel panbukdan ola, ikinci yünden ola. Zira ikisi dahi cennetten çıkmışdır. Enbiya giymişdür. İmdi panbuktan olan melbusat, evvel hiç şüphesiz makbuldür kişi giyesi. Ve dahi yünden olan melbusat fütüvvetdara ve fukaraya ve sadata lazımdır. Şöyle ki aba, suf, nemed (keçe), yün aslında cennetten çıkmıştır. Ol vakt ki Âdem aleyhisselam yeryüzüne indi uryan idi. Cebrail aleyhisselam bir koyun getürdi. Havva ol koyunun yününden egirdi. Âdem dokudu, aba idüp giydiler. Sened-i hırka ve murakka' puşluk, cemdi Âdem'e yetişür. Abayı cemi enbiya geydi. Hakkın eda ittiler. Şükrini yerine getürdüler. Nemedi Musa ve Şuayb ve İsa ve Muhammed Mustafa ve daha nice enbiya aleyhimü's-selam geydiler ve hakkın eda ittiler ve şükrin yerine getürdüler. Suf, Süleyman Peygamber ve Yahya Peygamber ve İsa Peygamber ve nice enbiya ve Muhammed Mustafa geydiler ve hakkın eda ittiler ve yerine getürdüler.”³⁰

Enbiya ve evliyanın pamuk ve yünden elbise giydiğini beyan eden Şeyh Gaybi; “suf” un giyecek olarak sabır, sebat, metanet, fakr, takva ve vefa algısı verdiğini bu manayı müdrük olmadan giymenin bir anlamının kalmayacağını; nemed yani keçenin de “Hak kelamı”na işaret ettiğini söyler. Fütüvvet ehlinin giyim ve kuşamında seçeceği renkler ile ilgili de önemli tespitlerde bulunur:

“Eğer sual iderlerse; ak, yeşil ve kara ve gök giymek neye delalet ider, dirler ise; cevabı oldur ki: ak ve yeşil delalet ider hayata. Gök ve kara delalet ider sıhata. Resul Hazret bu dört rengi geymişdür. Amma ba'zı mütehidin aydurlar (derler): Ebu Bekir gök kaftan geyerdi. Ömer yeşil geyerdi. Osman ak geyerdi. Ali kara geyerdi. İmdü gerekdür ki şeyhler ve ahiler ve yiğitler yani fütüvvetdarlar gök veya kara geyerler. Amma hatipler ve hafızlar ve ahl-i kalem ak geyerler. Ve müderrisler ve kadılar ve halifeler yeşil giyeler ve kara sarınalar kim sünnetdür. Resul Hazret daim “ak imame” sarınurdu. Amma otuz kere “yeşil imame” sarındı. Her vakt kim yeşil sarına, Ebu Bekir Sıddık gelürlerdi ve Aliyyü'l Mürteza gelürdi; “Mübarek olsun” dirlerdi. Resul Hazret anlara dua kılurdu. Eshab ayıtdılar (dediler):Daim görür yeşil imame sarınıcak Resul; gelürsüz, mübarek olsun dirsiz. Anın sebebi nedür? İmam Ali ayıtdı: Ya eshab, bize ilim hâsıl oldu ki(m) resul ne vakt kim mi'rac itse mi'racdan gelicek (gelince), yeşil sararlar. Anıñün mübarek olsun dirüz. Mi'racı kutlularuz. Ashab çün bu haberi işitdüler, göztdüler, saydular, otuz dört kere yeşil sarındı. Kara sarınurdu. Şöyle ki(m): Hendek'de ve Hayber'de ve Feth-i Mekke'de kara imame giyerdi. İmam Ali kara imame giyerdi. Ebu Müslim kara imame giyerdi. İmdü gerekki fütüvvetdara kara imame geymeyi kerih görmeyeler. Belki matem-i İmam Hasan ve Hüseyin için dirler ve giyeler.”³¹

Şerbet İçmek

Fütüvvette şerbet, tuzlu su demektir. Neden tuzlu su? Bu sorunun cevabı asr-ı saadette şed bağlama merasimine kadar uzanır. Fütüvvette en çok beğenilen huy, başkasının ayıbını görmemek, yüzüne vurmamak ve alçak gönüllü olmaktır. Bu kural da fütüvvetnâmelerde anlatılan benzer bir olayın simgesidir. Furkan suresi 53.ayetindeki “Bu tatlı su, şu da acı su” ibaresindeki olay ile ilişkilendirilir.³²

Gölpınarlı anonim bir *Fütüvvetnâme'*den nakille şerbet merasiminin şu olayla ilişkilendirildiğini nakleder: “Bir gün Peygamber, bir toplulukta otururken birisi gelip filan evde bir erkekle bir kadın

³⁰ Gaybi, *Muhtasar Fütüvvetnâme*, s.52-53.

³¹ Gaybi, *Muhtasar Fütüvvetname*, s.54.

³² Köksal, a.g.e.,s. 109.

kötülükte bulunuyorlar diyor. Onlarıçağırmak gerektiğinden sehabeden bir kaç gitmek üzere müsaade istiyorsa da Peygamber, Ali'ye sen git ya Ali diyor, bakalım doğrumu? Ali, o eve gelince gözlerini yumup içeriye giriyor. El yordamıyla duvarlara tutunarak dolaşiyor. Dışarı çıkıp gözlerini açıyor ve Peygamber'e gelerek bütün evi dolaştım. Kimseyi göremedim diyor. Peygamber, nübüvvet kuvvetiyle işi anıyıp ya Ali diyor, sen bu ümmetin fetasisin. Sonra bir bardak su ve bir az tuz istiyor. Selman-ı Farisi getiriyor. Peygamber, bir miktar tuz alıp bu şeriattır diyor ve bardağa atıyor. Yine bir miktar tuz alıp bu da tarikattir diyor, onu da suya döküyor. Üçüncü defa yine bir miktar tuz alıp bu da hakikat diyerek yine bardağa atıyor ve suyu Ali'ye verip içiriyor. Sen benim refi kımsın, ben Cebrail'in refi kıyım, Cebrail de Tanrı refi kıdır diyor. Sonra Selman'a, Ali'ye refi kı olmasını söylüyor. Selman, Ali'nin elindentuzlu su içerek onun refi kı oluyor. Haziye de Peygamber'in emriyle ve aynı tarzda Selman'dan kadeh alıp içerek ona refi kı oluyor. Ondan sonra Peygamber, şalvarını Ali'ye giydireyor, belini bağlıyor, "Ya Ali" diyor, "Seni tekmil ediyorum, kemale ulaştırıyorum."³³

Ehl-i Beyt

Fütüvvet geleneğinde Ehl-i Beyt sevgisinin ağırlığı kendisini açıkça hissettirecek şekildedir. Gelenekte fütüvvet yolu ikidir; Biri Hz. Ebu Bekir'den gelen "kavli" diğeri de Hz. Ali'den gelen "seyfi" yoldur. *Burgazi Fütüvvetnâmesi'*nde bu durum şöyle anlatılmaktadır:

"Her kim ki seyfi ola, hâss ve âmm, gerek kim evvel kavli ola, andan seyfi ola. Gerçi Arab, kılıca "seyf" dir, illa seyfi oldur; ahiyi ve şeyhi gözede, andan terbiye kıldı, andan dünü gün ahiye karşı hizmet kılurdı. Nitekim Emirü'l-Mü'minîn Ali, dünü gün Resul Hazreti'ne hizmet kılurdı."³⁴

Bu ifadelerde Hz. Ali'nin Hz. Peygamber'e gece gündüz hizmet ettiği, fütüvvet ehli ile ahilerin de reislerine ve şeyhlerine daima bu anlayışla davranmaları gerektiği anlatılmaktadır. " Ahiler bu anlayışın piri olarak da Hz. Ebubekir ile Hz. Ali'yi kabul etmektedirler. Zira bir başka rivayette de fütüvvet hırkasını Resulullah'ın Hz. Ebubekir'e, Onun da Hz. Ali'ye verdiği anlatılmaktadır."³⁵

Yine fütüvvet adayının şed bağlama esnasında yapması gereken şu dua da Ehl-i Beyt vurgusunu izah eder:

"Ya Allah Bu zaif kulını doğru yoldan çıkarma ve dahi sabır ve tahammül vir ki(m) Muhammed ve Ali ve ehl-i beyt ve sahabe-i kiram yolunda bel bağlayub kulluk idem ve irenlere yüz koyub tevazu' ve tazarru' birle hizmet idem."³⁶

Fütüvvet Ehlinin Sohbeti

Şeyh Gaybi fütüvvet ehli sohbetinin avam içinde ve avamın nazarında mümkün olmadığını bu bakımdan ehl-i fütüvvet, kendine mahsus mahfilde "sohbet meclisi" kurar, der. Eserde bu türlü meclislerde oturmanın protokolü şöyle açıklanır:

"Şeyhu'l-meşâyih gelüb sadra otura. Yanında şeyhler ve şeyhlerden aşağıya halife, anlardan aşağıya mahfiller (müfredi, miyan- beste) ve andan yar-i galib müfrediler ve dahi aşağıya nim-tarikler, dahi aşağıya olan la-büdd ahab otura." Eserde mahfilde sohbet adabı da beyan edilir ve şöyle der: "Şeyh geçüp mahfilde edeb birle otura, edebiyale söyleye, adama karşı tükürmeye ve ayağ uzatmaya ve kahkaha ile gülmeye. Ve şeriata ve tarikata muhalif sözlerden ve hareketlerden sakına."³⁷

Herkes yerini aldıktan sonra sohbet faslı başlar: "Her şahıs kendü mertebesince hizmetün görüp karar kıldıktan sonra sohbet kılınur. Kelamullah ve ehadis-i enbiya ve menakıb-i evliya ve muamelat-ı

³³ Gölpınarlı, Abdülbaki, *İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilâtı*, İstanbul Ticaret Odası Akademik Yayınlar, İstanbul 2011, s. 25.

³⁴ Burgazi, Yahya b. Halil b. Çoban, *Burgazi Fütüvvetnâmesi*, s. 130.

³⁵ Burgazi, e.g.e., s.144.

³⁶ Gaybi, *Muhtasar Fütüvvetnâme*, s.10.

³⁷ Gaybi, *Muhtasar Fütüvvetnâme*, s.20.

süleha ve vesaf-ı müzekka ve sergüzeşt-i şüheda ve nisbet-i ehıbbı ve letaif-i zürefa ve esrar-ı fukara ve sülük u sufiyye ve belağat-ı şüara okunup sohbet-i safı oldıktan sonra mahfile işaret olunur.”³⁸

Fütüvvet Ehlının Üç Açık ve Üç Kapalı Olması Gereken Halleri

“Üç Açık/Üç Kapalı” düsturu Ehl-i fütüvvet için temel kurallardandır.

Açık Olması Gerekenler:

- 1- Eli açık olmalıdır ki cömert ola, cennet ehli evsafına malik ola.
- 2- Sofrası açık olmalıdır ki ikram sahibi ola.
- 3- Kapısı açık olmalı ki konuk-sever ola.

Kapalı Olması Gerekenler:

- 1- Gözü kapalı olmalı ki kötü nazar etmeye.
- 2- Beli kapalı olmalı ki haram irtikab etmeye.
- 3- Dili kapalı olmalı ki gıybet-ıalan söylemeye.

Fütüvvetnâmelerde bu temel hususlara ilave olarak miyan beste/kalfada bulunması gereken 14 açık ve 12 kapalı evsaf daha vardır.

Miyan Beste için 14 açık evsaf:

- 1- Sofrası açık.
- 2- Kapısı açık.
- 3- Gönlü açık.
- 4- Dili açık, zikir ve hayır için.
- 5- Hulki açık ahsen ahlak.
- 6- Lütfü açık.
- 7- Keremi açık.
- 8- Sahaveti açık.
- 9- Eli açık.
- 10- Gözü açık hikmet ve ibret göre.
- 11- Kulağı açık, Hak kelamı işite.
- 12- Alını açık, doğru ve müstakim ola.
- 13- Kademi açık, davete icabet ede.
- 14- İbıkısı (?) açık, evliyaya tabi ve muti ola.

Miyan Beste için 12 kapalı evsaf şunlardır:

- 1- Gözü bağlı/kapalı gerek ki gayrının ayıbını görmeye.
- 2-Kulağı kapalı
- 3-Dili bağlı veya kapalı
- 4-Eli bağlı, zarar vermez.
- 5-Gönlü bağlı veya kapalı ki masıva girmez.
- 6-Hırsı bağlı, tama etmez.
- 7-Nefsi bağlı şehvet ile azmaz.
- 8-Boynu bağlı davete gider.

³⁸ Gaybi, a.g.e, s.6.

- 9-Gazabı bağı, niza ve kavga etmez.
10-Beli bağı gayret ile ki Hak kapısından gayriye hal bildirmez.
11-Ayağı bağı ki yaramaz yere gitmez.
12-Sıdkı bağı ki itikadı muhkemdir.³⁹

Fütüvvetnamelerde bazı sosyolojik kriterler

Şarap içmek, zina yapmak, livata, dedikodu, iftira, münafıklık, kibirli olmak, hasetçilik, kindarlık, yalancılık, ihanet, harama nazar, tecessüs, cimrilik, bühtan, hırsızlık, haram yemek.⁴⁰

Keza ahiliğe kabul edilmeyen zümreler de şunlardır: Kâfirler, münafıklar, müneccimler, büyücüler, içkiciler, livata edenler, röntgenciler, aldatan reklamcılar, yalan konuşanlar, terazi hırsızları, metre/ölçü hırsızları, merhametsizler, kalbi katı cerrah ve avcılar, bozguncu anarşistler, karaborsacı vurguncular.⁴¹

Arapça Fütüvvetnâmeler

Fütüvvet adabı ve erkânı hakkında bilgi veren bu risalelere veya fütüvvetnâmelere Arapça'da en yaygın isimlendirme "Kitabu'l-Fütüvve"dir.

Fütüvvet kitaplarının özellikle XIII. yüzyıl itibarıyla, mesleki ağırlıklı yazılanlarına da -Ahilikte olduğu gibi- "Fütüvvetnâme" denilmiştir. Hâlbuki bunlar, araştırmacı Ahmet Yaşar Ocak'ın da belirttiği gibi, mesleki yönerge ağırlıklıdır. Önceki yüzyıllarda yazılan fütüvvet risaleleri gibi "sufi" deseni çok değildir. Lakin böyle olmakla birlikte sufi niteliğin kaybolduğu söylenemez. Demek oluyor ki, "mesleki fütüvvet kitapları", asıl fütüvvetnamelerin hayatın derinliklerinde dal budak salmış tarzıdır. Bununla birlikte söz edilmiş eserleri, iki sınıfa ayırarak inceleyen araştırmacılar da vardır. Bunlardan Ahmet Yaşar Ocak iki ayrı türden söz eder. Birincisi Fütüvvet teşkilatına ait Fütüvvetnâmeler. Bunlar XIII-XIV. yüzyıllar arasında yazılanlardır. İkincisi Ahi loncaları Fütüvvetnâmeleri. Bunlar XIII-XVI yüzyıllarda bulunabilir.⁴²

Bu durum kökleri ve dalları ile bir ağaç gibi fütüvvet ile ilgili eserlerin, amaçları doğrultusunda devam ettiklerinin tezahürüdür. Hayattan kopmamak ve insanlara geleceklerini kazandıkları meslekte rehber olmak, ışık tutmak doğal süreçtir, olması gerektir. Bu yadsınmadığı gibi kabul görüp gelişimin öne açılmıştır. Aksi olsaydı durağanlık ve hayattan kopuş gerçekleşirdi ki, bu da fütüvvetnâmelerin bir dönemden sonra telif edilmemesi sonucunu doğururdu. Bahsettiğimiz süreç sosyolojinin gereğidir. Başka bir perspektif ile söylersek, İslami ilimlerin "mezhep ve görüş zenginliği" ekseninde geniş zamanlara intibakı ve bu sayede hayatın içinde oluşu ne ise fütüvvet kitaplarının yaşadığı süreç de odur. Fütüvvetin konusu olan ahlaki değerler evrensel olduğu için bütün zamanlara uyarlanabilecek yeni ve güncel fütüvvet risaleleri geçmişte bir ihtiyaca binaen kaleme alınmışlardır.

Arapça telif edilen fütüvvetle ilgili müstakil eserlerden bazıları şunlardır:

Ebu Abdurrahman Muhammed b. Hüseyin es-Sülemî (ö.412/1021), *Kitabü'l-Fütüvve*. Hacı Abdullah Ensârî (ö.481/1089), *Kitabü'l-Fütüvve*. Ali İbnü'l-Hasan İbn Ca'dveyh (ö.485/1092), *Kitabu Mir'âti'l-Mürüvve*. Nizam'ül-Mülk adına yazılmıştır. Seyyid Muhammed er-Radavî (ö.920/1514), *Miftâhu'd-Dekâik fi Beyâni'l-Fütüvve ve'l-Hakâik*. Ahmed b. İlyas en-Nakkâş el-Harbûtî, *Tuhfetü'l-Vesâyâ*. Ebu Hasan Ali b.Nâsır Li-dinillah(ö. 611/1215), *Umdetü'l-Vesîle*. Anonim, *Kitab fî Bahri'l-Fütüvve*. Anonim, *Zikru-Şecereti'l-Feyz*. Abdurrahman el-Kâşânî (ö. 736/1335), *el-Fütüvve*.

Şimdi bu Arapça eserler hakkında tanıtıcı kısa bilgiler sunabiliriz.

Sülemi'nin eseri, bu alanda yazılmış ilk Arapça fütüvvetnâmedir. Eserde fütüvvet büyüğü nebiler zikredilir. Akabinde sufilik yolunun vasıfları ve tanımları yapılır. Kur'an ve sünnet üzerine bina

³⁹Şeyh Safî Buyruğu, s.34-35.

⁴⁰Gölpınarlı, *İslam ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilatı*, s. 324-325.

⁴¹Çağatay, Neşet, *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, Konya 1981, s.180.

⁴²Ocak, Ahmet Yaşar, "Fütüvvetname", *DİA*, c.XIII, s.264.

edilmiş sahih itikad beyan edilir. Eserde fütüvvet tefsiri ve bazı mutasavvıfların menkıbelerine de yer verilir.⁴³

Abdullah Ensârî'nin eseri Sülemî'nin eserine benzemektedir. Ensârî'nin risale hacmindeki eserinde fütüvvet konusunda derin tahliller yapılır. Mesela: "Fütüvvet, kendinde bir fazilet ve hak görmemendir. Bu da üç derecedir: Birincisi düşmanlığı terk etmek, kusuru görmezden gelmek, eziyeti unutmaktır. İkincisi sana isyan edene yaklaşman, eziyet edene ihsanda bulunman, kötülükte bulunana iyilik etmendir. Üçüncüsü de bunları yaparken kızgınlığını yenerek değil, tabii ve razı olarak, takva ile hoş görmektir. Nitekim böyle olmaz da özür dilemeye m

ahkûm etmek ve bundan utanmamak ve kabahatliyi ezmek gibi haller kimde bulunursa o kişi fütüvvet kokusunu alamaz. İstidlal yoluyla hakikat nurunu dileyen kişiye fütüvvet davasında bulunmak ebediyen helal olmaz."⁴⁴Ensârî, fütüvvetin "kal/söz"den ziyade eyleme yansıyan bir "hâl" olduğunu vurgulamaktadır.

Mir'âtü'l-Mürüvve müellifi İbn Ca'dveyh, daha ziyade mürüvvet kavramı bağlamında fütüvvetten söz eder, fütüvvet umdelerinden, esaslarından bahseder fakat erkânından söz etmez.

Radavî'nin eseri *Fütüvvetnâme-i Kebîr* adıyla da anılır. Kitabın Türkçe çevirisi yaygındır ve muhtelif kütüphanelerde yazmaları vardır. Fütüvvet konusunda zengin bilgileri barındıran eserde Alevi-Bektaşî kültürünün yansımaları belirgindir. Kendinden sonra yazılan fütüvvetnâme kitapları için kaynak mahiyetinde önemli bir eserdir.

Harbûtî, kitabını Halife Nasır'ın oğlu Ebu Hasan Ali adına yazmıştır. *Tuhfetü'l-Vesâyâ* da kendinden sonra yazılan fütüvvet kitaplarına çoğu zaman kaynak olmuştur. *Umdetü'l-Vesîle*'nin Harbûtî tarafından hülâsa edildiği bilinmekle birlikte, eser günümüze ulaşmamıştır.

Diğer eserler genel itibarıyla kendinden önceki eserlerden bir tür derleme tarzında oluşturulmuş eserlerdir.

Arapça telif edilen ve kısmen fütüvvetle ilgili eserler deyince aklımıza hemen hemen tüm tasavvuf klasikleri içerisinde ya bab ya fasl başlığı altında fütüvveti ele alan ve bazıları müstakil risale halinde kopyalanan risaleler gelmektedir. İbnü'l-Arabî'nin *Fütûhât*'ı, Kuşeyrî'nin *Risâle*'si, Sühreverdî'nin *Avârif*'i, Hz. Ali'nin *Sad Kelime*'si, Hz. Peygamber'in Hz. Ali'ye, Hz. Ali'nin Hz. Hasan ve Hüseyin'e *Vesâyâ*'sı gibi farklı isimler veya başlıklar altında oldukça yekûn tutatan bir edebiyat birikimi bulunmaktadır.

"Ankara, Milli Kütüphane'de DVD Numarası:1727, Yer Numarası: 60 Zile 65, yaprak sayısı 378, sayfa satır sayısı: 27 olan ve müellifinin ismi Muhammed İbn Muhammed Üskübi diye yazılı bulunan, İbrahim b. Yahya Akkırmani tarafından en son istinsah tarihi 1083 (1671) olarak belirtilen: "Delailü'n-Nübüvvet-i Muhammedi ve Şemailü'l-Fütüvveti Ahmedi" ismi ile müsemma Arapça-Osmanlıca bir eserden de orijinal nüshasını[vr:24] yorumsuz olarak örnek almakta yarar gördük:

"Enne'n-Nebiyye sallallahu aleyhi ve selemla kane yegülü: Ellahümme inni es'elüke'l-hüda ve't-teka ve'l-ifafe ve'l-ğina."

Yani Hazreti Seyyidi'l-Kevneyn sallallahu Teâlâ aleyhi ve selemla dayıma iderdi: Ya Allah! Senden doğru yola delalet isterem. Ve havf ve iffet ve ğına isterem.

İmdi, bu bize ta'limdir ki ekser halde Hak Teâlâ'dan isteyuz. Hak Teâlâ doğru yolda sabit eyleye. Ve kendüden havf ve emr-i dünyada iffet ve ğına kalb-i müyesser eyleye.

Münacaat:

Ya Müfettiha'l-kulub. Ya Kaşife'l-kürub. Ey âşıkların gözleri senünile Ruşen ve ariflerin kalbleri senünile Ruşen. Ey Zat-ı Kadiymin cemiy'ı âlemden müsteğna!

Ey Sifat-ı Ezeli'nin fena ve zevalinden ğına! İlahi! Âşıkların batınları envarı hürmetine ve müştakların havatırı izzetine, diydemizi basıyret nuriyle ruuş eyleye. Hadayik-i kulubimizi hadayik eyleye. Ve hakayik eyleye. Gülşen eyleye. O nesne ki Hazretine "Laa bi-kaderin" anı sabit eyleye! Ve ol ki layık değildir, kalbimizden ihraç eyleye! Günahımızı kelime-i tevhid hürmetine afv et! Bu kelime izzetine red eyle!..

⁴³ Sülemi, *Kitabü'l-Fütüvve, Tasavvufta Fütüvvet*, Çeviren: Süleyman Ateş, Ankara 1977, s.22-35.

⁴⁴Ensârî, *er-Risâle*, Süleymaniye Ktp./Hekimoğlu Ali Paşa, nr. 479, vr.78ab.

“Zad el’Meani” nam kitabda rivayet olunur ki bir padişah-ı adil var idi. Bunun bir zalim veziri var idi. Reaya padişaha vezirden şikâyet ittiler. Birinci def’a padişah cevab itmeyub bir gün iytdi: Ben dahi bilürem zalimdir. Emma azli mümkin değıldir! Bir gün bazı hasları yanında padişah iytdi: Bu vezirin hakkı benim yanımda sabit olmuştur. Saltanatımdan evvel bana Irak Şam’a firar iytmek iktiza iytdi. Şam’da bir bakkal var idi. Def’ı melal için anın dükkânında oturdum. Bir gün beni ğayet gasavette gördi. Ve halimden sual iytdi. Bazı halimden haber virdim. Ve dar ve diyarımdan dür oldığimden ve ekriba ve teallukatımdan mehcur oldığimden şikâyet ittim. Bana ittiy: Ya şimdi diyarına gitmeğe mani’ nedir? İytdim: Eğer silahım ve biyneceğim olsa gitmek mümkin idi. İkinci gün ol kimesne dükkânın satub ve memalikin bana teslim iytdi. Çünkü mekarrıma geldim Hak Teâlâ bana padişahlık müyesser eyledi! Murad eyledim ki ol kişiyi mükâfat idem! Çünkü andan sual iytdim, ahrete intikal iytmış! Ol kimesnenin siyre-i ve sureti hayalimde kalmış idi. Bu şahsı ana müşabehe gördim. Vezir iytdim. Madame ki hayattayım anı mağzul iytmemez! Eğerçi (gerçi) ef’alde müşabih eşkiyadır! Lakin akvalde müşabih enbiyadır.

...

İlahi! Kemal-i kereminden kabaih-i a’malimize nazar itmeyub Enbiya-ı Kiramın hürmetine bizi cennetine idhal idüb didarını müyesser eyle!

...

Yedinci Münacaat!

Sahih-i Müslim’de Tarık b. Eşim El’Eşcaayı radiyallahu anhu’dan merviydir:

“Kane’r-raculü izaa esleme, alleme’n-nebiyyü sallallahu aleyhi ve selleme es’salaate. Sümme emerahu en yed’uve bi-haaulaa’l-kelimaati:

Ellahümme’ğ-firliy ve’r-hamniy ve’h-diniy ve aafiniy v’erzukniy”

Yani kaçan, bir kimesne[kimse] islam’a gelse, Hazireti Resul-ü Ekrem sallallahu aleyhi ve selleme; ana nemazı ta’liym iderdi. Ve bu duayı okumayı emri derdi. Demek olurki Ya Allah! Beni yarlığa ve rahmet ve hidayet eyle ve sihhat müyesser eyle ve rızgımı sühütle iytaal eyle!”

Farsça Fütüvvetnâmeler

En meşhurları ve yaygınlık kazananlarından birisi Şair Nâsırî’nin (ö. 689/1290) telif ettiği ve *Nâsiri Fütüvvetnamesi* diye tanınan eserdir. Emir Ahi Muhammed adına manzum olarak yazılmıştır. Ayasofya Ktp., nr. 2049’da bulunan eserde fütüvvet esaslarından, erkânından ve kimlere verilmeyeceğinden söz edilir.

Alaüddeve es-Simnânî’nin (ö. 736/1335) eseri benzer konuları tasavvuf ağırlıklı işler. Veliyüddin Ktp., nr. 1796’da bir nüshası bulunmaktadır.

Şihabüddin Ebu Hafs Sühreverdî’nin (ö. 632/1234) *Fütüvvetnâme* adlı eseri, Halife Nasır’ın oğlu adına yazılmıştır. Ayasofya Ktp., nr. 2049’da mevcuttur.

XV. yüzyılda Hâtifî adında birisi tarafından yazılmış *Fütüvvetnâme*, 84 beyitten mürekkeptir. Veliyüddin Efendi Kütüphanesinde bulunan eser Taeschneir tarafından neşredilmiştir.

Feridüddin Attar’ın (ö. 627/1230) *Fütüvvetnâme*’si, 192 beyitten ibarettir. Fütüvvetin tarifi ve şartları bildirilmektedir. Attar’a aidiyeti şüpheli görülen bu eserin bir nüshası İstanbul Üniv. Ktp., nr. 1288’de mevcuttur.

Bunların dışında da çoğu ufak hacimli ve yine çoğunun yazarı bilinmeyen başka fütüvvet risaleleri de vardır.⁴⁵

...

Farisi Fütüvvetnameye de bir uzunca örnek verelim. Ayrıca Abdülbaki Gölpınarlı’nın tahlilini alalım:

Fütüvvetname-i Sultani ve Fütüvvet hakkında Ferzende on iki öğüt verir:

Tövbekâr ol, namazda tembellik etme, nekeslikte bulunma, ululanma, emanete hıyanet etme, insaf sahibi ol, mürid ol, murad ver, kerim ol, bu taifeyi ulu bil, kardeşlerini aziz tut, ehil olmayana sır verme!

⁴⁵Şeker, a.g.e., s. 42-44.

Muhammed Takıyy Behar (Malik al-Şuara)'nın; "Sebk-i Şinasi ya Tarih-i tatarvur-ı Nesr-i Farisi" nam eserinin 3. Cildinde farsça bir "Fütüvvet-Name-i Sultani" den bahsedildiğini gördük.

Malik Şuara Behar, bu kitabın önemini belirtirken, fütüvvet yolunun edeblerine ait çok faydalı kitaplar arasında bulunan bu kitap ele geçmeseydi, ortaçağ iran tarihinin sosyal durumunda Feta'lar, yahud Cüvanmerdler, yahud da daha eski deyişle Ayyarlar hakkında bilgimiz olmayacaktı, diyor. Bu kitabın bir nüshasının Britanya Müzesinde bulunduğunu, noksan nüshasının da kendisinde olduğunu bildirmektedir.

Fütüvvet-Name-i Sultani nam kitabın, Molla Hüseyin Kaşifi'ye (ölm:1504-1505) ait olduğunu haber veriyor.

Malik Şuara Behar, tasavvufa dayanarak işe girişen Safeviler'in, saltanatı elde ettikten sonra bu inanca adeta düşman kesildiklerini, fakat buna karşılık fütüvvet ehlini koruduklarını, Ayyarlar'ın; Şah'ın şahsi fedailerini olduklarını söylüyor.

(Microfilm, Catalogue of the Persian Manuscripts, 1879, s.44, a-b)

Abdülbaki Gölpınarlı; Fütüvvet Name-i Sultani'nin bu nüshası pek çok yanlış bilgi ile dolu. Yazı güzel bir ta'lik olmakla birlikte yazarının yeterli ve sağlıklı bilgiye sahip olmadığı anlaşılmaktadır, diyor.

Molla Hüseyin Vaiz, önsözünde belirttiği gibi bu risaleyi; fütüvvet yolunu, bu yolun töre ve edeblerini, şed ve bey'at usulünü, taç ve hırkayı, şeyhlik, müridlik, şakirdlik, ustalık şartlarını bildirmek için yazmıştır.

Abdülbaki Gölpınarlı, fütüvvetname-i sultani'den bir özet verdikten sonra şu değerlendirmelerde bulunuyor:

"Genel olarak fütüvvetnamelerde Ali (r.a) sevgisi ve Ali'yi mukteda (tabi olunan) tanıyış, müşterek bir harekettir. En eski fütüvvetname'lerde bile mevcut olan bu karakter, ilk Türkçe fütüvvetname olarak bildiğimiz Burgazi'de de vardır."

"Fütüvvetnameler, daha ziyade fütüvvet geleneklerine ve erkâna önem vermişlerdir. Esnaf, sanat ve hırfet (zanaat) erbabı, adetleri, usta-çırak münasebetleri, usta oluş şartları, hâsılı sosyal ekonomik cihet gibi hususlara hemen hiç dokunmamışlardır.

Türkçe Fütüvvetnâmeler

Türkçe Fütüvvet kitaplarının yirmi civarında olduğunu sanıyoruz. Bunlardan on kadarının yazarı bilinmekte, diğerlerinin kimler tarafından kaleme alındığı bilinmemektedir. Birkaç tanesi manzum olan fütüvvetnâmelerin çoğu düz yazı halinde yazılmıştır. Fütüvvetnâmeler üzerine ülkemizde ilk büyük çalışmayı yapan Abdülbâki Gölpınarlı'dır. Bu alanda bir başka önemli çalışma Ali Torun'un *Türk Edebiyatında Türkçe Fütüvvetnameler* isimli doktora tezidir. Cemal Anadol ve M.Saffet Sarıkaya da fütüvvetnameler ile alakalı çalışmalarıyla önemli katkıda bulunmuşlardır.

Biraz önce değinilen ve Müellifi Türk olduğu halde zamanın edebiyat dili Farsça olarak kaleme alınan *Nâsiri Fütüvvetnamesi*'nin Türkçe çevirisi bu alanda akla gelen örneklerden birisidir.⁴⁶

Yahya b. Halil b.Çoban el- Burgazi'nin (XVI. yy.) *Burgazi Fütüvvetnâmesi* diye anılan eserinde Çâr Yâr Enbiya, Hz. Âdem ile Havva kıssaları, incir ağacının cömertliği, Hz. İbrahim ve Nemrud, Yusuf ile Züleyha, Eshab-ı Khef kıssası, Hz. Ali'nin günahı görmezlikten gelmek fütüvveti yani meşhur "göz kapama" hadisesi, fetaliğe kabul edilenlerde aranan şartlar ve kabul edilmeyenlerin durumları, terbiye, ahilik, şeyhin evsafı, fetanın evsafı, fütüvvet yolları, sofraya açma adabı erkânı, makas alma, alından saç kesme, mahfil süpürme, şed kuşatma, yüz yirmi dört edep, adab-ı muaşeret ile tafsilatlı bilgi verilirken cümle erkân hakkında kısa bilgiler verilir. Nüshaları yaygın şekilde muhtelif kütüphanelerde mevcuttur.

Şeyh Seyyid Hüseyin Gaybi'nin *Fütüvvetnâme*'si de önemli kaynaklardan kabul edilir. Müellif Gaybi hakkında pek bilgiye sahip değiliz. Sadece *Fütüvvetnâme*'de zikredilen Fatih Sultan Mehmed Han medhiyesinden hareketle eserinin de (1451-1481) arasında telif edildiği düşünülmektedir. Abdülbâki Gölpınarlı, eserin üç nüshasının bulunduğunu belirterek neşretmiştir. Ancak Gölpınarlı'nın söylediği nüshalardan başka ve daha sağlıklı, Ankara Milli Kütüphane, A. 4225 numarada kayıtlı bir nüshasının

⁴⁶ Nâsiri, *Nâsiri Fütüvvetnâmesi*, Çeviren: Abdülbâki Gölpınarlı, İstanbul 1949, s.319-320.

daha tespit edildiği Ali Torun tarafından belirtir. Türkçe ve zamanına göre sade bir dil ile yazılmış olan eserin Burgazi'nin eserine nazaran farklı yanı, kaybetmeye yüz tutan "erkân" ağırlıklı bir fütüvvetnâme olmasıdır. Burgazi'nin eserinde bulunmayan, Hz. Muhammed'in imam Ali'ye şed kuşatıp veli ve vasi tayin ettiği "Gadiru Hum" hadisesinden bahsedilir. Hz. Ali'nin kemer kuşattığı "on yedi kemer-beste", İmam Hüseyin, bey'at, kardeşlaşma, helva pişirme ve dağıtma erkânı mufassal olarak anlatılır. Yüz yirmi dört edep Burgazi'de olduğu gibi benzer konular ile birlikte Gaybî'de de mevcuttur.

Şeyh Seyyid Hüseyin Radavî'nin *Fütüvvetnâme'si*, emsallerine nasip olmadığı kadar muhtelif kütüphanelerde bol miktarda nüshaları vardır. Osman Aydın tarafından yayımlanmıştır (Ankara 2011, TDV yayınları). Hayatı hakkında fazla bir malumat olmayan Radavî XVI. yy. başlarında Bursa'da kadılık vazifesinde bulunmuştur. Mezhep itibarıyla Şafii olup Fütüvvet mensuplarının ricaları neticesinde yazmıştır. Arapça ve Farsçayı iyi bildiği anlaşılmaktadır. Söz gelişi mizan ehlinde Türkçe olarak kaydettiği bir tercümanı bir başka bahiste "Şimdi de Farisi yazalım" veya "Arabî yazalım kitabımız müzeyyen olsun" demek suretiyle üç dilde şiirleştirir. Onun Fütüvvetname-i Kebir diye de anılan eseri, Burgazi ve Gaybî'nin eserlerinden hacim ve tafsilat bakımından oldukça geniş ve ismiyle mütenasip bir mühtevası vardır. Bu yönüyle fütüvvetnâmelerin en kapsamlısıdır ve kendinden sonraki fütüvvetnamelere kaynaklık etmiştir.⁴⁷

Hace-i Can Ali'nin eserinden sadeceiki nüshası günümüze ulaşmış olup Bahru'n-Nihaye adını taşımaktadır. Türk Dil Kurumu Ktp. A/332 numaralı mecmuada 1-151 sayfaları arasında, ikinci nüsha Ankara Milli Ktp. Yazmaları A.870 numarada 42 yaprakтан ibarettir. Müellifin tam künyesi Nesli-i Abbas Bursevi Hace-i Can Ali'dir. Müellif kendisini Hz. Peygamberin amcası Abbas'ın torunlarından 41. kuşaktan nesli olduğunu ifade etmektedir. Bu mensubiyetten dolayı olmalı ki, diğer fütüvvetnâmelerin aksine bazı fütüvvet kollarını sahabeden Hz. Abbas'a bağlamaktadır. Eserde Ehl-i Sünnet hassasiyeti gözetilmiştir. Bu yönüyle gerek Gaybî ve gerekse Radavî'nin eserlerindeki İmamiye temayüllerine "tariz" niteliği taşımaktadır."⁴⁸

Tezimize konu olan Şeyh Ahi Da'î'nin eseri üzerinde ileride durulacaktır.

Bunlardan başka tercüme ve hülâsa niteliğinde yazılmış Türkçe Fütüvvetnâmeler de vardır. Derviş Mim Ahmed, Yasin er-Rifai, Şeyh Abdulkadir, Şeyh Musa, Şeyh Ahmed Fütüvvetnâmeleri yanı sıra manzum olarak da Şeyh Eşref b. Ahmed, Esrar Dede, Şeyh Eşref b. Edib, Eşrefoğlu Rumi Fütüvvetnâmeleri, bunlardan belli başlılarıdır. Müellifi bilinmeyen şu veya bu fütüvvetnâmeden hülâsa edilmiş, daha bir hayli Türkçe Fütüvvetnâme vardır.⁴⁹

Fütüvvetname'lerde Görülen Bazı Eleştiri Unsurları Ve Münir-i Belgradi

Münir Belgradi'nin, Belgrad'da vefat ettiği bilinmektedir. (H: 1030 / M: 1628)

"Nisabu'l-İntisab ve Adabu'l- İktisab" ismini verdiği kitabı, İst. Ün. Türkçe Yazmalar, A: 6803; 1066/1656 istinsah tarihli olarak kayıtlıdır.

Münir Belgradi, zahiri ilimlere bağlılıktan taviz vermeden, mutasavvıflığı ile temeyyüz eder. O, fütüvvetnameleri bu perspektiften ele alır ve gerek gördüğü hususlarda eleştirilerde bulunur. Eseri bu bakımdan ilmi önem arz eder.

Belgradi; fasıl ve bab başlıklarını kırmızı mürekkeple Arapça olarak yazmıştır. Ayet, Hadis ve Arapça alıntılarını altını çizmiştir. Aynı nüshanın bir microfilm fotokopisi İSAM Kütüphanesi, Yazmalar, Nu: 1656'da kayıtlıdır. Eserin bir nüshası da Berlin, National Bibliothek, nu: Lanbd. 589'da kayıtlı olarak mevcuttur.

Müellif Belgradi; kitabını, fütüvvetnameleri mercek altına almak maksadıyla kaleme aldığını işin başında ifade eder. Mesela Seyyid Muhammed Alaaddin el-Hüseyin er-Radavî'nin; Müftahu'd-Dekaik fi Beyani'l-Fütüvve ve'l-Hakaik / Fütüvvetname-i Kebir adlı kitabını inceleme altına almıştır.

⁴⁷ Torun, *Türk Edebiyatında Türkçe Fütüvvetnameler*, a.g.e., s.53.

⁴⁸ Torun, Ali, a.g.e., s.54.

⁴⁹ Torun, Ali, a.g.e., s.58.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla Belgradi, 27 yerde Seyyid Muhammed Radavi'yi ismi ile zikrederek alıntılar yapar ve ilmi eleştirilerde bulunur. Hatta bazı yerlerde 'tahfif/hafife alma' ifadesiyle "mütseyyid / sahte seyyid" kelimesini kullanarak Radavi'nin seyyidliğini kabul etmediğini açıkça beyan eder.[vr: 2.a-44.b-58.a]

Münir-i Belgradi, bazı fütüvvetnamelerde yer alan merasim ve çeşitli terimler ile ilgili kullanımların hatalı olduğunu vurgular. Ona göre, muahat (Eshab-ı Kiram arasında kardeşleşme) hicretten sonra vaki olmuştur. Siyer-i Nebi Kaynakları, bu hususta kimin kimle kardeş olduğunu nakletmiştir. Bundan başka muahat olmamıştır.Binaenaleyh

"Gadir-i Hum kıssasında muahatta bel bağlamak ve ilbas-ı hırka eylemek asarından asla bir eser yoktur. Me'a haza Seyyid Muhammed biat kıssasun yazub ilbas-ı hırkaya rağbet virdiğine, üstazların icazet virdikleri emrin mesas ve münasebeti yoktur" der.

(Belgradi, Münir, Nisabu'l-İntisab Ve Adabu'l-İktisab, İst. Üniv. Türkçe Yazmalar, A: 6803; Gölpınarlı Abdalbaki, vr: 29.b-58.a)

Münir-i Belgradi'nin mezkûr kitabından bir bölümünü; Fütüvvetnamelere yapılan eleştiriler babında bir örnek vermek için sunduk.

TARSUSLU DAVETÇİ AHİ BABA FÜTÜVVETNAMESİ

Ahî Dâ'î Hakkında Bilgiler(Mencek Baba)

Şeyh Ahî Da'îet-Tarsûsî, eserinde kendi adını uzun ve açık şekilde anmamıştır. Kendisinden Şeyh Da'i ve kimi yerlerde belki de mahlas veya lakap olarak Hakkî diye bahsetmiştir. Davetçi Ahi diye söz etmiştir kısaca kendinden.XV. yüzyılda Tarsus'ta yaşadığı, Türkçe şiir diline hâkimiyeti ile birlikte Arapça ve Farsça'yı da çok iyi bildiği ve bilhassa edebiyat sanatlarına düşkünlüğü eserinden anlaşılmaktadır. Fatih Sultan Mehmed ve oğlu Veli Bayezid zamanında yaşamıştır. Bu dönemde iki padişahın da Arapça ve Farsça bildiği malumdur. Arapça ilim dili, Farsça ise edebiyat dilidir. Türkçe ise geniş bir coğrafyada ve Türkmen illerinde halkın bildiği dildir. Müellif, Burgazî'nin de kendi eseri bağlamında ifade ettiği gerekçe ile halk tarafından anlaşılın ve faydalı olsun diye fütüvvetnâmesini Türkçe yazmış olmalıdır.

Ahî Da'î'nin ifadelerinden, Anadolu'da Ahilik yapısı içinde varlığı bilinen Nakşibendî, Mevlevî, Bektaşî, Rifai, Kadiri tarikatlarından birinde veya hepsinde irşad hizmeti veren bir şeyh olduğu anlaşılmaktadır. Zaviye veya dergâhında halkı irşad ettiği, muhtaçlara mencek adı verilen kıl torbalarda zenginlerden aldığı gıdaları utuşturduğu ve Türkistan'dan gelen göçmen Türklere el sanatları öğrettiği, ziraat öğrettiği bu işleri organize ettiği bilinmektedir. Hoca Ahmed Yesevi meşrebi ile Anadolu coğrafyasının İslamlaşmasında emeği olan alperenlerin bir takipçisi olduğu söylenebilir. Çünkü zamanından önce inşa edilen Mencek Ve Beğce Şeyh Zaviyeleri hakkında yapılan ilmi tetkiklerden, Doğu Türkistan'a kadar bütün bir coğrafya halkı ile irtibatlı oldukları ve hizmet verdikleri görülmüştür. Dolayısıyla onun aslen Horasan Erenleri'nden olması da kuvvetle muhtemeldir. Fütüvvetname-i Tarsusi, edebi dil ve tasavvufi derinliği ile şüphesizki XV. yüzyıl Tekke Edebiyatının güzide örneklerindedir.

Ahi Dai, Fütüvvetnamesini nazım olarak "Has Türkçe" ile yazmış, Yunus dili ile halk buluşmasının şahane örneğini vermiştir. Bu bakımdan eser, günümüz Türk Dili ve Edebiyatı'na ayrı bir zenginlik katacaktır.

Hicri 880, Miladi 1475 yılında tamamlanan Tarsusi Fütüvvetnamesi, Fatih Sultan Mehmet'e muhtemelen arz edilmiş olmalıdır ki orijinal nüshası İstanbul'da bir yangından sonra ele geçmiştir. Hatta sonundan belki üç varak zayı olmuştur. Tüm çabalarımıza rağmen başka bir yerde ikinci bir nüshasına ulaşamamıştır.

(Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi, nu: 4'te kayıtlıdır asıl nüsha.)

Ahi Dai Tarsusi'nin Has Türkçesi; Kaşgarlı Mahmud'un Divanu Lügat-i Türk, Yusuf Has Hacib'in Kutadgu Bilig isimli seçme eserlerinin dili ile tıpkı benzerlik göstermektedir.

Kilikya (Çukurova),XIII. Yüzyıldan itibaren Türkistan'dan Batı'ya akan Türk Boyları'nın hızlı göçü ile Türkleşir ve İslamlaşırken, eserin müellifinin de kullandığı dil ve aldığı derin tasavvufi öğrenim dikkate alındığında; Mevlana Celaleddin Rumi, Hacı Bayram Veli, Hacı Bektaş Veli, Ahi Evran, Taptuk Emre, Yunus Emre, Sarı Saltuk gibi Horasan Erenleri'nden olduğunu ve Türkistanlı bir Şeyh ya da Mutasavvıf olduğunu ortaya koymaktadır. Hoca Ahmed Yesevi ve Onun Şeyhi Yusuf Hemedani gibi büyük Türkistan Erenleri'nin ekolünün devam ettiğini bir şekilde, Ahi Dai Tarsusi'nin irşad hizmetlerinde ve eserinde görürüz.

Ahi Dai Tarsusi, Mutasavvıf terbiyesi gereği olmalı ki asıl adını eserinde belirtmemiştir. Ancak mertliği ile Rüstem, cömertliği ile de Hatem gibi bilinen, Erenler arasında Tarsus sedefinin incisi diye bilinen Ahi Dai Tarsusi'nin; Tarsus Danyal Peygamber Türbesi Ve Makam Camii'nin 200 metre doğusunda, bu gün Tekke Mahallesi olarak bilinen mekândaki türbesinde medfun bulunan "Türkistanlı Şeyh Mencek Baba" olması, kuvvetle muhtemeldir, çünkü elde edilen tüm veriler bu olasılığı güçlendirmektedir.

Mencek Zaviyesi Vakfiyesini incelediğimizde gördük ki; Yesi, Gücduvan, İncir Fağnevi, Duşenbe, Semerkand, Kaşgar, Buhara, Ali Ramiteni Hazretleri gibi Nakşibendî Meşayihinin İslam ilim merkezlerinin isimleri dahi zikrolunmakta ve kendisinin de Türkistan'dan geldiği bilinmektedir. Her ne

kadar Mencek Zaviyesi, Ahi Dai Tarsusi'den 150-200 yıl kadar önce inşa edilmiş olsa dahi zamanının Mürşid-i Kamil'i olarak aynı zaviyenin şeyhi olarak halk arasında tanınıyor olması tasavvufi teamüllere tamamen uygundur. Üstelik Mencik veya Mencek de Anadolu'da bazı mekânlara, Tarsus'ta olduğu gibi isim olduğunu görüyoruz ve Orta Asya veya Doğu Asya Türk illerinde konuşulan kelimelerden olduğunu tespit etmiş bulunuyoruz. (Mencik: İçine ekmek, yiyecek konulan kıl torba / TDK Sözlüğü)
Muhtemeldir ki ihtiyaç sahiplerine zaviyeden (Külliye) yapılan gıda yardımı 'mencik' denilen kıl dokuma torbalarda gerçekleştirilirdi ki halk arasında zaviyenin şeyhi "Mencik/Mencek Baba" namı ile bilinir oldu.

Tarsus'ta bulunan Tekke, Zaviye ve Dergâhların; Türkistan şehir ve kasabalarından Batı'ya yani Diyar-ı Rum'a (Anadolu) göç eden Türklere hizmet amaçlı olduğunu ve "Bevvab" denilen hizmetçi veya kapıcıların, Türkistan illerini ve ahalisini iyi bilenlerden seçilerek ve maaş verilerek vazifelendirilmeleri ve Şeyh Ahi Dai Tarsusi Hazretlerinin Hicri 881-885 yıllarında vefat ettiği tahminlerimiz, "Mencek Baba" diye bilinen Türkistanlı Nakşibendî Şeyhi Abdullah Mencek'in vefat tarihi, irşad hizmetleri ile Fütüvvetname'deki dil ve tasavvufun en hassas konularına derin vukufiyet örtüşmektedir. Ahi Dai veya Mencek Baba, Çukurovanın türk ve İslam olmasında emeği olan büyük Alp Erenlerdendir. Bu misyon bizzat Hoca Ahmed Yesevi ve Yusuf Hemedani'den gelmektedir. Elbette bu husus, eserin şerhi ile birlikte daha derin arkeolojik ilmi araştırmaya ve müstakil çalışmaya muhtaçtır.

Muhtasar Fütüvvetnâme'nin müellifi Şeyh Seyyid Hüseyin İbn Şeyh Seyyid Gaybi, fütüvvet silsilesinin kendisine nasıl ulaştığını anlatırken "Rum sultanı merhum Murad Han (nevverallahu kabrehu) icazetiyle Mağribi oğlundan Şeyh Ali'ye yetişti ki meşhur Şeccâz oğlu dirlerdi. Şeyh Ali'den Da'î'ye ve pir-i fakir ki Şeyh Seyyid Hüseyin İbn Şeyh Seyyid Gaybi'ye..." ifadelerine yer vermektedir.⁵⁰ Zikredilen Da'înitelemesi ile *Fütüvvetnâme-i Tarsûs*'nin müellifi Şeyh Ahî Da'î kast ediliyor olabilir düşüncesindeyiz. Ahî Da'î ile Gaybi'nin aynı yüzyılda yaşadıklarını biliyoruz. Bu takdirde Da'î ve Gaybi, görüşmüşler ve birbirleri ile ilmi görüş alışverişinde bulunmuş olabilirler. Hatta silsile bağlamında Ahî Da'î de Gaybi'nin şeyhi konumunda bulunmaktadır. Ahî Da'î manzum, Gaybi ise mensur olarak eserlerini kaleme almışlardır. Ne var ki, bu hususları teyid veya tashih edecek tarihi bilgileri yeterince tespit edebilmiş değiliz.

Kendi ifadelerine göre Şeyh Ahî Da'î, Hâtem gibi cömerttir ve görenleri etkileyen heybeti ile de Rüstem gibi cesurdur. Misafirlerini ve yolcuları ağırladığı gibi garipleri, yoksul ailelerin ihtiyaçlarını ve muhtaç talebeleri, kurulu bir tekke veya XV. yüzyılda Tarsus'da bulunduğunu bildiğimiz zaviye sistemi içerisinde koruyup kollamıştır. Bu hususlara şu beyitleriyle işaret eder:

Özü yiğit hem de sözleri şeyhanedir.
Sorar o daima acep şeyhe gerek nedir?

Himmeti yüksek ve çoktur nimeti,
Nimetinden dahi çoktur himmeti.

Hatem-i Tay'dır zamanında bu gün,
Ehli Tarsus hep emanındadır bu gün.

Hem sehavet hem şecaattır işi,
Anlar onu heybetini gören kişi.

Heybetini gören kişi Rüstem sanır,
Nimetini gören kişi Hatem sanır.

Ahsen suret görünür sureti,
Suretinden de ahsen sireti.

⁵⁰Gaybi, *Muhtasar Fütüvvetname*, s.75; Şeker, a.g.e. s. 183.

Ahî Da'î, mutasavvıf yönü ile birlikte doğal olarak Tefsir, Hadis, Siyer ve Akaid gibi dini ilimlerde râsih (ilmi otorite) bir âlim niteliğine sahiptir. Meleklerin Âdem'e secdesini i'tidal yani dengeli yorumlaması, "kim bir kavme benzerse onlardandır" hadisini fiziki görünüm değil psikolojik ve içsel dünya ile bağlantılı yorumlaması ve daha başka pek çok özgün açıklamalar tarsusi fütüvvetnamesini vazgeçilmez eserler arasına alıyor.

Keza tasavvufta öne geçen hassas konulardan "Fena fillah, Beka billâh: Allah'ın varlığında yok olmak, Allah sayesinde sonsuzluğa kavuşmak" gibi konuları, hal ve makamları, seyr u sülûk yolunu, Hallac-ı Mansur, Leyla ve Mecnun klasiklerini yorumlamadaki ustalığı dâhiyanedir.

Ahi Baba resmi tören, düğün, dini günler ve bayramlarda başköşede ağırlanmıştır. Yokluğu fark edilmiş ve üzüntü sebebi olmuştur. Has meclis ve edebi sohbet mahfillerinde onu bilhassa sevenleri takip etmişler, yüksek sohbetleri ile şerefyab ve müdavimi olmuşlardır.

Onsuz olan meclisin hiç tadı yok
Onsuz olan sohbetin bünyadı yok

Eğer bir düğün bir davettir
Sohbet onsuz olsa bir mihnettir

Acep ne olurlar velev ki sevmeseler onu
Lakin teslimiyet içinde avam-has sevdiler onu

Fütüvvetnâme-i Tarsûsî'nin Neden Yazıldı?

XV. yüzyılın ikinci yarısında, Tarsuslular Ahî Da'î'den bir fütüvvetnâme kaleme almasını isterler. Tarsus'un ehl-i nefes denilen fütüvvet erbabı ve ileri gelen eşrafı, Şeyh Da'î'yi Ahî Da'î ünvanı ile anmaktadırlar. Bu hususları Ahî Da'î şu dizeleriyle ifade etmektedir:

Tarsus ahalisi bu işe itmiş heves,
Bazısı Da'î'ye ittiler nefes.

Bir fütüvvetnâme cem et, didiler,
Şah-ı Merdan yolüne git, didiler.

Zira Hak yolunde oldir elbet fetâ,
Kimse bilmez Hak yolu andan öte.

Hem didi o enbiya serveri,
Bir gazada "Lâ fetâ illâ Ali".

Tarsuslular içinde bir Aziz,
Nevcüvan, aslı hem arı ve temiz.

Ahi kılmış bir ulu şehir ani,
İçi dışı olmuş anın ile toli.

Şehir halkı bir sedef, o incidir,
Gör ki nedir sözleri hep incidir.

Bir nasihattir, çünkü ittiler taleb,
Ahi Yolinde nedir ilm-ü edeb?

Bildiğimce ben de birkaç söyledim,
Gerçi küstahlıktı lakin söyledim.

Görüldüğü üzere Ahî Da'î, son derece tavazu içinde fütüvvetnâmeyi neden kaleme aldığını “nefsinden saklar” bir tarzda ve Ahi terbiyesi ile söylemektedir. Böylece lakabı veya unvanının “Ahi” ve “Da’î” olduğunu da kendisinden öğrenmiş oluyoruz ki “Davetçi Kardeşim” diyerek, bir hizmet ehli sufi kardeşinden bahseder imasıyla, asıl adını saklamış böylece şöret ve nefsin hilelerinden korunmuştur.

Ahi geleneğinde, diğer tarikatlarda olduğu gibi: “İlahi ente maksudi ve rıdake matlubi” “Rabbim maksadım sensin, talebim de senin bu acizden razı olmandır.” düsturu temel ahlaki prensiptir.

Tarsus,Fütüvvet ve Ahilik

Ahî Da'î, Tarsus için bedende bir candır. Cömertliği ve cesareti ile seçkin olduğu gibi cemali ve suretinden de ahsen sireti yani güzel ahlaki ile zamanının Yusuf'u olmuştur. Müellifin cömertlikte Hâtem, Kahramanlıkta Rüstem vurguları yapması fetâ olmak için Hz. Ali (Şah-ı Merdan) gibi Hak Yolunda cömertlik ve kahramanlığın ne denli önemli olduğunu öne çıkarmaktadır.

Bilindiği üzere ahilik fütüvvetin Anadolu'da XIII. yüzyıldan itibaren aldığı isimdir. Ahî Da'î bu yolun fedakârlık ve kardeşini kendine tercih demek olduğunu uzun uzun açıklamaktadır. Bu bize gösteriyor ki Ahî Da'î zamanında Tarsus, fütüvvet ve ahilik bilinci yüksek bir ulu şehirdir. Halk bu sese muhatap kültür ve birikime sahiptir. Tasavvufa duyarlı, ilgili ve çeşitli ekollere müntesiptir.

XVI. yüzyıldan önce inşa edildiği kuvvetli veriler ile tahmin edilen Debbağhane Medresesi ayrıca Bey(ğ)ce Şeyh Zaviyesi, Mencek Zaviyesi gibi külliye benzeri kurumlar bize Ahilik kurumları olarak XIII. yüzyıldan itibaren Müslüman Horasanlı Türkmenler ile tüm Kilikya'da olduğu gibi Tarsus ve havalisinde de İslam kültürünün fütüvvet derinliğinde etkin olduğunu göstermektedir. Nitekim Tarsus, ilerde açıkladığımız nedenlerden dolayı XIII. yüzyıldan itibaren ilim ve seçkin âlimleri ile bir İslam-ilim merkezi konumundadır.

Üstelik XIV. yüzyılda Anadolu'nun ekseriyetini gezip görmüş Kuzey Afrikalı Seyyah İbni Battuta *er-Rihle* isimli seyahatnemesinde, Ahilik adı altında Müslüman halkın ve esnafın fütüvvet kültürü çevresinde teşkilatlandığından söz eder. Alanya, Konya, Kayseri, Aksaray gibi Tarsus civarı diyebileceğimiz şehirlerde konakladığında yüksek ahilik kültürünü ve toplumun nasıl bu kültürü benimsediğini, zaviyelerde gördüğü ikram ve izzeti şayan-ı hayran biçimde anlatır. Abbasiler, Memlükler, Selçuklular, Beylikler ve Osmanlılar döneminde İslam kültürü ve kurumlarını Tarsus'ta görkemli biçimde görürüz. Bugün bile Ulu Camii veya Cami-i Kebir, Eski Camii, Mencek Zaviyesi, Debbağhane Medresesi gibi eserler ve kimi kalıntılar ile bu gerçeğe tanık olmaktayız. Kaldı ki tarih bilimi bakımından daha geniş bir perspektiften ele alındığı takdirde Roma Yolu ve Kleopatra Kapısı ve bir nice arkeolojik bulguları barındıran Tarsus, kelimenin tam anlamı ile bir açık tarih müzesi niteliğine sahiptir.

Tarsus'un Hz. Ömer zamanında Halid bin Velid komutasındaki İslam ordusu tarafından fethedildiğini, Memlükler zamanında Türkmen ve kısmen de Arap nüfus ile Müslümanlaştırıldığını bilmekteyiz.⁵¹

Tarihi Kaynaklar Işığında XV. Yüzyılda Tarsus'ta Fütüvvet/Ahilik

XIII. yüzyılda Kırşehir'de Ahi Evran, Konya'da Sultan Alaüddin Keykubad ile başlayan Selçuklu Devleti'nin desteği, Ahiliği güçlendirmiş ve bir bakıma Abbasi Halifesi Nasır ve Sühreverdi'nin emekleri boşa çıkmamıştır. Tasavvufi neşveye de sahip bu akım bir sosyal realite olarak kasaba ve köylere varıncaya kadar teşkilatlandı ve Türk milletinin mayasında bulunan cevher ile fütüvvet ruhu kaynaştı. Elbette Anadolu'da bulunan tüm Müslüman unsurlar için de aynı şeyleri söyleyebiliriz. Zaten Türkmen, o zaman Anadolu'da bulunan Müslümanların ortak milliyet ifadesidir.

⁵¹ Akgündüz, Ahmed,*Eshab-ı Kehf ve Tarsus Tarihi*, İstanbul 1993, s. 57.

Kuzey Afrikalı Seyyah İbni Battuta'nın seyahatnamesinde verdiği görsel bilgilerden, Anadolu'da Fütüvvet anlayışının icraat bakımından zirvede olduğunu öğreniyoruz. Misafir ve yolcuların nasıl ağırlandığını, benimsendiğini detaylı denebilecek anlatımlardan biliyoruz.

Yüksek İslami terbiye ile eğitilmiş Ahi Ocağı yiğitleri verdikleri hizmetlerle bir baştan bir başa Anadolu'nun ismini "Şefkat Yarımadası" olarak tescillemişlerdir. Daha önce alıntılanan şu cümlelerin burada da sunulmasının konuyu daha iyi açıklayacağı kanaatindeyiz:

"...Bilad-ı Rum (Anadolu) adıyla anılan bu memleket dünyanın en güzel yeridir. Allah başka yerlere ayrı ayrı verdiği güzelliklerin hepsini birden bu topraklara vermiş. Ahalisinin yüzleri çok güzel, elbiseleri temiz, yemekleri nefistir. Bereket Şam'da, şefkat Rum'da denmesi yerindedir. Zira gerçek şefkat Anadolu halkı olan Türkmenler arasındadır. Burada hangi eve ya da zaviyeye insek erkek ve kadın komşularımız halimizi ve hatırımızı sorarlardı. Kadınlar erkeklerden kaçmazlar, ayrılışımızda sanki kendi halkımızdan ve akrabalarımızdan biriymiş gibi candan uğurlar, hatta kadınlar ağlaşırlardı. Bu memleketin âdetince ekmek haftalık olarak yapılır, şehrin erkekleri ekmek pişirildiği gün bize sıcak ekmekle gayet nefis yiyecek hediye ederler ve 'bunu size kadınlar gönderiyorlar, hayır duanızı istiyorlar' derlerdi."⁵²

İbn Battuta'nın Anadolu'da ve bilhassa Alanya-Konya arasında gördüğü ikram ve izzetten edindiği intiba budur. Diğer şehirlerde gördükleri bunu teyid eder mahiyettedir. Denizli'de iki ayrı "Ahi ocağı misafirhanesi" görevlisi yiğitler arasında kendilerinin paylaşamadığını bu sebeple aralarında niza çıktığını ve kura ile misafir olacakları yerin belirlendiğini beyan eder.

Yine İbn Battuta'nın ifadesine göre Ahiler o devrin esnaf, sanatkâr, sanayici ve iş adamları olarak şehrin nizamının tesisi yanında mescid, cami ve medreseler de yaptırmışlardır.⁵³

İbn Battuta'nın ziyaret ettiği dönemde ahilerin en fazla dikkati çeken veçhesi, onların zalimleri ezme ve onlarla iş birliği edenleri ortadan kaldırmadaki başarılarıdır.⁵⁴

Tarsus'ta Ahî Da'î'nin Anadolu'da çok yaygın olan Ahi zaviyelerinin doğal tezahürü olarak büyük bir zaviye ve külliye Ahi şeyhi veya başka bir tarikat şeyhi olarak fetaları ile birlikte hizmet verdiğini söyleyebiliriz. Nitekim İbn Battuta eserinde "Ahiler, bilad-ı Rum'da (Anadolu) oturan Türkmen milletinin her vilayet, belde ve köyünde mevcuttur" demektedir.⁵⁵

Evliya Çelebi de, Ahî Da'î'den yaklaşık 50 yıl sonra tüm Anadolu'daki tekke, zaviye ve külliyelerin isimlerini ve ne kadar yaygın olduğunu, Ahiler arasında en yaygın ve güçlü sanatın da bizzat Ahi Evran'ın şahsi sanatı olan debbağlık yani deri işlemeciliği ve işletmeciliği olduğunu zikretmektedir.

"Edirne'de bulunan debbağhane'de 5000 kadar Ahi Evran köçeği, feta ve tüvana, serbaz, şehbaz yiğitler çıkar. Bir katil içlerine girse Hâkim onlara varamaz. Fakat katil dahi onlardan kurtulamayıp tevbekar ve istiğfar ehli olup kâmil bir usta olur."⁵⁶

Memlukler Tarsus'u kesin olarak Ermeniler'den aldıktan yaklaşık 20 yıl sonra(781/1403)'de Tarsus'ta kurulan Abdullah Mencek Zaviyesi ve Vakfı (İslam İlimleri ve Kültür Merkezi) , Ulaş Nahiyesi Şeyh Ebul Kasım Gürkanzade ve Mevlana Beyce Şeyh Seyyid Abdulğafur'un inşa ettiği Beyce Şeyh Zaviyesi ve diğer vakıflar ictimai gelişmenin en bariz örnekleridir.⁵⁷

Mencek Zaviyesi, İmam Kuşeyrizade Şeyh Abdullah Mencek tarafından inşa edilmiştir (781/1379)'da. Tarsus Kadısı İmam Kerhizade Ma'ruf Kerhi'nin de bu zaviyenin vakfiyesi için sıhhat ve lüzumuna hükmettiğini belirtir bir "tevkii" vardır.

Tarsus'taki bu zaviyenin Türkistan Zaviyesi olarak anıldığını ve yapıldığını görüyoruz. Çünkü bu zaviyenin Orta Asya'dan ve Doğu Türkistan'dan Anadolu'ya gelecek Türklerin uğramaları için kurulmuş olduğunu vakfiyesinde dercedilmiştir. O havaliden gelenler zaviyede birkaç gün kalır, Anadolu ahvali hakkında gereken bilgileri alır ve geldikleri yerlerle ilgili bilgi ve haberleri buradakilere verirlerdi. Böylece zaviye, oralardan gelenleri barındırdığı gibi karşılıklı iletişimi de sağlıyordu. Vakfiyesinde,

⁵² İbni Battuta, *er-Rihle, Seyahatneme*, s. 283, Mehmet Şerif tercümesi, c. I, s. 310.

⁵³ G.G. Arnakis, "Futuwwa traditions in the Ottoman Empire Akhis, Bektashi Dervishes, and Craftsmen", *Journal of Near Eastern Studies*, University of Kansas 1952, s. 233.

⁵⁴ İbni Battuta, *er-Rihle*, Çeviren: İsmat Parmaksızoğlu, MEB Yay., İstanbul 1999, s.8.

⁵⁵ İbni Battuta, *er-Rihle, Seyahatneme*, s.7.

⁵⁶ Ergin, Osman Nuri, *Mecelle-i Umur-i Belediye*, c. II, s. 582.

⁵⁷ Akgündüz, *Tarsus Tarihi ve Eshab-ı Kehf*, s.508-509.

zaviyede misafir kalabileceklerin hangi yöre halkından olacağı tasrih edilirken Orta ve Doğu Asya'ya ait 84 kasaba, belde ve ülke adı sayılmıştır. Buralarda misafir edilenlerden üç gün ücretsiz olarak yemeleri, içmeleri ve konaklamaları temin edilmiştir.”⁵⁸

Tarsus Küçük Minare Camii, Kiliseden çevirme Eski Camii, Makam Camii, Daniyal Peygamber Türbesi, Halife Me'mun Merkadi, Bilal-i Habeşi ve Lokman Makamı, Kubad Camii ve Medresesi, Mehmed Efendi Medresesi, Müftü Mehmed Efendi Kütüphanesi, Mencek ve Beyce Şeyh Medreseleri ve Çeşmeleri, bilhassa Eshab-ı Kehf mağarası ile tarihi eser ve makam bakımından oldukça zengin bir ulu şehirdir. Bu ve benzer kaynak bilgilerden hareketle diyebiliriz ki Ahiler toplumun dini terbiye merkezli ocağı olmakla kalmıyor, ekmek teknesi ve geçim kaynağı olarak insanlara sanat öğretiyor ve bilhassa deri işlemeciliğini belletiyor, bununla da kalmıyor içlerine karışan katil gibi en ağır suçluları bile tövbe ettirip islah edip sanat sahibi eyledikten sonra bir ahi olarak topluma kazandırıyor.

Nitekim ahi geleneğinde bir kişinin dükkân açabilmesi için öncelikle çırak, kalfa ve ustalık eğitiminden geçmiş olması gerekiyor. Bir heyet huzurunda “Ustalık Berati” alan usta, Ahi Birliği'nden dükkân açma izni alabilirdi.⁵⁹ Binaenaleyh XV. yüzyılda Tarsus'ta da debbağlık sanatının Ahî Da'î Mensupları tarafından öğretildiğini ve diğer sanat dalları da dâhil olmak üzere insanların Ahilerin meslek edindirme kuralları gereğince dükkân açabildiklerini ve sanat erbabı olduklarını söyleyebiliriz.

Fütüvvetnâme'de zikredilen dokuma sanatı, üretimi, ticareti ve alışverişinin canlılığı, giyim kuşam ve ticaret ahlakına ahilikte verilen önem, sahte tüccarların tasavvuf ve ahilik erbabınca takibi ve cezaları, ahiliğe kabul edilen ve edilmeyen meslek grupları (Hirfe Ehli) ile ilgili isimler Ahî Da'î ifadesiyle böylesi “bir ulu şehirde” sosyal hayatın canlılığına işaret etmektedir.

Fütüvvetname-i Tarsûsî müellifi eseri kaleme aldığıda (880/1475-76) Tarsus, Memlukler'e bağlı Ramazanoğulları beyliği yönetiminde idi. Ancak XV. yüzyılın ilk yarısı, Ramazanoğulları ile Memlukler arasında nüfuz mücadelesi ile geçti. Bunun anlamı Kilikya'yı (Çukurova ve Kozan) Memlukler'in egemenliğinden kurtarmaktır. Fransız Seyyah Bartrandon de la Broquiere o tarihlerde bölgede bulunmuş ve bu tespiti o da kitabında yazmıştır.⁶⁰

1417'de Tarsus, Ramazanoğulları'ndan Karamanoğulları yönetimine geçti. Bu tarihten itibaren de Ramazanoğulları, Karamanoğulları ve Dulkadiroğulları arasında sık sık el değiştirdi. Bunda, Mısır Memlukleri etkin oldular. Bölgeyi hâkimiyetleri altında tutabilmek, Tarsus ve tüm Çukurova'nın yüksek tarım getirisi ve hac yolu üzerinde bulunduğundan dolayı hacılardan elde edilen diğer gelirlerden yararlanmak için Müslüman Türkmen Beylikleri arasına nifak soktular. Memlukler döneminde Tarsus Halep vilayetine bağlı idi. Zaman zaman valilik de verildi. Tarihçi Yılmaz Öztuna, bu bilgilerin yanı sıra 1420'de Tarsus'u Memlukler adına Emir Bey Türkmani idare ediyordu, tespitinde bulunur.⁶¹

Fatih, 1476'da Karaman ilini Osmanlı Devleti sınırlarına kattı. 1466'da yöre için stratejik önemi büyük Gülek Kalesi'ni aldı. 1485 yılında da Tarsus, Fatih Sultan Mehmed Han'ın vefatından dört yıl sonra II. Bayezid döneminde Osmanlı toprağı oldu. Ancak 30 yıl süren siyasi istikrarsızlık yaşandı. Memlukler ile Osmanlılar arasında 5-6 kez muharebe yapıldı. Daha sonra kesin olarak 13 Haziran 1516'da Yavuz Sultan Selim Ridaniye zaferinden dönerken, Tarsus'u Memlukler'den alarak Osmanlı Devleti topraklarına kattı. Böylece Tarsus'un Osmanlılar tarafında fetih edilmesi süreci tamamlanmış oldu.

Ahi Da'i ve *Fütüvvetnamesi*'ni yazdığı dönemde (881/1503)Tarsus ile ilgili verdiğimiz siyasi ve tarihi bilgilerden sonra kısaca o dönem ekonomisini de değerlendirebiliriz:

“Tarsus ve havalisinde yetişen pamuk, bu devirde uluslararası alanda rekabet edecek nitelikte revaçta idi. Tarsus civarında bulunan ormanlardan elde edilen zank ve reçine Ayaş (Yumurtalık) limanından Avrupa piyasalarına ihraç edilmekteydi.”⁶²

“Oğuz boyuna mensup muhtelif Türkmen boyları bölgeye göç ettiklerinde hayvancılık ile de geçimlerini sağlıyorlardı. Dokumacılık ve ilgili sanat dalları ve sanatkârlar ile önemli işçi istihdamı sağlanıyordu. Bunlara ilave olarak 1337'de Kozan merkezli ve güçlü Kilikya Ermeni Krallığı, Memlukler'e

⁵⁸ İA. TDV Yay.,Zaviye, c. XIII, s. 568.

⁵⁹ Demir, Galip, *Osmanlı Devletinin Kuruluşu ve Ahilik*, İstanbul 2000, s. 414.

⁶⁰ Tekindağ, “II. Bayezid Devrinde Çukurova”, *Belleten*, S.123, s.346.

⁶¹ Öztuna, Yılmaz, *Devletler ve Hanedanlar*, c.I, s.60-64.

⁶² Uzunçarşılı, İsmail Hakkı, *Anadolu Beylikleri, Akkoyunlu-Karakoyunlu Beyliği*, s.252-253.

yenilince bölgeye daha çok yerleşen Ramazanoğulları Türkmenleri bu tarihten itibaren Ermeniler'den otlaklar satın almaya başladılar. Ziraatla uğraşmaya başladılar.”⁶³

Ramazanoğulları, Karamanoğulları ve Oğuzlar'a bağlı Üçoklar, Bozoklar, Yüreğirler gibi Türkmen Boyları Kilikya bölgesine XIII. yüzyılda Memluk Hükümdarı Baybars'ın politikaları istikametinde bölgeye yerleştiler. Önce otlak, arazi kiralama sonra da satın almak suretiyle ziraat ile de meşgul olmaya başladılar. Üstelik bereketli Çukurova topraklarının yılda birden çok hasada elverişli oluşu ve ürün bolluğu ve çeşitliliği; bölgedeki camii, medrese, zaviye, han vakıflarının irad defterlerinde gördüğümüz kayıtlarda turunç ve zeytin tarımının Türkmenler arasında daha o zamanlarda önde gelen geçim kaynakları olarak tespit edilmiş bulunmaktadır.

Ayrıca Tarsus-Gülek Boğazı, Hint Yarımadasını Avrupa'ya bağlayan çok önemli “İpek Yolu” üzerinde bulunan Ahi Da'i ifadesiyle “Ulu Bir Şehir” idi. Keza Hac için kıtalararası bağlantı yolları ve Gülek Geçiti üzerinde bulunan Tarsus, önemli konaklama ve kültürler arası etkileşim anlamında güçlü kültür merkezi konumunda bulunuyordu. Bunu bölgede yetişen âlimler ve yazdıkları eserlerden anlıyoruz.

Başta Hz. Peygamber soyundan gelen “Seyyid” payesine mensup mutasavvıf ve kadılar ile birlikte Ma'ruf-u Kerhi, Kuşeyri gibi büyük mutasavvıf âlimlerin soyuna mensup bilginlerin çokluğu, yazdıkları eserlerin ilmi derinliği yörede bulunan vakıfların vakfiyelerinden ve elimize geçen eserlerinden anlaşılmaktadır.

Şeyh Ahi Dai'nin Fütüvvetname-i Tarsusi'si (881/1503)

Kadı Necmeddin'in (H.691-758) Fetevay-ı Tarsusiye, Fevaid-i Fıkhiye, Tefsirü'l-Kur'an, Menasik-i Tarsusiye, İşarat-ı Zabt-ı Müşkilat, Sirac-ı Vehhac, Vefayat-ı Ayan, Mezheb-i Ebi Hanife't-i Numan, Tuhfetü't-Türk, gibi kitapları yanında onlarca çeşitli din bilgini ve nadide eserleri kütüphanelerde mevcuttur.

Tarsus, daha Rum ve Ermenilerde iken bile İslam ile şereflenmiş, ravi, abid ve zahidler diyarı olarak bilinmekteydi. Bunlardan en meşhuru Ebu Umeyye Tarsusi, Bağdat doğumlu olmasına karşın Tarsus'da yaşamış, talebe yetiştirmiş ve vefat etmiştir. Çok sayıda talebesi olmakla birlikte Süleyman b. Eş'as ifadesiyle “sika” bir ravidir.[Hadislerin tedvini döneminde yaşamış olduğu cihetiyle rivayetleri önem arz etmektedir.]

Ebu Amr Tarsusi (H.400/M.1010). “Ahbaru'l-Huccab ve Siyerü's-Süğur”

Şeyh Ebubekir Tarsusi el'Hürremi (Hicri III. Asır), zamanının meşhur fıkıh bilgini.

Ali bin Marzi (570/1174) Harp sanatına dair kıymetli bir eseri vardır: “Tebziratu'l-erbabi'l-elbab; fi keyfiyeti neca fi'l-hurubi mine'l-esva”

Osman b. Mustafa, “Er-Risaletü'l-İstidlaliye” mantık kitabıdır.

Abdu'l-Cabbar b. Ahmed et'Tarsusi (420/1029). Kur'an-ı Kerim ilimlerinden “Kıraat Âlimi”dir. “El'Mücteba El'Camii”

Muhammed b. Hasan Et'Tarsusi, Müfessir. “Ta'likatun Ala Envari't-Tenzil”

Şemsüddin b. İmadüddin, “Minhacü's-Sabah ve Mi'racu'l-Felah” Din, ahlak ve sosyoloji.

İbrahim b. Abdulkerim Et'Tarsusi, “Mietün Kamiletün Fi Şerhi Mietin Amiletin” Bilginleri konu edinen biyografi kitabı.

Ebu Tayyib Hamdam Et'Tarsusi, “Seb'ıyyat fi'l-Fıkhi'l-Hanefi”⁶⁴

Daha bu örnekleri çoğaltabiliriz. Ancak XV. yüzyılda Tarsus'da yaşayan Şeyh Ahi Da'i ve 1503 miladi yılı II. Bayezid (Veli Bayezid) döneminde kaleme alınan “Fütüvvetname-i Tarsusi” öncesi ve sonrası kültürel canlılığa dikkat çekmek için bu kadar bilgi ile yetiniyoruz.

⁶³ İA, “Ramazanoğulları”, c. XI.

⁶⁴ Akgündüz, *Tarsus Tarihi ve Eshab-ı Kehf*, s.464.

Tarsusi Fütüvvetnamesine Göre Tarsus'ta Tasavvuf

Tarsusi Fütüvvetnamesi'nden anlıyoruz ki XV. yüzyılda yaşayan Tarsuslular, Anadolu'da yaygın olan Ahi ocaklarından meslek kültürlerini geliştirdikleri gibi yoğun kültürel eğitim çalışmaları sonucunda tasavvuf bilgilerini de zenginleştirmişlerdir.

Ahî Da'î "ehl-i nefes" denilen Tarsus'ta tasavvuf erbabı hatta "teveccüh" yapabilecek ve nefes ile nefisleri arındırabilecek makamda bulunan kutup veya Ğavs'lardan bahsediyor ki Tarsus; tasavvufun o dönemde Bağdat, Şam, Halep, Semerkand, Gücdevan, Isfehan, Tebriz, Horasan gibi merkezlerinden biri olduğunu işaret etmektedir. İşte böyle seçkin Meşayih-i Kiram'ın (K.S), kendisinden bir fütüvvet eseri cem etmesini istediklerinden söz ediyor, Şeyh Tarsusi. Buna göre Tarsusluların ileri gelen eşrafı ve Müslüman halk tasavvuf, tarikat ve ahilik konusunda belli bir bilgi birikime sahip görünmektedirler. Bu yüzden bu konuda hem kendilerinin hem de gelecek kuşakların bilgilendirilmesi gerektiğini hissetmiş olmalılar.

Bu gerekçeye dayalı ısrarları üzerine Ahî Da'î de eserinde mutad olduğu üzere dört büyük halifenin faziletleri, na't-ı şerif, Hak yolunda uhuvvet yani kardeşlik, Ahilik yolundaki erkân, kökü, temeli, şed kuşanma, makas name, taç ve hırka gibi rükünler yanı sıra tasavvufta var olan ve Hallac'ın başına gelen ilahi aşk ile ilgili hikmetlerin asr-ı saadetteki temelleri gibi konularda bildiklerini kaleme dökmüş ve maharetini göstermiştir.

Hz. Peygamberin varisi olma makamına eren rasih, amil ve âlim mürşid-i kâmillerin evsafı ve esrarına dair yazdığı Meşayihnâme babı da, tasavvuf erbabı yanında Ahî Da'î'nin aynı zamanda pratik hayatta mürid yetiştiren bir tekke şeyhi olduğuna işaret ediyor gibidir.

Ayrıca XV. yüzyıl Tarsuslularının Fütüvvet yolunu ve bu yolda uyulması gereken adabın ne olduğunu bilmek istemeleri Ahiliğin mensupları içinde bulunan Nakşibendîlik, Mevlevilik, Bektaşilik, Kadiri, Rifailik başta olmak üzere halkın muhtelif tarikat meşreplerine müntesip oldukları ihtimaline de işaret etmektedir.

Yine kuvvetli bir ihtimal olarak ifade etmeliyiz ki, bizzat "Ahi Da'i" de Mevlevi, Bektaşî, Kadiri, Nakşî veya Rifai tarikatlarından birinde şeyh idi. Zira o, Mevlana'nın *Mesnevi'sini* çok iyi bilmekte ve yeri geldikçe eserinde *Mesnevi'den* alıntılar yapmakta, hatta bazı başlıkları bu alıntılarla oluşturmaktadır. Rüstem, Hâtem, Hallac, Leyla ve Mecnun gibi isimler adeta tali konularda Mesnevi ile ortak paydalar içermektedir.

Şeyh Ahî Da'î Ehl-i Sünnet itikadı ve tevhid hakikatleri üzerinde titizlikle durmuş, mahir bir edebi dil kullanarak bu konuları "Akaid İlmi" perspektifinden işlemiştir. Elbette muhatabı olan Tarsuslular bu yüksek tasavvufi kültürü özümseyecek niteliğe sahip olmalı ki, bu konular eserde işlenebilmiştir.

Eserin içinde kullanılan kelime haznesinin çeşitliliği ve anlatım zenginliği XV. yüzyıl Tarsus edebiyatı ve yazı dilinin oldukça zengin ve yüksek seviyede olduğunu göstermektedir. Nitekim Tarsuslu İslam bilginlerinin XIII. yüzyıldan itibaren yazdığı çok sayıdaki ilmi ve debi eserlerin mevcudiyeti de bunu teyid eder.

Fütüvvetnâme-i Tarsûsî Adlı Eserin Dini-Tasavvufi Tahlili

Eserin kaynakları arasında yoğunlukla iktibas edilmesi nedeniyle ilk bakışta dikkati çeken iki temel dini kaynak;Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in sünnetidir. Tabi olarak konular bu çerçevede edebiyatın güzellikleri eşliğinde işlenir.

Tahmid ve tesbih ile Allahu Teâlâ medh u sena edilir ve her türlü kusurdan tenzih edilir. Allah'ın Rasûlü Muhammed'e de salât ve selam gönderilir. Hakikatta Hak Teâlâ'yı medh etmekten bile aciz olduğu Hz. Muhammed'in kendi sözü ile bildirilir:

Rabbim, seni medih itmekten acizim
Sen, ancak kendini övdüğün gibisin

Ahî Da'î Allah'ın zatının bilinemeyecek kadar yüce olduğunu, ancak sıfatlarından söz edilebileceğini vurguladıktan sonra ve buna ilişkin kimi hikmetlere işaret ederek okuyucuyu hazırlar:

Kuru taştan akıtan ab-ı revan
Har içinde bitiren hem gülistan

Ateşi gülistan eyledi hem harı kül
Kulu sultan eyler sultanı da kul

Şol kamer ki görünir bu yercedir
Ol felekten bundan beş yüz yilcadir

İttirir kameri işaret ile iki şak
Bil, hakikatte idendir anı şak

Toprak içinde bitürir altın gümüş
Arı bal eyler, virir şeker kamiş

Hikmeti pek çoktir, Hüda'nın sayısız
Has kullar bile sayamaz elbet, sayısız

Bunlara benzer türlü hikmetlerden bir buket sunan Ahî Da'î, Fütüvvet ehlinin "aşk ehli" ve "dert ehli" olduğunu, olması gerektiğini hatırlatır. İlâhî aşkın dertlileri olmanın önemi dile getirilir:

Dert ateşiyle kendini kılan fena
Ahirette görmez gayri, cevrü cefa

Özini kılan fena, buldi beka
Özini kılan fena, irdi Hakk'a

Her kim nefsinden arındı, sade itti özin
Başka bir nakış oldi, bildi kendi özin

Hak sırrına iren, gümansız yakindir
Mümine çünkü ayna mümindir

Varlığa yokluktur ayna, böyle bilin
Yok olanı, şüpheli değil, ayna bilin

Bu beyitlerle Tasavvufta çok meşhur olan "Kim nefsini bilirse rabbini bilir" sırrı izah edilir, Tasavvufun temel konusu olan nefis terbiyesinden söz edilir. Bilhassa "Yok olanı, şüpheli değil, ayna bilin" sözü taklit değil, tahkikin bu yolda asıl olduğuna işaret eder.

Fütüvvet ve Feta Büyükleri olarak nitelenen enbiya ve evliyadan bahsedilir. Hz. Âdem, Şit, Nuh, İbrahim, Yusuf, Musa ve sonunda Hz. Muhammed Mustafa kendilerine mahsus kıssaları ile anılır. Âdem ve Havva'nın cennette nasıl sınıandıkları, tevbe edip, nefislerini suçlamaları ve Hakk'a yönelişleri, Rahman'ın rahmet tecellisi; buna karşılık lâin şeytanın inadı ve huzurdan kovuluşu ve benlik iddiasının şeytana nelere mal olduğu mukayeseli olarak dikkatimize sunulur.

Hz. Peygamber tarafından Hz. Ali, fütüvvet taliplerine model gösterilir. "Lâ fetâ illâ Ali..." yolu yordamı öğretilir. Kur'an-ı Kerim'den Fetih suresi 10. ayeti okunur ve delil getirilir. Bey'atin hakikati ve feyiz membaı açıklanır. "Evvel ahir illa güzel ahlak ve illa edeb" diyen Ahî Da'î okuyucuya bol miktarda örnek ve ipuçları sunar:

Hilim ile buldi bulanlar menzili
Hilim ile gördi görenler menzili

Hak ile göre gördüğünü
Hak ile bile bildiğini

Güneş gibi ola halkın üstine
Bir baka düşman ve dostine

Kimse ile imtihan söyleşmeye
Kimse ile hiç cidal idişmeye

Hakk'ı bilenden bilir, bilen kişi
Hakk'ı bulandan bulur, bulan kişi

Eserinin okunmasına ilişkin tembihin yanı sıra
Sufi ahlakına dair açık ifadelere yer verir:

Dahi ahiye gerektir her gice
Bu kitabı okumalı her gice

Her gice olmazsa, Cuma Gicesi
Okumalı ihtiyarı ve hem yığidi

Ahî Da'î yerilen anlamıyla dünya kavramının
ne demek olduğunu sufilerin bakış açısıyla anlatır:

Bilmez o ki dünyayı evvela terk ider
Sevgisini ise gönlünde anın pek ider

Dünya o değil ki elde pul ola
Dünya odur asıl ona kul ola

Sevgisidir dünyanın, kalbe asıl hicab
Yise yidirse ne olir, bulir o sevab

Dünya sevgisidir olan sana hicab
Nitekim güneşe engel olur sehab

Hak talibi olmaz şehvet-perest
Bala düşüb kalmaz yol-perest

Tuti bülbüli şeker ve gül sever
Nitekim karga devamlı cife yer

Dünyalık sahibi olmak kötülenmemiştir. Dünyaya tamah edip gönülleri kırmak kötülenmiştir. Nitekim dünyalık sahibi olup da halka ve muhtaçlara ikram etmek ibadettir, güzelliştir. Gönlün nazargâh-ı ilâhî olduğuna ve kâmil bir mürşidin gönlüne girmenin önemine, bu sayede Hakk'a vuslat ve marifetin elde edileceğine, bir gönlü incitmenin kötü sonuçlar doğuracağına dikkat çeker.

Bir fakirin gönlüne gir, bil ki Hakkı
Yıkma gönlü ansızın, olma şâkı.

Kâbe-i mana gönüldür, kıl tavaf
Kâbe-i Hakk'tır anı sanma, güzaf

Makbul hac istersen ey aziz
Gönle gir, olasıñ anda temiz

Dervişin gönlidir Hakk'ın evi
Vardır Ahi, bulunan delil kavi

Sen eğer Hak binasını yıkarsan
Elin ile kendini ateşte yakarsın

Din ve dünyana olir hem ziyan
Kaçın bundan, sakın itme güman

Hak kabul itmez zühd-ü taatin
Zehir olir sana her bir saatin

Eğer Hakkı bulmak dilersen gönül
İyi söyle, sen dervişin yüzine gül

Ahî Da'î, tasavvuf yolunun, mürşid olmadan bilinemeyeceğini söyler:

Çün didi "Levle'l-mürebbi", ulular
"Ma araftü Rabbî" didi hem bunlar

Sen de mürebbi bulasın ey cüvan
Eline pek yapış anın heman

Vir özini ona, irşad eylesin
Hak cemali ile seni mest eylesin

Sana bildirsin seni, kimsin necisin
Sen seni bil dimeyeler, seni bildirsin!

Ol erenler ki yola nice vardiler
Hem görenler Yâr'i nice gördiler
Biliversin seni, irşad eylesin
Bu harab evini abad eylesin

Gösteriversin sana toğri yoli
Bil, kimdir Ahmed-i Mürsel, Ali

Yalnız hiç kimse, yole varamadi
Yalnız olan yoli, başaramadi

Ehl-i Beyt sevgisi ve temsil ettikleri maneviyat, eserin temel konularındandır. Bu hususta Hz. Ali önde gelen fetâ olarak takdim edilir. Selman-ı Farisi'nin Ehl-i Beyt'ten sayılması, Hz. Ali tarafından ona da bazı sahabelerin bellerine kuşak kuşatma izni verilmesi anlatılır.

Eserde, diğer fütüvvetnâmelerde olduğu gibi şed kuşanma, makasnâme, helva pişirme, fetâ ve fütüvvet, fenâ ve bekâ, uhuvvetnâme, aşk-ı ilahi ve meşayihnâme gibi bölümler yer almaktadır. Bunlara

ilaveten Alevi-Bektaşî geleneğinden farklı olarak fazilet-i çâr-ı yâr-ı güzîn başlığı altında sırayla methiyeler sergilenir.

Ruhlar âlemine dair Elest Bezmi ve Hz. Âdem'e Cebrail tarafından şed kuşatılış tafsilatlı şekilde anlatılır. Şit, Nuh, İbrahim, Yusuf, Peygamberlerin kıssalarına fütüvvetle ilgisi oranında yer verilirken yiğitlik kuşağının Cebrail tarafından Hz. Muhammed'e kuşatılış merasimi tafsilatıyla anlatılır.

İtikat ve İlgili Kavramlar

Bir önceki başlıkta belirtilen Allah'ın, varlığı, marifeti, kudreti gibi konuları itikadi açıdan tevhid kelimesinin bir tefsiri niteliğinde açıklayan Ahî Da'î, tevhid hakikatinin özümsemesi ve fütüvvetin gerçekleşmesini Peygamber metoduyla amel etmeye bağlı görür. Buna göre "Elestü birabbiküm; kâlû belâ / Ben sizin Rabbiniz değil miyim? Onlar da evet" dediler." (A'raf /172) çok kadim bir ahidleşmedir. Sonrasında Âdem'in beline kuşatılan kuşak ahde vefanın bir gereğidir ve kovulmuş şeytana tabi olmamanın bir işaretidir. Allahu Teâlâ'nın kaza ve kaderine sabretmek ve razı olmak kulluk icabıdır. Bu husus kuşağın şeddinde okunan ayet-i kerime ile perçinlenir. "Ey iman edenler Sabredin. Sabır yarışında düşmanlarınızı geçin, hazırlıklı ve uyanık olun ve Allah'a karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa eresiniz." (Al-i İmran/200)

Allah'ın teşbihi, takdissi, yüceltilmesi, güç, kudret, ikrak, kahır gibi hususlarda eşsizliği, özellikle şed bağlama esnasında getirilen tekbirlerle dile getirilir. Nitekim bir diğer fütüvvetnâmede şed töreninde tekbir getirmek ve Âdem'in eline asa verilirken, "Bu asaya itaat et, seninle olursa Hak Teâlâ'nın cemalini müşahade edip sırrına vakıf olasin" ifadesi Allah'a bağlılığın, itaatin, ululamanın nişanesi olarak dikkat çeker.⁶⁵

İbrahim ile oğlu İsmail arasında geçen kurban kıssasında da okunan tekbirler Fütüvvet ehlinece "tekbir-i vefa" adıyla anılır. Ümmetine şefaate etme isteği Allah tarafından kabul edilince Hz. Peygamber'in getirdiği tekbire ise "tekbir-i safa" denilir.⁶⁶

İbadet ve Kavramlar

Fütüvvetname'de İslam dininin beş temel şartı olan şahadet, namaz, oruç, zekât ve hac konusu mutadî veçhile zikredilir. Ancak toplumsal yansımaları diyebileceğimiz yönleri üzerinde daha yoğun durulur. Fedakârlık, cömertlik, doğruluk, yetim, öksüz, dul, esir, sail ve muhtaçları görüp gözetmek önemle açıklanır.

Ehl-i beyt içinde yaşanan ve vahiy gelmesine sebep olan hikmetli kıssalar zikredilerek etkili bir lisan ile fedakârlığın ve kardeşini kendine tercih etmenin önemine dikkat çekilir.

İbadetlerini yapan ve hukuka uyan kulların cennet ve cemalullah ile şereflendirileceği ve dostlar ile ebedi saadete erecekleri müjdelendir. Bunlar Elest Bezminde verilen söze, ahde vefa gösterenler yani sözünde duran bahtiyar insanlar olarak nitelenir. Buna karşın nasipsizlerin vahim durumları ve cehennem azabı ile muazzep olacakları bildirilir.

Ahî Da'î güzel ahlakı, ibadetlerin bir açıdan temeli bir açıdan da hedefi olarak sunar. Güzel ahlak olmazsa ibadetler de Allah katında makbul sayılmaz. Buna göre fütüvvet ahlakı, ibadetlerin kabulüne vesile olacak niteliktedir. Bu anlamda ahi olan kişi Hz. Peygamber örneğindeki mekârim-i ahlak öğelerini kendisinde gerçekleştirmeyi hedefleyen ve bu yönde seyr ü sülûk eğitiminde gayret gösteren, bunu yaparken de bağlandığı mürşidin sunduğu canlı örnekleri, söz ve uygulamaları kendisine düstur edinen kişidir.

Diğer Dini Konu ve Kavramlar

Ahî Da'î, alışverişte doğruluk ve müşterinin aldatılmaması üzerine de çullah ile müşteri ve pir arasında vuku bulan ilginç ir kıssada, tasavvufi derinlikte uyarılarda bulunulur. Sahte "sufi yüzü" ile halkı

⁶⁵ Radavi, *Fütüvvetname-i Tarikat*, vr. 8b.

⁶⁶ Radavi, a.g.e., vr.11b-12b.

soymanın ve bezirgânlık yapmanın dünyevi ve uhrevi afetlerine dikkat çekilir. Nefsi terbiye etmeden ve yolu iyi bilen bir rehber tabi olmadan, marifetullah nuru ile dirilmeden yapılan ibadetlerin verimsiz ve sahibini de azap içinde bırakacağı konu edilir.

Ahilerin, *Fütüvvetnâme*'yi hiç olmazsa Cuma gecelerinde mutlaka okumaları gerektiğini, böylece kalplerinin nurlanıp aydınlanacağını söyler.

Sevr-ü sülûk, zikir, vird, vuslat, ermek, fütüvvet ahlakı, kalp uyanıklığı, az yemek, az içmek, az uyumak, ihsan ve basiret gibi tasavvufi kavram ve uygulamaların, ibadetlerin asli manada ifa edilebilmesi için elzem olduğunun altı çizilerek vurgulanır.

İbadetlerin adet olarak yapılmaması, asıl taşıdıkları anlamın gözetilmesi gerektiği, bu hususta gönül yıkılırsa yapılan ibadetlerin kabul dahi edilmeyeceği, hac Kabe'yi tavaf ile gerçekleştirilirken gönül kabesinin de unutulmaması gerektiği ve müminlerin gönlünün Hakk'ın evi olduğu müessir betimlemeler ile anlatılır. Hacerü'l-Esved'in de kendine yüz sürenleri yarın Hakk'ın divanında dile gelerek söyleyeceğini ifade eder.

Zahiri fıkıh ilmihali gibi manevi sevrü sülûk yolculuğunda da uyulması gereken "ilm-i hal", erkân-ı tarikat ve adâb-ı tarikat vardır. Bunlar iç âlemimizin yani gönül dünyamızın berraklığını temin ve tesis eden rükünlerdir. Keza Hakk'tan gaflet en büyük günah, şirk ise hakikate zulüm ve isyandır. Ahî Da'î'ye göre abdestsiz gezmek ise edeb dışı kabul edilir.

Fütüvvete özgü böyle bir ibadet anlayışını *Radavi Fütüvvetnamesi*'nden iktibasla örneklendirebiliriz. Buna göre "seccade" olarak sembolize edilen şey, zahiri anlamda sabah, öğle, ikindi, akşam ve yatsı vakitlerinde kılınan beş vakit namazı ifade eder. Manevi olarak ise tarikat yoluna girenlerin "sevr u sülûk" yapmasıdır. Bu bağlamda makamlardan söz edilmiş ve her merteye için önem arz eden beş vakit namazın sembolik anlam ve değeri üzerinde durulmuştur.⁶⁷

Benzer şekilde Hacı Bektaş-ı Veli'nin *Makalat* adlı eserinde de Radavi'de olduğu gibi ahlaka dair "hakikatın on makamı" şöyle sıralanır:

- 1-Toprak gibi mütevazı olmak
- 2-Yetmiş iki millete iyi göz ile bakmak
- 3-Önüne gelen yemeğe saygısızlık etmemek
- 4-Hakikat için çaba göstermek
- 5-Halkı incitmemek
- 6-Halktan intikam almamak
- 7-Kimseye zulüm-işkence etmemek
- 8-Fakirleri küçük görmemek
- 9-Daima Hakka dua, niyaz ve yakarıшта olmak
- 10-Âleme ilim ve ibret ile bakmak.⁶⁸

İşte fütüvvet yolunda gönül bu niteliklerle süslenerek ibadetin maksadına erilebilir.

Tasavvufi Konu ve Kavramlar

Ahî Da'î'ye göre Tasavvuf yolculuğu şeriat, tarikat, marifet ve hakikat makamları ile yaşanan bir süreçtir. Fütüvvette şed kuşatma esnasında talip için merasim yapılır. Talip tarikata kabul edilecektir. Şeyh tarafından mihraba konulan seccadenin dört köşesi bu dört erkânı ifade eder.

Dört merteye şu şekilde ifade edilir: Hizmet etme dönemi, mürid olma dönemi, derviş veya murad olma dönemi ve şeyhlik dönemidir. Şeyh, talebesine öğüt verir: "Hizmetle dur, izzetle otur ve hikmetle söyle."

Ahî Da'î, adeta Radavi'nin şu ifadelerini manzum olarak dile getirmektedir:

"Bu yola girmenin yani yola revan olmanın en belirgin yanı, müridin elinde şeyhin emanetinin olmasıdır. Bu emanetin verilmesinin de usul ve erkânı vardır. Müride, aldığı eğitimin bir gereği olarak şeriat, tarikat, marifet ve hakikatın ne olduğu sorulur. Bu soruların cevabı şu şekilde verilmelidir: "Şeriat

⁶⁷ Radavi, a.g.e., vr. 39b.

⁶⁸ Hacı Bektaş-ı Veli, *Makalat*, Haz., Ali Yılmaz, Mehmet Akkuş, Ali Öztürk, Ankara 2007, s.78.

bir kimseye eza ve cefa etmemektir. Tarikat tevhibi ikrardır ve ikrar imandandır. İkrarı olmayanın imanı yoktur. Marifet sürekli taharet, temizlik, abdest üzere olmaktır ve beş vakit namazı kılmaktır. Hakikat odur ki mütevazı olmak ve yetmiş iki millete bir göz ile bakmaktır.”⁶⁹

İlim, hilim, sabır, rıza, ihlâs ve güzel ahlak fütüvvet eğitiminin gereği şed kuşanandan istenen rükünlerdir. Şed, sırası ile Cebrail tarafından evvela Âdem’e sonra da Nuh, İbrahim ve nihayet Muhammed Mustafa’ya kuşatılmıştır. Binaenaley fütüvvetin dört büyük piri bu dört enbiyadır.

Hz. Muhammed’e şed, miraç gecesi Cebrail tarafından kuşatılmıştır. Efendimiz de Hz. Ali’nin beline kuşatmıştır. Hz. Peygamber bu esnada dua etmiş, bundan sonra kemeri Hz. Ali’nin beline bağlamıştır. Ardından da tekbir getirmiştir.

Duadan sonra Hz. Ali’yi yerde serili bulunan seccadeye elinden tutarak oturtmuştur. Bundan sonra da “Ey iman edenler bu gün kardeş olacak gündür.” demiştir. Hz. Resulullah Ali’nin elinden tutup şunları söylemiştir: “Ya Ali, sen benim dünya ahiret kardeşimsin.”⁷⁰

Hz. Peygamberden kalan bu usul fütüvvet yolunda bu kemer bağlama merasimi örnek alınarak şed bağlama törenleri gerçekleştirilmiştir. Bu husus diğer fütüvvetnamelerde de mevcuttur.

Ahî Da’î Radavi’nin bir kimsenin tarikata girişinde yapılması gereken merasimi anlatan ifadeleri kendi üslubu üzere tekrar eder. Buna göre giriş merasimi Hz. Âdem ve yaptığı hac ile ilişkilendirilir. Müridin başı tıraş edilir ve yeniden tevbe ve istiğfar eder. Bu arada bey’at veya ahd ile ilgili ayet /Fetih/10) okunur. Tacı ve hırkası giydirilir. Elinden tutularak şeddi yani kemeri veya kuşağı beline bağlanır. Bunun anlamı fata/yiğitlik yolunda gayret kuşağını kuşanmaktır. Kendisine bir tuğ ve âlem verilir. Daha sonra da seccadenin üstüne oturturlar ve pişirilen helvayı bir birlerine ikram ederler. Helvadan geri kalanı diğer tarikat ehline gönderirler. Bu helvaya “cefne helvası” derler ve tarikatın erkânındandır. Zira bu yol, bu erkân Âdem’den bu yana devam etmektedir. Âdem ilahi emir gereği fütüvveti oğlu Hz. Şit’e teslim etmiş ve ona kardeşlerini buna göre terbiye etmelerini söylemiştir. Fütüvvet ondan da diğer peygamberler aracılığıyla bugüne kadar ulaşmıştır.⁷¹

Şed bağlama uzun bir bölümdür. Helva pişirme, makasnâme, uhuvvetnâme, sofraya hazırlama, ikram ve icazet merasimleri fütüvvet erkânı olarak zikredilir.

Tarikat veya fütüvvette “kul hakkı ve helalleşmek” çok mühim bir rükündür. Bu güzel uygulama Hz. Muhammed’den bu yolun erkânı olmuştur. Rivayete göre o “Bende hakkı olan kim var ise gelsin alsın veya helal etsin” buyurmuş, bunun üzerine sahabeden Sevda İbni Ğurbe: Ya Resulallah Gazada saf düzerken bir demrensüz okıla benim karnıma dürürdün (dürttün), deyince Resul Hazret, mübarek karnını açdı ve dedi (ayıtdı): Gel sen de okıla benim karnıma dürt, hakkını al, didi. Sevda geldi Resul Hazretinün mübarek karnına, tenine yüzün sürdü ayıtdı: Ya Resulallah, muradım bu idi, irişdim. Resul Hazret ayıtdı: “İmdi helal eyle, ta ahrete kalmasün; zira benim anda teşvişim çokdur, ümmetime şefaate itsem gerek” didi. Sevda helal eyledi.” Ukkâşe de bu şekilde bir gerekçe ile Resul Hazret’in yağrınında nübüvvet mührünü öptü ve muradına irdim didi. Hz. Peygamber de Ukkâşe’ye dua kıldı ve “Sensiz cennete girmeyeyim” dedi.”⁷²

Bu hususta bir misal vermek babında Gaybî’den şu bilgi sunulabilir: “Erkan ehline gerek ki kimsenün hakkın üzerinde komaya Nitekim Şeyh Ebu Bekr Varrâk rahmetullahi aleyhi aydur (der ki): Fütüvvet kemali, anda bulunur ki(m) kıyamet gününde kimsenün hakkı anda olmaya.”⁷³

Tasavvufi Şahsiyetler

Ahî Da’î’ye göre bu yolun, bu erkânın dört büyük piri vardır: Hz. Âdem safiyyullah, Hz. Nuh neciyyullah, Hz. İbrahim halilullah, Hz. Muhammed habibullah’tır. Ayrıca Hz. Şit, Hz. Musa, Hz. Yusuf, Hz. İsmail gibi diğer peygamberler de fütüvvet ehlidir ve en güzel temsilcileridirler.

Hz. Ali ve Ehl-i Beyt tasavvufi şahsiyetlerin en önde gelen isimleridir. Selman-ı Farisi de fütüvvet önderlerindedir. İmam Ali’den sonra kemerbeste adı verilen Hz. Ali’nin kemer bağladığı on yedi

⁶⁹ Radavi, a.g.e., vr. 28a.

⁷⁰ Radavi, a.g.e., vr. 15a-15b.; Aydın, Osman, *Fütüvvetname-i Tarikat*, a.g.e., s. 33.

⁷¹ Radavi, a.g.e., vr. 9a-9b.

⁷² Gaybi, *Muhtasar Fütüvvetname*, vr. 35a (Sual-Cevap Faslı); Şeker, a.g.e., s.280.

⁷³ Gaybi, a.g.e.,vr. 35b; Şeker, a.g.e., s.280.

sahabeden bazılarının da isimleri zikredilir. Keza Selman kime kuşattı ise onlardan da isimleri anılanlar vardır. Hz. Hüseyin oğlu Zeynelabidin ile birlikte “on iki imam” da fütüvvetdardılar. Ahî Da’î hepsini ayrı ayrı zikretmese de, kemerbestelerin isimlerinin tamamı çoğu fütüvvetnâmede belirtilmiştir.

Tasavvufi Tipler

Ahî Da’î’ye göre Fütüvvette ehl-i tarik şu makam isimleri ile tanımlanırlar:

Nazil-ahbab: Fütüvvete veya tarikata sadece yakınlı duyar, gelip gider.

Nim-tarik: Acemi sufi. Meşrepte çıraktır.

Müfredi: Miyan beste veya sahib-i tarik denir. Meşrepte kalfadır.

Bu üç bölüğe ashab-ı tarik derler. Bu kısımdan sonra:

Beşariş: Dest-i nakib veya sadece dest derler. Ham sufilere eğitirler.

Bunlara mihterü’l-kavm veya seyyidü’l-kavm da denir.

Nakib: Şeyhin vekilidir. Kerem ile mahfil ehlini daim cem ederler. Bunlara da mihterü’l-kavm veya Veda Haccına nispet edilerek ahiy-yi vasiyy yani “vasiyet kardeşi” denir, ömrü kırka varınca.

Şeyh: Hilafet tahtına oturan, irşad ve himmet eyleyen zat-ı alidir.

Halife: Şeyhin, şeyhlik icazeti verdiği, henüz irşada başlamayan zattır.

Mürid: Şeyhin tasavvuf yolculuğunda talebesidir.

Ayrıca yol arkadaşı, tarikat kardeşi, ehl-i mahfil, naşi, hamse-i has, miyan beste, hanedan, ehl-i hiref, ehl-i kesb, ehl-i aba, ehl-i dest, ehıbba ve ahbab gibi bu yolun erkânında vasıflandırılan çeşitli tasavvufi tiplerden söz edilir.(ehl-i hiref: zanaatkârlar, kunduracı gibi. Ehl-i kesb: ziraat ve ticaret ehli)

Tasavvufi Kavramlar

Ahî Da’î’nin eserinde yer alan tasavvufi kavramlar tespit edebildiğimiz kadarıyla alfabetik olarak şöyle sıralanabilir:

Aba: Fütüvvet ehlinin giydiği yün kumaştan mamül hırka.

Ahdü vefa: Bey’at-ı şerifte sözüne sadık kalmaktır.

Ayne’l-yakin: Hakikat ehlinin yakin imanı. Enbiya ve ehlullah itikadı.

Bey’at: Hz. Resulullah’ın muhtelif mekânlarda ve Akabe’de olduğu gibi mübarek ellerini tutarak Allah ve Resûlüne bağlılık sözü vermektir.

Dest tutmak: Fütüvvet ulularının mübarek elini tutmak ve onlara tabi olmaktır.

Dest-i Muhammed: Fetih suresinde mezkûr bey’at-ı şerifte yed-i saadeti tutarak müşerref, mümeyyez, münevver ve mesud olmaktır.

Ebced-i tarikat: Tarikat ve fütüvvet yolunun temeli ve esası demektir.

Ehl-i Beyt: Hz. Peygamber, Hz. Fatıma, Hz. Ali, Hz. Hasen, Hz. Hüseyin ve Selman-ı Farisi’dir.

Ehl-i hiref: Sanat mensubu ahi ve fetalar; meslek grupları.

Ehl-i kesb: Geçimini helalinden el emeği ve sanat ile temin edenler.

Ehl-i mahfil: Fütüvvet ehlinin sohbet meclisine devam edenler.

Ehl-i nefes: Ehl-i erkân da denilen ve irşad eden fütüvvet uluları.

Ehl-i şedd: Fütüvvet kuşağı kuşanan sufi. Daha sonra meslek kuşakları da kuşanmışlardır.

Fakr: Allah’ın sonsuz hazineleri karşısında kulun, kendinin de Onun mülkünden olduğunu bilip, benlikten yok olmasıdır.

Gülbang çekmek: Ehl-i beyt’in isimlerinin de içinde bulunduğu ve belli zamanlarda okunan dua.

Hakikat: Tasavvuftaki şeriat, tarikat, hakikat üçlüsünden sonra gelen bu kavram, ilahi gerçeklik bilgisinin en üst mertebesi ve bilgiyi hal olarak yaşamaktır.

Hakka’l-yakin: Bir konu hakkındaki en üstün mertebede bilgidir. Hanedan: Ehl-i Beyt ve Hz Ali için kullanılır.

İLme’l-yakin: Bir konu hakkındaki bilgi mertebelerinin ilk basamağıdır.

Mürşid/Şeyh: Tarikatta seyr u sülük yolculuğunda rehber tasavvuf bilgisi velidir.

Mürid: Tasavvuf ilminde tarikat şeyhi mürşide itaatkâr talebe veya derviştir.

Halife: Bir şeyhin müridleri arasından müşid olmaya ve mürid yetiştirmeye manevi liyakat ve kifayeti olanlardan seçtiği kâmil yol eridir.

Seyr ü sülûk: Tasavvufta virtlerle, zikirlerle ve adabı veçhile manevi makamlarda yükseliş yolculuğudur. Müşid gözetiminde yapılır.

Fütüvvet Erkân ve Âdâbına İlişkin Kavramlar

Çarub Çekme: Sofra duasından sonra nakib tarafından mahfilin süpürülmesi.

Düvazdeh İmam: Anlamı on iki imam olmakla beraber, Alevi-Bektaşî geleneğinde mühr-i şed düğümüne okunan hususi bir duanın da adıdır.

Erkân: Fütüvvet ve tarikatta temel kurallar, rükünler.

Erkân Erenleri/Erkân Ehli: Fütüvvet yolunun büyük rehberleri.

Hamse-i Hâs: Fütüvvet erkânında büyük önemi haiz yüz yirmi dört adaba uyan beş fetâdır.

Helva-yı Cefne: Leğende (cefne/cüfne) yapılan ve şed töreninde ikram helvasıdır.

Hırka: Suf yani yünden yapılmış küçük cekettir.

İcazet: Şeyh, müşid veya üstadın, kendisinin yerine geçebilecek kişiye verdiği izin belgesidir.

Kardaş: Fütüvvet yoluna giren kişinin seçtiği yol arkadaşıdır.

Kemberbeste: Hz. Ali'nin şed bağladığı onyedî sahabedir.

Lokma (Tike) sunma: Yemektekilerin bir birine muhabbet lokması sunmasıdır.

Mahfil: Fütüvvet ehlinin buluştuğu toplantı yeri ve sohbet mekânıdır.

İrşad mahfili: Cuma akşamları fütüvvet ehlini eğitmek ve bilgilendirmek için yapılan sohbet toplantılarıdır. Kur'an okunur. Kısas-ı nbnbiya, menakıb-ı evliya ve fütüvvet ehlinin ahlakı üzerine verilen dersler ile ilgili meclistir.

Merasim mahfili: Fütüvvet geleneğinde mevcut her türlü merasimler bu mecliste veya mahfillerde icra edilir.

Misafir mahfili: Fütüvvet geleneğinde misafiri ağırlamakla sorumlu nakib ve yardımcıları misafiri ağırladıkları mahfildir.

Makasnâme: Yiğitlerin asr-ı saadetten esinlendiği, tıraş adabı risalesidir.

Miyan beste: 14 olumlu ve 12 olumsuz davranışa hassasiyet gösteren ahidir, kardeşdir.

Mikraz: Fütüvvet erkânının icrasında kullanılan tıraş makasıdır.

Naşi/Mukallid: Fütüvvette mübtedî, acemi olan ve başka fetaları taklit edendir.

Nazar: Fütüvvet ulusunun firaset nuru ile dervişin gönlüne bakmasıdır.

Sefere Çıkmak: Adabı ile ve erkânı, şartları gözetilerek yolculuk etmektir.

Sofra Çekme: Fütüvvet kültüründe ilk sofranın kuran, babası Hz. Âdem'i davet edip, önüne tennure bağlayan Hz. Şit'tir. Hz. İbrahim misafirsiz sofranın kurmamıştır. Feta da kapısından girene sofranın kurmakla mükelleftir. Bu fütüvvet erkânıdır. Kazan kaynatma tabiri de kullanılır. Sofra kurmak aynı zamanda Hz. Muhammed'in sünnetidir.

Şalvar: Yeni yiğidin yani acemi fetanın kabul töreninde giydiği alt elbisesidir.

Şedd: Bir şeyi sıkıca bağlamak demektir, Fütüvvette ise bu anlamı sembolize eden kuşak için de kullanılır.

Şedd-i elifi: Ucu elife benzeyen bir çeşit şedd kuşağıdır.

Şedd-i kavsiyye: Ucu yaya benzeyen yüksek makam sahibi feta kuşağıdır.

Şedd-i lâmelifi: Ucu "lam-elif" harfine benzeyen sucu feta kuşağıdır.

Şedd-i mihrabi: Ucu mihraba benzeyen müftü, kadı, imam ve şeyh kuşağıdır.

Taç: Şed kuşanmaya kabul edilen sufi veya ahinin başına takılan başlıktır.

Tarikat Atası: Yol atası anlamındadır.

Tarikat kardaşı: Yol kardeşidir.

Teberra: Fütüvvet yolunda haram ve şer fiillerden kaçınmaktır.

Tevella: Helal ve güzel olanı ve ibadetleri tebliğ ve benimsemektir.

Türkçe Fütüvvetnâmeler Arasında *Fütüvvetnâme-i Tarsûsî*'nin Yeri

Eşref b. Edib'in *Fütüvvetnâme*'si Türk Edebiyatında bilinen ilk manzum fütüvvetnâmedir. Bu fütüvvetnâme, şiirlerden oluşan şu sekiz bölümden biridir: İbretnâme, mazeretnâme, elestnâme, nasihatnâme, hayretnâme, münacat ve fütüvvetnâme.⁷⁴

Eserde fütüvvete ayrılan bölümde Allah'ın bir olduğuna ve onun yolundan gitmenin önemine dair bilgilerle başlanır. Ahiret hayatının sonsuzluğu ve ona hazırlanmanın kıymeti ve itikadi mesnedi açıklanır. Sünnete tabi olmanın gerekliliği ve dine sonradan sokulan bazı şeylerin bid'at olduğu beyan edilir.

Dinin İslam olduğu, şekli unsurların ise -sakal gibi- din olmadığı ifade edilir. Ağırıklı olarak ihlâs, takva ve taat gibi kavramlar üzerinde durulur. Kur'an okuyup da gereğini yapmayan ve amelde bulunmayanlar eleştirilerek rahmetten pay alamayacak kişiler olarak tanımlanır.⁷⁵

Müellif Eşref ahlaki değerlere vurgu bağlamında kanaat, kibirden arınma, riyanın çirkinliği, doğruluk, rıza, marifetullah, batıl işlerden sakınma, ilahi emirlere itaat, kamu halka şefkat gibi nitelikleri zikreder. Sonra da İslam dininin temel esasları olan gusül, abdest, dua, oruç, namaz, zekât ve hac gibi ibadetlerden söz edilir. Bunlardan başka "Şeriat Beyanıdır", "Tarikat Beyanıdır" adı ile adlandırdığı bölümlerde başlık ile ilgili bilgiler verir.⁷⁶

Burgazî'nin Türkçe fütüvvetnamesinin XIII.yüzyılda yazıldığı tahmin edilmektedir. Âdem ve Havva ile cennette yaşadıkları, imtihanları, incir yaprağı ile edep yerlerini örtmeleri, cennetten çıkarılışları, tövbeleri ve kabulü, Cebrail'in Âdem'in saçını kesmesi, şed kuşatması, Âdem'in rıza tekbiri, helva getirmesi ve bir kısmını Havva'ya ayırması gibi benzer meselelerden bahsedilir. Hz. Peygamberin Ali'ye şed kuşatmasından, Hz. Ali'nin imam, halife, vasi tayin edilmesinden söz edilir. Gadir-i Hum'da Hz. Peygamberin Hz. Ali'ye şeddin ve kardeşliğin şükranesi olarak helva hazırlanmasını buyurduğu anlatılır. Buna helva geleneği içerisinde helva-yı cefnedenilmiştir. Bu kavram (yukarıda anlatılan konular ile birlikte) Radavi'nin eserinde de geçmekte ve şed bağlama töreninin bir parçası olan helvanın yapımı ve paylaşımı ile ilgili tafsilatlı bir bahis yer almaktadır.⁷⁷

Şeyh Seyyid Gaybi oğlu Şeyh Seyyid Hüseyin'in *Muhtasar Fütüvvetnâme*'si önemli Türkçe bir eserdir. Önsözü Arapça olarak yazılan kitap, devrine mahsus Türkçe ile temayüz eder:

"Ey talib-i tarikat Sen bilgil kim, şeddin yedi adı vardur ve yedi bağlaması vardur ve yedi açması vardur ve yedi salması vardur ve getürmesi vardur. Şöyle kim; yedi yılduzdan ve yedi gökden yedi yerden yedi azadan yedi mushafdan ve secde yere gelen yedi a'zadan ve yedi kez tavaf-ı Ka'be'den ve Safa (i)le Merve arasında yedi kez segirtmekten ve İsmail aleyhi's-selam, şeytanı yedi taşla atmaktan ve nefsi emmarenün yedi yaşında ve yedi tamudan ve yedi günden ve onyedini farzdan ve Kadir gecesi Ramazan'ın yigirmi yedi gecesi olmakdan. Bunda rumuz u işaret çokdur. Amma her birin bir veçhile beyan idersevüz söz uzar. Muhtasar itmek evladur. Nitekim ulema aydur: el-ârifu yekfihü'l-işare."⁷⁸

Burada kullanılan Osmanlıca Türkçesi XV. yüzyılın yani Ahî Da'î'nin yaşadığı dönemin dilidir. Gaybi'nin eseri mensur olmakla beraber zaman zaman değişik müelliflerin nazım türünde fütüvvet örneklerini verir ve kalemini güçlendirir. Ayetler, hadisler ve meşayih sözleri sade ve ince biçimde açıklanır ve konular vuzuha kavuşur. Tasavvufi nükte ve maneviyat kendini okuyucuya hissettirir.

Müellif adab-ı erkân ile ilgili detaylı bilgi verir. Yemek, içmek, giymek, gitmek, gelmek, konuşmak, misafir olmak, ev sahibi olmak, hasta ziyareti, cenazeye iştirak, mescide gitmek, mezarlık ziyareti, çarşı adabı vb. müstakil bölümler vardır.

Seyyid Hüseyin Gaybi kendisine ulaşan fütüvvet silsilesini de açıklar. Kendisinin, yedinci imam Musa Kazım soyundan geldiğini açıklar. Üç büyük Halife ile ilgili bilgiler yanında Hz. Ali'ye ehl-i beyt mensubu olarak ayrı bir hassasiyet gösterir. On iki imam'lardan da övgü ile söz eder. İslam, iman, ahlak prensipleri eserin omurgası konumundadır.

⁷⁴ Şeyh Eşref b. Edib, *Fütüvvetname*, hzr. Orhan Bilgin, İstanbul 1992, s. 11.

⁷⁵ Şeyh Eşref b. Edib, a.g.e., s. 13-20.

⁷⁶ Radavi, a.g.e., s.50.

⁷⁷ Radavi, *Fütüvvetname-i Tarikat*, vr.9b.

⁷⁸ "Arif olana bir işaret yeter." anlamındadır; Şeker, a.g.e., s.205.

Şeyh Seyyid Hüseyin Gaybi fütüvvet namesinde Muhammed Resulullah ile imam Ali'nin bir vücutta iki baş olarak görüldüklerini, hatta Hz. Peygamber'in Hz. Ali'yi kendi kanından, etinden ve cismi ile ruhundan kabul ettiğini ifade ederek "Ey Ali, tıpkı Musa ile Harun'un oldukları gibi sen benim kardeşimsin" dediğini nakletmektedir. Bu rivayet Alevi-Bektaşî geleneğinde de aynen kabul edilmekte olup "Lahmuke lahmi"⁷⁹ sırrı denildiğini görmekte ve Ahî Da'î'nin eserinde bu ifadelerle karşılaşmaktayız.

Radavi'nin eseri ise bildik konulara ilave olarak meslek gruplarını ve iktisadi hayata ve ahlak ile münasebetlere apayrı önem verir ve bu meslekleri sayar, ilgili lüzumlu bilgiler verir. İş ve meslek dağılımının ezelde takdir edildiğini yazar. Bu mesleklere mensup olanların şed bağlama merasimi hakkında fütüvvet kuralları bildirilir.

Fütüvvetnâme-i Ca'fer-i Sadık, Bektaşîlere mahsus bir eser olduğu anlaşılmalı birlikte, benzerlerinden farklı olarak Alevi-Bektaşî kültüründe çok önemli bir yeri olan İmam Ca'fer-i Sadık'a nispet edilerek adlandırılmıştır.⁸⁰ Bu kitapta da Gaybi'nin *Muhtasar*'ında ve pek çok fütüvvet kitabında olduğu gibi fetalığa kabul edilmeyecek meslek grupları ve feta evsafı beyan edilir.

Bu tanıtıcı bilgilerin ardından *Fütüvvetnâme-i Tarsûsî* hakkında şu tespitlerde bulunabiliriz:

Nazım türü ile yazılmış bir eser olarak öne çıkmaktadır. Müellif, tasavvufi konularda üstad olduğunu, eserin derinliği ile ortaya koyar. Beyitler edebiyat sanatının inceliklerini gösterir. Eserin aruz vezni ile yazıldığı açıktır. Zarif ve edebi bir dil ile birlikte, kelimeler seçilerek kullanılmıştır. Tasavvufta müşid-i kâmil neden gereklidir bunun gönül ve nefis ile alakalı boyutları derinlemesine tahlil edilir. Fütüvvet kardeşliğinde, İslam kardeşliğinin gerçek manasını bulduğu etkili beyitler ile dile getirilir. Adab-ı muaşeret ve yolun erkânı tek tek öğretilir. Bu konuların hepsinde de anlatım dili hep tasavvufî karakter ağırlıklıdır.

Âdem ile Havva'nın cennette başlarından geçenler, yemiş yaprağı ile tesettürleri, tövbelerinin kabulü, Cebrail tarafından şed kuşatılması, sofraya yayması, Şit Peygamber ve sanatı, civanmertliği ve cömertliği, diğer çar pir peygamberlerin kıssaları, İslam dininin temelini aşk-sevgi eksenli olduğu, fedakârlığın ise nefse ağır geleceği ancak ruha şifa olduğu, bir çullahın üreticiye yaptığı hilelere mukabil feta olmanın lüzumu ve sahte feta bezirgânlarının varlığına dikkat çekmesi, fütüvvetin laf ile değil icraat ile olacağı gibi konu başlıkları kendine has üslubuyla dikkat çekici halde anlatılır.

Burgazi'de olduğu gibi Tarsusî'de dört mezhep imamından söz edilmez. Radavi'de olduğu gibi meslek grupları ve evsafından söz edilmez. Buna karşın şed ve çeşitlerinden ve bağlanmasından, cefne helvası, makasname, tac ve hırka ve uhuvvetname gibi bölümlerde fütüvvetin erkânından söz edilir. Gaybi, Radavi, Sülemi, Burgazi gibi Ahî Da'î de edeb ve hayâ düsturunu hep öne çıkarır. İhlâs, fütüvvet yolunun olmazsa olmazlarından. Mesleğe kabul edilmeyen grupların isimleri ve miyan bestedüsturları bir bir sayılır. Kemberbesteye değinilir. Hz. Ali ve Selman'ın kemer kuşattığı sahabelerden tafsili olarak bilgi verilir. Fütüvvette mevcut olan teşkilat hiyerarşisi hususunda gerekli temel bilgiler ile birlikte Ahî Da'î'nin eseri, kendinden sonra gelen müelliflere ışık tutacak ve ilham kaynağı olacak niteliktedir. Mensur eser veren Gaybi ile ortak yönler oldukça fazladır. Üstelik Ahî Da'î ve Şeyh Seyyid Gaybi muasırdırlar ve iki fütüvvet müellifi de Fatih Sultan Muhammed Han devrinde yaşamışlardır.

Gaybi'nin kendi ifadelerinden hareketle Fatih Sultan Mehmed döneminde yaşadığı anlaşılmaktadır ve *Muhtasar Fütüvvetnâme*'sini de Fatih Sultan Mehmed veya babası II. Murad Han döneminde kaleme aldığı söylenebilir.⁸¹ Bu bağlamda, daha önce belirttiğimiz üzere Ahî Da'î'nin Şeyh Gaybi'nin silsilesinde yer alan Da'î olması da muhtemeldir ve konuları itibarıyla birbirine çok yakın biri mensur diğeri manzum iki eser, diğer fütüvvetnâmeler arasında farklı bir yer işgal etmektedir.

⁷⁹ "Etin etimdir." anlamındadır.

⁸⁰ Sarıkaya, Saffet, *Fütüvvetname-i Ca'fer-i Sadık*, İstanbul 2008, s.

⁸¹ Şeker, a.g.e., s.183.

Tarsusi'nin El Yazma Nüshasının Tanıtımı

XV. yüzyıl Osmanlı Türkçesi ile manzum biçimde yazılan eserin bilinen tek nüshası Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi, nr. 4'te bulunmaktadır.

Her sayfa on üç satırlık iki sütun ve her satırda bir beyit tarzında yazılmıştır. Beyitler alt alta değil yan yana tertip edilmiştir. Aruz vezni kullanılmıştır. Bu edebi sanatın gereği olarak mana ile birlikte lafız ahengi de gözetilmiştir.

Çok nadir olmakla birlikte bazı beyitlerin sonunda, anlamı ve aruzu bozmamak için bir kelimenin ikiye bölündüğü görülmektedir. Bazı sayfaların hâmişinde kelime açıklamaları, bir yerde de metne dahil edilmesi gereken bir beyit kaydedilmiştir.

Varak numarası yerine sayfa numarası verilen nüshada iki yerde sehven aynı sayfa numarası verilmiştir. Sonuçta yazma nüshanın sayfa sayısı 171 değil 173'tür.

Ayet ve hadisler Arapça olarak yazılmış, kimi yerde kırmızı renkte ve harekelenerek kaydedilmiştir. Konu başlıkları, metin içerisinde önemli görülen bazı tabir ve ifadeler, kendilerinden sonra gelen dizelere işaret eden beyit, mesnevi gibi kelimeler de kırmızı renkle yazılmıştır.

Asıl nüshanımüşhanın sonunda kaç varak eksik olduğu hakkında bir tahminde bulunmak oldukça güçtür. Meczûb-i Sâlik başlığının yer aldığı son varağın ardından en az 2-3 varakta bu konunun işleneceği düşünülebilir. Bu tahminimizin doğruluğu veya yanlışlığı ancak ikinci ve tam bir nüshanın keşfiyle kesinlik kazanabilecektir.

Fütüvvetnâme-i Tarsûsî, s. 1

مجموعه
فارسیه
استمده دیکلر

کُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ
هَرَكِهِ وَجْهٌ أَوْ كِنْدَةٌ بَوْلِدِيَّهَ فَنَا
هَرَكِهِ أَوْلَدِي دَرْدِي اِيلَه دَرْدِمَنْد
يَمِدَه دَرْدِي وَا رَايِسَه اَوْل سَرَفَرَا
دَرْدِي اَوْلَا كِشِي لَرْد لَكِش اَوْلُور
يَمِدَه دَرْدِي وَا رَايِسَه اَوْل مَرْد اَوْلَه
زَاهِد سَا لَوْ سَدَه كِيْم اَوْل مَايَه دَرْد
نَا لَه وُد دَرْد اِيلَه اَوْلَا نَ خُوش نُوَا
يَا نَسَه بَغْرِك نِي كِي دَسُوز اَوْلَه
اَوْل سِي دِك نِي كِي يَار دَن اِي رَا ق
نِي كِي بَغْرِك اِي دِي دِك يَارَه سَن
يَا نَه اِي دِك نَا لَه وُ فَر يَاد اِي لَه
يَا نَد وُ غِي چُون عُو د اَوْل يِي خُوش نَفْس
اُو دَه دُ وُ شَسَه عُو د اَر تَر قُ وُ تُو سُو
دَرْد اُو دِي لَه اُو زِي نِي قِي لَن فَا

وَجْهَهُ وَصَلِ اسْتَرَايِسَك هَسْتِي مَجُور
اَوْل اَهْلَا ك اَوْلَا نِي لَه بُولْمَز جَزَا
خَلْق اِي چِي دَه قَدْرِي عَالِي س بِلَنْد
مَحْرَه اَوْل دِي دَرْدِي نَه هَم اَهْل رَا ز
دَرْد كُونِش كِي اَوْل مَهوش اَوْلُور
دَرْدِي اَوْل مَايِن كِشِي لَر سَرْد اَوْلَه
يَكْدَر اَنْدَن كِيْم اَوْلَه بَرَا ه سَرْد
نَا لِي شِي صَمَه غِل بَاد ه سُوَا
قَنْدَه اَوْل سَك هَر قَلِك بَر سَار اَوْلَه
سُو يَلِر اِي دِك شَر ح دَرْد اَشْتِيَا ق
قِي لَه اِي دِك سِي نَه كِي صَد يَارَه سَن
طُ و لَه اِي دِك عَا لَم اِي چَرَه آد اِي لَه
اِي شِي دِي چَك جَان وُد ل اِيلِر هُوس
نَفْس يَا نِي جَه كِي دَر خَار وُ خَسِي
آخِر تَر كُور مِيَه رَن ج وُ عِنَا

Fütüvvetnâme-i Tarsûsî, s. 2

يا الهي عثقيله هممه ايت اول قولاغوز اوله ساكه وارمغه
 قده ساوز انيكله كره ايت ايشكوكه يوز سورب يلوارمغه
 نيكرايسه عثق ايلسون بيره عثقه وار بقاوز اول يوزه
 عثقيله اولدورون قلفنا يارين انك كوزيمم رنج وعينا
 عثقيله قلم معنبر كوكلم عثقيله قلم معطر كوكلم
 عثقيله جان خندان ايلكل كسوه كتسون عثقه قربان ايلكل
 هم خرابا تينه عثقك سن يتور كلوارلق هم خرابا ولسون يتور
 درتلكو كوكلم اولد عثقك عاشقو كم درلر كم اوله عثقك فاسحقو
 عثق الندن اچمك اچون محي ديلر كم بوميد اني بو كوكلم كي ديلر
 يا الهي صونسه عثقك برقدح
 اچوبن مست اولسه جان بولسه فرخ
 سن نصيب ايت بيره عثقك در شراب موت ايريشوب بيري فلما دين تراب
 باب در بيان مجذوب سالدك

Fütüvvetnâme-i Tarsûsî, s. 172

قصه

سویله کل ای عندایب خوشنوا
 شویله پرواز ایله خاک اولسون قفسر
 طن دکلمی اوله سن مرغ غریب
 بلبل وحدتین ای مرغ لطیف
 مرغ شهباز اوله سیرک لامکان
 سیرجاشوز ایله هم از اوله سن
 هرکه جانایله اول همدم اوله
 که حقایق سیرزه سن سیران ایده
 روضه قدس هم تفریح کاه اوله
 چون ملوتدن کوکل یان اید سن
 خزی نیل چون سیک ترکان اوله
 کلبرو آدم دمندن بودمه
 دم محمد دن اورورم بن بودم

چون سوزک دوتلو کوه اولوردوا
 سیرک افلاک اچره اولسون هر نفس
 اولسکه جان کلشنده عندایب
 اور کور کرو بیکر اولسون هر رخ
 هم شکارک واردات آسمان
 کاه دلسوز کاه دمساز اوله سن
 شاد اوله دنیاده اول بیغم اوله
 که دقایق کلشن خندان اید
 محرم اسرار اولوبن شاه اوله
 بر یوزدن سیر افلاک اید سن
 هجو فرعون دشمنک مقهور اوله
 چون بیلورم بگرمدی دمدمه
 هرکه اندن دم اوره کلز بدم

اوله
 کل

Fütüvvetnâme-i Tarsûsî, s. 173

AÇIKLAMALI TARSUSİ FÜTÜVVETNAMESİ METNİ

Günümüz Türkçe Alfabesiyle Fütüvvetnâme-î Tarsûsî Metninde yer alan,

- 1: Köşeli parantez numaraları, orijinal metinde bulunduğu varak sayfasını, soldaki rakam ise beyit numarasını,
- 2: Küçük(f) harfi orijinal fütüvvet metnini,
- 3: Küçük(ş) harfi şerhini,
- 4: Küçük(t) harfi tefsir/yorum bölümünü

gösterir.

"Haberiniz olsun! Şüphesiz Allah'ın evliya kulları için korku yoktur.
Onlar hiç üzülmezler."
(Yunus, 62)

- [1] (f) Ol Kerîmu ol Kadîmu Lâ yezâl⁸²
Zâyil olmaz, kimse olsa zevâl⁸³
- (ş) Sonsuz cömert, başlangıcı ve sonu olmayan
Yüce Allah ebedidir, fanidir olan sonradan.
- (t) Hu ismi ile de zikir edilen Allah, ezeli ve ebedidir.
Onun başlangıç ve sonu yoktur. Diğer yaratılmışlar
gibi zaman ile de mukayyed değildir. Sınırlı değildir.
Mekândan münezzehtir olduğu gibi zamandan dahi
münezzehtir. Dolayısıyla ezeli-ebedi, baki'dir.
- [2] (f) Nitelikten ârî zatıdır ânın
Zikr olan dâyim⁸⁴ sıfatıdır ânın
- (ş) Onun zatı tarif edilmekten münezzehtir.
Yapılan açıklamalar sadece sıfatlarıdır.
- (t) Onun zatı tanımlanamaz ve vasfedilemez. Nitekim
Resulüllah(s) : Allah nasıldır diye düşünmeyiniz. Buna aklınız
güç yetiremez. Fakat Allah'ın yarattıklarını tefekkür ediniz,
Onun yüceliğini anlarsınız. Buyurdu.

⁸² Allah; cömert, ezeli ve ebedi, baki'dir.

⁸³ Yok olmak. Sonu olmak.

⁸⁴ Devamlı, sürekli.

- [3] (f) Bilinmeye hiç yolu yok payanına⁸⁵
Aklile kimse irişmez şanına
- (ş) Zatını bilmeye yok bir dayanak!
Fikir yetmez imkânsız anlamak!
- (t) O akıl ile bilinemez. Hz. Peygamber, “Seni hakkıyla bilmekten acizim ya rabbi” dedi. Müfessir Zemahşeri : “Allahu Teâlâ, akla gelen her durum, şekil, varlık ve teşbihten münezzehtir.” Der.
- [4] (f) Çünkü oldi cümle âna perde puş⁸⁶
Cümle ândandır kamu hem toli-boş
- (ş) Çünkü varlık âlemi zaten ona perde oldu.
Cümle âlem ondandır, dolu boş ne varsa.
- (t) Allah ezeli ve ebedidir. Zahir ve batındır. Varlığı açıktır. Yarattıkları buna delildir. Aynı zamanda varlığı gizlidir. Nasıldır sorusuna veilecek cevap bakımından Allah batındır.
(tefsir için bkz. Hadid, 3)
- [5] (f) Oldi zahir birliği vasfı ile
Kimse bilmez kühini aslı ile
- (ş) Varlığı ve birliği sıfatlarıyla zahirdir, anlaşılabilir.
Zatının varlığı ve vasfı ise batındır, gizlidir, bilinemez!
- (t) Vasıflarını açıklayarak ve birliğini tefsir ederek “zahir” ismi hep beyan oldu. Lakin külliyen Allah’ı bilmek mümkün olmadı, hiçbir zaman da olmayacak. Onun “batın” ismi hep adından da anlaşılacağı gibi gizli kalacaktır.
- [6] (f) Hikmetinde kimesne⁸⁷ kadir değil
Hiç bu fende kimesne mahir değil
- (ş) Bu hikmetlerden sual etmek kabil değil
Bu ilimlerde kimse maharet sahibi değil.
- [7] (f) Kuru taştan akıtan âb-ı revan⁸⁸
Haricinde bitüren hem gülistan⁸⁹
- (ş) Kayadan, hayat veren berrak su akıtır
Yine üzerinde ağaç ve bitkiler bitirir.
Bu kudreti görürüz.

⁸⁵ Dayanak, destek.

⁸⁶ Gölge, perdeleyen.

⁸⁷ Kimse

⁸⁸ Hayat veren su.

⁸⁹ Gül bahçesi

- (t) Kâinat bir tarafa gözlerimizi yakınlarla çevirdiğimizde bu ilahi kudreti hep görürüz. Yalçın kayalardan kaynakayan ab-ı hayat dediğimiz memba suları çağlarken, üzerinde toprak olmadan nice orman ağaçlarının hem insan eli değmeden yetişmesi onun yüceliğinin yansımasıdır.
- [8] (f) Narı gülşen eyledi hem harı⁹⁰ gül
Kuli sultan eyler ü sultani kul
- (ş) Ateşi gül bahçesi eder, hem dikenî gül,
İbrahim'i sultan, sultanı köle eder!
- [9] (f) Şol kamer kim görünür bu yircedir
Ol felekten bundan beş yüz yilcedir
- (ş) Şu ay ki bildiğimiz görünür bir yerdedir,
Yörüngeden 500 yilcedir(fenciler) bilir.
- [10] (f) İttirir ayı işaretle dû şak⁹¹
Bil hakikatte idendir ânı şak
- (ş) İki parmak işaretiyle ay'ı eder iki şak,
Hakikatte şak eden bizzat Cenabı Hak!
- (t) Bu üç beyiti neden ortak yorumlamayalım? Rabbülalemin kudreti sonsuz olan yegâne varlıktır. Ateşi gül bahçesi, deryayı yol, bıçağı kesmez eden, nil ırmağına emredip sepetteki bebeği saraya getiren, dikenî gül eden, hapisteki köleyi sultan eden, sultanı kızıl denize gömen, kayadan deve çıkararak, peygamberinin parmaklarından su akıtan, iki parmağı ile ay'ı ikiye bölen, tabiat olaylarını düzenleyen, evreni yöneten, bilinen-bilinmeyen yüceler yücesi Allah'tır.
- [11] (f) Toprak içre bitürir eltun gümüş
Ari bal eyler virir şeker kamiş.
- (ş) Toprak içinde verir altın ve gümüş,
Arı ise bal verir sanki şeker kamiş
- [12] (f) Ebri Nisani⁹² göricek hem sade
Bir iki katreyle bulince şeref
- (ş) Nisan yağmurunu görünce sedef
Bir iki damla ile bulur kıymet ve şeref.[vr:1]
- (t) Toprakta nice madenleri sunmakla birlikte altın ve gümüş gibi nice mücevherleri bile ikram eder. Arı bir böcek lakin insanlara şifalı özel bir yiyecek verir. Nisan yağmuru ile sedef bile kıymetlidir. Bunlar sembolik veriler. Doğada insana yapılan ikram ve verilen değer sınırsızdır. Bütün ikramlar onundur. Sebeplerin perde olması Tevhid akidesine aykırıdır.

⁹⁰ Diken

⁹¹ İki parça

⁹² Nisan yağmuru

- [13] (f) Ka’r-i deryada olur dürr-i semîn⁹³
Kıymet ider hem yesâr u hem yemîn⁹⁴
- (ş) Okyanusta olur nice pahalı inci,
Böylece sağı solu pek kıymetli.
- [14] (f) Hikmeti çoktir Hüda’nın bî şümar⁹⁵
Haa kullar idemez cümle şümar
- (ş) İlmi çoktur Hüda’nın sayısız
Elbet kullar kalır takatsiz
- (t) Okyanuslarda bulunan inci-mercan gibi mücevherler kendileri gibi buldukları mekanları da kıymetlendirirler. Bu mecazi olduğu kadar hakikidir aynı zamanda. Kıymetli insanların buldukları ortamlar ve meclisler dahi kıymetli olurlar. Allah’ın ilmi sonsuz olmakla birlikte insanlar onu külliyyen kavrayamazlar.
- [15] (f) Hayy-i Bâkî oldir bil şeksüzün
Dile alıp söyleme-gil şek sözün
- (ş) Diri ve ebedidir Hüda, şüphesiz
Ağzına şüphe almayasın şüphesiz!
- [16] (f) “Küllî şey’in hâlikün illa vechehu”
Veche vuslat ister isen hestü mecü
- (ş) “Allah’tan başka her şey yok olacaktır”⁹⁶
Zatı ile olmak istersen varlıktan geç.
- (t) O,hayat sahibi ve ebedidir. Hayat sahibi olması diğer canlılara benzemez. Arızı değildir. Yani noksanlı değildir. Geçici değildir. Ezelden ebede diridir. Ölmez, hasta olmaz, uyumaz, uyuklamaz, Yemez, içmez, yorulmaz, aciz kalmaz, şikâyet etmez!
Onun varlığı dışında var olan her şey yokluğa mahkûmdur.
Ondan gayrı her şey fani, o ise bakidir.
(Bkz: Kasas, 88; Rahman, 28)
- Mutasavvıf ve müellif Ahi Dai Tarsusi ilave eder ve der ki sen Allah’a vuslat dilersen, kavuşmak istersen varlıktan ve bilhassa kendinden geç! Bu aynı zamanda nefsinden kurtul! Erenlerin cümlesi bunu soyut olarak demez. Yol gösterirler: Nefsine her hususta muhalefet ederek.
Tabi şer’i hudutu gözeterek.
- [17] (f) Her ki vechi öginde bulduysa fena
Ol helak olanıla bulmaz ceza.

⁹³ Pahalı inci

⁹⁴ Sağını solunu da kıymetlendirir.

⁹⁵ Sınırsız, sayısız.

⁹⁶ Kasas, 88. Ayet.

- (ş) Eğer fani olur rabbine kavuşursa
Helak olan faniler ile bulmaz ceza.
- [18] (f) Her ki oldu derdi ile derd-i mend
Halk içinde kadri âli ser bülend
- (ş) Her kim aşk ile olursa derd-i mend
Halk içinde seçilir, olur baş bülend.
- [19] (f) Kimde dirdi var ise ol ser firaz⁹⁷
Mahrem oldi derdine hem ehl-i raz⁹⁸
- (ş) Kimde aşk derdi var ise ol yücedir,
Gizlenmiştir halktan, ol rıza ehlidir.
- (t) “Ene/Nefs” varlığından kurtulan ve bu hal ile rabbine kavuşan elbette
Rabbimizin seçkin kullarından olur. Dünyada üzülmedikleri gibi ahrette bile
üzülmezler. Her hangi bir gariplik dahi çekmezler.(Yunus,62)
Evliyauallah bazen erenler tabir ederiz, ilahi aşk ile ve takva ile yüce makamlara
Erişirler.Bu sayede doğal olarak diğer Müslümanlar arasında da seçkin olurlar.
Halktan pek çok sırlarıyla gizlendiklerini söylersek belki daha doğru olur. Çünkü
Kibar-ı evliya dediğimiz mübarek mü’minler halk içinde gizli değildirler ki insanlar
Kendilerinden istifade edebilsinler.
- [20] (f) Derdi olan kişiler dil-keş olir
Derd güneş gibi ol mahveş⁹⁹ olir
- (ş) Hak derdi gönlüne giren âşık cezbeli olur
Derd ona güneş gibi doğar, ay yüzlü olur.
- [21] (f) Kimde derdi var ise ol merd ole
Derdı olmayan kişiler serd ole
- (ş) Hak nuru gönlüne giren feta ve merd olur
Mübarek nurdan mahrum olan sert olur.
- (t) Âşıklar dertli kişilerdir. Derdi olmayanın aşkı olmaz derler.
Feridüddin Attar, Mantıku’t-tayr isimli tasavvuf kitabında:
“Dertsiz müslüman neye yarar?
Dertlerinle ölesin müslüman!” der.
Kalbde bulunan sılaya özlem, yaradana hasretlik, en sevgili özlemi ve aşkın
Frekansını ile doğru orantılı dertler, sahibinin yüzüne ibadetlerin nurunu yansıtır.
Nitekim ilgili pek çok hadis-i şerif bu durumu teyid eder.
Ehlullah’ın yükü onları olgunlaştırır.
İnsanlara ayırım yapmadan şefket ve merhametli olurlar.
- [22] (f) Zahid-i sâlûs¹⁰⁰de kim olmaya derd
Yekdir andan kim ola bir âh-ı serd

⁹⁷ Emsallerinden üstün olan.

⁹⁸ Rıza makamına ermiş hak dostu.

⁹⁹ Ay yüzlü. Ay gibi güzel.

¹⁰⁰ Sahte şeyh

- (ş) Sahte zahid de kim, onda aşk olmaz!
Derd ile bir aah diyen ondan evladır.
- [23] (f) Nale¹⁰¹ vü derd ile olan hoş neva¹⁰²
Nalışını¹⁰³ sanma-ğıl bad-ı heva
- (ş) İnilti ve derd bir biriyle uyumludur
Erenlerin iniltisini boş hava sanma!
- [24] (f) Yansa bağrın ney gibi dilsüz ola
Kande¹⁰⁴ olsan her kılın bir saz ola
- (ş) Bağrın yansa da ney gibi dilsiz olsa
Nerde olsan her kılın saz gibi söyler.
- (t) Sahte şeyhlik, tasavvuf yoluna musallat olan bir afettir.
“Gutta-i tarik” denilenler tam da bu eşkıyalardır. Evliya görünümlü yol kesicilerdir! Mevlana Celaleddin, mesnevi kitabında, her hakiki varlığın mutlaka sahtesi de vaki olmuştur. Nitekim sahte tanrılar, peygamberler ve şeyhler bunun isbatıdır, der.
- [25] (f) Olmaseydin ney gibi yardım ırak
Söyler[miy]idin şerh-i derdi iştiyak
- (ş) Sevgiliden ney gibi uzak olmasaydın
Söyler miydin, aşk ile dert şarkılarını?
- [26] (f) Ney gibi bağırını ideydin yâra sen
Kıla idin sineni sad-pare¹⁰⁵ sen
- (ş) Ney gibi bağırını sevgiliye açsaydın
Sevgiliye gönlünü dağılayıp vereydin.
- [27] (f) Yana idin nal’e vü feryad ile
Dola idin âlem içre ad ile[vr:2]
- (ş) Feryad-u figan ile yanaydın
Âlemde meşhur olup dolaydın.
- [28] (f) Yandığıçün od oldu hoş nefes
İşidiyecek can-u dil eyler heves
- (ş) Yandığı için ateş arındı, hoş oldu
Görünce pervaneler âşık oldu.

¹⁰¹ İnilti

¹⁰² Uyumlu

¹⁰³ İniltisini

¹⁰⁴ Nerede

¹⁰⁵ Dert parçası

- (t) Sen de ney gibi ana vatanından ayrılmıyandın, aşk ile yanar mıydın?
En sevgiliye gönlünü açıp yandığında ve ünün âleme dolduğunda nefesin
Bile ateş gibi damıtılmış, yakardı âlemi.
Sen erenlerin inilti nefesini ne sanırsın?
Aşkın yaktığı nefes ile yapılan dua, kabul olur.
- [29] (f) Od'a düşse ud artar kokusu
Nefes yanınca gider haru hasi¹⁰⁶
- (ş) Ateşe düşse artar has kokusu
Nefes bile yanınca gider kokusu
- [31] (f) Dert odiyle özini kılan fena
Ahirette görmeye rencü ina
- (ş) Dert ateşiyile nefisini eden fena
Ahirette görmez gayrı cev-ü cefa
- [32] (f) Derd odiyle özünü kılan fena,
Görmeye dareynde rencü ina
- (ş) Aşk ateşiyile yanıp kavruan
İki cihanda görmez acı güman
- (t) Kim aşk derdi ile nefisini fani olmak potasında eritebilirse erenlerden olur,
dünya ve ukba derdinden kurtulur. Bu Kur'an ve sünnet gibi İslam dininin
iki temel kaynağı tarafından teyid olmuş bir hakikattir.
- [33] (f) Özünü kılan fena buldı beka
Özünü kılan fena irdi Hakk'a
- (ş) Nefisini pak eden buldu beka
Özünü pak eden erdi Hakka.
- [34] (f) Her ki sade siyne kıldı kend'özün
Nakş-ı ğayr oldu vü bildi kend'özün
- (ş) Her kim sade kıldı ise kendini
Gayrıdan kurtuldu bilir kendini
- (t) "Fena fi'llah beka bi'llah" tasavvuf ilminin en son ulaştırdığı yüce makamdır.
Nefsin; emmare, levvame, mülhime, radiya, merdıyya, mutmeinne makamları
nihayetinde ulaştığı makamdır. Bu makam bereketi ile nefis tamamen
yok olmuş, gören göz onun ile görür, tutan el onun ile tutar, işiten kulak onun
ile duyar, söyleyen dil onun ile söyler olmuştur. Bu durum bir hadis-i kutsi'de
net olarak açıklanmıştır. Bu yetenek Âdemoğlunun yaratılışında vardır.
Şeriat, tarikat, hakikat ve marifet merhalelerini başarı ile geçenler,
'fena ve beka' sırrına mazhar olabilirler.

¹⁰⁶ Çör çöp, çalpak.

- [35] (f) Sırr-ı Hakk'ı bî-güman¹⁰⁷ mukın-dürir¹⁰⁸
Mümine çün ayine mü'min-dürir.
- (ş) Hak sırra şüphesiz ereceksin kati
Çün mü'mine aynadır mü'min kati.
- [36] (f) Varlığa yokluk dürür ayna bilin
Yok, olanı şek değil ayna bilin
- (ş) Varlık âlemine yokluk aynadır
Yok, olan şeksiz bilin aynadır.
- [37] (f) Nitekim Molla buyurmuş görsene
Mana bilenlerden anı sorsene
- (ş) Nitekim molla da aynı söylemiş
Mana bilenlerden öğren demiş.
- (t) Hak sırrına bir gün mutlaka ereceksin. Nereden bilirsin diyeceksin.
Mü'min mü'min için aynadır, diyeceğim. Bu âlemde benliğinden
yok olan Hak tecellisine ayna olur.
Ahi Tarsusi'nin açıklamalarından anlaşılacağı üzere Allah yolunda
nefis/benlik en büyük engeldir. Tüm tasavvuf öğretilerinin merkezinde
nefis terbiyesi vardır. Nefis terbiye olmadan kişi ilim ve amelden
bile fayda görmez. Başka bir ifade ile nefis ile yapılan ibadet bile kabul olmaz!

Mesnevi-i Şerif / Farsça

- [38] (f) Her ki o bînakş sâde sîne şod
Nakşhâ-yi ğaybrâ âyîne şod

Tercüme:

- (tc) Her kim kalbini masiva¹⁰⁹temizlerse
O kişi, gayb âlemine ayna olur, görür.

- (ş) Her kim kalbini dünyadan pak ederse
O ermiş kişi gayb âlemine ayna olur.

- [39] (f) Sırr-i mârâ bîgüman mûkın şeved
Müminân âyîne-i mümin şeved

Tercüme:

- (tc) Bizim sırrımızı kesin bileceksin
Çünkü mü'min mü'minin aynasıdır.

- [40] (f) Nîstî bigizin ger ebleh nîstî
Âyine hestî çe bâşed nîstî.

¹⁰⁷ Şüphesiz.

¹⁰⁸ Kati.

¹⁰⁹ Allah'tan gayrı her şey.

Tercüme:

- (tc) Eğer cahil değilsen hiç olmaya eriş!
Sonsuzlukta var oluşa ayna hiçliktir.
- (ş) Akıllı isen varlıktan geç bakide fani ol
Çünkü gayba ayna olmak yokluk, bil.
- (t) Eğer dünyayı gönülden çıkarabilirsen kalbin ayna olur, gayb sırlarına tanık olursun. Eğer cahil değilsen benlik davasından geç. Yokluk deryasına dal! Yokluk nimetlerden mahrum olmak değil! Bilakis varlık içinde yok olmaktır. Varlık sevgisinden arınmak, Hak sevgisi ile dolmaktır. Bu aynı zamanda bir Hak vergisidir. Tek başına kulun becereceği bir ahval değildir. Tasavvuf yolunda ise müridin seyr-ü sülük derslerini ifa etmesiyle birlikte mürşidinin manevi yardımıyla yani himmeti ile fena ve beka sırrına mazhar olabilir.
- [41] (f) Çünkü sende varlığından zerre var
Piş-i Hak¹¹⁰da kıymetin yok zerre var.
- (ş) Sende nefsinden zerre varlık kalırsa
Hak katında kıymetin yok zerre varsa.
- [42] (f) Hak katında kim diler ola aziz
Ğayr-i Hakkı bakuben olsun temiz
- (ş) Hak yanında kim kıymetli olmak isterse
Hak'tan gayrı ne varsa gerek temizlense.
- (t) Eğer nefisten zerre kalırsa Hak katında kıymeti olmaz. Arınmaktan maksat İhlâstır. İhlâs, İmam-ı Rabbani(K.S) Hazretlerinin ifadesi ile tarikatın meyvesidir. Buyuruldu ki "ihlâs kalpte bir sırdır. Melek bilmez ki yazsın, şeytan bilmez ki bozsun". Tarsusi(K.S) devamla der ki: Hak yanında aziz olmak dilersen, hak'tan gayrıdan temizlen!
- [43] (f) Hoş dem olur varlığını yaksa od
Mana kalur kimde yoğise vücud
- (ş) Hoş olur nefsi arzuları aşk ateşi yakse
Mana kalır geride, yok ise varlık kimde.
- [44] (f) Küfür imiş bu yolda varlık hûy-u hây
Çün tarîk-ı aşka bastın îseri pây¹¹¹[vr:3]
- (ş) Küfür imiş aşkta; varlık, nefis şu- bu
Çünkü aşka ayak basınca küfüdür bu!
- (t) Aşk ateşinde nefis, istekleriyle birlikte yok olunca geride kimlik kaybolur. Kalan ancak baki'dir. Hu'dur. Onun için Hallaç ma'sumdur. O hiçbir zaman Ben Hak, Allah'ım demedi! Diyen Allah idi. Hallaç'da tecelli etti. Bu yüce sır Kur'an ile sabittir. "Sen attığında sen atmadın. Ve lakin Allah attı."(Enfal, 17) Bu yüce makamda "ben" ve "benlik" küfüdür. Varlıkta fani, Baki'de beka sırrına

¹¹⁰ Hak önünde, yanında.

¹¹¹ Düşen pay, nasip

Ermiş bir kutlu kulda, insan ve insana ait bir şey kalmaz. Tecelli eden külliye'nin Hak'tır!
Mesnevi-i Şerîf

- [45] (f) Ger buved yek zerre ez hestî becây
Küfür bâşed ger nihî der aşk pây
- (ş) Eğer zerre benlik olursa varlığında
Âşk yoluna basınca, benlik küfür ola!

Temâmî Sühan/Sözün Özü

- [46] (f) Derdi mend¹¹² ol varlığı elden bırak
Derdi olmayan kişi Hak'tan ırak
- (ş) Dert tiryakisi ol, benliği elden bırak
Derdi olmayan neye yarar, Hak'tan ırak!
- [47] (f) Rast¹¹³ gönlime bir dem dağ-ı derd
Yeğdir andan kim ola sad bağ-ı zerd¹¹⁴
- (ş) Garip gönlüme gel, bir dem, dağ gibi derdim
Ondan kıymetlisi, parçalansın zerdali bahçem
- [48] (f) Merd oldur kim bu söze mahrem ola
Nuş¹¹⁵ ide niş-i zahm¹¹⁶ âna merhem ola
- (ş) Yiğit odur ki bu sözün sırrına mazhar ola
İçsin aşk kadehini, bereleri merhem ola.
- [49] (f) Derd-i Hak'tan her kim ola bînasib¹¹⁷
Bir marazdır kim ilaç itmez tabib
- (ş) Hak derdinden her kim olursa nasipsiz
Bir hastalıktır ki ilaç bulamaz hiçbir tabip.
- (t) Yiğit odur ki aşk kadehi ona tüm dertleri unutturur. Tüm yaraları iyileşir.
Ey derd-i mend! Ey aşk piri, derdime derman ol, gel. Zerdali bahçem de
Paramparça olsun olsun, ne çıkar? Yeter ki sen gel ey sevgilimin derdi!
Derdim dermanım benim. Sevgilimin derdi olmasa sevgilim ne yapsın beni?
Zaten kimde Hak Teâlâ'nın aşk nasibi yoksa onun bir ilacı yoktur.
- [50] (f) Ya İlahi, derdin iyle aşına
Eyleyüvir dahi ğayrunı fena
- (ş) Ya rabbi! Aşk derdine eyle aşına
Ediver nasip senden gayriyi fena.

¹¹² Derde düşkün

¹¹³ Sağ, gönlümün içi.

¹¹⁴ Zerdali bahçesi.

¹¹⁵ İçmek, tatlı, hoş.

¹¹⁶ Yara-bere.

¹¹⁷ Nasipsiz.

- [51] (f) Derd-i aşkıdır bize ab-ı hayat
Aşkınile diridir bu mümkinat
- (ş) Aşkının derdi bize oldu can suyu
Aşkınla diridir bu varlık âlemi, kuyu.
- (t) İlahi, gayrı beni derdine sırdaş et. Aşkın ile yak, kavur! O kadar ki aşkından gayrı ne varsa bitsin tükensin! Çünkü ben ab-ı hayat olmadan nasıl yaşarım? Senin aşkın benim için ab-ı hayattır. Nitekim senin aşkın olmasa bu evren olmazdı! Öten bülbül, boynu bükük sümbül, tavaf eden saturn-mars, doğan güneş, nurlu ay, kayada rızık bekleyen kurtçuk, deryada semek, semada melek, ins ve cin, evliya-eşkiya, gece-gündüz, acı-tatlı, iyi-kötü, cennet-cehennem, enbiya-asfiya, leyle vü mecnun, iman-küfür, mü'min-münafık olmazdı!
- [52] (f) Murğ-ı cana¹¹⁸ dam-ı aşkın¹¹⁹ pay-ı bend¹²⁰
Her ki sevda-yı tu dared¹²¹ ser bülend¹²²

Tercüme:

- (tc) İlahi, aşkın hep gönlümde benimle
Mutluyum senden uzakta olsam bile.
- (ş) Rabbim, aşkın sayesinde gönül hep sende
Mutluyum bu âlemde gurbette olsam bile.
- [53] (f) Kim ola kim vire aşkından haber
Bîhaber kıla anı aşkın meğer.
- (ş) Aşkından biri olsa da verse haber
Onu da habersiz kılar aşkın meğer.
- [54] (f) Vasfını zikr idicek oldım fena
Kultü bi'l-aczi fe-lâ uhsıy sena
- (ş) Sıfatlarını söyleyecek oldum, sonsuz
Aczimi söyledim sayamadım, sonsuz.
- [55] (f) Ne dilim vardır âni medh idesi
Bilmadim neyleyu-ben niydesi
- (ş) Ne bende dil var onu söyleyesi
Bilemedim ne eder ve ne idesi.
- [56] (f) Âciz itdi Ahmed'i hamd-i Ehad
İdemedi ol arada vasfı add

¹¹⁸ Can kuşu

¹¹⁹ Aşk hapishanesi.

¹²⁰ Ayak bağı.

¹²¹ Yazık bir cesaret

¹²² Baş kahraman, yiğit.

- (ş) Aciz oldu Ahmed bile hamd-i ehad
Edemedi vafını o arada sayan aad.
- (t) Yüce rabbim senden ayrı olsam bile senin ile beraberim hep, aşkın sayesinde.
Değilmi ki aşkını verdin bana şükürler olsun sana. Senin sıfatlarını bile söyle-
yecek takatim yok. Seni medhetmek ne haddime! Hâşâ! Yücelerden yüce, kimse
bilmez nicesin! Ahmed-i Muhtar(s) bile seni medh-u sena etmekten aciz olduğunu
söyledi. Ben seni medhetmekten acizim, sen ancak kendini övdüğün gibisin, dedi.
- [57] (f) Çünkü “Lâ uhsıy senâen”¹²³didi ol
Öyle olsa medhine kim bula yol
- (ş) Ben seni medh edemem dedi Ol
Mümkün olsa kim medhe bula yol.
- [58] (f) Ol ki öyle didi çün hayran olub
Kıldı acz-i cani sergerdan¹²⁴ olub[vr:4]
- (ş) O ki öyle dedi hayran oldu
Aczini itiraf kıldı baş aciz oldu.
- [59] (f) Kale Nebi(s.a.v) :
“La Uhsıy Senaen Aleyk,
Ente Kema Esneyte Ala Nefsik”¹²⁵
Sadeka Rasulullah
- (ş) Ben acizim hakkıyla seni övemem
Sen kendini övdüğün gibisin, bilemem
Resulullah doğru söyledi.
Sallallahu Aleyhi ve Sellem
- [60] (f) Ey Hüdavend¹²⁶-i cihan sensin Kerîm
Lâ yezâlû ve lem yezel Hayy u Alîm
- (ş) Ey cihan hükümdarı, sensin cömert kerim
Hayatın sona ermez, yok olmaz bilgin âlim.
- [61] (f) Senden artık yokdurur feryad-res¹²⁷
Ya ilahi lütf idüb feryad-res
- (ş) Senden başka imdada gelen yok
ilahi lütuf buyur imdadıma gel
- [62] (f) Ey senin vafında diller kendü lal
Murğ-ı can¹²⁸ döndi hevadan perrü bal¹²⁹

¹²³ “Seni medih edemem..” Hadis.

¹²⁴ Candan geçip aciz kalıp başı dönmek.

¹²⁵ Nebi buyurdu (s) : Ya rabbi seni hakkıyla övmekten acizim. Sen ancak kendini övdüğün gibisin. Hadis

¹²⁶ Hüda, Yaratıcı, Allah.

¹²⁷ İmdada koşan

¹²⁸ Can kuşu, kıymeti

¹²⁹ Kanaat.

- (ş) Senin vasfetmede diller dilsiz oldu
Can kuşu çırpındı pervane oldu
- (t) Ey Hüda, kerem sahibi sensin. İki cihan padişahı sen.
Görünen ve görünmeyen mülkün maliki sen! Sonun
Yokluk veya yok olmaktan münezzehsin! Bilgin ve halk
senin sıfatındır. Senden başka yoktur imdadımıza gelen!
İlahi! Yetiş imdadıma gel! Seni anlatmada nice diller
çaresiz kaldı. Nice canlar uğruna yandı, feda kıldı.
- [63] (f) Ey senin aşkında dil hayran-u mest
Vay senin şevkinle her nîsti oldu hest¹³⁰
- (ş) Aşkından gönül mest-ü hayran oldu
Senin aşkın ile yokluk bile varlık oldu
- [64] (f) Ey! ademden âlemi icad iden
Arş-u Kürsî yirü gök abad iden
(ş) Ey! Âlemi yoktan var eden!
Arş-kürsi, yer-gök icad eden.
- [65] (f) Ey anasırdan¹³¹ yaradan Âdem'i
Nefh-ı ruh idüb ana uran demi
- (ş) Toprak, su, hava ve ateşten yaradan Âdem'i
"Ve nefehtü min ruhi" dedin var ettin demi.
- [66] (f) Ey mükerrem eyleyen ol Âdem'i
Âdem'e kılan musahhar¹³² âlemi
- (ş) Yaratılmışlarda üstün kıldın Âdem'i
Âdem'in hizmetine verdin âlemi
- (t) Ey âlemi yoktan var eden, arş-ı kürsi, meleküt ve mümkinatı halk eden!
Âdem'i; su, hava, toprak ve ateşten yaratansın. Ruhundan ona üfleyensin.
Ruh ile ilgili pek az bilgi verdim, diyensin. Evrenin içinde en seçkin olanı
Âdem kılansın. Hem âlemi Âdem'e hadim eyleyensin. Hem Âdem'i
"Eşref-i Mahlûkat" edensin. Yaratıkların en şerefli oldu Âdem, sayende ilahi!
- [67] (f) Ey ânın hakkında "Kerremnâ¹³³" diyen
Hem keremden "alleme'l-esmâ"¹³⁴ diyen
- (ş) Hakkında üstün kıldım dedin
Eşyanın isimlerini öğrettim dedin

¹³⁰ Halkın rağbet ettiği kıymet, değer.

¹³¹ Ateş, toprak, su ve hava.

¹³² Hizmetçi

¹³³ Üstün kıldık, (isra:70)

¹³⁴ Allah Âdem'e eşya isimlerini öğretti; (bakara, 31)

- [68] (f) Ey mukarreb kullara mescud iden
Sensin âhir bunca lütfu cud iden
- (ş) Mukarreb meleklere secde ettirdin
Sen bunca erdemi ona ikram ettin.
- [69] (f) Ey keremden has kılan Enbiya
Bazısını eyleyen hem evliya
- (ş) Ey! Hazinesinden kılan kimini enbiya
Bazılarını da sehavetiyle kılan evliya.
- [70] (f) Ey seven kullara çok kılan cefa
Bir cefa yerine bin kılan vefa
- (ş) Ey! Âşık kullara çok kılan cefa
Bir cefaya bin hediye veren vefa!
- [71] (f) Ey belanın enbiyaya şiddetin
Viren âhir evliyaya mihnetin
- (ş) Ey! Büyük sınavları enbiyaya veren
Sonra da sıkıntıları evliyaya veren.
- [72] (f) Ey belanın balını viren yine
Eylik iden bunca zahmet yirine.[vr:5]
- (ş) Bela ile imtihan ettiğine bal verirsin
Bunca zahmete mukabil iyilik edersin.
- (t) Ey rabbim! Âdem'i üstün kıldım âlemde, eşyanın isimlerini öğrettim, dedin
Kur'an'da. Üstelik mukarreb meleklere, yakın meleklere secde ettirdin Âdem'e.
Âdem ve oğullarından nice peygamber seçtin. Oğullarından ve kadınlarından nice
Evliya seçtin. Her birinde ayrı hikmet ve ayrı ibret gösterdin. Ahlak güzelliğini onlarda
Tecelli ettin. Bir garip âdetin de vardır ki sevdiklerine cefa edersin. Peygamberleri
ağır imtihanlar ile sınarken, evliyayı nice sıkıntılar ile imtihan edersin. Lakin iki seçkin
taifeye de imtihanlarında yoldaşlık eder, türlü nimetler vefa edersin. Her bir imtihanı
başarı ile verdikçe de makamlarını yükseltirsin. Nice hikmetlerin gibi bunda bile akıl
ermez, fikir yetmez, hikmetinden sual edilmezsin!
- [73] (f) Ey karanu yerleri aydın kılan
Zulmet içre kalmışın halin bilen
- (ş) Karanlık gönülleri nur ile aydın edersin
Zulumatlar içinde kalanları da bilensin.
- [74] (f) Ey medet diyenlere eden medet
Vay senin lütfüne hiç yoktur adet
- (ş) İmdat diyenlere edersin derhal medet
Bilenler bilir senin lütfuna olmaz adet.

- [75] (f) Ey ki “Kaf”ı “Nun”¹³⁵ ile vasl eyleyen
Ey asıldan âlemi fasl eyleyen
- (ş) “Kün” deyince ne istersen olur
Feyekün “fe” ile derhal olur.
- [76] (f) Ey kelamı canlara nimet viren
Hem şifa vü mü’mine rahmet viren
- (ş) Ey! Kelamı canlara hayat veren
Hem şifa ve mü’mine rahmet veren
- [77] (f) Ey kelamı dertlere olan deva
Ol devadan umaram ben bi-neva¹³⁶
- (ş) Ey! Kelamı nice dertlere derman
O şifadan ben isterim sayısız deva
- [78] (f) Sensin ahir nice ihsan eyleyen
Kimi hayvan kimin insan eyleyen
- (ş) Sensin daha nice ihsan eden
Kimi hayvan kimi insan eyleyen!
- [79] (f) Hamdulillah bizi insan eyledin
Surete getürdin ihsan eyledin
- (ş) Övgüler sana, insan ettin kıldın ata
Güzel suret verdin ikram ettin bana
- [80] (f) Sen bilursin anı kim biz bilmeziz
Sen kılursin anı kim biz kılmaziz
- (ş) Niceler var ki bilirsin biz bilmeyiz
Niceler var ki yarattın biz etmeyiz.
- [81] (f) Biz ne olavuz ki bizden ne ola
Biz ne bilevuz ki bizden ne gele
- (ş) Biz ne oluruz ki bizden n’ola!
Ne biliriz ki bizden kim ne bile!
- [82] (f) Bilüriz senden gelen nimettir
Lîk hep bizden gelen mihnettir
- (ş) Biliriz senden gelen sayısız nimettir,
Lakin bizden gelen sıkıntı mihnettir.
- [83] (f) Dayıma senden gelen lütf u ata
Bilüriz bizden gelen cürm u hata

¹³⁵ “Kün fe yekün” Allah ol deyince olur” (Yasin, 82)

¹³⁶ Namesiz.

- (ş) Sen bize bakma, senden ata!
Bizden hep gelen cürm-ü cefa
- [84] (f) Bize bizi bildürivir ya ilah
Bilici sensin bizi ey Padişah
- (ş) Biz bizi bilelim kereminle ya ilah
Bilici ve bildirici sensin ey padişah!
- [85] (f) Nefs-i şum¹³⁷ itdi bizi senden ırağ
İdemedik varmağa sana yerağ
- (ş) Uğursuz nefis etti bizi senden ırak
Yapamadık bir türlü varmaya ramak
- [86] (f) Murğ-ı nefes¹³⁸ kendi hevasında uçar
Ceht idemezsan ana varmaktan kaçar
- (ş) Can veren nefes kendince yaşar
Gayret etmezsen bedenden çıkar
- [87] (f) Ya ilahi sen bilürsin halimi
Beni bana koma sen tut elimi.[vr:6]
- (ş) Ya rabbi, sen bilirsın halimi
Beni nefsim koma tut beni
- [88] (f) Rahmetin feleklere erişsin ya ilah
Yohsa derya-yı günah itdi tebah¹³⁹
- (ş) Rahmetin âlemleri kuşattı ya rabbi
Değilse olur deryalar günah ile billahi
- [89] (f) Rahmete layık değilsem n'ola ben?
Kullarına umum kıldın lutfü sen
- (ş) Rahmetin olmazsa ben n'olurum?
Umumi kıldın lütfunu kullarına sen.
- [90] (f) Fazlın ile yokları var eyledin
Yakın itdin kendüne yar eyledin
- (t) Karanlıkları aydınlatan, yokları var eden, nice varı kendine yar eden,
"Kün fe-yekün"¹⁴⁰ emri ile her şeyi olduran, kalamı ile iman eden
gönüllere şifa veren, kur'an ayetleri ile nice mucizelere işaret eden,
gönüllerin sırlarını bilen, ğaybları en iyi bilen, hayvanat içinde insana
güzel suret veren yüce rabbim; tüm nimetler senden, mihnet

¹³⁷ Kötü nefis.

¹³⁸ Can veren nefes.

¹³⁹ Mahvolmuş, yıkılmış.

¹⁴⁰ Yasin,82: "...ol dediğinde derhal olur."

ve günah bizden. Nimetlerine şükürden
bile aciz olduğumuzu biliyoruz. Hayırlar şenden, şerler bizden. Şum nefis
ile senden uzaklaştık, bir türlü sana yaklaşamadık! Eğer merhamet edersen
gözlerimiz güler, eğer bağışlamazsan ağlar perişan oluruz. Bizi bizden iyi
bilirsin, iyi görürsün. Bize merhamet et, bizi bağışla. Resulünün şefaatine
eriştir. Cennet ve cemalin ile şereflendir, Rabbimiz. Dualarımızı kabul et..

- [91] (f) Kereminle varlığı yoktan ettin
Yakın ettin kendine dost ettin.
- (ş) Her kula kim lutuf idüb kılsan nazar
Düşmen olsa ana âlemden ne dar
- [92] (f) Her kime lüfüt edip kılsan nazar
Âlem ona düşman olsa ne zarar
- (ş) Kime ihsan edip kılsan nazar
Âlem ona düşman olsa ne çıkar?
- [93] (f) Ger kılursen zulmeti Ruşen¹⁴¹ ne tak
Nitekim her gece olur sonu tak
- (ş) Eğer karanlığı aydın kılsan şafak
Nitekim her gece sonu olur şafak
- [94] (f) Ne kadar iraçisem ben tapuden
Hiç ümidim kesmezem ol kapuden
- (ş) Ne kadar uzak olsam rabbimden
Hiç ümidimi kesmem rahmetinden
- [95] (f) Bilurim ben kim günahım çokdurur
Benden ulu bir günahkâr yokdurur
- (ş) Gerçi bilirim günahım çoktur
Benden büyük günahkâr yoktur.
- [96] (f) Tövbe kılın dimedin mi sen bize
Tövbe kılub razı olduk bu söze
- (ş) Tövbe edin demedin mi sen bize
Tövbe edip hoşnut olduk bu söze.
- [97] (f) Tövbe kılan her gūnahtan ıyru giç
Eyler anı tövbe suyi hiç hiç
- (ş) Tövbe eden her gūnahtan vazgeç
Tövbe suyu gūnahları yıkar olur hiç.
- [98] (f) Kavline cümle inandık sıdk ile
Cürüm kılmaz her kim ol tövbe kıla

¹⁴¹ Açık, berrak görünen, sığınak, koruyucu..

- (ş) Sözüne iman ettik sadakat ile
Günah etmez kimse tevbe ile
- [99] (f) Cümle âlem ger ola cürm u hata
Mahv olur senden ire lutf u ata¹⁴²[vr:7]
- (ş) Cümle âlem olsa cürm-ü hata
Mahvolur, erişirse senden ata.
- (t) Tövbe eden hiç günah işlememiş gibi olur hadis-i nebevisi ve bilhassa
“Allah’a Nasuh tevbesi ile tevbe ediniz..” benzeri emr-i lahiler ile biz
kulların hep umutlandık ya rabbi. Biz beşeriz, şaşarız. Biz kuluz, zayıfız
ve zaaflarımız var. Biz aciz ve günahkârız ve rahmetine muhtacız.
Mağfired, merhamet ve af senden. Sen en büyüksün, kerem sahibisin.
Af etmeyi seversin, en merhametlisin ve asla kullarına zulüm etmezsin.
Zulüm edeni sevmezsin. Günahlarımıza bakıp umudumuzu yitirmeyiz,
rahmetinin büyüklüğüne bakarak ferahlanırsın. Allah var keder yok deriz
ve Allah bize yeter der zikir ederiz.

HZ. MUHAMMED İÇİN NA'T-İ ŞERİF (PEYGAMBERLER EFENDİSİ SALLALLAHU ALEYHİ VE SELLEM)

- [100] (f) Çünkü Ahmed'tir bize püşt u penah¹⁴³
Olsa ne ğussa¹⁴⁴ bize yüz bin günah
- (ş) Ahmed Nebi bize oldu hami, sığınak
Yüz bin günah olsa ne gam, müştak!
- [101] (f) Ahmed'in yüzi suyi-çün ey Hüda
İtdüğim ile bana kılma ceza
- (ş) Ahmed Nebi hatırına ey Hüda
Günahlarımla cezalandırma!
- [102] (f) Ol habibin yüzi suyi hakkı-çün
Dahi anın görkli huyi hakkı-çün
- (ş) O sevgili Ahmed'in hoş hatırı için
Hem de onun övülmüş huyu için,
- [103] (f) Ol işaret hakkı için ki eyledi
Ayı şak itdi vü ahu söyledi

¹⁴² Cümle âlem eğer günah ve hata ile mahv olsa bile yine de senden ihsan ve ikram dileriz.

¹⁴³ Hami, koruyucu, sığınak

¹⁴⁴ Gam, keder.

- (ş) O mübarek işaretin hakkı için
Ayı şakladı ve güzel söyledi.
- [104] (f) Nazil olan ana Kur'an hakkı-çün
Dahi gösterdiği burhan hakkı-çün
- (ş) Hak'tan inen Kur'an hakkı için
Hem gösterdiği mucizeler için
- [105] (f) Ana virdiğin saadet hakkı-çün
Anda koduğun siyadet hakkı-çün
- (ş) Ona verdiği saadet hakkı için
Ona verdiği seyyidlik hakkı için
- [106] (f) Dayıma tuttuğu savmi hakkı-çün
Çar Yar¹⁴⁵ Eshab u kavmi hakkı-çün
- (ş) Daima tuttuğu oruç hakkı için
Dört halife ve eshabı hakkı için
- [107] (f) Kıldığı beş vakit namazı hakkı-çün
İtdüğü dayim niyazi hakkı-çün
- (ş) Beş vakit kıldığı namaz hakkı için
Yaptığı nice zikir niyaz hakkı için
- [108] (f) Ol kabul itdüğü fakri hakkı-çün
Fakri ile itdüğü fahri hakkı-çün
- (ş) Yardımcı olduğu fukara hakkı için
Fakirliğiyle iftihar ettiği hakkı için
- [109] (f) Anın ol kıldığı mi'raç hakkı-çün
Hırkası vü geydüğü taç hakkı-çün
- (ş) Ona verilen miraç hakkı-çün
Hırkası, giydiği taç hakkı-çün.
- [110] (f) Andağı söylenen esrar¹⁴⁶ hakkı-çün
Nuriyle gördüğü envar¹⁴⁷ hakkı-çün
- (ş) Mirac'da gördüğü sırlar hakkı için
Nuru ile gördüğü nurlar hakkı için.
- [111] (f) Anda sana itdüğü naz hakkı-çün
Sen ana hen virdüğün raz hakkı-çün

¹⁴⁵ Dört dost. Hulefai Raşidin.

¹⁴⁶ Sırlar

¹⁴⁷ Nurlar

- (ş) Sidre't-ül münteha'da nazı çün
Senin verdiğin razılık hakkı-çün.
- [112] (f) Anın ol kurb-i visali¹⁴⁸ hakkı-çün
Kendünün görklü hisal¹⁴⁹i hakkı-çün
- (ş) Onun, huzuruna kavuşması hakkı-çün
Resulün bereketli sıfatları hakkı-çün.
- [113] (f) Ol muraga hırkası hakkı-çün
Ana uyan fürkası hakkı-çün
- (ş) O paha biçilmez hırkası hatırı-çün
Ona itaat eden eshabı hatırı-çün.
- [114] (f) Bağrına bastuğı ol taş hakkı için
Gözlerinden akıdan yaş hakkı-çün
(ş) Mübarek ayak izinin çıktığı taş hakkı- çün
Gözlerinden akan "ümmeti" yaşlar- çün.
- (t) Ahmed-i Muhtar, seçkin ve övülmüş Muhammed ve onun sayısız mucizelerinin bereketi ile bizi bereketlendir, afv et, cennetin ve cemalin ile şereflendir ya rabbi. Mucizeleri ebedi Kur'an hatırına, "Çehar-ı Yar-i Güzin" in hatırı ile sahabelerin hatırları ile ümmetini bağışla ya rabbi. İki mübarek parmağı ile kameri şaklayan Muhammed resulullah(s) hatırına tüm tevhid ehlini sıratı koma ya rabbi.(âmin)
Hz. Muhammed Resülullah(s) 'in na't-ı şerifi diyebileceğimiz bu bölümde tefsir bölümünü bununla tahdid etmiş oluyoruz. Çünkü siyakından anlaşılacağı üzere diğer bölüme kadar bu minval devam etmektedir.
- [115] (f) Hem anın ol dört yâri hakkı-çün
Mahremi vü ğam-küsari hakkı-çün
- (ş) Hem onun, dört halifesi hakkı-çün
Sırdaşı ve elemi gidere hakkı-çün
- [116] (f) Dahi ol görkli cemali hakkı-çün
Her kemal içre kemali hakkı-çün[vr.8]
- (ş) Hem de görkemli nurlu cemali çün
Kemalde verilen en yüce makam çün.
- [117] (f) "Gabe gavseyn,¹⁵⁰ kurb-i edna" hakkı-çün
Hem "dena" ve "tedella" hakkı-çün¹⁵¹

¹⁴⁸ Vuslat yakınlığı, kavuşma.

¹⁴⁹ Bereketli makamı ve hazinesi.

¹⁵⁰ Mi'rac-ı nebi'de Allah'ın huzuruna Peygamberimizin bir yay miktarı yaklaşması.

¹⁵¹ " Sonra (mi'raç'ta ona) yaklaştı, daha yakın oldu." (Necm,8)

" (Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar yahut daha az oldu." (Necm,9)

- (ş) Bir yay kadar, daha yakın olmakla çün
Yaklaştığını bildiren ayetler hakkıy-çün
- [118] (f) Gördüğü bi-çün cemalin hakkı-çün
Andeği vasf-ı celalin hakkı-çün
- (ş) Vasıfsız, cemalini gördüğü hakkıy-çün
Ondaki celal sıfatlarını gördüğü çün.
- [119] (f) Ana virdüğün nübüvvet hakkı-çün
Anın itdüğü fütüvvet hakkı-çün
- (ş) Ona verdiği nebilik hakkıy-çün
Onun ettiği fütüvvet hakkıy-çün.
- [120] (f) Dahi kıldığı risalet hakkı-çün
Bize virdüğü emanet hakkı-çün
- (ş) Hem ettiği nebilik vazifesi için
Bize verdiği kur'an sünnet için.
- [121] (f) Dahi şol bey'at hakkı tahte'ş-şecer
Şol şecer hakkı kim ol virdi semer
- (ş) Akabe'de ağacı altındaki bey'at çün
O bey'at hakkı ki verdi çok fütühât!
- [122] (f) Sünnetini tutan eshabın hakkı
Emrin ile tutulan sünnet hakkı
- (ş) Sünnetine uyan eshabın hakkı
Farz ile tutulan sünnet hakkı.
- [123] (f) Kavli ve fiilini tutan canlar için
Fiil içinde bulunan kanlar için
- (ş) Sözlü ve eylemli uyan canlar çün
Harplerde şehid olan canlar çün!
- [124] (f) Evliya hakkı kim ol tahte'l-kubab
Piş-i Hak¹⁵² yanında buldiler şevab
- (ş) Evliya hakkı ki kubbenin altında
Hak yanında buldular pek sevap.
- [125] (f) Yoluna gerçek duran sadık hakkı
Aşkın ile can viren âşık hakkı
- (ş) Yolunda sadık duran ihlâslının hakkı
Aşkın ile yolunda can veren âşık hakkı.

¹⁵² Hak divanında. Hak önünde.

- [126] (f) Ansızın göç eyleyicek canımız
Yoldaş eyle-gil bizim imanımız
- (ş) Birden bire çıkacak bizim canımız
Ayırma bizden, yoldaş olsun imanımız
- [127] (f) Sen refik¹⁵³ et bize tevfik ey Hüda
Yanımızdan kılma imanı cüda¹⁵⁴
- (ş) Bize yoldaş et, başarı ver ey Hüda
Yanımızda kıl, etme bizden cüda!
- [128] (f) Sen şefi' et Ahmed'i¹⁵⁵ biz asiye
Mücrimü-vü yüzü gara¹⁵⁶-vü gasiye¹⁵⁷
- (ş) Günahkâr ve yüzü kara ve perişane.
Sen şefaatchi et ilahi, biz düşkünlere
- [129] (f) Andan artık hiç ümidim yok durur
Gerçi bi-haddir¹⁵⁸ günahım çok durur
- (ş) Ondan başka hiç umudum yoktur
Gerçi hudutsuzdur günahım çoktur.
- [130] (f) Oldurur şems-i saadet Mustafa
Asiye kılan şefaath Mustafa[vr.9]
- (ş) Odur, mutluluk güneşi Mustafa
Mücrime şefaath kılan Mustafa
- [131] (f) İtdi tekmiil emanet Mustafa
Kıldı ervaha imamet Mustafa
- (ş) Elçilik görevini tamam etti Mustafa
Ervah-ı enbiyaya imamlık etti Mustafa
- [132] (f) Âleme Hak virdi rahmet Mustafa
Sözleridir cüvana rahmet Mustafa
- (ş) Âleme rahmet verdi Hak, Mustafa
Sözleri canlara rahmettir Mustafa
- [133] (f) Oldurur hakkında "Levlak" okunan
"Hiç yaratmazdım bu eflak" okunan

¹⁵³ Arkadaş.

¹⁵⁴ Ayrı.

¹⁵⁵ Şefaatchi kıl Ahmed'i.

¹⁵⁶ Günahkâr ve yüzü kara

¹⁵⁷ Perişan.

¹⁵⁸ Hudutsuz

- (ş) Odur, kendisi için “levlak” okunan¹⁵⁹
“Lema halaktü’l-eflake” okunan.
- [134] (f) Yani senin-çün yaratdım âlemi
Senin-çün tur-itdim Âdem’i
- (ş) Mana: senin için yarattım âlemi
Senin için var ettim Âdem’i.
- [135] (f) Âdem andandır veli; Âdem’den ol
Anla bu manayı sen dahi Âdem ol!
- (ş) Âdem ondandır veli! Sen Âdem ol!
Anla bu manayı sen dahi Âdem ol!
- [136] (f) Cümle mevcudata andandır vücud
Anın-çün Âdem’e oldi sücud
- (ş) Cümle varlıklar ondan sebep vücud,
Onun için Âdem’e emrolundu sücud.
- (t) Sıra dışı önemine binaen bir ara tefsir için söze girebiliriz:
Âdem’e meleklerin secde etmesi ile ilgili hikmeti nedir vadisinde çok
söz söylenmediği aşikâr:

Ahi Dai Tarsusi(K.S) burada dikkat çekici bir yorumda bulunuyor:
Mevcudatın varlığı âdemoğullarının varlığına mebnidir, bina edilmiştir.
Bu sebepten Hz Muhammed ve onun dahi atasına meleklerin secdesi
emredilmiştir. Bilhassa cümle nebi ve resüller, Hızır nebi, evliya ve etkiya,
zahid ve gureba ve ebadile, ebahile, ricalü’l-ğayb, üçler, beşler, yediler, kırklar
onun torunlarıdır. Hz Âdem’in şahsında cümle has kullara ta’zim ve tekrim
vardır. Âdem peygambere meleklerin sücudunun “tahtında müstetir”¹⁶⁰
bir manası ve hikmeti budur. Çünkü nefsi ile sınanan Salih ve Saliha insanlar
meleklerden üstündürler.

- [137] (f) Cümle andan enbiya vü evliya
Am-u has-u ve kim var ise etkiya
- (ş) Cümle varlık ondan, enbiya ve evliya
Avam-u havas ve kim muttaki etkiya.
- [138] (f) Cümlesi diler ki ümmet olalar
Anın ile Hakka gurbet bulalar
- (ş) Cümlesi ister ümmet olsunlar
Onun ile rabbe yakın olsunlar

¹⁵⁹ “Levlake levlake, lema halktü’l-eflake”

“Sen olmasaydın bu felekleri yaratmazdım” Kudsi hadis.

Kaynağı bilinmiyor. Tüm tasavvuf erbabı rağbet eder.

¹⁶⁰ Satır altında gizli mana.

- [139] (f) Ana ümmet olan oldi bahtlu
Ay-u güneş gibi oldu Mahru
- (ş) Ona ümmet olan oldu bahtlı
Ay ve güneş gibi oldular bahtlı.
- [140] (f) Vay ana ki ana bunda yitmese
İrmeye maksudına vü gitmeye
- (ş) Vay ona, burada ona yetişmedi
Ermez maksuda, iman etmedi.
- [141] (f) Ey Huda! Bildim ki kamu Senden iş
Cümle âlem senden alur perver-iş
- (ş) Ey Hüda! Bildim cümle iş senden
Cümle senden, sevimli iş senden
- [142] (f) Sensin anı sana mahbub eyleyen
Cümle âlem içre merğub¹⁶¹ eyleyen
- (ş) Sensin Ahmed'i sana sevgili eden
Cümle âlemden önde rağbet edilen.
- [143] (f) Kıldın anı sen "şefiu'l-müznibin"¹⁶²
Didin ana "rahmeten lil âlemin"¹⁶³
- (ş) Sen kıldın onu, günahkârlara şefaâtçi
Dedin ona kitapta, âlemlerin rahmeti.
- [144] (f) İznin olsa asiyi senden diler
Olmadığıne zebani dış biler.[vr.10]
- (ş) İzin verirsen asi bile kurtulsun der
Şefaât edemediğıne zebani gel der.
- [145] (f) Yüz sana tutdım yine ey Padişah
Afv iden sensin kamu cürm u günah
- (ş) Yine sana yalvarırım ey padişah
Afv eden sensin tüm cürm ü günah
- [146] (f) Ya ilahi bilürim lütfün delim¹⁶⁴
Sensin ahir hem gafuru hem halim
- (ş) Ya ilahi! Bilirim lütfün delim
Sensin ebed, afvedici ve halim.

¹⁶¹ Rağbet edilen, baş üstünde tutulan.

¹⁶² Günahkârların şefaâtçisi.

¹⁶³ Âlemlere rahmet, (Enbiya, 107)

¹⁶⁴ Müellif burada "lütfunun delili benim, deliliyim, kısalmış deliim" kast etmiş olabilir.

- [147] (f) Biluriz biz kulların kim asiyuz
Hidmetinde aciz-u hem gasiyuz
- (ş) Biliriz ki biz kulların hep asiyiz
İbadette hep aciz ve tembeliz.
- [148] (f) Rahmetin deryası bi-had ya ilah
Bizi ol deryaya saloldık tebah
- (ş) Rahmet deryasına sınır yok ya ilah
Biz deryana saliverildik düşkün tebah
- [149] (f) Bunca cürm-ile umarız biz halas¹⁶⁵
Ol zamanda kim ola yevme'l-kıyas¹⁶⁶
- (ş) Bunca suç ile umarız yine kurtuluş
O zamanda ki ola hep hak paylaş
- [150] (f) Yükümü sen yenli¹⁶⁷ kıl-ğıl ya ilah
Yoksa arkamda iken ağır günah
- (ş) Günah yükümü sen hafif kıl ya ilah
Yoksa n'aparım arkamda ağır günah?
- [151] (f) Yarasına gönlümün sen merhem it
Sevdiğinden koma mahrum, mahrem it
- (ş) Gönül yarama sen merhem et
Habibinden mahrum etme, yakın et
- [152] (f) Ol habibin hürmetine adına
Yakma bizi sen cehennem adına
- (ş) Habibinin hürmetine, adının hatırına
Yakma bizi ya rabbi, cekennem narına.
- [153] (f) Gösteri-vir gönlime din-i usul
Kalma isyanıma benim, ya resul
- (ş) Gösteriver teselli gönlüme bir usul
İsyanıma bakma ey şefaatçi resul.
- [154] (f) Şol kişi hakkı sana yar oldı ol
Bön¹⁶⁸ gününde munis-i ğar¹⁶⁹ oldı ol

¹⁶⁵ Kurtuluş.

¹⁶⁶ Hakkın teslim edildiği gün.

¹⁶⁷ Hafif

¹⁶⁸ Zor

¹⁶⁹ Mağara yoldaşı

- (ş) Şu sahabe ki sana yolda yar oldu o,
Kötü günde mağara yoldaşı oldu o.

HZ. EBU BEKİR'İN FAZİLETİ

- [155] (f) Ol Ebu Bekri mukaddemdir özi
Hem mükerrerrem hem muazzamdir özi
- (ş) O Ebu Bekr'in hali öncedir kendi
Hem ikramlı hem de âli'dir kendi
- [156] (f) Dine evvel girdi hem ol sıdk-ile
Dini evvel bildi ol tahkik-ile
- (ş) İslam ile ilk şereflendi "sıdk"ile
İslam'ı önce bildi araştırı ilim ile
- [157] (f) Dine girdi bi-riya ihlâs-ile
Halka kurdi sohbet itdi has-ile
- (ş) Dine iman etti, riyasız ihlâs ile
Sohbet meclisi kurdu haslar ile.
- [158] (f) Oldi ser mahfil¹⁷⁰i iman ehlinin
Kodi dinin kâfirin[e]bu cehlinin[vr.11]
- (ş) Oldu meclis reisi, iman ehlinin
Koydu kâfir dinini ebu cehil'in.
- [159] (f) Çün nübüvvetten ana irdi nesim¹⁷¹
Malın isar¹⁷² eyledi geydi kilim
- (ş) Çünkü nübüvvetten ona rahmet erişti
Mal varlığını hak yolunda ikram eyledi.
- [160] (f) Subh-ı sadık toğdı¹⁷³ çünkü geldi gün
Geldi iman küfr u zulmet gitti dün
- (ş) Hakiki sabah oldu, aydınlandı gün
Geldi iman, küfür karanlığı oldu dün.
- [161] (f) Kendi sadıkdı adı "sıddık"¹⁷⁴ idi
Zira imanı anın tahkik idi

¹⁷⁰ Baş sohbetçi

¹⁷¹ Rahmet, feyiz ve bereket.

¹⁷² Dağıttı.

¹⁷³ Hakiki şafak attı, doğdu.

¹⁷⁴ Tereddütsüz bir teslimiyet ile iman eden.

- (ş) Kendi gönülden bağlı "sıddık" idi
Çünkü onun imanı bilerek idi.
- [162] (f) Evvel imana gelen sıddık idi
Halk imanından anın artık idi
- (ş) İlk iman ile özden tasdikleyendi
Halk ondan sonra iman etmişti.
- [163] (f) Dahi ol ğarın içinde çıktı mar¹⁷⁵
Ökçesini ağzına urdı o yar
- (ş) Hatta mağara içinde çıktı bir yılan
Ökçesini deliğe tıkadı, dost heman
- [164] (f) Yoline sıdk-ile hoş durmuş idi
Adını "Sıddık"adın urmuş idi
- (ş) Resulün yoluna sadakatle girmişti
Nebi dahi adını "sıddık" koymuş idi.
- [165] (f) Hem anın hakkında buyurdi resul
Bu hadis-i muteber kim key usul
- (ş) Onun hakkında "sıddık" dedi resul
Bu muteber bir hadis ki din-i usul.
- [166] (f) Ben anı dost tuter idim tutsedim
Hak'tan ayruğın eger dost istedim.
- (ş) Ben onu dost ederdim dost etseydim
Hak'tan ayrı dost edinmek isteseydim
- [167] (f) Çün fazilet vardır anda ulu
Anın-çün oldurur dinde ulu.
- (ş) Çünkü onda seçkin erdemli ulu
Onun için din yolunda oldu ulu.
- (t) Ebu Bekir(r.a) ilk Müslümanlardan. Hz. Muhammed'in kayınpederi.
Ayşe annenin babası. İlk halife. Hicrette resülullah'ın yol arkadaşı.
Mağarada yılanı görünce ayağını deliğine tıkadı, efendimizi korumak
için. Benden sonra nebi gelseydi ebu Bekir gelirdi, ben dost edinseydim
Ebubekir'i dost ederdim, müjde-i resul ile şereflendi. Miraç mucizesinde
duruşu ile "sıddık" madalyasını aldı. Kur'an ayetlerinde zikredilmek şerefine
nail oldu. Tüm varlığını hazineye bağışlayarak bir kilime sarınarak kaldı ve
"numune-i isar" oldu.¹⁷⁶ Allah yolunda cömertliğin zirvesi Ebubekir'a aittir.

¹⁷⁵ Yılan

¹⁷⁶ İnfakta beşerin en zirvesi. Cömertlik örneği.

HZ. ÖMER'İN FAZİLETİ

- [168] (f) Ahmed'in ikinci yâridir Ömer
Kim lâin anı görice-ğiz kaçar
- (ş) Nebi'nin ikinci dostudur Ömer
Ki mel'un onu görünce kaçar
- [169] (f) Adı çıkdı adl-ile âlem tolu
Dad iderdi kim ola giçi ulu.
- (ş) Adı meşhur, adalet doldu
Ki yola getirirdi asi uluyu!
- [170] (f) Adli nuriy-le münevver oldiler
Kâfir ağlar ehli İslam güdiler
- (ş) Adalet nuru ile aydın oldular
İslam gülerken kâfirler ağlar.
- [171] (f) Oldi Faruk-ı mükerrerem Umer Ol
İbni Hattab muazzam Umer Ol
- (ş) Oldu Faruk, saygıdeğer Ömer o.
Hattab oğlu muhteşem Ömer o.
- [172] (f) Din-i şem'ini¹⁷⁷ uyardı ol zeman
Virmez idi kâfire her kez eman![vr.12]
- (ş) Din çerağını tutuşturdu o zaman
Vermezdi küffara her kez eman
- [173] (f) Turra ile Kayser'i tahtından yıkar
Askerine "el'cebel"¹⁷⁸ diyu çıkar
- (ş) Mührü ile Kayser'i tahtından eder
Orduya minberden "dağa dikkat" der.
- [174] (f) Şer-ile tutdi bu âlem yüzini
Zehim ururdi her ki işitmez sözünü
- (ş) Bu âlem şerli yüzünü gösterdi
Acı verirdi kim tutmazsa sözünü
- [175] (f) Bazı gice odun getirür idi
Karıcıklar işini görür idi
- (ş) Bazı gecelerde odun götürür idi
Muhtaç kadınlar işini görür idi.

¹⁷⁷ Mum, çerağ

¹⁷⁸ Hz. Ömer hutbede, suriye'de savaşan ordu komutanına "sırtını dağa ver, Sariya!" dedi Medine'den.

- [176] (f) Gönli alçağ- idi vü gadri yüce
Subha dek nemaz gıladı her gice
- (ş) Alçak gönüllü ve ahlakı yüce idi
Sabaha dek her gece namaz kıladı.
- [177] (f) Anın-çün didi Ahmed; “Ger nebi;
Gelse gele idi bu Ömer Veli”
- (ş) Ondan dedi Ahmed: “Eğer nebi,
Gelse idi olurdu bu Ömer Veli”
- [178] (f) Cefa idemezdi zamanında kişi
Şeriatle iderdi zira her işi
- (ş) Eziyet vermezdi kimse zamanında
Şeriatle ederdi her işini Ömer zira.
- [179] (f) Çün fazilet var-durur Umer’de bil
Rafizi¹⁷⁹de n’ola olsa kal-u kıy¹⁸⁰ ?
- (ş) Çünkü fazilet misalidir Ömer’i bil
Sünneti inkâr eden ne bilir kalu kıl.
- (t) Ömer İbni Hattab(r.a) ikinci halife. Resulullah’ın kayınpederi.
Peygamberlik devam etseydi Ömer nebi olurdu hadisi ile tebşir
Oldu (tebşir: müjde) Adaleti ile cihanı doldurdu. Geceleri muhtaçlara gıda ve
lazım olanları taşıdı. Bazan bizzat kendi sırtında un çuvalı taşıdı.
Mührü, devrin süper gücünde hükümdar değiştirebiliyordu. Kendi
Özel işini görürken makamında yanan devlet mumunu söndürdü
kendisi mumunu yaktı. Koruma almazdı, bu durum yabancı elçiler
nezdinde hayranlık uyandırdı. Kur’an-ı Kerim’in toplanıp “Mushaf”
haline gelmesinde gayreti oldu. Devlet ve ordu ihtiyacı mevzu bahis
olduğunda tüm mal varlığını hibe ederdi. Bir keresinde gelen ayetin
gereği yerine gelecek diye en sevdiği beyaz atını Resulullah’ın emrine
verdi, hediye etti. Bu gün tedavülde bulunan kelime ile ifade edersek
çok demokrat bir yönetimi vardı. Sorduğu soruya cevap vermedikçe
kendisini dinlemeyeceğini söyleyen sahabeye; buyur konuş, seni dinli-
yorum, demiş ve konunun aslını öğrenen zat, kendisine hürmet ve
ta’zimini arz etmiştir. Böyle misalleri pek çoktur.
Bazı sapkınlar; sünnete bağlılığı ve adalete düşkünlüğü sebebiyle
Ebubekir, Osman gibi Ömer’i de sevmezler. İtikatları bozuk ve sünnetten ayrılmışlardır.
M: 644’de Medine’de Peygamber Mescidinde Farisi köle Ebu Lü’lü tarafından
Sabah namazında hançerle vuruldu. Üç gün sonra şehid oldu. (Rahimehüm Allah)

¹⁷⁹ Hz. Ali deyip yolu ile alaka kurmayan ehl-i sünnet dışı bir fırka.

¹⁸⁰ Dedi kodu.

HZ. OSMAN'IN FAZİLETİ

- [180] (f) Yârin üçüncüsü bil Osman idi
Sahib-i nureyn ve hem zi-şan idi¹⁸¹
- (ş) “Çar-ı Yar” üçüncüsü Osman idi
İki nur sahibi ve şan sahibi idi.
- [181] (f) Cami-i Kur’an idi ehli hayâ;
San’at olmuştu seha-vü cud ana¹⁸²
- (ş) Kur’an cem edip çoğalttı ehl-i hayâ
San’at oldu seha ve cömertlik onda.
- [182] (f) Kande olsa munisi Kur’an idi
Söyledüğü sözleri burhan idi
(ş) Nerde olsa yoldaşı Kur’an idi
Söylediği sözleri şer’an delil idi.
- [183] (f) İlm-i takva idi ana cümle iş
Mustafa’dan bulmuş-idi perver-iş
- (ş) İlim ve takva ile işi görür idi
Mustafa’dan öğrendiği iyi idi.
- [184] (f) İşin anın hulk-idi hem hilm-ile
Munisi cümle ameldi ilm-ile
- (ş) Onun işi ahlak idi hem hilm ile
Cümle yoldaşı ameldi ilim ile.
- [185] (f) Her ki aynıyle görem dirse iman
Nur-i Osman’i gözetsün heman
- (ş) Kim gözüyle görem derse iman
Osman’ın nurunu gözetsin heman.
- [186] (f) Bu söze hucet dimişdir Mustafa
Kim iman kandeysel andadur hayâ[vr.13]
- (ş) Bu söze delil getirdi Mustafa
Kimde iman varsa ondadır hayâ.
- [187] (f) Anı kim Ahmed kabul itmiş ola
Dahi ol Kur’anı cem itmiş ola
- (ş) Onu ki Ahmed kabul etmiş
Hem o kur’an cem etmiş.

¹⁸¹ Peygamberimiz Hz. Muhammed’in iki kızı ile ayrı zamanlarda evlenmek şerefine nail oldu.

¹⁸² Seha vü cud: Cömertlik ve kerem sahibi. Kande: Nerede. Burhan: Delil Hulk: Ahlak
Hilm: Yumuşak huy. Munis: Yoldaş Aynıyle görem dirse: Gözüyle görmek isterse.

- [188] (f) Rahatını almayasın ey fodul
Has'a kim dost dutına anı resul
- (ş) Rahatını bozmayasın ey fodul
İyiler ki dost edinir elbet resul.
- [189] (f) Sevesin anı yâri kamu Osman-ile
Kopasın yarınki gün Kur'an ile
- (ş) Sev, tüm Osman ve sevenleri ile
Bulasın kendini haşirde Kur'an ile.
- [190] (f) Didiler Osman-ı zin-nureyn ana
Virdüğüy-çün ol Resul, nureyn ana
- (ş) Dediler iki nur sahibi Osman ona
Verdiği için o resul, iki kızını ona.
- [191] (f) Gel ki istersen bulasın gevheri
İste Osman denizinde gevheri
- (ş) Gel, bulmak istersen mücevheri
İste Osman denizinde mücevheri.
- [192] (f) Çok fazilet didiler Usman için
Zira kim can virdi ol Kur'an için
- (ş) Çok medh dediler Usman için
Zira ki can verdi o, Kur'an için.
- (t) Osman(r.a) üçüncü halife. Hz. Resulüllah Efendimizin(s) iki kızını vefat nedeniyle ayrı zamanlarda verdiği damadıdır. Bundan dolayı "iki nur sahibi" olarak da tanınır. Halim-selim bir güzel huyu vardı. Ahlakı güzel, Efendimizin tebrik ve takdirlerine mazhar olmuştur. Sehavetiyle ve edebi ile meşhur olmuştur. Kıtık zamanları kervan mallarını halka dağıtmış, tüccarlara satmamış, en büyük karı en büyük tüccar vermektedir demek suretiyle yüce rabbimizin keremine dikkatleri çekmiştir.
Kur'an-ı Kerim onun zamanında çoğaltılarak yeni ülkelere gönderilmiştir.
Sözleri hikmet ve huccet, ameli berekettir. Zühd ve takva onun ahret ziyenetidir.
Şehadet ise ona da kısımettir.(Medine, M: 656)
Rahime humüllahu Teâlâ.

HZ. ALİ'NİN FAZİLETİ

- [193] (f) Ey cihanın serveri şahı Ali
Ey gönül eflakının mahı Ali
- (ş) Ey âlemin baş tacı Şah-ı Ali
Ey gönül âleminin ay'ı Ali.
- [194] (f) Mustafa'nın mahremi yâri Ali
İlmi sırrı gaybin esrarı Ali
- (ş) Mustafa'nın sırdaşı yâri Ali
Sırlar ilminin gaybi ilmi Ali.
- [195] (f) Din vücut olsa anın canı Ali
Olsa iman ger tam erkani Ali
- (ş) Din vücud olsa onun ruhu Ali
Eğer olsa imanın tam erkânı Ali
- [196] (f) Dedi "İlmin şehri ben, babı Ali"¹⁸³
Hem fütüvvet ehli erbabı Ali
- (ş) Nebi dedi "İlim şehri ben kapı Ali"
Bir de yiğitliğin ehli destanı Ali.
- [197] (f) Sırrı içinde oldurur esrar-ı Hak¹⁸⁴
İlmi içinde oldurur envar-ı Hak¹⁸⁵
- (ş) Onun sırlarında Hak sırları var
İlminde zuhurat Hak nurları var.
- [198] (f) Manaya baksan Ali'dir yâr-i ön
Zahirâ, gelse n'ola ol uca son
- (ş) Manaya bakarsan ilk yâridir Ali
Zahire bakınca ne o,sonda Ali!
- [199] (f) Şiyr-i Hak didi ana hem Haydari
Oldi anın-çün şark-u garbın serveri
- (ş) Hak kahramanı dedi ona hem Haydari
Oldu onun için doğu ve batının baştacı
- [200] (f) Ahmed-i mürsel anı itdi halil
Evliyaya hem o olmışdur delil[vr.14]

¹⁸³ "Ben ilmin şehri, Ali de kapısıdır." Hadis

¹⁸⁴ Hakk sırları

¹⁸⁵ Hakk nurları.

- (ş) Gönderilen Ahmed onu seçti Halil
Cümle evliyaya o oldu şer'i delil.
- [201] (f) İlme ben şehirim didi, sen kapusın
Şehre girmek istersen, bul kapusın
- (ş) İlmin şehriyim, dedi sen ise kapı
Şehre girmek isteyen bulsun kapı.
- [202] (f) Hem didi lahmün dürir, lahmi benim
Hem didi ismin dürir ismim benim
- (ş) Hem dedi, etindir etim benim
Hem dedi, ismindir ismim benim.
- [203] (f) Beni senden isteyen bulur beni
Bula seni gideren ma-u meni
- (ş) Beni senden soran bulur beni
Bulur seni eden ma-u meni.
- [204] (f) İlmi anlayan Ali'den anla gel
İlm-i sırda ne der anı dinle gel
- (ş) İlmi anlayan bir de Ali'den dinle gel
İlimlerin sırrında Ali ne der dinle gel.
- [205] (f) Ba-i Bismi'n noktasın şerh eylesem
Yedi yüz bin mana ile söylesem
- (ş) Basmelenin noktasını şerh eylesem
Yedi yüz bin mana ile tefsir eylesem
- [206] (f) Hak kelamının dahi her harfine
Yedi yüz bin mana virsem birine
- (ş) Kelam-ı Kadim'in her bir harfine
Yedi yüz bin mana versem her birine
- [207] (f) Şöyle Ruşen ola vü hem fehim ola
Hissasınca herkes andan vehim ala¹⁸⁶
- (ş) Şöyle açık ola ve hem anlaşıla
Hissesi kadar ondan herkes ala
- [208] (f) Hem didi keşif olup açılsa ğıta
Nesne irişmez yakına salmaz hata
- (ş) Hem keşif olup açılsa bir ince örtü
Nesne erişmez olmaz muhal özürü

¹⁸⁶ Haydar: Güçlü, cesur. Fehim: Anlayış. Hıssa: Kısmet Vehim: Şüphe, parçada "anlam" ifade eder.

- [209] (f) Zatını vasıf idemez aciz dilim
Hem sıfatın fehim idemez bu bilim
- (ş) Zatını tavsif edemez elbet aciz dilim
Hem sıfatını bile anlayamaz bu bilim
- [210] (f) Kerremallahu vechehu diyem meğer¹⁸⁷
Vasıf idemez dile ancak bu değer
- (ş) Allah şanını aziz etsin diyem meğer
Vasf edemeyene böyle demek düşer
- [211] (f) Ol dur cümle keramet menbaı¹⁸⁸
Ol dur cümle fazilet menbaı
- (ş) Ali'dir cümle kerametlerin kaynağı
Ali'dir cümle faziletlerin menbaı.
- [212] (f) Ey Hüda sırrından anın sen bizi
Kılma mahrum kim göre gönlim gözi.[vr.15]
- (ş) Ey Hüda! Onun sırlarından sen bizi
Kılma mahrum ki görsün gönül gözi.
- (t) Ali(r.a) resülullah'ın gözdesi, mü'minlerin annesi, Fatıma'nın kocası Hz. Peygamberin damadıdır. Allah'ın arslanı, Zülfikar isimli çatal kılıcın Kahramanı, Hayber kalesindeki kerametler ile fatihidir. "Ben ilmin şehri, Ali de kapısıdır" hadisi ile takdir edildi. İlm-i Ledün'de "Hatem'ül-Enbiya" Mustafa'ya varistir. Soyundan sayılarını ancak Allahu Teâlâ'nın blidiği nice evliya, esfiya, etkiya ermişler gelmiştir. Kerametleri sayılamayacak kadar çoktur. Pek çok kutup, kutbu'l-aktab mürşid-i kâmil evladın atasıdır. Kerbela şehidi Hüseyin ve Hasen'in dahi babasıdır. Fütüvvet ordusunun baş kahramanıdır. Kur'an-ı Kerim'de rabbimizin, ailesiyle birlikte övdüğü yüce rızaya erişmiştir. Cömertliği, takvası ve ilimde rüshu, tefsir ilmindeki vukufu alimlerin bileceği derinliktedir. Tasavvuf ve tasarruf ve keramat ilminin dahi menbaıdır.Şehadet makamı ile dar-ı fena'dan dar-ı beka'ya irtihal eylemiştir. Allah makamını ali eylesin.

¹⁸⁷ "Kerreme Allahu vechehu" : Allah onun şanını yüceltsin, makamını yükseltsin.

¹⁸⁸ Cümle evliyada görülen olağanüstü hallerin kaynağı.

KİTABIN TELİF TARİHİ/KİTABA BAŞLAMA TARİHİ

- [213] (f) Sekiz yüz seksen oldi hicrete
Geçti sekiz ay dahi andan öte
- (ş) Sekiz yüz seksen oldu hicrete
Ondan sekiz ay da geçti az öte
- [214] (f) Bu kitabın yazmasına başladım
Bir gül idi sanki şeker işledim
- (ş) Bu kitabı yazmaya başladım
Bir gül idi sanki şeker ettim.
- [215] (f) Kimse bilmezdi “Fütüvvetnâme”yi
Pes ne bilsün hırkayı vü came’yi
- (ş) Kimse bilmezdi fütüvvetname’yi
Tabi ne bilsinler hırka ve gömleği
- [216] (f) Diledim bu ilmi izhar itmeğe
Cem idüb nazm-ile iş’ar itmeğe
- (ş) İstedim bu ilmi açık edeyim
Topluca şiir ile işaret vereyim
- [217] (f) Bilmez idi her kişi ilm u edeb
Kılur idi tunb u tanba pes tarab¹⁸⁹
- (ş) Akılları ermezdi ilm-i adaba,
Ederdi boş lakırdı ve şamata.
- (t) Bu güzide eser hicri 880 yılında Ahi Dai Tarsusi isimli mutasavvıf tarafından yazılmaya başlandı. Üstelik 8 ay 10 gün gibi de geçti. Bunun anlamı hicri 881 yılında yazılmaya başlandı. Miladi 1475’e karşılık gelen tarihte Tarsus’u Osmanlılar, Ramazanoğulları’ndan teslim aldı. Bu dönem Fatih Sultan Mehmet Han dönemidir. Kitabın aslının İstanbul’da bir yangından az da olsa hasar alarak kurtarılması, muhtemelen müellif Ahi Dai tarafından padişaha arz edildiğini akla getirir. El yazması kitap bu derinliğe sahiptir. Bizim yaptığımız araştırmalara göre tasavvufi meşrebi Nakşibendi olan ve bölgenin Türk ve Müslüman kimliğini Türkistan şehirlerinden getirdiği nüfus ile güçlendiren, onlara Ahilik kurumları ile dokumacılık, tarım ve ticaret öğreten, zenginden alıp yoksula veren ve bu sosyal işleri organize eden zat-ı muhterem bu gün “Mencek Baba” isimli türbesi bulunan Allah dostudur. Taştan yapılmış muhkem bir türbesi vardır. Mütevezitürbedarı gerekli hizmeti görmektedir. Halka ziyarete açıktır.
Mencek: Fakirlere ihtiyaçları olan gıdaların konularak dağıtımının

¹⁸⁹ Dana: Âlim, bilgin.

Tanb ve tanba: Anlamsız lakırdı

Tarab: Şadlık, şenlik.

gerçekleştirildiği yünden örme torbadır. Ahi Dai Hazretlerinin ayrıca bir misyonunun da bu olduğunu biliyoruz.

KİTABIN TELİF SEBEBİ/KİTABIN YAZILIŞ NEDENİ

- [218] (f) Tarsus ehli bu işe itmiş heves
Bazısı Dâ'i'ye itdiler nefes
- (ş) Tarsuslular bu işe etmiş heves
Bazısı Dai'ye dediler bir nefes¹⁹⁰
- [219] (f) Bir fütüvvetnâme cem it didiler
Şah-ı merdan yoline git didiler
- (ş) Bir fütüvvetname yaz dediler
Şah-ı Ali yoluna git dediler
- [220] (f) Zira Hak yolinde oldurur "Feta"
Kimse bilmez Hak yoli andan öte
- (ş) Çünkü Hak yolunda odur "feta"
Kimse Hak yolu bilmez onda öte
- [221] (f) Hem didi Ol enbiyalar serveri
Bir gazada "La feta illa Ali"¹⁹¹
- (ş) Hem dedi nebilerin baş tacı
Bir gazada "la feta illa Ali"
- [222] (f) Ehl-i Tarsus'un içinde bir Aziz
Nevcüvan ve aslı hem arî temiz
- (ş) Tarsus ahalsinin içinde bir aziz
Civan mert ve aslı saf temiz
- [223] (f) Ahi kılmış anı bir şehir bir uli
İçi daşı olmuş anig- ile toli
- (ş) Ahi bildi onu bir şehir ulu
İçi dışı olmuş onun ile dolu
- [224] (f) Ehl- Tarsus bir vücut ol can dırur
Halk maden olsa ol bir kan dırur
- (ş) Tarsuslu bir vücut o ise candır
Halk maden olsa o bir kandır

¹⁹⁰ Soluk, bir soluk, bir an kadar.

¹⁹¹ "Ali gibi yiğit yoktur" Hadis

- [225] (f) Şehir halkı bir sadef ol dür dürür
Gör ki nedir sözleri hep dür dürür¹⁹²
- (ş) Şehir halkı bir sedef o ise incidir
Gör bir hele sözleri hep incidir.
- [226] (f) Ansız olsa mahfilin hiç dadı yok
Ansız olan sohbetin bünyadı yok
- (ş) Onsuz olsa meclisin hiç tadı yok
Onsuz olan sohbetin temeli yok.
- [227] (f) Ger “velime”¹⁹³ ola ger davet dürür
Sohbet ansız olsa bir mihnet dürür
- (ş) Eğer düğün yemeği, ger bir davettir
Sohbet onsuz olsa herkese zahmettir.
- [228] (f) Sevmese anı olurlar ger n’ola?
Şimdi münkad oldi has-u aam ana.¹⁹⁴[vr.16]
- (ş) Sevmemiş olsalar onu eğer, n’ola
Şimdi boyun eğdi has ve avam ona
- [229] (f) Özi yiğit sözleri şeyhane dür
Sorar ol dayim gerek şeyhe nedür?
- (ş) Özü yiğit, sözleri şeyh sözü gibi
O daim sorar, şeyhe gerek nedir?
- [230] (f) Himmeti Ali ve çoktur nimeti
Nimetinden dahi artık himmeti
- (ş) Ali’nin himmeti ve çoktur nimeti
Nimetinden de fazladır himmeti
- [231] (f) “Hatem-i Tay” dır¹⁹⁵ zamanında bugün
Ehli Tarsus hep emanında bugün
- (ş) Hatem-i Tay gibi bugün zamanında
Tarsus ahalisi hep onun emanında.
- [232] (f) Hem sehavet hem şecaattır işi
Vehim ider hem heybetin gören kişi
- (ş) Hem cömertlik, hem kahramanlık işi
Etkilenir hem heybetini gören kişi.

¹⁹² Şehir halkı sedef, o Dai ise incidir, hem cümle sözleri dahi incidir.

¹⁹³ Düğün yemeği. Burada düğün daveti.

¹⁹⁴ Tarsus’ta halk ve has cümle ehali o şeyhe teslim oldular.

¹⁹⁵ Arabistanlı cömertliğiyle meşhur şair. (Vefat: M.S: 579)

- [233] (f) Heybetin gören kişi Rüstem sanur
Nimetini gören kişi Hatem sanur¹⁹⁶
- (ş) Heybetini gören kişi Rüstem¹⁹⁷ sanır
Cömertçe ikramı ile de Hatem sanır.
- [234] (f) Kadd-i bâlâsı durur serv-i çemen
Hatt-ı reyhanı durur müşk-i huden¹⁹⁸
- (ş) Uzun boyludur bahçedeki selvi gibi
Güzel kokusudur sanki Hutem miski
- [235] (f) Tak-ı ebrusun gören sanur keman
Çeşm-i Fettanın gören diler eman
- (ş) Keman kaşlarını gören sanır keman
Gönül çalan bakışı gören diler eman
- [236] (f) Ahsen suret görünür sureti
Suretinden dahi ahsen sireti¹⁹⁹
- (ş) Çok güzel görünür onun sureti
Suretinden üstün huy ve sireti.
- [237] (f) Yüz tutup-dir bu yola talib kati
Kim binu-ben bu yola sürer atı
- (ş) Yüz tutar böylece bu yola talip kati
Ki binerek atına bu yola sürer atını
- [238] (f) Bir nasihattir çünkü ittiler taleb
"Ahi Yolu"nda nedir ilm-u edeb?
- (ş) Bir yol rehberliğidir ettiler taleb
Ahi Yolu'nda nedir ilm-u edeb.
- [239] (f) Bildiğimce ben de birkaç söyledim
Gerçi küstahlıktı lakin eyledim
- (ş) Bildiğimce ben de birkaç söyledim
Gerçi küstahlıktı(!) lakin söyledim.
- [240] (f) Gerçi toğri söz acı gelir Veli
Yeğrek oldir söyleyeyin Hak Yoli

¹⁹⁶ Hatem-i Tay: İslamiyetten önce yaşamış cömertliğiyle meşhur kişi. Rüstem: İranlı efsane kahraman.

¹⁹⁷ Rüstem: İranlı efsane kahraman. Mevlana'nın Mesnevi'sinde Hatem ile Rüstem beraber geçer.

¹⁹⁸ Kadd-i bala: Uzun boylu Serv-i çemen: Bahçenin selvisi Hattı reyhan: Güzel kokusu

Müşk-ı huden: Doğu Türkistanda güzel kokusu ile meşhur bir şehir: Hutem'in misk kokusu.

Şeyh Ahi DaiTarsusi Hazretleri Türkistan'dan gelen Horasan erenlerindedir. Beyitte buna işaret vardır. (Huten)

¹⁹⁹ Tak-ı ebru: Keman kaşlı Çeşm-i fettan: Sevgilinin bakışları
" Sureti çok güzel görünür. Ondanda güzel ahlakı görünür."

- (ş) Gerçi doğru söz acı gelir Veli
Daha iyidir söyleyem Hak yolu.
- [241] (f) Diyelim bildüğimizi ey Ahi
Lütfedip kulak tutasın sen dahi
- (ş) Diyelim bildüğimizi ey Ahi
Lutfet kulak ver sen dahi.
- [242] (f) Cem-i mal itmek değildir Ahilik
Hırs ile gitmek değildir Ahilik
- (ş) Mal toplamak değildir Ahilik
Hırs ile dünyalık değildir Ahilik
- [243] (f) Dünyaya tapmak değildir Ahilik
Dinini satmak değildir Ahilik![vr.17]
- (ş) Dünyaya tapmak değildir Ahilik
Dinini satmak değildir Ahilik
- [244] (f) Subha dek yatmak değildir Ahilik
Kayguya yatmak değildir Ahilik
- (ş) Sabaha dek yatmak değildir Ahilik
Kaygılı yatmak da değildir Ahilik.
- [245] (f) Her yana akmak değildir Ahilik
Gayriye bakmak değildir Ahilik
- (ş) Her yana gönüllenenmek değil Ahilik
Boş şeylere gönül vermek değil Ahilik.
- [246] (f) Dervişini yakmak değildir Ahilik
Sırrını çakmak değildir Ahilik
- (ş) Hak yoldaşını acıtmak değildir Ahilik
Gizli sırlarını satmak değildir Ahilik.
- [247] (f) Ahi oldur ki malını Hak yoluna
Kande olsa sarf ider Hak yoluna
- (ş) Kardeş odur ki verir malını Hak yoluna
Nerde olsa harcar varlığını Hak yoluna.
- [248] (f) Ahi oldur Hak sözünü koymaya
Avret oğlan sözüne hiç uymaya
- (ş) Kardeşim odur ki Hak sözünü koymaya
Kadın erkeğe aldanıp yolda kalmaya

- [249] (f) Ahi oldur hiç konuksuz yatmeye
Am-u has'i hiç yebana atmeye²⁰⁰
- (ş) Ahi odur ki hiç konuksuz yatmaya
Âlim cahil demez yabana atmaya.
- [250] (f) Hak göziyle göre hep gördüğünü
Hak ile vire haber virdüğünü
- (ş) Hakikat göziyle göre hep gördüğünü
Hakikat ile vere verdiği her haberi.
- [251] (f) Şol güneş gibi ola halk üstine
Bir baka hep düşmenine dostine
- (ş) Şu güneş gibi doğsun halk üstüne
Eşit baka hep dost ve düşmenine
- [252] (f) Ahi oldir ola anda meskenet
Ahi billahi sen de hilmi mesken et
- (ş) Ahi odur ki onda olur sukünet
Kardeş billâhi sen hilmi huy et
- [253] (f) Hilim ile buldi bulanlar menzili
Hilim ile gördi görenler mahfili
- (ş) Hilim ile buldu bulanlar menzili
Hilim ile gördü görenler sohbeti
- [254] (f) Dahi ahiye gerekdir her gice
Bu kitabı okuya bile nice
- (ş) Lakin ahi olana gerek her gece
Bu kitabı okumalı bilmeli ne nice.
- [255] (f) Her gice olmazsa Cuma gicesi
Okudub yiğidi vü gocası
- (ş) Her gece olmazsa da Cuma gecesi
Okutmalı mahfilde ihtiyar ve yiğidi.
- [256] (f) Hem fütüvvet bile Ahi
Ehli şed ve başa ve yiğit Ahi
- (ş) Hem fütüvvet bahri bile okunmalı Ahi
Şed kuşanma ve feta başı okunmalı Ahi

²⁰⁰ Am-u Has: Avam ve okumuş
İmtihan söyleşmeye: Bilgiçlik yapılmaya!

Cidal idişmeye: Boş tartışmaya
Niyk-i Nam: Namlı kişi

- [257] (f) Hem muhabbet hatırına almaya
Caiz öğretse ana kim bilmeye.[vr.18]
- (ş) Muhabbet hatırına ücret almaya
Caizdir bilmeyene feta öğrede
- [258] (f) Kimse ile imtihan söyleşmeye
Kimse ile hiç cidal idişmeye
- (ş) Kimse ile bilgi iddiasına girmeye
Kimse ile itiş kakış cedel etmeye
- [259] (f) İmtihan ile sual olsa haram
İlim içinde böyledir ey niyk-i nam
- (ş) İmtihan ve bilgelik için sual haram
Fütüvvet ilminde böyledir rical-i nam.
- [260] (f) Şüphesi olsa bilenden sora ol
Kendi bilse bilmeyene vire ol
- (ş) Şüphesi olan bir bilenden sorsun
Bilmeyene bilen feta bilgi versin
- [261] (f) Biz fütüvvetnâmeyi cem idelim
Pişüva gittiği yola gidelim²⁰¹
- (ş) Biz fütüvvet risalesini toplayalım
Bu yolu öğreten rehber gidelim.
- [262] (f) Yazayın bazı kütübden gördüğüm
Kimi işidüb kimisini sorduğım
- (ş) Yazayım bazı kitaplardan gördüğümü
Kimini işittiğim, bildiğim ve sorduğumu.
- [263] (f) Bazısı senettir anın ey Aziz
Kankısıdur sen anı eyle temyiz
- (ş) Bazısı bu erkânda senettir Aziz
Hangisi böyledir sen et temyiz
- [264] (f) Bazı ihbar-ı meşayihdir anın
Bazı ef'al-i meşayihdir anın
- (ş) Bazı bilgiler mutasavvıf bilgisidir
Bazı bilgiler meşayih halleridir

²⁰¹ Pişuva: Önder, imam, mürşid, rehber.

- [265] (f) Bazısın gördi hasen hem evliya
Bazısını işledi hem etkıya²⁰²
- (ş) Bazısını gördü hasen ve evliya
Bazısını işledi amel ehl-i takva
- [266] (f) Bildiğimce yazdım anı ben dahi
Ana göre işle-gel sen dahi
- (ş) Bildiğimle yazdım onu ben de
Ona göre yazdım yap gel sen de.
- [267] (f) Bazısına dirler “tırışname” anın
Hem tırış-u şed işidir Ahinin
- (ş) Bölümlerinden biri tırışname
Hem tırış ve hem de şedname.
- [268] (f) Hem “makas-name” dahi dirler ana
Al, gerekdir bu makas-name sana
- (ş) Bir adı’makasname’ dir onun
Oku, gerek bilgisi makasnamenin
- [269] (f) Zira Ahi evvela alur makas
Hidmet ehlinden iderse kim heves
- (ş) Çünkü Ahi olan önce alır makas
Hizmet ehli olur ki ederse heves
- [270] (f) Biz de ol tasrif halin diyelim
Şeyh mürit halini beyan eyleyelim
- (ş) Biz de o teknik usulleri diyelim
Şeyh, mürid ahvalini beyan edelim.
- [271] (f) Şeyhe uyan kişinin yolu nedür?
Uymeyen kişilerin hali nedür?[vr.19]
- (ş) Şeyh denen üstada uyan kimdir
Uymayan kişilerin ahvali nedir?
- [272] (f) Derviş olan nice irer menzile
Neyleyicek layık olur mahfile
- (ş) Derviş kişi nasıl erer menzile
Ne yapar da layık olur meclise.

²⁰² Etkıya: Takva sahibi erenler
Hidmet ehli: Hizmet eden ahiler.

- [273] (f) Ahiye vü Başe'ye nedir edeb?
Her birisi nicedir bile edeb
- (ş) Ahi ve öğreticisine nedir edeb,
Her biri nicedir bu ilmi bile edeb.
- [274] (f) Hem nakib olan nice itmek gerek?
Her birinin yoline gitmek gerek
- (ş) Hem vekil olan ne etmesi gerek
Her biri yordamıyla gitmek gerek
- [275] (f) Hizmet ehli yiğit ve ehli makas
Her birisi nicesi gördi nefes
- (ş) Hizmet ehli feta ve tıraş ehli
Her biri talim gördü niceleri
- [276] (f) Kimdir olan hem bu yolda muttaki
Muttakiler nice buldiler Hakkı?
- (ş) Kimdir etkiya hem bu yolda muttaki
Takva sahipleri ki buldular Hakkı.
- [277] (f) Kimisi abdal-u kimi ehl-i sûk
Kim bunlardan almaz nasip, füsûk
- (ş) Kimi münzevi ebdal kimi ehli çarşı
Bunlardan almaz ilim, fasıklar karşı.
- [278] (f) Kimine "meczub u salik" didiler
Kimisine "gayr-i salik" dediler
- (ş) Kimine 'cezbeli yolcu' dediler
Kimine 'sülük ehli' değil dediler.
- [279] (f) "Salik-i meczup" dirler kimine
"Gayr-i meczup" dahi dirler kimine
- (ş) Yolda gider âşık, derler kimine
Meczip değil dahi derler kimine.
- [280] (f) Kimisi suret perestdir göresin
Arif isen suretinden bilesin
- (ş) Kimini zahir ile düşünür görürsün
Kalplere nighban olsan bilirsün
- [281] (f) Târik-i dünya sanur ol kendi özin
Dünya için hırkaya koymış özin

- (ş) Kendini tarik ehli sanır kimi özünü
Hâlbuki dünyalık hırka giymiş özüne
- [282] (f) Dünya için olsa tac-ı hırkası
İblis ile ola yarın hırbası[vr.20]
- (ş) Dünya için olursa taç ve hırkası
İblis ile olur mahşerde eşek arısı

Müfred-i Farisi:
Farsça tek beyit:

- [283] (f) An-an ki der-in zeyy-i vefa telbisend
Ender nazar-i ehl-i safa iblisend.
- (ş) Sözde er elbisesine bürünenler,
Arifler nazarında iblis gibidirler!
- [284] (f) Bilmez ol kim anı evvel terk idüb
Sevgüsin gönlünde anın perk idüb²⁰³
- (ş) Bilmez ki onu evvelce terk etti
Sevgisin gönlüne dikti terk etmedi.
- [285] (f) Dünya ol değil ki elde pul ola
Dünya ol dur ıssı ana kul ola
- (ş) Dünya o değildir ki elde akçedir
Dünya odur gönül pula köledir.
- [286] (f) Sevgisidir dünyanın olan hicab
Yise yidirse n'ola bulur o şevab
- (ş) Dünya gönülde Hakka hicap
Yese, yedirse n'ola bulur sevap
- [287] (f) Anın ile gönül eyleye taleb
Gönile girmekliğe ol dur sebep
- (ş) Onun ile gönül eder talep
Sevgisi gönüle girmeye sebep
- [288] (f) Bir fakirin gönlüne gir bil Hakkı
Yıkma gönlü ansızın olma şaki
- (ş) Bir garibin gönlüne gir bil Hakkı
Gönül yıkma aman olursun şaki

²⁰³ Perk itmek: Dikmek Tarik-i Dünya: Dünyalık yolu Is: Sahip olduğu

- [289] (f) “Kâbe-i Mana” gönüldür kıl tavaf
“Kâbe-i Hak” tır anı sanma güzaf²⁰⁴
- (ş) Manada kabe gönüldür kıl tavaf
Hak kabe’dir onu sanma boş laf!
- [290] (f) Makbul hac ister isen ey Aziz
Gönüle gir, olasin anda temiz[vr.21]
- (ş) Kabul olmuş hac istersen Aziz
Bir gönüle gir de orda ol temiz.

Farisi Mesnevi-i Şerif:

- [291] (f) Kâbe-i mervan ne azap vekil-est
Talib-i dil şu-ki beytullah dil-est
- (ş) Mervan’ın kabe’si yıkılsa azap değil!
Gönülü bilen de beytullah gönüldür!
- [292] (f) Mervan tamir etti kabe yıkılsa n’olur
Asıl ‘beytullah’ gönüldür Arif odur.
- (ş) Mervan’ın tamir ettiği kabe n’olur,
Yıkılsa bile, asıl beytullah gönüldür.
- [293] (f) Dervişin gönüldür Hakkın evi
Vardır Ahi bulıcak huccet kavi
- (ş) Dervişin gönlü aslen Hak evi,
Vardır Ahi buna, şer’i delil kavi!
- [294] (f) Sen eğer bünyad-ı Hakkı yıkasın
Elin ile kendin od’da yakasın
- (ş) Eğer sen Hak binasını yıkarsan
Kendi ellerinle ateşte yanarsın.
- [295] (f) Dünya vü dinine ola hem ziyan
Key hazer²⁰⁵ kıl-bu söze itme güman!²⁰⁶
- (ş) Dünya ve dinine verirsın hem eza
Sakın ha, itimat söze, etme şüphe!

²⁰⁴ Güzaf: Boş

²⁰⁵ Sakın

²⁰⁶ Şüphe!

Farisi Rubai:
Farsça Dörtlük

- [296] (f) Tavaf-ı Kâbe-i Dil'ken ger veli razi
Dil est Kâbe-i Mana tevekkül çe pendari
- (ş) Tavaf-ı Kâbe gönül iken, onu tavaf gerek
Çünkü gerçek kabe o, bunu bilmen gerek!
- [297] (f) Bizar; ripade tavaf Kâbe günü
Kabul-i Hak neşür ger veli beyaz arî²⁰⁷
- (ş) Bin kere kabe etrafında yürüsen de
Allah kabul etmez, gönül yıksan bile!
- (t) Kâbe yıkılırsa tavaf kabul olur mu? Kâbe insan eli ile yapıldı.
Yıkılırsa yapılır. Gönül Hak evidir, yıkılırsa yapılır mı?

Yunus Emre:

Yetmiş iki millet dahi
Elin yüzün yumaz değil,
Bir gönül yıktın ise
Kıldığın namaz değil!

Bu vadede bu minvalde pek çok güzel hikmetli söz vardır.
Yukardaki beyitlerin bir kısmında sufilerin yetişme seyri ile
ilgili teknik bilgilere değinildi. Seyr-i sülük mertebeleri, meczub,
salik, meczub salik, gayr-i meczub salik vb. Dervişliğin kılık kıyafet
ile olmayacağı, zahirin belirleyici olmayacağı açık açık söylendi.
Bu gerçeklerin bugün dahi aynı önemi haiz olduğu aşikârdır.
Nitekim sakal, cübbe ve namaz ile insanları kandırmak isteyenlerin
olacağı kendine malum olan Hz. Muhammed(s) , ümmetini önceden
uyarmıştır.

Temami Sühan (Sözün Özü)

- [298] (f) Hak kabul itmeye züht u taatin
Dü-zah ola sana her bir saatin
- (ş) Hak Tela kabul etmez ibadetlerin
Cehennem olur sana her saatin.
- [299] (f) Ger Hakkı bulmak dilersen ey gönül;
Eyü söyle sen dervişin yüzine gül

(ş) Eğer Hakka vuslat dilersen ey gönöl
İyi söyle, kırma kimseyi, dervişe gül.

HİKAYET-İ DERVİŞ-İ ÇİLEDAR/ÇİLEDAR DERVİŞİN HİKÂYESİ

- [300] (f) Dinle imdi bir fakir-i muteber
Neylemiş işit sana diyeyim haber
- (ş) Dinle şimdi bir fakir muteber
N'etmiş işit sana vereyim haber.
- [301] (f) Halvete girmiş oturmuş çil-çile
Ahir andan yegrek olmuş cül-cüle
- (ş) Halvet perhizine girmiş kırk güne
Sonra ondan daha iyi kim kime
- [302] (f) Yani kırkar gün oturmuş kırk kez ol
Bulmamış anın ile Hakka toğri yol
- (ş) Yani kırk günü kırk defa etmiş halvet
Bulamamış bu suretle Hakka devlet
- [303] (f) Kendi nefesine dimiş kim ya fakir
Kendini açlık ile itme hakir
- (ş) Kendi kendine demiş ki ey fakir
Kendine açlık vermekle etme hakir
- [304] (f) Çün saadet komamış sende ezel
Koşuşı bisyar ile olmaz hasal
- (ş) Çünkü mesut etmedi sende ezel
Bu yapmacık işlerle olmaz emel.
- [305] (f) Tab'ına bir zahmet ire ansızın
Dünyadan göç eyleyesin günsüzün
- (ş) Tabiatına bir zahmet verir ansızın
Ölüm ile rihlet bile gelesi günsüzün
- [306] (f) Nice zahmet çekesin açluğ-ile?
Bari dünyada yürü tokluğ-ile
- (ş) Nice zahmet çektin açlık ile
Bari dünyada kal tokluk ile
- [307] (f) Bari çıkıp nimet-i Hak yiyesin
Yiyü-ben "El'Hamdulillah" diyesin

- (ş) Bari Hakk'ın nimetinden yiyessin
Yeyip de hamd ve şükür edessin
- [308] (f) Açlığ-ıla ömür çün elden gide
Nimet-i Hakk'ı yiyüb şükürin ide
- (ş) Açlık ile çünkü ömür elden gider
Hakk nimetini yiyen şükür eder.
- [309] (f) Nimetin şükürin bilene Ol ilah
Yazmaya ana hiç nimetden günah
- (ş) Nimetin şükürünü eda edene o ilah
Yazmaz ona hiçbir nimetten günah.
- [310] (f) Halvetinden çıktı ol derviş deni
Uncağızı var idi pes ol uni
- (ş) Halvetten çıktı o zavallı derviş hani
Birazcık uncağızı vardı belki yeter uni.
- [311] (f) Önüne getürdi yimek kastına
Anladın? Hu, dedüğünden kasdı ne?[vr.22]
- (ş) Önüne getirdi yemek maksadı ile
Anladın mı? Hu, dediklerinden.
- [312] (f) Şey'ün lillah diyu geldi ol dahi
Çiledar didi kim buyir ey Ahi
- (ş) Allah için bir şey dedi biri
Çiledar dedi buyur ey ahi.
- [313] (f) Yimeyub saile virdi būs-bütün
Pes pişirdi gözine gitdi dutün
- (ş) Yemeden isteyene verdi bütün
Tam pişirdi gözüne gitti tutun.
- [314] (f) Sail²⁰⁸ anı kesdi bir lokma yidi
Hamdū şükür ola sana ey Hak didi
- (ş) İsteyici onu kesti bir lokma yedi
Hamd şükür olsun sana ya Hak dedi.
- [315] (f) Saile çün çiledar buldi ivaz²⁰⁹
Sihhat irdi gitti açlıktan maraz²¹⁰

²⁰⁸ Dilenci

²⁰⁹ Ödün

²¹⁰ Hastalık.

- (ş) Saile çiledar buldu bir nimet ödül
Sihhate kavuştu, gitti açlıktan ölüm.
- [316] (f) Çiledar andan didi kim ey Hüda
Hamdu lillah virdin açlığa ceza
- (ş) Ondan çiledar dedi ki ey Hüda
Elhamdülillah açlığa verdin ceza.
- [317] (f) Kırk çileden efdal oldi bir fitır
Bir fitır virdi Hakka irdi fakir
- (ş) Kırk çile, halvetten efdal bir fitır
Bir sadaka verdi rızaya erdi fagır.

HAKİKAT-i SÜHAN (SÖZÜN HAKİKATİ)

- [318] (f) Âdem'i inci bil ki Hakk'ın mezhari
Mazhar-ı Hak'sın dil'i kılsan arı²¹¹
- (ş) Âdem'i inci bil ki Hakk'ın mazhari
Sen de mazhar ol, gönlünü kıl safi!
- [319] (f) Sırr-ı ğaybe²¹² çün suretindir hicap
Fani ol, Hak kendine kılsun hitap
- (ş) Gayb sırlarına çün surettir engel
Fani ol, arın nefsinden hitaba gel
- [320] (f) Gerçi olir zikir u taatten sevab
Mağz-i taat²¹³ aşktır bis-savab²¹⁴
- (ş) Gerçi zikir ve ibadetten olur sevap
İbadetin iliği zaten aşk ve savab.
- [321] (f) Mest-i Hakk'ın çün özi divanedir
Aşınadır sanma kim bi gânedir²¹⁵
- (ş) Hakk sarhoşunun özü delidir
Yoldaşlık sanma ki ilgisizdir.
- [322] (f) Aşkta olmaz din küfür züht ve fık
Aşkın pes ancak olir dini aşk

²¹¹ Gönlünü boş şeylerden temizlersen Allah'ın nurları sende tecelli eder.

²¹² Ğayb âleminin sırları.

²¹³ İbadetin iliği.

²¹⁴ Doğruluk ile.

²¹⁵ İlgisiz, alakasız.

- (ş) Aşkta din, küfür, züht, fisk olmaz
Âşık olanın dini yine olur aşk.
- [323] (f) Aşkta didaru ve safa vü zevkü ve şevk
Şahidi şevk oldi ana taht-ı fevk
- (ş) Aşkta örtü, safa, zevk ve şevk
Şahidi şevk oldu ona taht'el-fevk
- [324] (f) Suretin besleme kim olur türab!
Ruh, manadır olmaz harab![vr.23]
- (ş) Görüntünü besleme olur toprak
Ruh ise manadır olmaz toprak.
- [325] (f) Cahid-i fi'llah olan hakke'l-cihad
İktida kıl anı sen kıl ictihad
- (ş) Allah için ol, hakikaten Allah için
Uy rabbine çalış uğrunda rıza için.
- [326] (f) Cifedir dünya taleb iden kilab²¹⁶
Âdem isen sevme[BOŞ]²¹⁷
- (ş) Gübredir dünya onu isteyen kelb
Âdem isen sevme gönül,[olma kelb]²¹⁸
- [327] (f) Sırr-ı Hak'tır evliya, bilmez bu halk
"Evliya taht'el-kubab" buyurdi Hak²¹⁹
- (ş) Evliya Hakkın sırrıdır, bilmez bu halk
'Kubbe altında saklı evliya' dedi Hak.
- [328] (f) Âdemidir Âdemi "Ümm'ül Kitap"
Âdem isen Âdem'e kıl intisap
- (ş) Cümle kitapların anası Âdem'e oldu yol
Sen Âdem isen bağlan ümm'e Âdem ol.²²⁰
- [329] (f) Ehl-i mana sohbetini terk eyleme
Değme nadanı varu-ben toyleme²²¹
- (ş) Ariflerinin sohbetini zinhar terkleme
Her gördüğün söz edeni âlim belleme

²¹⁶ Dünya leştir, talep eden köpektir! Hadis

²¹⁷ Orijinal nüshada boş bölüm silinmiş.

²¹⁸ '.....' arası beyte göre takdir edildi.

²¹⁹ "Kubbelerin altında dost kullarım vardır" Kudsi Hadis

²²⁰ Ümm'ül kitap: Levh-i mahfuz'da saklı kitap, Fatiha, Kur'an. Kütüb-ü semavi.

²²¹ Her önüne geleni de kutlu bilme!

- [330] (f) Hubb-i dünyadır sana olan hicab
Nitekim şemse hicab olur sehab²²²
- (ş) Dünya sevgisidir sana olan perde
Nitekim güneşe perde olur zerde²²³
- (t) Bir pir-i fani 40 gün çileye girdi. Baktı kendinde bir değişiklik görmedi. Nefsinin etkilenmediğini, girdiği gibi çıktığını gördü. Bu neymiş, dedi. Açlık ve din ne alaka? Bu kadar nimetler neden? Hak Teala, yiyeni ve yedireni, şükür edeni, açları doyurana sever, Hem bizim peygamberimiz böyle bir yol yordam göstermedi, dedi ve çilehaneden çıktı. Yanında az bir yiyecek kaldı, onu da isteyen bir dilenciye verdi. Karnı doyunca ihtiyara çok teşekkür etti. Allah'a şükür etti. İşte Muhammed'in yolu bu! İbadetini yap, nimetlerden yararlan ve yararlandır, akabinde şükür et. Allah rızası bundadır, sakın bir daha uçlara varma, diye sıkı sıkıya kendini tembihledi. Dünyalık elde olan altın, akçe değil bilakis gönülde olan tamahtır! Abdulkadir Geylani: "Elin karda, gönlün yarda" olsun buyurdu. Elimiz dünyada, yüreğimiz ukbada olacak ve işimizi de kazanacağız. Peygamber yolu budur, dedi.
- Dünyaya gönül verip köpekleşenler cahillerdir. Dünyaya gönül vermeden yolda gidenler ise ariflerdir. Dünyalık ihtiyaçları görmek için çalışmak ve çoluk çocuğunu muhanete muhtaç etmemek ve onları sevindirmek sevaptır ve ibadettir. Cömertlik cennetlikdir. Vardan cömert olur. Yoktan bir şey olmaz. Bir lokma bir hırka müttefakun aleyh bir düstur değildir. Bazı şahsi arayışlardır ve resulullah bunu sağlığında zemmetmiştir. Yani takbih etmiş, hoş karşılamamış, bunu yapan sahabeleri de ikaz etmiştir. Tüm zamanlarda ve günümüzde dünyalık için haram helal gözetmeyen, namus Şeref tanımayan, hak hukuk görmeyen, insanlara her türlü zulmü yapan paragöz Haysiyetsiz ve toplumun malına canına kast eden zalimler vardır. Hadis-i şerif'te kast edilen 'cifesever-kelp' sıfatını haiz kişiler bunlardır!
- Tabiatıyla bu münkir kişiler ile alakadar olmayan, temiz yoldan giden, ekmeğini alın teri ile helalinden kazanan, ibadetini eden, gönlünü belli 'evrad ve ezkar' ile 'masivadan tahir edenler'²²⁴ Hak Yolcusudur ve gönlü mana âlemine açılır. Ve lakin belli tasavvufi disiplinler ile eğitim almayan bir kişi Ahi Dai Tarsusi'nin de söylediği gibi bir zerdali dalının perdelemesinden ötürü güneşi göremeyebilir! Sonuçta güneş ne kadar güçlü ısı ve ışık verse bile buluta girdiğinde görünmemektedir! Kişi Hak Teâlâ huzurundan uzaklaşır da gaflete düşerse, dünya teşvişi neticesinde kalbi karanlığa gömülür ve zulümat içinde mavera'ya kapanır.(Neuzübillah)
- [331] (f) Talib-i Hak olmaya şehvet perest
Bala düşüp kalmaya hem-çün mekest
- (ş) Hak talibi olmaz, şehvet pinek
Bala düşüp kalır çünkü sinek

²²² Dünya sevgisidir sana perde olan. Nitekim bulut bile güneşe perde olur.

²²³ Sehab bulut, zerde kaysı. Arapça'da kafiye uydu. Türkçe'de uyması için zerde kondu. Sonuçta gölgesi var.

²²⁴ Allah'tan gayrıdan temizleyenler.

- [332] (f) Bülbül-i Tuti güli ve şeker sever
Nitekim karga dema-dem²²⁵ cife yer
- (ş) Bülbül ve dudu gül ve şekerini sever
Nitekim karga devamlı pislik yer.
- [333] (f) Çün buyurdi “men arafe nefsehu” rasul;
“Kad arafe rabbehu” ey ebu’l-fodul²²⁶
- (ş) Çünkü ‘nefsini bilen’ buyurdu resul
‘Rabbini bilir’; bunu bilmez başfodul
- [334] (f) Gizli hazine iken düz etti âlemi
Hakkı bilmek çün getürdi Âdem’i
- (ş) “Gizli hazine idim var ettim âlemi,
Hak bilinsin için yarattım Âdem’i”²²⁷
- [335] (f) Mazhar-ı Hak’tır bu âlem ey fakı
Kalb-i âdem’dedir ol Tanrı Hakkı
- (ş) Hak’tan eserdir bu âlem ey küçük fakı
Âleme değil Âdem’in kalbine sığıdı Tanrı
- [336] (f) Âdem isen sen de Hakkı bulasın
Hakkı bildin gel özünü bilesin
- (ş) Âdem isen sen de rabbini bilesin
Hakkı bildiysen kendini de bilesin
- [337] (f) Bilmez isen özünü vir bilene
Canını terk eyle, Hakkı bulene
- (ş) Bilmedin mi, özünü ver, bir bilene
Candan teslim ol, bir kâmil mürşide.
- [338] (f) Hakkı bilenden bilir bilen kişi
Hakkı bulandan bulur bulan kişi[vr.24]
- (ş) Hakkı bilmek bilen ile bilir kişi
Hakkı bulmak, bulan ile bulur kişi.
- [339] (f) Çün dedi “Lev la’l- murabbi” ulular
“Ma araftü rabbi” didi hem bular²²⁸
- (ş) Çünkü âlimler dedi “olmasaydı şeyh ulu”
“Bilmezdim rabbimi” dedi mutasavvıf ulu.

²²⁵ Devamlı

²²⁶ “Nefsini bilen rabbini bilir” Hadis-i şerif.

²²⁷ Acluni, keşfü’l-hafa, II, 132, Kudsi Hadis.

²²⁸ Yol yordam öğretene ulu bir zat olmasaydı rabbimi de bilemeyecektim.

- [340] (f) Ger mürebbi olmesa kim bule-ydi
Ehl-i ma'na dünyada kim ole-ydi
- (ş) Eğer rehber mürşid olmasa kim bulurdu
Mana ilmini bilen dünyada kim olurdu?
- [341] (f) “Lev la el'mürabbi;
Ma araftü rabbi”
- (ş) “Nefsimi terbiye eden
Olmasa rabbimi bilmezdim.”
- [342] (f) Çün murabbiyi bulasın ey cüvan
Eteğine pek yapış anın heman
- (ş) Eğer evliya mürşid bulursan ey genç
Eteğine sıkı sarıl, nefsanî sözden geç!
- [343] (f) Vir özini ana irşad eylesün
Havan-ı didar²²⁹ ile seni toylesün²³⁰
- (ş) Ver kendini mürşide, irşad eylesin
Cemalullah aşkıyla seni kutlu etsin.
- [344] (f) Sana bildirsin seni; kimsin nesen?
Sen seni bil dimeyeler sen nesin
- (ş) Sana seni bildirsin; kimsin necisin
Seni sen bil demesin o bilir nesen.
- [345] (f) Ol erenler yola nice vardiler?
Hem görenler yâri nice gördiler?
- (ş) O erenler ki meşakkat ile vardiler
Hem görenler dostu nice gördüler.
- [346] (f) Bili-virsün seni irşad eylesün
Bu harab evini abad eylesün
- (ş) Bilir ve n'işler seni irşad eyler
Harabe gönlünü mamur eyler.
- [347] (f) Gösteri-virsin sana toğri yoli
Bil kimdir Ahmed-i Mürsel, Ali
- (ş) Göstersin sana doğru yolu
Bil kimdir nebi Ahmed, Ali ulu

²²⁹ Cemalin aşkıyla

²³⁰ Kutlasın, bereketlesin.

[348] (f) Yalnız hiç kimse yola varmadı
Yalnız olan yolu başarmadı[vr.25]

(ş) Yalnız kimse maksada ulaşmadı
Yalnız olan yolculuğu başarmadı.

(t) Tarikat yol demektir. Tasavvuf ise nefsi kirlerinden arındıran ilim demektir. Muhammed resulullah bu dini açık seçik anlattığına göre neden tarikat ve Tasavvuf ihtiyaçtır?

Aslında Hz. Peygamber en ekmel mürşid olarak sahabeleri yetiştirmiş ve onları Aşk ve muhabbet potasında yoğurmuştur. Her nazarı bir şifa ve her bakışı gönüllere ilim ve hikmet doldurmuştur. İmam-ı Rabbanî meşhur eseri Mektubat'ta şöyle izah eder: Resulullah'ın nazarı öyle bereketlidir ki ona ilk defa kavuşan nazarlarının tesiri ile "kurbîyyet" makamına erişirdi. Bu makam, ibadetlerini cennet arzusu ve cehennem korkusu ile eda edenlerin değil, Allah'a aşık olduğu için eda edenlerin makamıdır. Hepsisi de Allah'a aşık olmuştur.

Hakiki bir mürşid, müridlerini bu nazar ile himmet ederek Allah'a yaklaştırır. Nefisleri emmare'den mutmeinne'ye kadar yükselir. Bu yolculuğa tasavvuf ilminde "seyr-i sülûk" denir. Nefis yükseldikçe Kur'an ayetlerinin manası idrak olunur.

Her yükselişte Kur'an ayetleri gökteki yıldızlar gibi parıldamaya ve derinleşmeye başlar. İman derinleşir ve kemalat kazanır. Ahlak-ı Hamide yani övülmüş ahlak kendini gösterir. Bu sayede kalp dünya sevgisinden ve nefsin tasallutundan kurtulur. İlahi nurlar ile ve Mürşidin himmeti ile "inkışaf" hasıl olur. Ötelere açılır, bazı sırlar ayan olmaya başlar. Kabirler ile konuşmaya, dağlar taşlar, kurtlar kuşlar ile söyleşmeye başlar. Lakin halka Sır vermez, tevazudan bir an dahi ayrılmaz. Sarık, cübbe, sakal ve keramet ile halka Gösteriş onların mesleği değildir! Onlar riya pazarına girmez, şirk ve küfür kokusundan Hep uzak dururlar. Onlar Salih ve Saliha mü'min ve mü'minelerdir.

İhlâs ile ibadet, ihsan ile huzurda durmak, merhamet ile mahlûkata davranmak, helal rızık ile maişet meslekleridir. Bu yüce ilmin sonunda "Cemalullah" ile şereflenmek vardır. Ne mutlu sona erenlere. Ahi Dai Tarsusi; bu yolun rehbersiz ve yalnız gidilmeyeceğini ve başarılmayacağını ve bilmeyen görmeyen ile yol gidilmeyeceğini hep söyler. Hakiki mürşid-i kâmil, enbiya varisidir, sahteleri ise yol kesici eşkıyalardır, der.

Farisi Beyit

[349] (f) Ger kes diy akdi ora akıl ra
Enbiya ra key fûrseta viy Hüda²³¹

(ş) Eğer insan ecelini akıyla bilseydi,
Enbiya, Hüda vahyine yol bulur muydu?

FÜTÜVVETNAME (2)

[350] (f) Uş Fütüvvetnâme'ye başlayelim
Lanet ile düşmeni taşlayelim

²³¹ Aklını oraya ver yeter ki, Enbiyayı da fırsat verdi Hüda.

- (ş) Fütüvvetname'ye başlayalım
Lanetli şeytanı taşıyalım.
- [351] (f) Ol Ali İbni Ebi Talib meğer
Ravidir viridi hakikatten haber
- (ş) O, Ebu Talib Oğlu Ali meğer
Rivayet etti hakikatten haber.
- [352] (f) İdelim evvel tıraş-name sözün;
Çün ulular bu işi kıldı güzin
- (ş) Evvela tıraşname edelim sözün
Çünkü evliya bu işi kıldı güzin.
- [353] (f) İbni Abbas'tan rivayet oldi hem
Dahi Gaffar'dan hikayet oldi hem
- (ş) İbn Abbas sahabi rivayet etti
Hem de Ebu Zer Gıffar'dan oldi.
- [354] (f) Farisi Selman ve hem İbni Ömer
Hak resulünden bular viridi haber
- (ş) Selman-ı Farisi ve dahi İbn Ömer
Hak resulden bunlar verdiler haber
- [355] (f) Uhud gazasından dahi sonra idi
Gaziler hep ol gazalarda idi
- (ş) Uhud harbinden daha sonra idi
Gaziler gazalarda harb ederlerdi.
- [356] (f) Elli üç oldi meğer ömrü resul;
İki üç gün dahi geçmiş idi füsul
- (ş) Elli üç oldu meğer ömr-ü resul,
İki üç gün dahi geçmiş idi füsul.
- [357] (f) Dayıma Kur'an okumaktı işi
Haktan özge yoğidi hiç teşvişi
- (ş) Nebi daima Kur'an okumaktı işi
Hak'tan ayrı yoktu her hangi işi.
- [358] (f) Daima gözlerdi Haktan ne gele
Hakkın buyruğu bize nice ola?
- (ş) Daima gözetirdi Hak'tan ne gelir
Hakkın buyruğu bize nice gelir.

- [359] (f) Yine bir gün Kur'an okurdu Ol
Gördüğümce diyeyim olma fodul
- (ş) Yine bir gün nebi kur'an okurdu ol
Gördüğüme derim sakın olma fodul.
- [360] (f) Okudu "inna fetehna" ayetin
Bulmuş-idi anda fethin gayretin
- (ş) Okudu "inna fetehna" ayetin
Onda buldu fethin gayretin.
- [361] (f) Ayet halka irişince durdu Ol
"Halk-ı ra's"²³² anlad gördi Ol.
- (ş) Ayet halka ulaşınca durdu o,
"Baş traşı" anlamı nedir bildi o.
- [362] (f) Saçı kısaltmak veya tüm tıraş ola
Kimi böyle kısıalta kimi de tıraş ola
- (ş) Başı kısaltmak veya tüm tıraş ola
Kimi kısıalta kimi de külli traş ola.
- [363] (f) Bir zaman anda tefekkür eyledi
Gönlü ile manasını söyledi
- (ş) Bir zaman onda fikir aldı verdi
Gönlü ile manasını bildi söyledi.
- [364] (f) Nazil oldi anda Cebrail Emin
Hak resulu anda şad oldi hemin
- (ş) İndi o esnada Cibril-i Emin
Resulullah(s) şad oldu hemin.
- [365] (f) Ya Muhammed, Hak selam itdi sana[vr.26]
"Hatırından geçeni disun bana"
- (ş) Muhammed! Hak selam etti sana
Ne düşünürse resulüm desin bana.
- [366] (f) Hak selamına resul virdi cevab
Dedi Hak bilür anı neyse savab
- (ş) Hak selamını aldı, verdi cevab
Hak bilir dedi onu, neyse savab²³³

²³² Baş traşı.

²³³ Doğru

[367] (f) Hak sözünden bir işaret anladım
Halk için başa beşaret anladım

(ş) Hakkın sözünden işaret aldım
Tıraş için başa işaret anladım.

[368] (f) Dilerem kim halk idem ben başımı
Ne ki varsa dahi yol gardaşımı

(ş) İsterim ki tıraş edem ben başımı
Benimle giden yol gardaşlarımı

[369] (f) Dilerem kim saçımı gasr eyleyem
Halimi ashab içinde söyleyem

(ş) İsterim ki saçlarımı kısa edeyim
Halimi eshabım içinde söyleyim.

“Le kad sadeka’llahu rasulehu’r-rü’ya bi’l-hakki
Le-tedhulunne’l-mescide’l-harame inşaallahu aminiyne
Muhallikiyne ruuseküm ve mukassiriyne la tehafuun.
Fe-âlime ma-lem ta’lemuu, fe-ceale min-duuni zelike fethan
gariyba.”(Fetih, 27)

Meali:

“Allah rüyasında doğruyu resülüne bildirdi. Allah izin verirse
hiçbir şeyden korkmaksızın umrenizi yaptıktan sonra ya saçlarınızı
kazıtarak veya kısmen kestirerek güven duygusu içinde
Mescid-i Haram’a muhakkak gireceksiniz.
Allah sizin bilmediğinizi bilmektedir ve bundan başka hemen
gerçekleşecek bir fethi de takdir buyurmuştur.”(Fetih, 27)

[370] (f) Var icazet dile Hak’dan ey Ahi
Nice kim hırka vü tacı dahi

(ş) Var izin al Hak’dan ey Ahi
Nice hırka ve taç giymek dahi

[371] (f) Yine vardı Cebrail ol Hazret’e
Emr-i Hak ne ise anı tute

(ş) Yine vardı Cibril o Nebi’ye
Hak emri neyse onu vere.

[372] (f) Ya ilahi sana didi ol Habib
Cümle derde bilurem oldi tabib

(ş) Ya rabbi, sana dedi o Habib
Cümle derde oldu bilirim tabib.

- [373] (f) Dilerem kim başımı halk eyleyem
Gasr u halk'ı nicedir fark eyleyem²³⁴
- (ş) İsterim ki başımı tıraş edeyim
Saçı kısaltıp nedir fark edeyim
- [374] (f) Terbiyet nice ise disun bana
Emr-i Hak ne ise geldi bana
- (ş) Terbiye anlamı nedir desin bana
Hak emri nefis terbiyesi, geldi bana
- [375] (f) Ana göre ben dahi iş işleyem
Kasr idem başımı halk'e başleyem"[vr.27]
- (ş) Ona göre ben de iş işleyem
Kısaltıp başımı tıraş edeyim.
- [376] (f) Ne buyurdun nicesi itmek gerek?
Nice emir olsa ana gitmek gerek
- (ş) Ne buyurdu nasıl etmek gerek
Nasıl emir olduysa etmek gerek.
- [377] (f) Hak Teâlâ didi ana: Ya Emin
Ol Habibin didiği olsun hemin
- (ş) Hak Teâlâ dedi ona: Ya Emin!
Resulumün dediği olsun hemin!
- [378] (f) "Var da gel Rıdvan'a, açsın cenneti
Çün başın halk ide âlem rahmeti"
- (ş) Var gel Rıdvan'a açıversin cenneti
Çün başını tıraş eder alemin rahmeti
- [379] (f) "Zeyn itsün haznedarı cennetin
Açalum biz kapusını rahmetin"
- (ş) Süslesin bekçileri cennetin
Açalım kapusını biz cennetin
- [380] (f) "Cennetin sekiz kapusın açınız
İçine dürr-ü cevahiri saçınız"
- (ş) Açınız sekiz kapusını cennetin
Saçınız incileri içine cennetin

²³⁴ Başımı halk eyleyem: Başımı traş edem.
Gasr-ı halk: Kısa tıraş

- [381] (f) “Huriler cümle müzeyyen olalar
Şad-ü Hürrem; Enbiyalar göreler”
- (ş) Cümle huriler durmasın süslene
Hürrem mutlu; enbiyalar göre.
- [382] (f) “Bülbül-ü Tuti terennüm eylesün
Durmasın huriler şarkı söylesin”
- (ş) Tuti bülbülü şarkı söylesin
Durmasın huriler de söylesin
- [383] (f) Ravza-i Rıdvan içinde Huriler
Oynasın ki tuta düşmen Buriler
- (ş) Rıdvan bahçesi içinde huriler
Oynasın, düşürmen görevliler!
- [384] (f) Selsebil-ü ve dahi havz-ı Kevser’i
Arz edinki göre âlem Serveri”
- (ş) Selsebil ve dahi Kevser havzi
Görsün güzelliğinizi âlem serveri
- [385] (f) Cennet-i Adn bezeyin nehirler ile
Taht-ı Firdevs Uyun-u Ebsar ile”
- (ş) Adn cenneti bezensin nehirler ile
Firdevs bekler billur kaynaklar ile
- [386] (f) “Hur-u ğılman²³⁵ hoş hıraman salına
Şah-ı Tuba Servi ağacı²³⁶ dalına”
- (ş) Huri ğılman hoş hıraman salına,
Şah-ı tuba ve servi ağacı dalına.
- [387] (f) Kumri dost adını anıb ağlasun
Andelib, zar bağrın dağlasun
- (ş) Kumru dost adını ansın ağlasın
Bülbül aşk bağrını dağlasın.
- [388] (f) Her melek alsun eline bir tabak
Nağme-saz olsun kamu her bir varak
- (ş) Her melek eline alsın bir tabak
Şarkı söylesin hep birden bir varak

²³⁵ Cennet kızı ve yiğidi

²³⁶ Cenet ağaçlarının şahı servi ağacı.

- [389] (f) Dahi enva-ı cevahirden bulalar
Ol tabaklar içine dolduralar[vr.28]
- (ş) Hem türlü mücevherler bulalar
O tabakların içine dolduralar.
- [390] (f) Teh niy-çün ol Habib'in katına
Vardılar görüp yer ve yatağına
- (ş) Eyvah, niçin o Habib makamına
Vardılar, baktılar yer ve yatağına?
- [391] (f) Layık sen "daru's-selam"^{a237} varasin
Anda niçin gönderürim bilesin
- (ş) Sana layık selam cennetine varasın
Ona niçin gönderirim bilmelisin
- [392] (f) Vardır içinde anın bir manzare
Ta'n ider her biri yakut-u ahmere
- (ş) Onun içinde vardır bir manzara
Özenir her biri kırmızı yakuta
- [393] (f) Anda bir hokka gomişem nurdan
Vaz'ı büyüktür anın Tur'dan
- (ş) Orda bir hokka koydum nurdan
Konumu büyüktür onun Tur'dan.
- [394] (f) Tac-u ve hırka ve sütünre andadur
İste bul anı kim anda kadedur?
- (ş) Tac ve hırka ve ustura ordadır
İste bul onu ki orda nerdedir?
- [395] (f) Sapıdur la'l²³⁸ ve cevahirden anın
Mihidir yakut-u ahmerden²³⁹ anın
- (ş) Sapı la'l mücevherindendir onun
Çivisi de kırmızı yakuttandır onun.
- [396] (f) Berk-i Ahmer'dir anın kabzası
Şule-i Berk'tir serapa beyzası
- (ş) Kırmızı şimşektir onun kabzası
Şimşek ışığıdır yaygın beyazı

²³⁷ Sekiz cennetten biri.

²³⁸ Paha biçilmez cevher la'l

²³⁹ Kırmızı yakut

- [397] (f) Çıkarup ol tığı andan alasin
Tuba ağacı dibine varasin
- (ş) Çıkararak o tığı ondan alasin
Tuba ağacının dibine varasin
- [398] (f) Tuba nahlından alasin dört varak
Göresin anda nicedür emr-i Hakk
- (ş) Tuba hurmasından alasin dört yaprak
Gör bakalım onda nedir emr-i Hak?
- [399] (f) Bir birine anı terküb idesin
Kudret-i Hakk'ı nicedir göresin
- (ş) Bir birine ikisini birleştiresin
Hakk Teâlâ kudretini göresin
- [400] (f) Dahi ol tacı Habibin başına
Geydüresin ola meşgul işine
- (ş) İşte o tacı Habibimin başına
Giydiresin, meşgul olsun işine
- (t) Fetih suresi(27.) ayet ile Peygamberimizin nasıl tıraş olacağı, eshabının ise kısaltmak ile kazıtmak arasında muhayyer bırakıldığı bildirildi. Bu esnada Cibril-i Emin, konu ile ilgili olarak rabbi ile resulü arasında birkaç kez gitti ve geldi. İlginçtir bundan sonra meleküt âlemi ile ilgili bilgiler verilmektedir. Hz. Peygamber'in saç ve sakal tıraşı münasebeti ile rabbülalemin cennet kapılarını emredip açtırdı. Hokka, tac-u hırka ve ustura gibi edevatın selam cennetinden getirilmesini, la'l, yakut gibi paha biçilmez mücevherlerden yapıldığını, şimşek ve şimşek ışığının kullanıldığını, cennetlerin süslendiğini, Adn cennetinin çeşitli Kevser içecekleri ile dolu nehirleri ile arz-ı endam eylediği, Firdevs ise çeşitli tatlardaki suların kaynadığı gözeler ile süslendiği, hurilerin ve gılmanların şarkılar söylediği, tuti papağanı başta başta olmak üzere çeşitli kuşlar tuba ve servi ağaçlarına konarak ötmelerini ve bunların; resulünün dünyadaki tıraş ve taç giyme merasiminden sonra cennete davet edileceği ve cennetin güzelliklerini göreceğini bu sebeple hazırlıkların yapıldığını açıkladı, Ahi Dai.
- [401] (f) Şedd-i kim kuşandı İbrahim Halil²⁴⁰
Ana kuşat kim ola yolda delil
- (ş) Kuşağı kuşandı İbrahim Halil
Ona kuşat ki erkânda ola delil.
- [402] (F) Şol gamis ki havadan indi ol
Ol Halil'in üstüne konuldu ol
- (ş) Şu gömlek ki semadan indi o
O Halil'in üstüne konuldu o.

²⁴⁰ Şed: Fütüvvet kuşağı

- [403] (f) Ol sebepten anı nemrud'ın odi;
Anda İbrahim'i yakmadi kodi
- (ş) Bu sebepten Nemrud'un ateşi
Atıldığı yerde İbrahim'i yakmadi.
- [404] (f) Anda od oldi ana "berden selam"²⁴¹
Kendüye irmişdü-rür iş bu kelam
- (ş) Orda ateş oldu ona "berden selam"
Kendine de erişti bu teselli kelam.
- [405] (f) Ol Habib'e geydüresin gömleği
Oldur-ur hep cümle gömlek yekreği
- (ş) Habibime giydiresin bu gömleği
Odur tüm gömleklerin en gereği
- [406] (f) Başına "tehlil" ile taç urasın
Gudretimiz nedir anı göresin
- (ş) Başına "tevhid" ile tacı koyasın
Kudretimiz nedir onu göresin.
- [407] (f) Mekke'nin garşusına ilet anı
Ululayub anasın anda beni
- (ş) Mekke'nin karşısına götür onu
Tekbirler ile anasın orda beni.
- [408] (f) Başını anda habib'in gıl tıraş;
Ol tahur su ile anı eyle yaş
- (ş) Başını orda Habibimin kıl tıraş
O temiz su ile et, yıkansın baş
- [409] (f) Alını nuri şule virsün âleme
Cümle halka cinni vü hem Âdem'e
- (ş) Alını nuru ve şule versin âleme
Cümle halka cin ve ins Âdem'e
- [410] (f) Çünkü bizimdür ol manade hemin
Pes anın-çün didiler Ahmed Emin
- (ş) Çünkü bizimdir mana âlemi hemin
Evet, onun için dediler Ahmed Emin.
- [411] (f) Düzmüşem bir dane yakuttan ani
Anda niçün göndürem bil seni[vr.29]

²⁴¹ "Biz ateşe ; İbrahim'e soğuk ve serin ol dedik" (Enbiya, 69)

- (ş) Dizdim tanelerini yakuttan oni
Oraya niçin gönderirim bil seni.

“Allahu nuru’s-semavati ve’l-arzı. Meselü nurihi kemişkatın fiyha misbah.
El’misbahu fi zücacetı. Ez’zücacetü ke-enne-ha kevkebün dürrıyyün yukadu min
şeceratın mübaraketın zeytunetın la-şargıyyetın vela- ğarbiyyetın, yekadü zeytuha
yudıy’u ve lev lem temseshu nar. Nur’un ala-nurın. Yehdi’llahu li-nurihi men yeşaa.
Ve yadribu’llahü’l-emsale li’n-nası. Vallahu bi-küllı şey’in alıymun.”
(Nur, 35)

Mealı:

“Allah göklerin ve yerin nurudur. Onun nurunun misali, içinde kandil bulunan bir
kandilliktir. Kandil bir cam içindedir. Cam inciye andıran bir yıldızdır, doğuya da batıya
da ait olmayan, yağdı neredeyse ateş dokunmasa bile ışık veren mübarek bir zeytin
ağacından yakılır. Nur üstüne nur. Allah nuruna dilediğini kavuşturur. Allah insanlar için
misaller veriyor. Allah her şeyi hakkıyla bilmektedir.”
(Nur, 35)

- [412] (f) De, beşaret Ol Habibin yolına
Ümmetinden afv idem her kılına
- (ş) Müjde ver Habibimin yoluna
Af edeyim ümmetini her kılına
- [413] (f) Bir kılına yüz bin bağışlayam
Yarlığayam rahmete sağışlayam
- (ş) Bir kılına yüz bin af edeyim
Mağfıret ve rahmet edeyim
- [414] (f) Kim sana olsa muvafık açsa baş
Teşbih idüb başını itse tıraş
- (ş) Böylece sana uyup açsın baş
Sünnete benzeyip etsin tıraş
- [415] (f) Yine anın gılı denlü başına
Rahmet idem ne ki yol gardaşına?[30]
- (ş) Yine onun kılı denli başına
Rahmet edem yol kardeşine
- [416] (f) Her ki gasır ide saçın anı dahi;
Afv idem hep her kime derse Ahi
- (ş) Her kim saçını kısaltırsa, onu dahi
Af edeyim hep her kime derse Ahi
- [417] (f) Defter-i divanına yüz bin şevab
Virem ve vire özi asan cevab

- (ş) Divan defterine yüz bin sevap
Verem, özü kolay versin cevap
- [418] (f) Ahmed'e her kim teşebbüh eyleye
Kande giderse izini izleye.
- (ş) Ahmed'e her kim benzerse
Nerde giderse izinden gide.
- [419] (f) Yarın ola Mustafa ana şefi'
Olmaya ol saff-ı Ahmed'den beri
- (ş) Yarın Mustafa ona ola şefaatchi
Olmasın o Ahmed safından beri.
- [420] (f) Kime benzedirse kişi özini
Göstere Hak yarın ana yüzünü
- (ş) Kişi kime benzetirse özünü
Gösterir Hak haşirde yüzünü.
- Nebi Sallallahu aleyhi
Ve selem buyurdu:
- "Men teşebbehe bi-gavmin
fehüve minhüm"²⁴²
- [421] (f) Çün icazet virdi ol Halik ana
Nice bin tuhfe dahi layık ana
- (ş) Belge verdi Yaradan dahi ona
Nice bin hediye de layıktır ona.
- [422] (f) Oldur-ur çün kâinatın serveri
Halk-ı âlem anın içündür vari
- (ş) Odur çünkü kâinatın baş tacı
Âlemi yaratan onun tek varlığı.
- [423] (f) Ol Habib'e idesin bizden selam
Söyleyesin ki var oldi kelam
- (ş) Habibime söyle bizden selam
Hem söyle var bizden kelam.
- [424] (f) Geldi Cebrail selamı getirür
Hakkın emri neyse anı yitürür

²⁴² "Kim bir kavme benzerse onlardandır" Hadis.
(Özünü, gönlünü, içini benzetirse. Ahi Dai)

- (ş) Geldi Cebrail selam getirir,
Hakkın emri neyse yetirir.
- [425] (f) Hak selamını resul itdi kabul
Didi ol rabbim kerim ben ana kul
- (ş) Hakk selamını resul etti kabul,
Dedi o rabbim cömert ben kul.
- [426] (f) Emir anundur her ne varsa Ol bilir
Asi olir her kim ol hucet gılır
- (ş) Emir onundur, her şeyi o bilir
Asi olur her kim ona cidal verir.
- [427] (f) Turdi tecdid-i vudu itdi Habib²⁴³
Derdine çünkü şifa itdi Tabib
- (ş) Abdest almaya durdu Habib
Derdine çünkü şifa etti tabib.
- [428] (f) Çün harem içre girüb gıldı nemaz
Secdede hakkı ile çok itti niyaz[vr.31]
- (ş) Eda için ehline gitti kıldı namaz
Secdede kaldı hakkıyla etti niyaz.
- [429] (f) Oruç ayıydı meğer ol ay içi
Saim idi cümleten ulu giçi
- (ş) Oruç ayı idi meğer o ayın içi
Oru tutar idi cümle ulu kişi.
- [430] (f) Dahi Pencşenbe gününde ol imam
Hem yirmi bir idi aydan tamam
- (ş) Hem Perşembe gününde o imam
Hem de yirmi bir idi aydan tamam.
- [431] (f) Ol dem üç saat dahi geçmiş idi
Cebrail önünde diz çökmüş idi
- (ş) O anda üç saat daha geçmişti,
Cebrail önünde diz çökmüş idi
- [432] (f) Baş açub Cibril önünde oturur
Anı gören cümle ayağın turir
- (ş) Baş açtı Cibril önünde oturdu
Onu gören eshab ayakta durdu.

²⁴³ Durdu, abdestini yeniledi Sevgili Peygamber. (s)

- [433] (f) Açıcak bir nur zahir oldi, tiz;
Değmeden başına usturası tiz
- (ş) Açınca bir nur zahir oldu tez
Değmeden başına ustura tez.
- [434] (f) Şulesinden hıyre oldi gözleri
Nura ğark oldi dahi hem özleri
- (ş) Şulesinden kamaştı gözleri
Nura gömüldü de gönülleri.
- [435] (f) Şulesi “a’la-yı illiyyin”e dek,²⁴⁴
İrdi nuri eyleme sen şübhe şek
- (ş) Nebinin nuru yüceden yüceye dek
Erişti nuru sakın etme şüphe şek!
- [436] (f) Çağırışub dirler sana yüz bin salâvat
Olsun ey Ahmed tahiyyat zakiyat
- (ş) Çağırışırlar nebiye yüz bin salevat
Olsun sana Ahmed, selam zekiyat.
- [437] (f) Çün salâvat getüre ins u melek
Ümmet isen sen dahi virmek gerek
- (ş) Çünkü salevat getirsin ins melek
Ümmetsen sen de vermen gerek.
- [438] (f) Ol nisari kim cevahirler idi
Her tabakta ellerinde var idi
- (ş) Saçılıp dağıtılanlar mücevher idi
Mücevherler ellerinde tabakta idi.
- [439] (f) Saçtılar nuri göricek gör anı
Can viren ol nur için âşık kani?
- (ş) Saçtılar, nuru görünce gör onu
O nur için can veren âşık hani?
- [440] (f) Cümle gök ehli görü-ben geldiler
Hep melekler cümle hayran geldiler
- (ş) Gök sakinleri görünce geldiler
Melekler cümle hayran geldiler.
- [441] (f) Ol cihan fahri cemalin Ahmed’in
Gördiler nur-u kemalin Ahmed’in

²⁴⁴ Allah indinde en üst dereceli nebi ve velilerin derece ve makamları.

- (ş) Cihanın övüncü, cemali Ahmed'in
Gördüler nur-u kemali Ahmed'in.
- [442] (f) Oldi hayran cümlesi ol sureta
Anın için ağladı Yakub Ata
- (ş) Oldular cümlesi hayran ol sureta
Onun için ağladı yıllar Yakub Ata.[vr.32]
- [443] (f) Vech-i Yusuf²⁴⁵da görünen bu idi
Dahi artık bunda hulk-ı Hu²⁴⁶, idi
- (ş) Yusuf yüzünde görünen nur idi
Dahi bu görünen 'Hu Ahlakı' idi.
- [444] (f) Gözğü²⁴⁷ olmuş idi buna Yusuf yüzi
Ahmed'i görürdi her gören gözi
- (ş) Gözlük olmuştu buna Yusuf yüzü
Ahmed'i görürdü görenin gözü.
- [445] (f) Nuri gördi anda Cibril-i Emin
Şükür idü-ben yüzi yire godi hemin
- (ş) Nuru gördü onda Cibril-i Emin
Şükür etti yüzü yere kodu hemin
- [446] (f) Secde gıldı Hazreta şükür eyledi
Gudretini Tanrı'nın fikir eyledi
- (ş) Secde kıldı rabbe şükür eyledi
Kudretini halik'in tefekkür etti.
- [447] (f) Galdurub başını didi Ya Resul
Vir icazet kim tıraş idem usul
- (ş) Kaldırıp başını dedi ey resul,
İzin ver tıraş edeyim ile usul
- [448] (f) Ol Habibullah işaret eyledi
Gel tıraş eylediyu-ben söyledi
- (ş) Allah'ın habibi işaret verdi
Gel de tıraş et, diye söyledi.
- [449] (f) Çün icazet oldi Cibril-i Emin
Sağ ayağın ilerü godi hemin

²⁴⁵ Yusuf (a.s) 'in mübarek cemali

²⁴⁶ Yaradanın ahlakı.

²⁴⁷ Ayna

- (ş) Çünkü izin aldı Cibril-i Emin
Sağ ayağını ileri koydu hemin.
- [450] (f) Bastı payın, Hakkı tenzih eyledi
Mülk senin sübhan, deyu söyledi
- (ş) Bastı ayağını, Hakkı tesbih etti,
Mülk senindir sübhanellah, dedi.
- “Sübhane zi’l-mülki ve’l-melekuti”²⁴⁸
- [451] (f) Andan olsun kim adı “ma-i main”
Getürün didi anı Cibril Emin
- (ş) Ondan olsun ki adı “ana su”
Cibril Emin dedi getirin onu.
- [452] (f) Dahi ol ma-i tahuri getürin
Cennet içinden bana tiz yitürin
- (ş) Hem o temiz suyu getirin
Cennet içinden tez yetirin
- [453] (f) Yügrişüb²⁴⁹ getürdi ol suyi melek
Gözedirler ne ola Hakdan dilek
- (ş) Yürüyerek getirdi suyu melek
Gözetirler nedir Hakdan dilek.
- [454] (f) Yudi ol su ile Ahmed başını
Kaziya kurutmadan tiz yaşını
- (ş) Yıkadı o su ile Ahmed’in başını
Kazımalı kurumadan tez yaşını
- [455] (f) Ol melekler çok salâvat-ı zakiyat
Çıgrışub dirler salâvat-ı tayyibat²⁵⁰[vr.33]
- (ş) Melekler okudu çok salevat zekiyat
Söyleşirler derler salevat-ı tayyibat.
- [456] (f) Ellerinde var idi nurdan tabak
Cevher idi hem dahi şamdan-ı Hak
- (ş) Ellerinde vardı nurdan tabak
Mücevherdi şamdan-ı Hak.

²⁴⁸ Görünen ve görünmeyen mülkün sahibini tesbih ederim.
Noksanlardan tenzih ederim.

²⁴⁹ Yürüyerek

²⁵⁰ Salevat-ı Tayyibat: Salevat ve tahıyyat ve tayyibat ve tezkiye duaları

- [457] (f) Şol gereç kim sapı la'l idi anın
Görse idin mahvolur aklın senin
- (ş) Şu gereç ki sapı la'l cevheri idi
Mahvolur aklın senin görse idi.
- [458] (f) Berk-i Ahmer'den idi tığı anın
Şule-i Berk²⁵¹'den idi tığı anın²⁵²
- (ş) Kırmızı şimşekten idi sapı onun
Şimşek ışığından idi sapı onun.
- [459] (f) Aldı Cebrail sütürre eline
Gördi vü hayran oldi haline
- (ş) Aldı Cebrail, usturayı eline
Hayran oldu gördüğü haline.
- [460] (f) Usturayı başı üstine kodi
Cebrail diliyle "Bismillah" didi
- (ş) Usturayı başı üstüne koydu
Cebrail diliyle 'bismillah' okudu.
- [461] (f) "Hem bi-emri'llah ol ekber-dürür
Şahidim kim andan artık yok-dürür"
- (ş) Hem Allah'ın emriyle ekber'dir
Şahidim ondan başka ilah yokdir.
- [462] (f) Bismillah El mübteda;
Rabbu'l ahreti Ve'l uula! ²⁵³
- (ş) Allah adı ile başlangıçta
Rabbi, hem ahiret ve dünya.
- [463] (f) Sol taraftan bir elif çekti dahi
Yine götürdi elin Cibril Ahi
- (ş) Soldan çekti bir elif dahi
Peşinden götürdü elini Ahi
- [464] (f) Yüreği başının üstünde kodi
Cebrail "Allahu Ekber" hem didi
- (ş) Yüreğini başının üstüne koydu
Cebrail "Allahu Ekber" okudu.

²⁵¹ Yıldırım ışığı

²⁵² La'l: Cennette bol bulunan paha biçilmez bir mücevher.

²⁵³ Evvela başlangıçta bismillah, önceki ve sonraki âlemin rabbi için hamd olsun

Allahu Ekber/Allah en büyüktür
Allahu Ekber/Allah en büyüktür

La ilahe illallahu
Allah'tan başka tanrı yoktur.

V'allahu Ekber
Ve Allah en büyüktür.

[465] (f) Hem mübarek lafzıyla didi resul
Okudu halk/tıraş ayetin kıldı kabul

(ş) Mübarek lafzı ile söyledi resül
Eshab okudu ayeti, kıldı kabul.

“Le kad sadeka'llahu rasulehu'r-ru'ya bi'l-hakki
le tedhulunne'l-mescide'l-harame inşaallahu
aminiyne muhallikiyne ruuseküm ve mukassiriyne
la tehafune. Fe âlime ma lem ta'lemuu fe ceale
min duuni zelike fethan gariyba.”
(Fetih, 27)

[466] (f) Bu sözi Selman rivayet itdi
Didi halka nice sözler söyledi

(ş) Bu sözü İranlı Selman nakil etti
Halka resul(s) orada sohbet etti.

[[467] (f) Didi nurin şulesinden gözimi
Açamedim diremedim özimi

(ş) Dedi nurun ışığından gözümü
Açamadım diremedim kendimi.

[468] (f) Şöyle hıyre oldi gözüm şuleden²⁵⁴
Nesne idrak itmedim her nesneden

(ş) Şöyle kamaştı gözüm şuleden
Bir şey fark etmedim diğerinden

[469] (f) Vakt-i halk'da hazır idi ol Ali
Anın-çün yahşi bilür her yoli

(ş) Tıraş esnasında vardı Hz. Ali
Onun için iyi bilir her erkani

[470] (f) İbni Abbas, İbni Mes'ud bile di
Hazır olanlardan kamu tıraş diledi

²⁵⁴ Şuleden gözüm kamaştı.

- (ş) İbni Mes'ud, İbni Abbas bile dedi
Hazır olanlardan hepsi tıraş istedi.
- [471] (f) Dahi Selman anda idi Hak bilür
Halk olindi bir elif miktarı kalur
- (ş) Selman da orda idi Hak bilir
Tıraş oldu bir elif miktarı kalır²⁵⁵
- [472] (f) Bir kılı düşmedi yire Tanrı-çün
Hiç kimse bilmez bu işini çün?
- (ş) Bir kılı düşmedi yere Tanrı-çün
Hiç kimse bilmez işin sırrın-çün
- [473] (f) Hazır olan cümle hayran kaldiler
Sabır idemeyüb resule sordiler
- (ş) Hazır olan herkes hayran kaldılar
Sabır edemeyip resule sodular.
- [474] (f) Bu mübarek saçınız kande gider
Bilemeziz anı kim neyler nider?
- (ş) Bu mübarek saçınız nereye gider
Bilmeyiz onu kim n'eder nere gider
- [475] (f) Ol resulullah didi kim ben dahi
Bilmezem bile meğer Cebrail Ahi
- (ş) O resulullah bile dedi ki ben dahi
Bilmiyorum, bile meğer Cibril Ahi.
- [476] (f) Sordi Cebrail'e Ahmed bu işi
Deyiver kim gide halkın teşvişi
- (ş) Sordu Cebrail'e Ahmed bu işi
Deyiver ki gide halkın meraki
- [477] (f) Didi Cebrail bu sırrı Ahmed'e
Yani cümle kişiden şüphe gide
- (ş) Dedi Cebrail bu işi Ahmed'e
Cümle kişiden gide şüphe.
- [478] (f) Didi Ya Ahmed kılının sağışı
Diyelim kim bilesiz bu sağ işi

²⁵⁵ Tıraş oldu birkaçı kaldı.

- (ş) Dedi ya Ahmed kılının kesilişi
Diyelim kim bile bu hususi işi.
- [479] (f) On iki bin üç yüz otuz ikidir
Kapişır anı melekler yüküdür
- (ş) On iki bin üç yüz otuz ikidir
Kapişır melekler ki yüküdür.
- [480] (f) Otuz iki kılını evladına
Kodiler anı teberrük için ana[vr.34]
- (ş) Otuz iki kılını evlatlarına
Koydular teberrük için ona
- [481] (f) Geri kalan melaik-i hur-i ıyn
Ol tabaklar içinde koydi yakın
- (ş) Gerisi melek, ceylan gözlü huriler
O tabakların içine kondu bil yakın
- [482] (f) Ol mukarrepler ki vardır kapuda
Hazrete karşı dururlar tapuda
- (ş) Mukarreb melekler var kapuda
Hak divanında dururlar tapuda.
- [483] (f) Anda arşı götüren sekiz melek
Biri dahi diyeyin diler dilek
- (ş) Orda var hamele-i arş sekiz melek
Her biri de bilirim daim diler dilek
- [484] (f) Yani kim cümle hamayıl kılalar
Hürmetini bilmeyenler bileler
- (ş) Yani cümlesi arşı hamail kılalar
Hürmetini bilmeyenler bilsinler
- [485] (f) Yarlıgaya Hak anı getüreni
Dahi götüren ile oturani
- (ş) Mağfiret etsin Hak onu götüreni
Hem götüren ile birlikte oturani.
- [486] (f) Çün beyan itti anı Cibril emin
İşitenler cümle itti aferin
- (ş) Neticede beyan etti onu Cibril Emin
İşitenler hep takdir etti dediler aferin.

- [487] (f) İşiden hep cümlesi saddak didi
Nice hürmetlü yaratmış Hak didi
- (ş) İşitenlerin cümlesi tasdik etti
Nice saygın yaratmış Hak dedi.
- [488] (f) Çün tıraş itdi başını, Cebrail
Buna hiç kimse etmez kal-u kıl
- (ş) Ne zaman tıraş etti başını Cebrail
Buna kendin bilen etmez kal-u kıl.
- [489] (f) Hokka içre tacı getürmüş idi
Cebrail yanında ol turmuş idi
- (ş) Hokka içinde taç getirmiş idi
Cebrail yanında o durmuş idi.
- [490] (f) Başına kodi o tacı Ahmed'in
Yani tacım tacına taç ki senin
- (ş) Başına koydu o tacı Ahmed'in
Yani tacım tacın, taç da senin.
- [491] (f) Taci oldir geydi Ahmed başına
Veys gibi virdi yol gardaşına[vr.35]
- (ş) O tacı giydi de Ahmed başına
Karani gibi verdi yol kardeşine
- [492] (f) Dervişem deyu niceler geydi taç
Tanrı için bir gün yol yürümez aç
- (ş) Dervişim diye niceleri giydi taç
Allah için bir gün yol yürümez aç.
- [493] (f) "Taç giymek, yani kestim başımı
Ayrı tuttum cümle halktan işimi"
- (ş) Taç giymek anlamı kestim başı
Ayrı tuttum cümle halktan işi.
- [494] (f) Derviş isen dünyadan özin kesil
Umum halkı göricek gizle sübül²⁵⁶
- (ş) Derviş isen dünyadan ilişkin kesil
Halkın tamamı görececek gizle sebil.
- [495] (f) "Taç işi yani ölmeden ölmektir
Bu değil ki tacı yok bilmektir"

²⁵⁶ Sübül: Sebil'in çoğulu. Yollar demektir.

- (ş) Taç işi ölmeden evvel ölmektir
Bu maksat değil tacı yok bilmektir.
- [496] (f) Taç giydin ise sen de kes başın
Derviş isen kimsede yoktur işin
- (ş) Taç giydin ise sen de kes işini
Dervişsen kimseden yoktur işin.
- [497] (f) Zira böyle dedi bizden ulular
Tac-ı hırka ehli gökçek huylular
- (ş) Çünkü böyle dedi bizden önce ulular
Taç ve hırka hikmet ehli huylular.

Farisi Beyit:

- [498] (f) Ger gülahi fakr-i havahi ser bübür
Ravz-ı hod, cümle cihan yıkser bübür
- (ş) Eğer yüksek makamda olmak istersen,
Nefsinden ve iki cihandan geçmelisin.
- [499] (f) Taç işi yani “mutu kable’l- mevt”²⁵⁷
Bu değil kim eylesin tacı fevt
- (ş) Taç işi “ölmeden önce ölmek” yani
Bundan öte yok bilesin taç ve tahtı
- [500] (f) Tacı geydin ise sen de kes başını
Derviş isen kimsede yoktur işin
- (ş) Tacı giydiysen sen de kes başı
Derviş ise eğer, yok kimse ile işi
- [501] (f) Zira böyle dedi bizden ulular
Tac-ı hırka ehli gökçek huylular
- (ş) Çünkü dedi bizden önce önderler
Taç ve hırka ehli ermiş huylular
- [502] (f) Ger gülahi fagr-i havahi ser bübür
Ravz-i hod cümle cihan yıkser bübür
- (ş) Eğer fakirlik istersen başını kes
Dünya ile alakanı bütünü ile kes.²⁵⁸
- [503] (f) Gömleği didik didik ki İbrahim Halil
Geydi yakmadı odda ani Celil

²⁵⁷ “Ölümden evvel ölünüz” Hadis

²⁵⁸ Feridüddin Attar’dan etkilenmiştir.

- (ş) Gümleği teberrük ki İbrahim Halil
Giydi bu sayede yakmadı onu Celil.
- [504] (f) Anı geydürdi Habib'in üstine
Gör ki hıl'at virdi dosti dostine
- (ş) O gümleği ki giydirdi Habibine
Gör elbise verdi dost dostuna
- [505] (f) Dahi ol tuba ağacı yaprağın
Eğnine virdi anın göğin ağın
- (ş) Dahası o tuba ağacı yaprağın
Sırtına verdi onun gök ve ak'ını.
- [506] (f) Andan alınan dört yaprağ-idi
Kimi yeşil kimi anın ağ-idi
- (ş) Ondan alınan dört yaprak idi
Kimi yeşil kimi onun ak idi.
- [507] (f) Dimişidi gudretimiz göresin
Ahmed'in eğnine anı viresin
- (ş) Söylemişti kudretimiz göresin
Ahmed'in sırtına onu veresin.
- [508] (f) Saldi Ahmed üstine dört yaprağı
Biri sündüs biri yeşil bir ağın
- (ş) Verdi Ahmed'e dört yaprak
Biri sündüs, biri yeşil, biri ak.
- [509] (f) Biri "istebrak²⁵⁹"tir ol yaprağın
Üç renkli rengi yok-durur ağın
- (ş) Biri de istebrak o dört yaprağın
Üç renkli, rengi yoktur ak olanın
- [510] (f) Dürdü hırka oldi Ahmed üstine
Tac-u hırka virdi yani dostine
- (ş) Dördü hırka oldu Ahmed üstüne
Taç ve hırka verdi yani dostuna.
- [511] (f) Her ki gördiy-se "tebarek"²⁶⁰dir ana
Gördi bu hikmetleri galdi ta'.na.

²⁵⁹ Paha biçilmez bir mücevher.

²⁶⁰ Kendisi ile bereketlenen hediye.

- (ş) Her kim gördüyse teberrüktür ona
Gördü bu hikmetleri, kaldı hayrana.

“Fe teberakellahu ahsenü’l-halikiyne”²⁶¹
“İnnehu ala külli şey’in kadir”²⁶²

- (t) Fütüvvet ve Ahilik geleneğinde bulunan; saç, sakal, kılık, kıyafet, taç ve hırka ritüellerinin temel referansları üzerinde değerlendirmelerde bulunuldu epeyce uzun diyebileceğimiz biçimde. Kitap ve sünnetteki durumu üzerine yorum ile birlikte bilgi verildi. Fetih suresinde Peygamberimizin ve eshabının nasıl tıraş olacağı ile ilgili vahiy geldi. Bunun üzerine Hz. Peygamberin nasıl tıraş olduğu, Cibril tarafından tıraş olduğu, bir tek saç ve sakal kılının yere düşmediği, eshab-ı kiram’ın buna tanık oldukları vurgulandı. Saç tıraşının kazıtma veya kısaltarak yapılmasının insan nefsinin terbiye etmekle ilgili boyutuna dikkat çekilirken, taç merasiminin; fütüvvet yoluna baş koymak anlamına geldiği belirtildi. Sakal, cübbe, hırka züht ve takva sembolü, dünyaya gönül vermeden İslam yolunda rabbine kavuşmak üzere geçip gitmek olduğu iş’ar edildi.

Hz. Resulüllah’ın tıraş merasimi ise fevkalade bir merasim ile icra oldu. Bu merasim Meleküt âlemi dediğimiz mana âleminde gerçekleşti. Taç, ustura, makas gibi gerekli Alet ve edevat cennetten getirildi. Paha biçilmez mücevherler ile süslü edevatlar kullanıldı. Mesela usturanın sapı kırmızı şimşektewn, çivisi ise şimşek ışığından idi. Muhammed Rasulüllah(s), cennetten ve haktan hediye olarak getirilmiş ve zeberced gibi çok kıymetli bir mücevher ile süslü hırka giydi. Bütün bunlar ve tıraşın Cebrail eli ile yapılması meleküt âleminde gerçekleşti. Çünkü Ahi Dai Tarsusi Efendi bir beyitinde buna dikkat çekti. Gözleriyle görseydin hayranlığın tarifsiz olurdu, demeye getirdi. Bunun yanı sıra Efendimiz’in sakal-ı şerif’inden bir kıl olsa bile yere düşmediğine Eshabı(r.a) tanık oldular ve hikmetini sual ettiler. Efendimiz, kendilerinin de bilmediğini kardeşi Cibril’e soracağını beyan ettiler. Cebrail(a.s) ise verdikleri cevapta otuz iki bin melaikenin vazifeli olduğunu her birinin bir sakal-ı şerif kılını cennete emredilen yere götürdüklerini beyan etti.

Bu anlatım, merasimin zahir ve batın âlemde zuhur ettiğini ortaya koydu.

Ahi Tarsusi’nin bu sahneleri açıklama tarzı, 16 yy’da Müslümanların bu gün olduğu kadar materyalist felsefeden etkilenmediklerini, algılarının bu sunumu benimsediklerini İslami ilimleri sadece âlem-i şehadet dediğimiz dünya bakışına göre değil, meleküt âlemi veya “ğayb âlemi” kıstasını gözeterek tefsir ettiğini görüyoruz. Bu bakış, İslam dinini dünya ve ukba akli ile daha iyi anlayabileceğimizi bize hatırlatıyor.

*

- [512] (f) Yakasında var “Ya Ferd-u Ehad”²⁶³
Dahi “Vahid” yazulu “Allah Samed”²⁶⁴[vr.37]

- [513] (f) Yakasında var ‘ya ferd ya samed’²⁶⁵
‘Ya Vacidu Ya Ehadu Ya Samedu’²⁶⁶

²⁶¹ “Yaratanların en güzeli olan Allah ne yücedir!” (Mü’minun, 14)

²⁶² “..Şüphesiz onun her şeye gücü yeter.” (Ahkaf, 33)

²⁶³ Zat ve sıfatlarında eşi, ortağı olmayan Allah

²⁶⁴ Vahid: Bir tek olan. Samed:.

²⁶⁵ Samed Kimseye muhtaç olmayan

²⁶⁶ Samed Kimseye muhtaç olmayan

- [514] (f) Yenine yazılmış Anın “Ya Şekür”²⁶⁷
Bir yenine hem yazılmış “Ya Ğafur”²⁶⁸
- [515] (f) Atkı yazısı: “Settaru’l-uyub”
Bir atkıda dahi” “Ğaffaru’z-zünüb”²⁶⁹
- (t) Yukarıdaki dört beyitte esmaü’l-hüsna isimlerinden çokça zikredildi.
Orijinallerini bozmamak üzere yalın anlam vermeyi uygun gördük ve bunları dip not olarak açıkladık.
- [516] (f) Derviş isen gördüğün keşif eyleme
Bir kişiye dahi anı söyleme
- (ş) Derviş isen gördüğünü görme
Bir kişiye gördüğünü söyleme
- [517] (f) Yani sen de olasin Settar sıfat
Ola kim af ide ol Ğaffar sıfat
- (ş) Yani sen olasin günahları örten
Olasın ki afv etmekle hoş eden
- [518] (f) Derviş isen kes elini ya fakir
Halk içinde kendini itme hakir
- (ş) Derviş isen elsiz ol ya fakir
Halk ile didişerek olma hakir
- [519] (f) Elin ile kimseye urmayasın
Görür iken gözlerin görmeyesin
- (ş) Elin ile kimseye sakın vurma
Görürsen kimse günahın görme
- [520] (f) Gördüğünü eteğin ile örtesin
Görmedin gibi gidesin örtesin
- (ş) Gördüğünü eteğinle örtesin
Görmemiş gibi örtüp gidesin
- [521] (f) Kes elini kes ayağın kes başın
Derviş isen gördüğün ile yok işin
- (ş) Elini, ayağını, başını kötüden kes
Derviş isen gördüğün ile ilgini kes.
- [522] (f) Dilin ile kimseye fuhuş söyleme
Kimse üstüne fodulluk eyleme

²⁶⁷ Şekür: Az iyilik ve ibadete çok sevap ve hediye veren.

²⁶⁸ Ğafur: Affı bol olan. Mağfiret sahibi.

²⁶⁹ Settaru’l-Uyub: Ayıpları örten. Ğaffaru’z-Zunub: Günahları bağışlayan.

- (ş) Dilin ile kimseye kötü söyleme
Kimse ardından dedi kodu etme.
- Kale Rasulullah sallallahu aleyhi ve selem:
“İnnallahe la yuhıbbu’l-fehşa ve’t-tevehhüşe”²⁷⁰
- (ş) Bu bir malum hadis-i şerif’tir
Manası dip notta yazılmıştır.
- [523] (f) Dahi İbrahim kuşağın beline
Bağladı ilk Allah adın diline
- (ş) Netice İbrahim kuşağı beline
Bağladı ilk Allah adını diline.
- [524] (f) Çünkü fariğ oldi Cebrail Emin
Bu şeriat yerine geldi hemin
- (ş) Vakıt oldu ayrıldı Cibril Emin
Şeriat emri yerine geldi hemin.
- [525] (f) On iki bin üç yüz otuz saçını
Aldı gitti misk u anber saçını[vr.38]
- (ş) On iki bin üç yüz otuz iki saçın
Aldı gitti misk kokulu saçın.
- [526] (f) Ol melekler anı alıp gittiler
Hur-u ıyn hep cümle niyet ettiler²⁷¹
- (ş) O melekler saçını alıp gittiler
Cennet hurileri hep niyet ettiler.
- [527] (f) Arş ehli cümle istikbal için
Karşı geldiler ana ikbal için
- (ş) Cümle arş-ı a’la ehli karşıladılar
Karşıdan geldiler istikbal için.
- [528] (f) Hep gök ehli cümle i’zaz itdiler
Hur u ıyn anın ile naz itdiler
- (ş) Hep gök ehli cümle ta’zim ettiler
Cennet hurileri onunla naz ettiler.
- [529] (f) Hep salâvat getirirler adına
Ahmed’e etbâna evladına
- (ş) Hep salevat getirirler adına
Ahmed’e etbâna ve evladına.

²⁷⁰ “Şüphesiz ki Allah kötülüğü ve dedi kodusunu edeni sevmez” Hadis

²⁷¹ Hur-ı İyn: Cennetlik erkeklerin eşi olacak cennet kızları.

- [530] (f) Arş-ı kürs'e anı tezyin itdiler.
Her melek bir yire tayin itdiler
- (ş) Onun için arş ve kürsiyi süslediler
Her meleği bir yere vazifeli ettiler.
- [531] (f) Tuhfe için viridi hem Cibril Emin
Her ki göre ana ider aferin
- (ş) Hediye için verdi Cibril Emin
Kim görürse ona der aferin.
- [532] (f) Hep gök ehli cümle anı gördiler
Öpi-ben hem gözlerine sürdiler
- (ş) Hep gök ehli cümle onu gördüler
Öptüler hem gözlerine sürdüler.
- [533] (f) Hırz u heykel eyledi her bir melek
Bu söze taan eyleyen her bir herek
- (ş) Anıt sığınak etti her bir melek
Bu sözü yeren, bilmez bir değnek
- [534] (f) Çünkü halktan fariğ oldi ol resul
Bir iki rekât namaz kıldı usul
- (ş) Çünkü halktan ayrıldı ol resul
Bir iki rekât namaz kılğdı usul.
- [535] (f) Oturur seccadesinde şükür ider
Tanrı'nın kudretlerini fikir ider
- (ş) Oturdu seccadesinde şükür eder
Rabbinin kudretini tefekkür eder.
- [536] (f) Hırkaya bakar dili tahmid ider;
Bakısına baku-ben temcid²⁷² ider
- (ş) Hırkaya bakar hem dili hamd eder
Görünüşe göre bakarak mecid der.
- [537] (f) Çün bu hali cümle eshab gördiler
Bilmeyen gelüb bilene sordiler
- (ş) Bu halini cümle sahabeler gördü
Bilmeyen gelip bilenden gördü.
- [538] (f) Çün buni eshaba Selman söyledi
Tac u hırka tıraşı da şerh eyledi

²⁷² Över.

- (ş) Hem bunu Farisi Selman söyledi
Taç ve hırka, tıraşı da açiverdi.
- [539] (f) Cümle müminler resule geldiler
Hace'nin tıraş olduğunu bildiler
- (ş) Cümle iman ehli resule geldiler
Hace Efendiyi tıraşlı gördüler.
- [540] (f) Gelü-ben cümle icazet diledi
Ta ki eshab kavmi cümle bile di[vr.39]
- (ş) Gelenlerin hepsi cümlesi izin aldı
Eshabı kiram kavmi sünnet bildi.
- [541] (f) Biz dahi sana teşebbüh idelüm
Kandesin biz de ande gidelim
- (ş) Biz de sünnetinle sana benzeyelim
Nerde nasıl gidersen biz de gidelim.
- [542] (f) Ol Resul virdi icazet anlara
Ne ki vardır ande cem olanlara
- (ş) Ol Hazreti Resul verdi izin onlara
Ne var ki orada orada bulunanlara.
- [543] (f) Bir birinizi kamu eyleyin tıraş
Kim tıraş idüb başın eylese yaş
- (ş) Bir birinizi hep edin ki tıraş
Tıraş eden yıkasın başın yaş
- [544] (f) Çün resulullah bu sözi söyledi
Cümle eshab bir birin "halk" eyledi²⁷³
- (ş) Sonra resulullah bu sözünü söyledi
Cümle sahabeler bir birini tıraş etti.
- [545] (f) Hem resulullah didi kim Ya Ali
Gel sana öğredeyim ben bu dili
- (ş) Hem Resulullah dedi ki Ya Ali
Gel sana öğredeyim ben bu dili.
- [546] (f) Ben senin başını eyleyem tıraş
Ol kalan ma-i tahurla eyle yaş
- (ş) Ben senin başını edeyim tıraş
O kalan temiz su ile sen et yaş.²⁷⁴

²⁷³ Cümle sahabeler bir birini tıraş ettiler.

²⁷⁴ Kalan temiz su ile başını yıka.

- [547] (f) Gel berü başını halk eyleyem
Sana uyan uymayan fark eyleyem
- (ş) Yaklaş bana saçını edeyim tıraş
Sana uyan uymayanı bilem tıraş.
- [548] (f) Eyledi Ahmed Ali başın tıraş
Hem tahur su ile ani kıldı yaş
- (ş) Eyledi Ahmed resul Ali'yi tıraş
Hem temiz su ile onu etti yaş.
- [549] (f) Bu işe cümle beşaret kıldılar
Kavm-i[e]bu cehl feşaret kıldılar
- (ş) Bu işe her biri çok sevindiler
Ebu Cehil kavmini titrettiler.
- [550] (f) Ahmed'i cümlesi davet itdiler
Ol ganimet malı kısmet itdiler
- (ş) Ahmed'i cümlesi davet ettiler
Ol ganimet malı taksim ettiler.
- [551] (f) Hud gazasından çıkan turur idi
Kim fakir olse resul virür idi
- (ş) Uhud gazası ganimeti dururdu
Kim muhtaç ise resul ona verirdi.
- [552] (f) İtdi taksim anı eshaba Habib
Cümlesinin derdine oldur tabib
- (ş) Etti taksim onu eshaba Habib
Cümlesinin derdine odur tabib.
- [553] (f) Kim tıraş itdi kimi gasır eyledi
Halgı godi gasır idüb hasr eyledi
- (ş) Kimi tıraş etti kimi kısalttı saçı
Tıraşı kodu, kısaltıp özel etti.
- [554] (f) Çün icazet virdi anlara resul
Kimisi kasır ideler şa'ri usul
- (ş) Çünkü icazet verdi onlara resul
Kimisi kısaltalar saçlarını usul.
- [555] (f) Cümlesi ona teşebbüh eyledi
Hep "Semi'na ve eta'na" söyledi²⁷⁵[vr.40]

²⁷⁵ "Hepsi işittik itaat ettik dedi." (Bakara,285)

- (ş) Hepsi ona benzedi sünnet dedi
Hepsi 'işittik ve itaat ettik' dedi.
- [556] (f) Anla imdi ey Müslüman sen dahi
Bu tarik ehli isen gel ol Ahi
- (ş) Anla şimdi müslüman sen dahi
Bu yolu beğendiysen gel ol Ahi.
- [557] (f) Ta meşayih yolu nedir bilesin
Ana göre sen de bir iş kılasın
- (ş) Bu şeyhler yolu nedir bilesin
Ona göre sen sünnet edesin.
- [558] (f) Tayyib-i Tahir ideler özini
Açalar zahirde batın gözünü
(ş) Tayyib ve temiz etsinler özünü
Açsınlar zahirde kalp gözünü.
- [559] (f) Âlem-i ğayb'e çün mir'at olasın
Kendi özinden ağlarken gülesin
- (ş) Gayb âlemine dahi ayna olasın
Mana içinde ağlarken gülesin.
- [560] (f) İlm-i ğayb'e evliya miftah imiş
Ĝayr-i Hak zulmettir ol misbah imiş
- (ş) Gayb ilmine ol evliya anahtar imiş
Hak'tan gayrısı karanlık, ol ışık imiş.
- [561] (f) Her ki Hak ile oturam der ise
Evliya ile otursin hem şir ise
- (ş) Her kim Hak ile oturam derse
Evliya ile otursun ve yakın ise.
- [562] (f) Sen ki bunda evliyayı bilesin
Şek getürme sen Hak ile bilesin
- (ş) Sen ki dünyada evliyayı bilesin
Şüphe etme! Hak ilesin bilesin!
- (t) Zahirde bir tıraş merasimi gibi görünen olgu aslında nefis terbiyesinin
Bir parçasıdır. Başın kazınması veya kısaltılması hele genç yaşlarda nefis
hevasına aykırıdır. Âdemoğlunun en büyük düşmanı nefistir. Nefis eğitimi!
Heva-u heves tek sermayesi olan nefis bu sayede; insanı şehvet, riya, hırs,
tamah, gaflet, atalet, yalan, isyan, küfür, şirk, nifak, tefrika, hased, ego,
ene, kibir ve başka kalp için ölümcül manevi hastalıklara müptela kılar!
Sufi, dervişlik yoluna girdiğinde resulün varisi makamındaki şeyh-i kâmil
himmeti ile sünnet kılık kıyafetini zorlama olmadan muhabbetle benimser.

Diğer evrad ve ezkar derslerini alarak seyr-ü sülük denilen mübarek manevi yola çıkar. Bu durum mana âleminde, bir kuşun bulunduğu yerden kanat çırpıp yücelere uçuşması gibidir.

Nitekim kılık kıyafet elbette İslam dininde pek mühimdir. Belirleyici ana unsur olmamakla birlikte tamamlayıcı bir rükundur. Bu sebeptendir ki Müslümanlar tarihte kıyafetleri, temizlik ve intizamları ile diğer milletlerden kolayca ayırt edile gelmiştir. Hatta küfür orduları ile yapılan savaşlarda keşif ve baş gözü ile görülen melek orduları, müslüman ordulara yardım için geldiklerinde sarıklı, sakallı ve cübbeli enbiya ve evliya kıyafetinde görülmüşlerdir.

[563] (f) Çünkü oldin evliyadan sen cüda
Bil hakikat ayrı oldin ez Hüda

(ş) Eğer olursan sen evliyadan ayrı
Bil hakikat oldun, Hüda'dan ayrı.

(t) Ey Ahi namzedi! Bu hakikatlere gönül veriyorsan gel gir bu ulu yola. Şeyh deyip de geçme! O, Allah resulünün varisidir, vekilidir, temsilcisidir. Mürşid-i Kamil dediğimiz şeyhler “ El ulemau verasetü'l-enbiyai” hadis-i şerifinde beyan buyurulan kutlulardır. Yukarıda açıkladığımız hadistir. Keza “ Ulemau ümmeti ke enbiyai beni İsrail” buyurulmuştur diğer bir Hadis-i şerif'te. Yani resulullah şöyle dedi:
“ Benim ümmetimin âlim ve evliyası, İsrailoğullarına gelen nebiler gibi irşad yaparlar,halkı İslam ederler.”
Bilhassa Kur'an-ı Kerim'de bulunan evliya ile ilgili ayetler ve ehadis-i şerifler; şeyhlerin, mürşidlerin, ilmi ile amel alimlerin makamının ne kadar mukaddes ve mübarek ve Hak katında makbul olduğunu izhar eder. Bu ilmi tespitleri yaparken maksadımız elbette “ mürşid-i kamil-i mükemmil” yani kendi mana yolunda olgunlaşmış, gitmiş gelmiş, seyr-ü sülukunu tamamlamış, icazetini hakiki mürdidinden almış, fena ve beka makamlarına vasil olmuş, nefsin kemalata ermiş, “nefs-i mutmeinne” sırlarına vakıf olmuş, Hak ile halkın içinde durmuş erenlerdir, evliyalardır. Diğer batıl yolda yürüyen ve şeytanın uşağı olmuş, Müslümanları sünnet kisvesi ile aldatan sahtekarlar meclisimizin dışındalar. Evliya, ğayb âlemine açılan kapının anahtarıdır. Evliya, seni senden iyi tanır. Evliya Kalbinin manevi hastalıklarını ve şifası bilir ve tedavi eder. Evliya âleme bakarken Kalp gözün ile gösterir. Şüphelerden, vesveselerden ve lüzumsuz işlerden kurtarır. Onunla olduğunda Hak ile olursun. Onunla olamadığın uzaklarda dahi rabita ile bu Hakikati bulursun. Ondandır ayrılırsın Hak'dan ayrılırsın. Gaflete ve ziyana düşer olursun, diyen Ahi Dai Hazretleri; İslam medeniyetinde “Hace” makamının bu gün anlaşılın basitlikte olmadığını izah etmiş oluyor.

MESNEVİ ŞERİF

[564] (f) Ber ki ho bed hem nişini baa hüda
O neşiy-ned der huzur-ı evliya

(ş) Huzur-u evliyaya yakın olan,
Enbiya ve evliya'ya da yakın olur.

- [565] (f) Ez huzur-ı evliya ger bi-küsuli
To helaki zan ki cüz vey-u kül
- (ş) Temizlenmeden evliya huzuruna girersen,
Yazık! Bil ki az veya çok helak olursun sen!
- [566] (f) Yek perest ez cem-i reften yek zeman
Meğer şeytan baaşed an niyku bidan
- (ş) Eğer, bir an Hak'tan vazgeçmek istersen,
İyi bil ki bu mel'un iblis'in hilesidir.
- [567] (f) Çün şeviy dür ez huzur-ı evliya
Der hakikat geşte-i dur ez-hüda.
- (ş) Eğer erenlerin huzurundan uzaklaşırsan,
Gerçekte Allah'tan uzaklaşmış olursun!

TAMAM-I SÜHAN (SÖZÜN ÖZÜ)

- [568] (f) Akil isen dünyada şeyh elini al
Tövbe kıl, kalma yabanda yola gel
- (ş) Akıllı isen dünyada şeyh-i kâmil'e gel
Tövbe et, uzakta kalma, yola gel.
- [569] (f) Bildire sana yoli, ikram ile
Tac-u hırka nicedür ikram ile
- (ş) Bildirsin sana yolu, kerem ile
Taç ve hırka nedir kerem ile.
- [570] (f) Bilesin ehli hakikat kim dürür?
Yol varan ehl-i tarikat kim dürür?
- (ş) Bilirsin ehli hakikat kimdir
Yol bilen ehli tarik kimdir.
- [571] (f) Tac-u hırka geymez isen ey Ahi
Ehl-i şed ehl-i makas ol sen dahi
- (ş) Taç ve hırka giymez isen ey Ahi
Kuşak kuşan, makas al sen dahi.
- [572] (f) Uyma şeytana yürü bir şeyh tutun
Gözüne girmeye tamu'da tütün
- (ş) Uyma şeytana, yol bilir şeyh tut,
Gözüne girmeye, cehennem ateşi!

- [573] (f) Şeyhe uyan kişinin dini bütün
Halk yanıcak ana hiç irmez tütün[vr.42]
- [574] (f) Yol bilir evliyaya uyanın dini bütün
Halk yanar amma ondan ırak tütün.
- (t) Temam-ı sühan denen bu blümde üstad Ahi Dai, tarikat ve şeyh hakikatının özünü söyledi. Tarikat, hakka nerden ve nasıl gidileceğini gösteren yoldur. Mürşid ise yolda götüren klavuzdur. Nefis ve şeytanın ığvasından kurtulur, özgür olursun, bu sayede. Faydayı zararı bilir ve istikamet sahibi olursun. Halk cehennemde yanarken sen cennet bahçelerinde seyran eder, cemali seyredersin. Enbiya, evliya, esfiya, ehıbba ve ihvanı ziyaret eylesin. Belki ateş kadar olmasa bile, dünyayı boşa geçirdim eyvah diye nedamet zehiri içmezsin. Enbiyayı görmedim fakat evliyadan ırak durdum ve nedamet kuyularında yanarım diyerek ah-ı enin etmezsin!
Buna mukabil, azaptan kurtuldum, cennet ve cemalullah ile şerefledim. Kevser havzından içer, adn cennetinde bal, süt, su, meşrubat nehirlerinden sevdiklerim ve sevgililer ile içerim diye mesrur olursun. Hepsini bir tarafa rıza-ı ilahî'ye kavuştum, rabbim benden memnun oldu ve Seyrine doyum olmayan cemalini gösterdi ve zatı ile Kur'an okudu, dinledim Diye kendinden geçersin. Önce gaflet uykusundan kendim uyandım. Sonra Evime, konu komşu, bildik bilmediklere vesile oldum. Onlar ile beraber geldim. Sadat-ı Kiram sayesinde evvel Allah bu nimetlere eriştim, der ebedü'l-ebed müştak ilallah²⁷⁶ olursun.
Bütün bunlar evliya ile yol tutmak sayesinde gerçekleşir.

BAB-I DER BEYAN-I MAKASNAME

- [575] (f) Çün tıraş halini bildin ey Ahi
Öyle idelim makas halin dahi
- (ş) Şimdi tıraşı bildin ey Ahi
Makas nedir bilelim dahi.
- [576] (f) Kasr-ı muy²⁷⁷ itmek makastır bil ani
Al makasin kim Ahi tutsa seni
- (ş) Saç kısaltmak makastır bil onu
Al makası ki Ahi tutsa ol yolcu.
- [577] (f) Sünnetidir enbiyanın bu makas
Saçını kasır ide kim ede heves
- (ş) Nebilerin sünnetidir makas
Saçını kısalta kim eder heves.

²⁷⁶ Müştak ila'l-İlah: Allah'a aşık olmak.

²⁷⁷ Saç kısaltmak

- [578] (f) Çok meşayih²⁷⁸ böylece gitmişdirür
Talibin saçını kasır itmişdürür
- (ş) Çok üstadlar böyle ettiler
Dervişin saçını kısa ettiler.
- [579] (f) Ravinin biri rivayet eyledi
Bir kitap içinde gördim söyledi
- (ş) Rivayet edenin biri söyledi
Bir kitapta gördüm dedi.
- [580] (f) Didi Abdulkadir'i gördim alür
Kasr ider saçını önüne kim gelür
- (ş) Dedi şeyh Abdulkadir'i görür
Kısaltır saçını önüne kim gelür
- [581] (f) Kutb-ı âlemdi özi meşhur idi
Evliya yanında ol makbul idi
- (ş) Âlem kutbu idi meşhur evliya
Evliya yanında makbul etkiya²⁷⁹
- [582] (f) Ol kitab içinde kim ravi dimiş
İşiden kişi anı yazmış komiş.
- (ş) O, Kitap ilminde ki ravi imiş²⁸⁰
İşiden onun adını yazar imiş
- [583] (f) Şeyh bir gün eline aldı makas
Didi yüz virdi bana ider heves
- (ş) Şeyh bir gün eline aldı makas
Dedi yüz verdi bana, der heves.
- [584] (f) Yüz kişinin kesti şeyh anda saçın
Hak bana bağışladı didi suçın
- (ş) Orda yüz kişinin, şeyh kesti saçın
Dedi Hak bana bağışladı suçun.
- [585] (f) Münkir olma gel sakın sen bu işe
Bu meşayih işidir dime, niye?
- (ş) İnkâr etme sakın gel sen bu işe
Bu evliyanın işidir deme ne böyle!

²⁷⁸ Pek çok şeyhler

²⁷⁹ Etkiya: Çok takva ehli.

²⁸⁰ Ravi: Hadis nakil eden, haber veren.

- [586] (f) Ahi gerek kim ala, evvel makas
Gel mürid ol, diye itmeye nefes
- (ş) Ahi gerek ona ala, evvel makas
Mürid ol, diye tüketmeye nefes!
- [587] (f) Kendi özinden kim iradetle gele
İde teslim özünü gire yola!
- (ş) Kendi içinden kim isterse gele
Kendi özünü teslim ede mürşide.
- [588] (f) Gelü-ben ol otura sen kesesin
Nefsinin kibir elini sen kesesin
- (ş) Gelince otursun sen kesesin
Nefsinin kibir telini kesesin.
- [589] (f) Çün makas ala ahi, sağ eline
Getüre Tanrının adın diline[vr.43]
- (ş) Ne ki makas ala Ahi sağ eline
Götürsün zikir için "hu" diline.
- [590] (f) Bismillahi Ekber Hakdur
Böyle söyleyenler çokdur
- (ş) Bismillahi ekber haktır²⁸¹
Böyle diyenler çoktur.
- [591] (f) Sağ taraftan kese biraz kılını
Bildüre tab-u tarikin yolini
- (ş) Başından sağdan, kes az kılını
Bildirsin yol erkânını yolunu
- [592] (f) Yahud alınının gılından kese ol
Yiğit olur yine, nefsi batın ol
- (ş) Yahud alın kılından kessin o
Yiğit olur yine nefis olmaz o.
- [593] (f) Saç kesmek yani kestim başını
Hakka yarar eyle gel her işini
- (ş) Saç kesmek yani kes nefsini
Hakka muti eyle gel her işini.

²⁸¹ En büyük Allah adıyla, demek haktır.

- [594] (f) Zahira kim yiğidin saçın kese
Batına ol nefsinin başın kese²⁸²
- (ş) Görünüşte kim yiğit saçın keser
İçinden o nefsinin başını keser.
- [595] (f) Öyle olsa ana layık Ahilik
Ol dur manada çün kim Ahilik
- (ş) Öyle yaparsa layık olur Ahilik
Odur hakikatta çünkü Ahilik.
- [596] (f) Nice saç kese başından yiğidin
Ahi benden sen dahi al öğüdin
- (ş) Nice kâkül keser alnından yiğidin
Ahi, benden sen dahi al öğüdün.
- [597] (f) Üç ola yedi ola yetmiş ola
Saçını keser kim işi bitmiş ola
- (ş) Üç olsun yedi olsun yetmiş
Saçını keser, onun işi bitmiş.
- [598] (f) Yani yetmişten yukarı olmaya
Sağı-şın kişi ola kim bilmeye
- (ş) Yani yetmişten yukarı olmaya
Sağ iken kişi ola kim bilmeye.
- (t) Saç ve kâkül kesmek aslında nefsin başını kesmek gibidir. Nitekim bunu, genç yaşında kâkülü kesilen ahi namzedi bilir ve hisseder. Saç yedi yetmiş fark etmez ve kesilebilir. Esas olan sağ iken kim olduğunu bilmek, nefsin tanımadır. Yetmiş veya işi bitmiş gibi yaşlandıktan sonra ne çare? Bu gün uç olarak görülen bu işlem o zamanlarda güncel olduğu anlaşılıyor.
- [599] (f) Üçten aşağı dahi hem kesmeye
Bu yoli böyle komişler şaşmaya
- (ş) Üçten aşağı ki saçın kesmeye
Bu erkânı ki komuşlar şaşmaya
- [600] (f) Çok nasihat ide Ahi yiğide
Ol yiğit dahi gire bu öğide
- (ş) Çok nasihat etmeli Ahi acemiye
O acemi dahi kulak vere öğüde.
- [601] (f) Bir nasip de koyalar ani dahi
Kabil olub ger kabul itse Ahi

²⁸² Zahirde saçını kazımak, kâkülünü kesmek batında nefsin başını kesmektir.

- (ş) Bir hediye de koyalar onu dahi
Mümkün ise kabul ederse Ahi.
- [602] (f) Hidmet ehli ola ol da kapuda
Kavşurib el dura dayim tabuda
- (ş) Hizmet ehli ola acemi kapıda
Eli önünde bağlı daim tabuda.
- [603] (f) Bir sözine Ahi'nin dimeye "La"
Her ne dirse dayima diye "Bela"²⁸³[vr.44]
- (ş) Bir sözüne ahinin demesin 'la'
Ne derse daima desin 'bela'.
- [604] (f) Gel dise gele, n'idersin dimeye
Yimek olse, halktan önden yimeye
- (ş) Gel dese gele, n'idersin demeye
Yemek olsa, halktan önce yemeye.
- [605] (f) Ahi'ye karşı katı söylemeye
Bir sözünü hiç iki eylemeye
- (ş) Ahi'ye karşı katı demeye
Bir sözünü hiç iki etmeye.
- [606] (f) Ahi'nin ola, ne kim elinde var
Ahi söğse, olmaya hiç gönli dar
- (ş) Ahi'nin ola kimin elinde var
Ahi acı derse hiç olmaya dar.
- [607] (f) Özünü vü malini teslim ide
Gice gündiz Ahi'nin gönlin güde
- (ş) Özünü ve malını teslim ede
Gece gündüz ahi gönlü güde.
- [608] (f) Öyle olse, ol yiğit olur tamam
Vakit ola kim, nice olir imam
- (ş) Öyle ederse ol yiğit olur tamam
Vakit gelir bir zaman olur imam.
- [609] (f) Hidmet iden, hizmete irse gerek
Ol da bir gün hizmeti görse gerek²⁸⁴
- (ş) Hizmet eden hizmete erse gerek
O da bir gün hizmeti görse gerek.

²⁸³ La: Hayır / Bela: Evet

²⁸⁴ Hizmet eden hizmet bulur, bir gün gelir önde olur.

- [610] (f) Kişi hizmetten erişür hidmeta
Oğul olmasa olur mu kimse ata?
- (ş) Kişi hizmetten erişir hidmeta
Oğul olmadan kim olur ata?
- [611] (f) Dervişe hizmeti bil başta gıl
Pir işiğinde duru-ben ağla gıl
- (ş) Dervişe hizmeti başta bil kapıda
Pir eşğinde duran, hikmetle ağla.
- [612] (f) Kendi kendine kimse yola varmadı
Yalnız kimse bu yolu başarmadı
- (ş) Kimse yalnız başına menzile varmadı
Bir başına bu yolu bir türlü başarmadı.
- [613] (f) Hizmet eyle bir uluya bul yolu
İşğine yüzünü sür, ol kuli.
- (ş) Hizmet eyle bir ulu zata bul yolu
Eşğinde nefis terbiyesi için ol kulu.
- (t) Ahilik bir kutsal eğitim sistemi. Dersleri en büyük öğretmenden aslen vahiy ile geldi. Rabbulalemin derken, âlemlerin eğitimci öğretmeni dediğimizi bilmeliyiz. Meleklerdeki terbiye, düzen ve intizamdan başlayalım, hayvanlar âleminde görebildiğimiz pek çok akıllara durgunluk verecek görev dağılımı bilinci, yavrularını besleme ve büyütme ve koruma yetenekleri, evrendeki zerreden küreye muhteşem gezegenlerin ahenk içinde dönüşleri, dünyamızın donanımı ve içindeki tüm varlıkların güzelliği ve yönetimi, insanları dahi terbiye etme gereği gören ilahi iradeyi göstermektedir.

Ahiliğin yüzyıllar önce “Peygamber Terbiyesi Fütüvvet” den aldığı ilkeler ile başta meslek kuruluşları olmak üzere askeri ve dini kurumlar ile birlikte kadınlar ve erkekler bu disipline bağlı eğitim ve öğretim görmüşlerdir. Özellikle Abbasiler’den itibaren Büyük Selçuklular, Anadolu Selçukluları ve Osmanlılar, toplumu düzenlerken bu kültürden sonuna kadar yararlanmışlardır. Günümüz Türkiye’si ne gariptir ki kendi birikimini yeni keşfetmeye başlamıştır. Toplumsal tüm alanlarda ecdadımızın bu kültüründen uzak kalmamız sonunda çok ağır bedeller ödedik.

Şimdi vakit “Fütüvvet/Ahilik” kültürümüzü yeniden parlatmak, üzerinde bilimsel çalışmalar yapmak ve toplumun hizmetine sunmaktır. Elbette aslını bozmadan çağın gerçekleriyle buluşturarak, kaynaştırarak ve yeni bir vizyon kazandırarak. Ahilik mektebinde temel ilkelerden birisi de hizmet bilincidir. Kendine, ailene, çevrene ve topluma, kültürel değerlere hizmet. Salt rasyonel bir algı değil bu! “İyilik yap at denize, balık bilmezse halık bilir” zaviyesinden bakmak hayata! Üstelik “ Allah’ı görüyormuş gibi yaşa! Sen onu görmüyor olsan bile o seni görüyor” Peygamber düsturu alt yapı olarak gönüllere işleniyor. Bunun ötesinde de iyiliği birileri görsün, bilsin için değil yaradan için yapmaktır. Nitekim ahilik ve fütüvvet

ekollerinde “eller bilsin” demek riyaadır, gösteriştir. Gösteriş ise şirktir ve büyük günahdır. Yoldaki işaretler diyebileceğimiz bu dokunuşlar rasyonalizmin girdabında gerçekleşecek yüksek bilinç değildir ve mümkün de değildir! Bilakis yolu tutan bilge ve ermişin duası ile hasıl olan bir aşk ve muhabbet ikliminin meyvesidir. Mevlevilerin semai, Nakşilerin cezbesi, Kadirilerdeki “Hu” inleyişi, Yesevi’nin “iman aşktır” anlayışı Rufai’nin aşk halinde beden acısını duymaması ve diğerleri sözünü ettiğimiz eğitimin bir parçasıdır.

“Men hademe hudime” hizmet edene hizmet edilir, hadisi ile bir helezon gibi gönüllerilmek ilmek ilmek cennete kıvrılır gider. Toplum bir iyilik yumağına dönüşür. Herkes bir diğerini

olumlu anlamda etkiler ve iyi, güzel, doğru olan değerler kapışılır. Fütüvvet yığıtlık ise Ahilik de mektebidir. Bütün bu güzellikler sığ felsefi bir ekol çalışması ile gerçekleşmedi yüzyıllarca islam dünyasında. Tasavvuf mekteplerinde erenlerin verdiği derslerde yetişen sufi/derviş örnekleriyle yaşandı. Aşk, muhabbet, cezbe, himmet, nisbet, feyiz, ibadet ve bilgi. İslam medeniyetinin kurucu değerleri budur. Bunun yanlışı veya noksanı ise islamiyeti Bir rehber veya klavuz almadan yalın ansiklopedik bilgileri okumakla elde etmeye çalışmaktır. Bunu oryantalistler, şarkiyatçılar veya misyonerler de yapmaktadır.

“ Ahi Dai Tarsusi, beş yüz yıl önce bunu haykırdı dünyaya: Kimse bu yolu yalnız gidemedi, kimse yalnız başaramadı, gidenler bilenler ile gitti, görenler görenler ile gördü, erenler erenler ile erdi!”

ŞEDNAME/KUŞAK RİSALESİ [GAYRET KUŞAĞINI KUŞANMAK]

- [614] (f) Salik olanlar nice itmek gerek
Neyleyüb nice yola gitmek gerek
- (ş) Seyr-ü sülük’de etmek gerek
Gereğince yola gitmek gerek.
- [615] (f) Neylese seccadeye layık olur
Neleyecek ahilik bayık olur
- (ş) Ne ederse seccade adabı olur
Ne ederse ahilik adabıyla olur.
- [616] (f) Bile erkân-ı hakikat ne ise
Vara adab-ı tarikat ne ise[vr.45]
- (ş) Hakikat erkânı ne ise bilmeli
Adab-ı tarikat ne ise varmalı.
- [617] (f) Bu şerait ne ise bile anı
Şüphen olsa kandıra seni

- (ş) Bu şeriat ne ise evvel bilmeli
Şüphən var ise alıkoyar seni.
- [618] (f) Hurda-bin ola yolinde key ulu
Gördüğünü bile kim uslu delu
(ş) Ben bilirim demeye yolda ulu
Gördüğünü bilmeli deli uslu.
- [619] (f) Kendünün ulu tevellası ola
Gayr-i Hak'tan boş teberrası ola
(ş) Kendine ulu yolda yoldaş bula
Hak yoldan ırak olana ırak ola
- [620] (f) Salık olub kendi yol varmış ola
Yol bilene özini virmiş ola!
(ş) Mürid olup yolu bilmiş ola
Yolu bilene özün vermiş ola.
- [621] (f) İtikadı muhkem ola her işe
Olmış ola ehl-i şed yiğit-başe
(ş) İmanı muhkem ola her işe
Olmuş görmüş ola erkane
- [622] (f) Pir elinden içmiş ola ol kişi
Bu yol içre yok ola hiç teşvişi
(ş) Şeyh elinden bade içe ol kişi
Bu yol içre olmaya şüphesi.
- [623] (f) Zira şeddin aslı var, bilmek gerek
Ana göre ol da "şed" virmek gerek
(ş) Zira kuşak nedir aslın bilmeli
Ona göre de kuşak vermeli.
- [624] (f) Bu tariki bilmese olur haram
Manadan ne bile, bilmez kelam
(ş) Bu yolu bilmezse işleri haram
Manayı bilmeyen, bilmez kelam.
- [625] (f) Niceler pelhenk-i hakikat didiler
Dahi meftul-i tarikat didiler
(ş) Niceler hakikatin arka yüzü dedi
Bir kısmı tarikatin ön yüzü dedi.
- [626] (f) Hem "Sırr-ı Şit" marifet dirler dahi
Bazı şöyle "şed" dirler ey Ahi

- (ş) Kimi Şit'in sırrı derler şed için
Bazıları şöyle derler şed için.
- [627] (f) Bazılar dirler buna"hablu'l-metin"
Hem dahi derler "ala vasl'il yakın"
- (ş) Kur'an anlamı yükler 'sağlam ip' der
Kimileri de 'yakın olmak, vuslat' der.
- [628] (f) Niceler dirler "sırat-ı müstekim"²⁸⁵
Pir elinden kuşanan olmaz sakim
- (ş) Dahi derler "sırat-ı müstekim"
Pir'den kuşanan olmaz vahim.
- [629] (f) Niceler "hadi süradık"²⁸⁶ didiler
Kuşanır Hak yola sadık dediler
- (ş) Niceler 'hak kapıya götürür' dedi
'Kuşanan olur hak yola sadık' dedi.
- [630] (f) Dahi "şed" in yedi şartı var bilin
Kuşanırken ol yidi şartı, bilin
- (ş) Hem şed/kuşak için yedi şart var
Kuşanırken yedi şartı bilmek var.
- [631] (f) Bağlaması yedidir hem çözmesi
Bu yedi gerektir anın cümlesi[vr.46]
- (ş) Bağlaması çözmesi yedidir
Cümlesini bilmek gerekir.
- [632] (f) Biri gökten biri yıldızdandır
Biri a'za birisi de yerdendir
- (ş) Biri gökten biri yerdendir
Biri uzuv biri de yerdendir.
- [633] (f) Zira yedi göktür yıldız yedi
Cümle a'za ne ki var düpdüz yedi
- (ş) Çünkü gök yedi yıldız yedi
Cümle uzuvlar var ki yedi.
- [634] (f) Anı bil kim yürüdüğü yer yedi
İşler için cümlesi bir bir yedi

²⁸⁵ Dosdoğru yol.

²⁸⁶ Hak kapısına ileten

- (ş) Onu bil ki yürüdüğün yer yedi
Cümle işlediğin iş her biri yedi
- [635] (f) Yedi bağlaya ve hem aç a yedi
Açtığın gele yidi, kaç a yedi
- (ş) Yedi kere bağla aç gele yedi
Açtığın gele yedi, kapa yedi.
- [636] (f) Bağla ef'al-i zemime'den²⁸⁷ yedi
Gelsün ef'al-i hamide'den²⁸⁸ yedi
- (ş) Bağla kötü huylardan yedi
Beri et güzel huylardan yedi.
- [637] (f) Buhli evvel bağla rahmet saçıla
Bu sehavet kapısı ana açıla
- (ş) Cimriliği evvel bağla rahmet saçıla
Bu cömertlik kapısı ol kişiye açıla.
- [638] (f) Bağla ikincide kahrını anın
Açıla lütuf kapısı Tanrı'nın
- (ş) Bağla ikincide kahırlı olmayı onun
Açık ola bu sayede lütfu Tanrı'nın.
- [639] (f) Bağlaya cürüm-ü hava'sından geçe
Hem kanaat hem rızasından geçe
- (ş) Bağlasın ki heva-u hevesten geçe
Hem kanaat hem rızasından geçe.
- [640] (f) Tokluk ve hep nefsanîden geçile
Bağla ki açlık riyazeti açıla
- (ş) Yemek, uyku, nefsanîden geçile
Bağla ki açlık riyazetinden gele.
- [641] (f) Bağlayıb hem cümle halktan geçesin
Halkı koyub "Hak Kapısın" açasın
- (ş) Bağla da ahval-i halk'tan geçesin
Halktan geçip hak kapısına eresin.
- [642] (f) Bağla "mala-yaniyi" fahiş sözi
Marifet açıla hem "ma'nî gözi"

²⁸⁷ Kötü alışkanlıklar

²⁸⁸ Övülecek alışkanlıklar

- (ş) Bağla boş iş ve sözü, ifrat sözü
Marifet o, hem açıla mana gözü.
- [643] (f) Fiil-i şeytani ne kim var bağlaya
O lâinin canın od'a dağlaya²⁸⁹
- (ş) Şeytani fiilden ne var ise bağlaya
O mel'unun canını ateş ile dağlaya.
- [644] (f) Fiil-i Rahmani'den açasun kapu
Her ki seni göre eyleye tapu
- (ş) Rahmani fiile gelince açasın kapı
Her kim seni görünce eyleye saygı.
- [645] (f) Ehli şedsin zahir oldin sen dahi
Bu yidi şart ile bağlasa ahi[vr. 47]
- (ş) Şed ehli oldun belli, sen dahi
Yedi şart ile bağlasa seni Ahi.
- [646] (f) Yedi "ef'al-i zemime" ne ki var
Bağladı şed ile bile ol kibar
- (ş) Yedi kötülenmiş huy ne ki var,
Bağladı kuşak ile mürşid kibar.
- [647] (f) Yedi "ef'al-i hamide" açılır
Ol zemime kim yedir geçilir
- (ş) Yedi övülen huy ise sana açılır
O kötülen huy ise yedi geçilir.
- [648] (f) Bu zemime kim yedi zulmanidir
Ol hamide kim yedi nuranidir
- (ş) Bu kötülen ki yedi karanlıktır
Ol övülen ki yedi aydınlıktır.
- [649] (f) "Kim ki nurani ile ola hem sıfat
Görüne ol nur ile hep şeş cihet"
- (ş) Kim ki nurani ile olur sıfat
Görünür nur, hep altı cihet.
- [650] (f) Her kimin zatında bu mevcut ola
Gönül evi "mazhar-ı mabud" ola
- (ş) Her kimin zatında bu nur buluna
Gönül evi elbet 'Beytullah' ola.

²⁸⁹ Şeytan mel'unu ateşte dağlaya

- [651] (f) Cümle mevcudata o ayna ola
Gayrisi gide gönüle hep Hak dola
- (ş) Cümle varlıklara gönlü ayna olur
Başkaları gider gönül Hak olur.
- [652] (f) Ana Ol dem diyeler “ehl-i tarik”
Hak yoline gidene ola refik
- (ş) O zaman desinler “ehli tarik”
Hak yoluna gidene ehl-i refik.²⁹⁰
- [653] (f) Ana caiz diseler “ehl-i sülük”²⁹¹
Niceler kaldılar anda çok bölük
- (ş) Ona caizdir desinler mürid
Niceler kaldı yolda bölük.
- [654] (f) Ey birader bi-nihayetdir bu yol
İster isen bul yol ehlini, kul ol
- (ş) Ey kardeş, sonu yoktur bu yolun
İster isen bu yol ehlini, ol kulun
- [655] (f) Her ne yire varsan anda turma-ğıl
Hak yolundan gayri yoli sorma-ğıl
- (ş) Her ne yere varsan durma gel
Hak yoldan başka, sorma gel.
- [656] (f) Kim “meyan beste” demek ola helal
Hak yoline gidene gelmez melal
- (ş) Kim ahi hocası ise denir ona helal
Hak yoluna gidene gelmez zeval.
- [657] (f) Bağlayub bil yani çapık olalar
Kalmayub süst Hak yolini bulalar
- (ş) Bağlasınlar ki bil yani çabuk olalar
Kalmasın mahrum, hak yolun bulalar.
- [658] (f) Zira bir adı “müşemmir”dür²⁹² Hakkın
Çapık isen ol sıfat senin hakkın
- (ş) Çünkü bir adı gözetendir Hakk’ın
Çabuk isen ona erersin olur hakkın.

²⁹⁰ Ehl-i tarik: Tarikat yolcusu. Ehl-i Refik: Yol arkadaşı.

²⁹¹ Bu ve benzer teknik terimler eserin başlangıcında topluca verilmiştir.

(Bu ve benzer kelime ve deyimler için bkz: s.46, 47, 48, 49)

²⁹² Her şeye vakıf olan yüce Allah.

- [659] (f) Hak yolunda sana gerek “çüst-ü cü”²⁹³
Çüst-ü cü’den hâsıl olur “küft-ü kü”²⁹⁴[vr.48]
- (ş) Hak yolunda sana gerek çevik, hızlı
Çevik ve hızlıdan hâsıl olur ağır sufi.
- [660] (f) Bu tariki bilesin tahkik ile
İş başa varmaz bil taklit ile
- (ş) Bu yolu bilesin sen bilinç ile
İş menzile varmaz taklit ile.
- [661] (f) Sahib-i seccadedür öyle olan
Öyle olmayandür yolda kalan
- (ş) Seccade sahibi burda öyle olan
Öyle olmayanlar yolda kalan.
- [662] (f) Yol içinde kim “muhakkık”²⁹⁵ olasın
Tuttuğun işi “musaddık”²⁹⁶ olasın
- (ş) Yol içinde ki tahkik ehli olasın
Tuttuğun işi sıdk ile tutasın.
- [663] (f) Kimse taklit ile başaramaz işi
Başa varmaz bil mukallid ey kişi
- (ş) Kimse taklit ile başarmaz işi
Başa varmaz mukallid kişi.
- [664] (f) Kim mukallid olmaya bunda beşir
Malum oldu anda “kezzab-ı esir”²⁹⁷
- (ş) Taklitçi kişi almaz burada müjde
Malum oldu ona yalancı köle.
- [665] (f) Kimse yalan ile yol başarmadı
Kimse yalan ile doğru varmadı
- (ş) Kimse yalan ile yol almadı
Kimse yalanla doğru varmadı.
- [666] (f) Çün resulullah bu sözi söyledi
Kimdir kezzab-ı malum eyledi

²⁹³ Seri, kıvrak, hızlı.

²⁹⁴ Yavaş, dervişane.

²⁹⁵ Analizci, meraklı

²⁹⁶ Doğrulayıcı

²⁹⁷ Yalancı köle, esir

- (ş) Vakta ki resul bu sözü söyledi
Kim ise yalancı, malum eyledi.
- [667] (f) Oldur kim tuta zahir suretin
Surete benzetmeye ol siretin
- (ş) Odur ki gözetir zahir suretin
Surete benzetmez kendi için!
- [668] (f) Yalan olan ümmetimden olmaya
Doğrular meclisine ol gelmeye
- (ş) Yalancı ümmetimden olmasın
Doğrular meclisine o gelmesin.
- [669] (f) Her ki şed ehli ola ya hırka puuş
Zahiri derviş ola[amma] içi boş
- (ş) Her kim şed ve hırka ehli olursa
Zahiri derviş ola içi 'zemime' olsa
- [670] (f) Aldana ol hırkasına sureta
Ceht idü-ben irmeye ol sireta
- (ş) Aldana hırkaya görüntü o surete
Uğraşa bile erişmez asıl hedefe.
- [671] (f) Kara-kura gördüğün nesne sana
Görmüşe benzer mi görsen de sına
- (ş) Ala bula gördüğün nesne sana
Görmüşe benzer mi görsen sana?
- [672] (f) Bir uluya virmeye ol özünü;
Göstere Hakkı aç a hem gözünü
- (ş) Bir uluya vermeli kişi özünü
Gösterir Hakkı açar gözünü.
- [673] (f) Her gice ben Tanrım ile bileyin
Anayın tek bana doğru bileyin
- (ş) Her gece ben tanrı ileyin
Söyleyin tek doğru bileyin
- [674] (f) Özür ideyin bunca dem gelmediğin
Rahmet eyle diyeyin gelsün bugün
- (ş) Özür dileyin bunca gelmediğin
Rahmet eyle diyeyin geldim gün.

- [675] (f) Kendi özin bir ulu şeyh sanmasun
“Benden” artık kimseye söz tanmasun
- (ş) Kendini derviş şeyh sanmasın
Benden başka deyip salmasın
- [676] (f) Gelsün ol tiz bana irşad ideyin
Tanrı yanında anı yâd ideyin²⁹⁸
- (ş) Gelsin öylesi tez, yol göstereyim
Tanrı yanında adını söyleyeyim.
- [677] (f) Göstereyin Tanrı’yı ana dahi
Yüz çevürmez ise bir yana dahi
- (ş) Göstereyim Tanrı’yı ona da
Yüz çevirmez ise o bir yana.
- (t) Şedname Ahiliğin rükünlerinden yani temel prensiplerinden biri.
Şed, kuşak demek. Kalfa ve ustalık kuşağı belli ritüellerdir. Belli dualar okunarak kuşanılır. Yedi bağlama ve yedi çözme vardır. Yedinin anlamı yedidir. Yedi güzel ahlak ve yedi kötü ahlak. Yedi kat sema, yedi kat yer. Yedi namaz uzvu vb. gibi. Edep, hayâ, rıza, namus gibi güzel huy sahipleri ödüllendirilirken edepsizlik, meslekte sahtecilik ve dinde riyakarlık gibi kötü huylular da meslekten ve Ahilikten men edilirler. Bunların pabucu dama atılır. Bu söylediklerimiz yüzyıllar boyu kendi lafızları ile söylenmiş. Güzel ahlaka “ahlak-ı hamide”, kötüsüne de “ahlak-ı zemime” denilmiş. Başka bir terim bile kullanılmış: Yedi aydınlık veya yedi karanlık! Rahmani e’al ve şeytani e’al tanımlaması yapılarak toplum şeytanın beğendiği içki, kumar, yalan, sahtecilik, karaborsacılık, hayasızlık, fahiş ücretli satış gibi karanlık sıfatlardan uzak tutulmaya çalışılmıştır. Bu değerler bu gün dahi öneminden bir şey kaybetmedi. Başka bir husus, bu kriterlerin doğu ve batıda özlenen değerler olduğudur.
- [678] (f) Ol murad ol kim ana ola mürid;
Bilmez ol kim kendüsi olmuş mürid
- (ş) Murad eden ki ona ola mürid
Bilmez o ki kendisi bir mürid.
- [679] (f) Şeyh Naliş²⁹⁹ öyle şad oldu kati
Çağlayu-ben yügürir nefsi ati
- (ş) Sahte şeyh öyle sevindi kati
Çağlayarak yürür nefsinin ati.
- [680] (f) Çün mürid ola bana safi gele
Şark u garb içre benim adım tole

²⁹⁸ Hatırlayayım

²⁹⁹ Sahte şeyh

- (ş) Çünkü mürid olan bana saf gele.
Şark-garp içre benim adım dola.
- [681] (f) Anı koyup cümle bana geleler
Kimi müridü kimi halifem oleler
- (ş) Onu koysun cümle bana gele
Kimi mürid kimi halifem ola.
- [682] (f) On iki bin yüz halife ne ki var
Anı koyub cümle bana geleler
- (ş) On iki bin yüz halife ne ki var
Onu koyup cümle bana geli-var.
- [683] (f) Kendini şimdi anayım Tanrı'ya;
Göreyim kendi dahi var mı ya?
- (ş) Kendini şimdi söyleyem Tanrı'ya
Göreyim kendi bile var mı ya?
- [684] (f) Bu ferah içinde iken geçti gün
Tanrısını görmek için geldi dün
- (ş) Cennet içinde tahtını kurar idi
Şeyh Naliş Tanrısını görür idi
- [685] (f) Geldi yine tahtı kuruldi bahçede;
Gözü şeyhin altun ile akçede
- (ş) Altun ile akçe çok virir idi
Her kaçan kim Tanrısını görür idi[vr.49]
- [686] (f) Taht kuruldi çıktı oturdu tanrısı
Didiler kim getürin bade tasını
- Badeler kuruldi içmek kastına
Anla şimdi Şeyh Naliş'in kastı ne?
- [687] (f) Çünkü nimetler çekildi önüne
Durmayub yer hiç bakmaz sonu ne?
- (ş) Ne zaman nimetler önüne geldi
Sonu ne demedi, durmadan yedi.
- [688] (f) Sohbet içinde didi yâd ideyin
Sohbetin sonuci bünyad ideyin
- (ş) Sohbet içinde dedi, yâd edeyim
Sohbetin sonunu iyi bitireyim

- [689] (f) Çevresini nar u nuri kapladı
Secde kıldı tanrısını tapladı
- (ş) Çevresini ateş ile ışık sardı
Secde ile sözde tanrıya taptı.
- [690] (f) Elini kavşuru-ben kıldı tapu
Safi'yi anmaklığa açtı kapu
- (ş) Elini bağladı divana durdu
Sömürdüğü Safi'yi anı durdu.
- [691] (f) Didi kim bir dileğim var ya ilah
Safi kulundan n'ola af it günah
- (ş) Dedi ki bir dileğim var ya ilah
Safi kulunu n'olur af et günah!
- [692] (f) Safi lafzını anınca orda mahv olur
Tanrısı mahvoldi pes kendi kalur
- (ş) Safi adını söyledi mzhvoldu tanrı,
Sahte tanrı kaçtı bir kendi kaldı!
- [693] (f) Mürşid adını anıcağ şeytan kaçır
Durmaz ol yakında kaf dağın geçer
- (ş) Mürşid adını anınca şeytan kaçtı
Durmadı yakında kaf dağını geçti.
- [694] (f) Görmemiş şeyh Naliş neyledi
Tanrısı yanında "Safi" söyledi
- (ş) Görmedi sahte şeyh ne etti
Tanrısı yanında "Safi" dedi.
- [695] (f) Tanrı sanurdi anı şeytan idi;
Başı önünde anın ğaltan idi
- (ş) Tanrı sanırdı onu şeytan idi
Başının önünde halkası idi.
- [696] (f) Tanrısı gitti vü ol açtı gözin
Ters içinde³⁰⁰ oturir gördi özin
- (ş) Sahte tanrı gitti ve o açtı gözün
Gübre içinde oturur gördü özün.
- [697] (f) Gübre idi hep 'lot' deyu yediği;
Mana deyu "herze" idi didüğü

³⁰⁰ Gübre içinde

- (ş) Pislük idi hep lop diye yediği
Mana bildikleri hep saçma idi.
- [698] (f) Bevl-i har³⁰¹ virürdi ana mey³⁰² deyu
Cild-i hınzırı³⁰³ virürdi “gey” deyu[vr.50]
- (ş) Sıcak idrar idi şerab diye verdiği
Domuz derisi verirdi al giy dediği!
- [699] (f) “Hulle” deyu geydurirdi ol anı
Bu mekirde³⁰⁴ saklasun Tanrı seni
- (ş) Cennet libası diye giydirirdi leşi
Bu tuzaktan saklasın Tanrı seni.
- [700] (f) Mekk-i³⁰⁵ şeytandan Hak saklasun
Sonucu imanımızı beklesün
- (ş) Şeytanın hilesinden Hak saklasın
En sonunda imanımızı beklesin.
- [701] (f) Tanrıyım der gösterir yüzün sana
Bilmeyen görür anı kalır tana
- (ş) Tanrıyım der gösterir yüzünü sana
İlmi olmayan görür de kalır arada.
- [702] (f) O kişi kim şeyh izine gidemez
Hak ve batıl arasın fark idemez
- (ş) O kişi ki şeyh izinde gidemez
Hak ve batıl arasın fark edemez.
- [703] (f) Şeyhi olmayan kişi bilmez Hakkı
Şek değildir bu sözimTanrı hakkı
- (ş) Şeyhi olmayan bilmez hakkı
Şüphe yok bu söz Tanrı hakkı.
- [704] (f) Şeyhe vir özünü seni bildüre
Kılıç ile nefsi-i şum’i³⁰⁶ öldüre
- (ş) Şeyhe teslim ol seni bildire
Kılıç ile kötü nefsi öldüre.

³⁰¹ Sıcak idrar.

³⁰² Hak şerabı

³⁰³ Domuz derisi

³⁰⁴ Tuzaktan

³⁰⁵ Hile

³⁰⁶ Kötü nefsi

- [705] (f) Bilesin Ahi, tariki nicedir
İşleyesin gündüz eğer gicedir
- (ş) Bilesin Ahi yolu nicedir
Edesin gündüz gecedir.
- [706] (f) Seyfini kudret virir şeyh eline
Öldürür nefsi gider Hak yoline
- (ş) Şeyh kılıç ile kudret verir
Öldürür nefsi Hakka gider.
- [707] (f) “Nefsinin cellâdı şeyhtir bilesin
Düşmanı cellât eline viresin”
- (ş) Nefsinin cellâdı şeyhtir bilesin
Düşmanını cellât eline veresin
- [708] (f) “Bildüre pirin olub “fakri” sana
Kıldıra hem fakr ile “fahri” sana”³⁰⁷
- (ş) Bildire pirin fakr nedir sana
Bildire fakir ile fahri sana
- [709] (f) Özünü virub yoline sadık ol
Terbiye ile Hak yoline layık ol
- (ş) Teslim ol kendine sadakatli
Terbiye ile hak yoluna layiki.
- [710] (f) Derviş oldir yoline sadık ola
“Fakri fahir” ide yola layık ola
- (ş) Derviş kişi odur yoluna sadık
Fakir ile fahr’de ulu yola layık.
- [711] (f) Fakr ile fahr itdi âlem serveri
Kendü elin çekdi dünyadan beri.[vr.51]
- (ş) Fakirlik ile övündü âlem taci
Ellerini çekti dünyadan beri.
- (t) Tasavvuf yolunda ilerlemekte temel kural dinin köklerine bağlı kalmaktır.
Kökler kur’an ve sünnettir. Aksi durumlar bir takım şeytani aldatmalar, ves-
veseler, sahte kerametler, hileler ve belki en önemlisi tuzaklardır.
Bu bakımdan şer’i bilgi ve bilinci olmayanların tasavvuf yolculuğu ateşle
oynamak gibidir. Ahi Dai Tarsusi, eserinde buna acı bir örnek ile yer veriyor!
Bilgisiz Naliş, şeytana taptığından bile habersizdir. Sahte tanrısı her gece
onu sözde cennete götürür! Cennette neler yedirir içirir. Bu böyle devam

³⁰⁷ Seyr-ü sülükte bulunan müride şeyh “el fakru fahri” sırrını öğretir.
(Fakirlik hazinemdir. Hadis)

ederken bir gün nasıl olsun ise bir mürid için kendine tanrısına yalvarır. Evliya adını duyan şeytan aniden kaçır ve kaybolur. Taptığı şeytan, götürdüğü yer çöplük, yedirdiği pislik ve içirdiği de idrardır! Bu şeytanın hilelerinden sadece bir tanesidir. Onun hilelerine karşı kur'an, sünnet ve akaid ilmini bilmek gerek.

“El'fakru fahri” fakirlik hazinemdir, hadisi peygamberimizin hayatını özetler. O, dünya işlerini asla ihmal etmemiş, buna karşılık onun gönlüne dünya girmemiştir. Dünya, dünyalık değil, gönüle girendir. Elbette zekât veren, fukaranın elinden tutan, cemiyete infak eden bir insan dünyaya gönül vermek ile zem edilemez, kötülenemez! Var varlıktır. Yok yokluktur. Büyük tasavvuf bilgini Abdulkadir Geylani: “Elin karda, gönlün yarda olsun” dedi. Yani dünyalık için çalış, geçim ehli ol. Lakin kalbin hep dost ile beraber olsun ve hep onu zikret. Unutulmamalıdır ki ayet ve hadisleri yanlış yorumlamak, tarihte Müslümanların başına büyük gailer açmıştır. Müslümanlar maddi ve manevi güçlü olmalıdırlar.

BAB-I DER BEYAN-I HAZRETİ RESULULLAH SALLALLAHU TEÂLÂ ALEYHİ VE ALİHİ VE SAHBİHİ VE SELLEM

- [712] (f) Dinle şimdi ey aziz-i muteber
Nakl idelim bir hadis-i muteber
- (ş) Dinle şimdi ey aziz-i muhterem
Nakil edelim bir hadis muhterem
- [713] (f) Bir kitapta gördüm bir haber
Ol kitaba bir zaman kıldım nazar
- (ş) Bir kitapta gördüm bir haber
Kitaba nazar kıldım ettim haber
- [714] (f) Bir haber ki canına can olsun ol
Gönlün içinde bir maden olsun ol
- (ş) Bir haber canına can olsun bu
Gönlünde bir maden olsun bu
- [715] (f) Ki eğer sen olursan ehl-i tarik;
Tut bu sözi kim olsun sana refik
- (ş) Ki eğer sen olursan ehl-i tarik
Tut bu sözü ki olsun sana refik.
- [716] (f) Cümle sözün cevheridür bu kelim
Sanma bu sözi, kelim-ı der avam
- (ş) Cümle sözün mücevheri kelim
Sanma bu sözü avamındır kelim

- [717] (f) Bilesin seccadeyi kimden kime
Kim kime virdi bu gün değdi kime?
(ş) Bil gayrı seccade kimden kime
Kim kime verdi bu gün verdi kime.
- [718] (f) Şeddi kimdir kuşanan kim kuşatan?
Anlasun başa yiğit her kuşatan
(ş) Şed nedir, kuşanan kim kuşatan
Anlasın bunu yiğit başı kuşatan.
- [719] (f) İdivirem gördüğimce ben dahi
Can kuşunu bir beri tut sen dahi
(ş) Söyleyiverem gördüğümce ben de
Can kulağını bir beri ediver sen de
- [720] (f) Ol resul kime vasiyet eyledi
Et vasiyet diye kime söyledi?
(ş) Ol resulullah ki kime vasiyet etti
Et vasiyet, diye kime söyledi
- [721] (f) Tut kulağın sen dahi benden yana
Bildüreyin bu sözi ben de sana
(ş) Tut kulağını sen de benden yana
Bildireyim ben de manasını sana.
- [722] (f) Ol resulullah meğer yolda idi
Şehrin içinde değil, ilde idi
(ş) Ol resulullah meğer yolda idi
Şehir içinde değil taşrada idi.
- [723] (f) Bir gün oturmuş idi تنها özi
Geldi Cebrail, ani gördi gözi
(ş) Bir gün oturmuş idi تنها özü
Geldi Cebrail, gördü onu gözü.
- [724] (f) Didi Ya Ahmed vasiyet eyle gel
Ne der isen hem Ali'ye söyle gel
(ş) Ya Ahmed dedi, vasiyet eyle gel
Ne dersem Ali'ye onu söyle gel
- [725] (f) Didi Ahmed, Ya Ahi minber gerek
De bana kim nicedir Hak'tan dilek?[vr.52]

- (ş) Dedi Ahmed, ya ahi minber gerek
De bana ki nedir Hak'tan o istek?
- [726] (f) Didi kim üstür palanın minber it
Hak ne dirse sen dahi ol yola git
- (ş) Dedi ki üçlü palanını minber et
Hak ne derse sen dahi o yola git.
- [727] (f) Ol resulullah işaret eyledi
Getürin havutleri emir eyledi
- (ş) O zaman resul işaret eyledi
Getirin minderleri emir etti
- [728] (f) Tiz getürüb bir araya yığdılar
Oturup hep çevresine sığdılar
- (ş) Tez hetirip bir araya yığdılar
Oturuverip çevresini aldılar.
- [729] (f) Çıktı üstüne palanın ol resul
Söyledi ashaba çok vaaz-ı usul
- (ş) Çıktı devenin minderine o resul
Söyledi eshabına çok vaaz-ı usul
- [730] (f) O arada okudu hutbe beliğ
Hazır olmayan dedi kim vadi riyğ
- (ş) O esnada okudu bir hutbe beliğ
Hazır olmayan dedi ki vaaz-ı riyğ!³⁰⁸
- [731] (f) Hutbeden sonra Ali'ye; gel, didi
Söyleyeyim de gel, vasiyyet al, didi
- (ş) Hutbeden sonra Ali'ye; gel dedi
Söylediğimi gel, vasiyyet al, dedi.
- [732] (f) Tutti elin çıkardı minber üstüne
Gösterirdi düşmenine dostine
- (ş) Tuttu elini çıkardı minber üstüne
Gösteriverdi dostuna düşmenine.
- [733] (f) Gömleğim içine gir, gel ya Ali
Bir dürür bil, ben nebi, sen veli
- (ş) Gömleğim içine gir, gel ya Ali
Bir dir bil, ben nebi, sen veli.

³⁰⁸ Kumdaki vaaz.

- [734] (f) Anda didi, bu hadisi Mustafa
İsmi ismidir, ey ehli vefa!
- (ş) Orada dedi bu hadisi Mustafa
İsmi isimdir, ey ehl-i vefa!
- [735] (f) Hem didi lahmindür lahmim³⁰⁹ benim
Hem didi cismindür cismim benim
- (ş) Ayrıca dedi etin etimdir benim
Dedi cismindir cismim benim
- [736] (f) Ruhuna ruhum virem Ben ey Ali
Göstereyim hem sana toğri yolu
- (ş) Ruhuna ruhumu vereyim ey Ali
Göstereyim sana doğru yolu.
- [737] (f) Sen Ben'im, Ben sensin ey sahibi kerem
Göreceğiz, Ben seni, Ben'de görem
- (ş) Sen benim, ben sensin ey kerem
Göreceğiz ben seni,beni görem
- [738] (f) Beni görmek dilesen, gör sen seni
Sen seni bilsen, seni gör, sen seni![vr.53]
- (ş) Beni görmek istersen gör sen seni
Sen seni bilsen, seni gör, sen seni.

MEN RA'E RUHAYNİ/AAŞE Fİ'L-BEDENİ

[Kim iki ruhu bir bedende yaşar görürse]

- [739] (f) Bunu işidüb çok taaccüp itdiler
Kimi ikrar vü kimi inkâr itdiler
- (ş) Bunu işidip çok acaib dediler
Kimi kabul kimi inkâr ettiler
- [740] (f) Çıkarın gömleğinizi didi kimi
Görelim kim bir misiniz ya iki mi?
- (ş) Çıkarın gömleğinizi dedi kimi
Görelim ki bir misiniz iki mi?
- [741] (f) Yenini çıkardı dökti üstüne
Göstere hep düşmenine dostine

³⁰⁹ Etin etimdir/Cismin cismindir.

- (ş) Yenini çıkardı döktü üstüne
Göstere dost ve düşmenine.
- [742] (f) Gördüler iki değilmiş bir imiş
Görünen Ahmed ve lâkin “şir” imiş
- (ş) Gördüler iki değil hem bir imiş
Görünen Ahmed lakin Ali’miş.
- [743] (f) İki görür anları geç-bin³¹⁰ olan
Resti bir görür ol rest-bin olan
- (ş) İki görür onları geçip giden
Resti bir görür rest çeken
- [744] (f) Biri âşıkdır biri maşuk imiş
Manada maşuk âşık bir imiş
- (ş) Biri âşık, biri de maşuk imiş
Mana âleminde ikisi bir imiş.
- [745] (f) Manada âşık ve maşuk bir bilin
Ceht idü-ben, siz dahi âşık olin
- (ş) Manada âşık ve maşuk bir bilin
Siz dahi âşık olun gayret edin
- [746] (f) Âşık gönlidir mir’at-ı Hakk³¹¹
Hakkı görmek dilersen mir’ata bak
- (ş) Aşığın gönlüdür Hakk’ın aynası
Bak ayna görmek istersen Hakkı
- [747] (f) Müminin kalbidir Allah’ın evi
Vardır bu söze burhanım kavi
- (ş) Mü’min kalbi elbet Allah evidir
Vardır bu söze hüccetim kavidir
- [748] (f) Suret-i zahir görinen ayırır
Gayrı gören anı Hak’tan gayrıdır
- (ş) Zahirde görünen suret ayırır
Gayrı gören Hak’tan gayrıdır.
- [749] (f) İki değil birdir manada ol
Anla bu manayı sen manada bul

³¹⁰ ..bin: takı olarak “gören” anlamı verir. Ör: Geç-bin: Geç gören

³¹¹ Hakk aynası.

- (ş) İkilik yok birlik var manada bil
Anla bunu sen de manada bil.
- [750] (f) Nitekim Mecnun ki Leyla gördü ol
Leyla'nın yüzünde Mevla gördü ol
- (ş) Ne ki Mecnun Leyla'yı bildi
Leyla yüzünde Mevla'yı gördü
- [751] (f) Leyla didüğü anun, Mevla idi
Pes, Arada vasıta, Leyla idi
- (ş) Leyla dediği onun Mevla idi
Hoş, arada vesile Leyla idi.
- [752c] (f) Kande olsa yoldaşı, Leyla idi
İçi Leyla vü dışı Leyla idi[vr.54]
- (ş) Nerde olsa yoldaşı Leyla idi
İçi Leyla ve dışı Leyla idi.
- [753] (f) Yürüyicek zikri hep Leyla idi
Oturicek fikri hep Leyla idi
- (ş) Yürüyünce zikri hep Leyla idi
Oturunca fikri pek Leyla idi.
- [754] (f) Kimi görse der idi Leyla ana
Leyla deyu baksa idi dört yana
- (ş) Kimi görse der idi Leyla ona
Leyla diye bakardı her yana.
- [755] (f) Gözin açsa gördüğü Leyla idi
Yumsa idi gördüğü Leyla idi
- (ş) Gözün açsa gördüğü Leyla idi
Yumsa gördüğü yine Leyla idi
- [756] (f) Söyleseydi Leyla idi söz ana
Görse idi Leyla idi göz ana
- (ş) Söylerse Leyla idi sözü ona
Görürse Leyla idi gözü ona
- [757] (f) Kulağından işiten Leyla idi
Hem elinden "iş" iden Leyla idi
- (ş) Kulağında işiten Leyla idi
Elinde iş eden Leyla idi.

- [758] (f) İçi anın hem dışı hem Leyla idi
Gövdesi vü hem başı Leyla idi
- (ş) İçi dışı hep Leyla idi onun
Gövdesi başı Leyla idi onun
- [759] (f) Fark idemezdi özünü Leyla'dan
Hiç ıramazdı gözünü Leyla'dan
- (ş) Fark etmezdi özünü Leyla'dan
Hiç ayırmazdı gözünü Leyla'dan
- [760] (f) Leyla ben isem, hani Mecnun der idi
Can-ı gönülden kıldı, meftun der idi
- (ş) Leyla ben isem hani Mecnun derdi
Can-ı gönülden aşkım benim derdi.
- (t) “ Bir bedende iki ruhun yaşadığını kim görürse...” hadisi ile söz konusu olan Hz. Peygamber ile Ali arasındaki manevi sırrı açıklayan bu beyitler aslında, tasavvuf ilminin yüksek konusu “fena fi'l-İlah ve beka bi'l-lah” makamına bir girizgah yani önsöz. Konu iyi anlaşılın diye Ahi Dai Hazretleri, “Leyla vü Mecnun” kıssasını da yardıma çağırdı! Mecnun Leyla'ya aşta o kadar ileri gitti ki oturduğunda Leyla ile oturdu, kalktığında Leyla ile kalktı. Konuştu Leyla, sustu Leyla. Geldi Leyla, gitti Leyla. Yattı Leyla kalktı Leyla. Her yer Leyla, her yerde Leyla görünmeye başladı. Gözünü açtı gördü Leyla; yumdu, gördü Leyla! Diyen dili Leyla, eden eli Leyla! Madem ben hep Leyla oldum, o halde Mecnun nerde dedi? Aslında Mecnun, Hakka âşık olmuştu Leyla yüzünden! Leyla sadece bir vesile olmuştu. Mecazi aşk hakiki aşka medar oldu. Fani aşk baki aşka vesile oldu.

Mevlana Celaleddin(K.S), Mesnevi'de söz eder:

Büyük şeyh Hasan-ı Basri bir gün aşk ile kendini kaybetti. Vecde gelen pir, talebelerinin de bulunduğu mecliste Mansur'un dediği türden sözler söylemeye başladı. Ayıktığında müridleri olanları kendine anlattı. Şeyh Bayezid: Bir daha aynı ahval vuku' bulursa elinize kılıçları alın ve küfre götüren bu sözleri söyleyen Bayezid'i katledin! Dedi.

O gün geldi şeyh yine kendini ve sözlerini kaybetti. Kılıçlarını kuşanan üç beş sözde mürid, şeyhlerini katletmek kasdıyla saldırdılar. Ancak o da ne? Kılıçlar şeyhe değil, müridlere yöneldi ve kollarını, bacaklarını biçti. Ertesi gün sargılı müridleri gören şeyh sordu:

- Size ne oldu?

Müridler dün olanları anlattılar.

Bayezid:

- Biz öyle elfaz-ı küfür demeyiz!

Müridler:

-Aman efendim, ama.,

Bayezid(K.S) :

-Söyleyen biz değildik, O söyledi!

Bu durum yüksek bir sırdır ve Kur'an-ı Kerim bundan söz eder. Hz. Ali'nin, on dört sahabeinin kaldıramadığı Hayber Kalesi kapısını tek başına kaldırıp küffarın üzerine

yürümesi, savaşın kazanılmasında büyük pay olması ve savaştan sonra arkadaşlarının teklifi üzerine kapıyı yerden kıyılatamaması Hak Teâlâ'nın bir lütfudur.

Keza Çanakkale zaferinin kazanılmasında etkisi olan 290 Kg'lık top mermisini tek başına sırtında kaldıran "Seyyid Onbaşı" yaşadığı olay, mancınığı bozuk topun attığı merminin Ocean gemisinin tam baca deliğine isabet edip zincirleme gemileri batırması, Kıbrıs'ta Beşparmak dağlarında insan ve makine gücü ile çıkılamayacak yere tankımızın çıkması ve bunlara benzer çok sayıda vuku bulan "havadis" şu ayet-i kerime'nin haberidir:

"..ve ma rameyte iz rameyte ve lakinne Allahe rame.."(Enfal, 17)

"Bedir savaşında kâfirler ile savaşırken onları siz öldürmediniz Allah öldürdü. Ok'u attığında sen atmadın Allah attı. Bunu mü'minlere kendinden bir lütufta bulunmuş olmak için yaptı"

Diğer önemli bir husus ise ikinin bir görünmesi: Diyen dil Leyla, eden el Leyla sırrı. Bu da bir kutsi hadisin beyitlerde tefsiridir: "Ben bir kulumu sevdiğimde onun söyleyen dili, eden eli, gören gözü, işiten kulağı ve yürüyen ayağı olurum." Evliyanın sırrı ile alakalı haberlerdir. Bazı hakikatler söz kalıbına sığmaz, hal kalıbına girer. Bu vadide; tasavvuf kal ilmi değil hal ilmidir dediler. Nitekim enbiya ve evliyanın her ilmi insanlara anlatılmamıştır. Ebu Hureyre Bu konuda bizi aydınlatmıştır. Allah onlardan razı olsun.

- [761] (f) Ben Mecnun isem, Leyla kani
Kim idüğim bilemedim ben beni?
- (ş) Ben Mecnun isem Leyla hani?
Kim idiğimi bilemedim ben beni.
- [762] (f) Dağ-u daş, ova vü sahra komadi
Yer mi var kim anda Leyla dimedi?
- (ş) Dağ taş, ova ve sahra koymadı,
Yer mi kaldı onda Leyla demedi?
- [763] (f) Cümle hayvan-ı vuhuş vü ins u cin;
Kaçmayub yanına gelürdi hemin
- (ş) Cümle vahşi hayvan, ins ve cin;
Kaçmazlar yanına gelirdi hemin.
- [764] (f) Hep canavarlardan ol kaçmaz idi
Leyla'dan gayriye göz açmaz idi
- (ş) Tüm canavarlardan o kaçmazdı
Leyla'dan başka birini görmezdi.
- [765] (f) Cümleten hep kavmi dirlerdi ana
Gel ilaç eyleyelim Mecnun sana
- (ş) Cümle obası hep derlerdi ona
Gel ilaç edelim Mecnun sana.
- [766] (f) Eyleyen Mecnun seni sevdadur
Yohsa başında bu ne gavğadur?[vr.55]

- (ş) Seni böyle eden Mecnun, sevdadır
Yoksa sende görünen ne kavgadır?
- [767] (f) Yahu, kan mı tuttu seni ey deli
Deli olup usluden aldın eli?
- (ş) Yahu, kan mı tuttu n'oldu deli?
Deli oldun da uslu mu etti seni?
- [768] (f) Eline yapışiverip getürdiler
Anı cerrah yanına yitürdiler
- (ş) Eline yapıştılar da götürdüler
Onu hekim yanına yetirdiler.
- [769] (f) Bağladı cerrah tasma kolına
Komadılar kim varaydı yoline
- (ş) Bağladı cerrah bir alet koluna
Komadılar kim varası odasına.
- [770] (f) Neşteri aldı eline kan almağa
Kastı Mecnun'un kolına kılmağa
- (ş) Neşteri aldı eline kan ala
Kastı Mecnun koluna taka
- [771] (f) Neşteri gördi kaçırđi kolini
Kaçmak için gözedirdi yolini
- (ş) Neşteri gördü çekti kolunu,
Kaçmak için gözetirdi yolunu.
- [772] (f) Didi cerrah ey deli n'oldu sana?
Hikmeti ne baku-ben kaldım tana
- (ş) Dedi cerrah, deli n'oldu şimdi sana?
Hikmeti ne ki baka kaldım ben sana?
- [773] (f) Dağda yürürsün canavarlar ile
Kurd-u kaplan, ayı-aslanlar ile
- (ş) Dağlarda yürürsün vahşi hayvanlar ile
Kurt kaplan, ayı arslan cümle vuhuş ile.
- [774] (f) Yürüyesin anlar ile korkmadan
Aralarında gezesin ürkmeden
- (ş) Yürürsün onlar ile bir arada korkmadan,
Aralarında gezersin arkadaş, ürkmeden!

- [775] (f) N'ola neştere kim andan korkasın?
Kaçirasın kolunu tiz ürkesin?
- (ş) N'oluyor neştere, ondan korkarsın
Kaçırırısın kolunu, tedirgin ürkersin?
- [776] (f) Ağlayarak didi Mecnun, ey cüvan
Neşterinden gorkmazam, sen bil ayan
- (ş) Ağladı Mecnun, dedi ey hekim can!
Neşterden korkmam, sen bil ayan!
- [777] (f) Korkarım ki irer neşter Leyla'ya;
Neşterin gelmeye hoş, ter-u Leyla'ya
- (ş) Korkarım ki neşter acıtır Leyla'yı,
Neşterin gelmeye, üzme Leyla'yı.
- [778] (f) Görü-ben Leyla'yı Mecnun sanma-ğıl
Git geru, Leyla'ya neşter vurma-ğıl
- (ş) Leyla'yı gör sanma Mecnun gel
Git geri, Leyla'ya neşter urma gel!
- [779] (f) Kalmadı Mecnun kalan Leyla'dır
Her ki Mecnun sana, yalan; Leyla'dır
- (ş) Kalmadı ortada Mecnun, kalan Leyla
Her kim Mecnun sana, yalan! Leyla.
- [780] (f) Kalır Baki ve Mecnun fanidir
Gövdedür Mecnun vü Leyla canıdır[vr.56]
- (ş) Leyla baki, Mecnun fani
Can gövdede Leyla canı
- [781] (f) Dediler kim delusin çok söyleme
Tek otur sen hiç delilik eyleme
- (ş) Dediler ki delisin sus söyleme
Tek otur sen hiç delilik etme!
- [782] (f) Biz biliriz sana sevdadur iden
Leyla değil belki kan'dır giden
- (ş) Biz biliriz gayrı sana sevda, eden
Leyla değil belki candır acı çeken.
- [783] (f) Kan gidicek başta sevda def olur
Uslanırısın da başına aklın gelur

- (ş) Kan giderse başta sevda def olur
Akıllanırsın da aklın başına gelir.
- [784] (f) Yalvarib kavm-i kabile durdiler
Neşteri[v]urdeyu-ben emir itdiler
- (ş) Yalvardı kavim - kabilesi durdular
Neşteri vur diye hekime emrettiler.
- [785] (f) Urdu cerrah, niş-u Mecnun koline
Yani Mecnun'un damarı çaline
- (ş) Vurdu cerrah hasta Mecnun koluna
Böyle Mecnun kanı vücut da kurtula.
- [786] (f) Kolini deldi saçıldı kan yire;
Gördi Mecnun kim, saçılmış can yire
- (ş) Kolunu deldi yerlere saçıldı kanı
Gördü Mecnun Leyla'yı, acıdı canı.
- [787] (f) Ne yire düşdi ise kan yazılır
Leyla Leyla deyu beni dizilur
- (ş) Yere ne kadar aktı ise adı yazılır
Leyla Leyla diye onun ismi dizilir.
- [788] (f) Yazılır yeryüzi Leyla dop-dolu
Gördiler hep cümleten kişi ulu
- (ş) Yazılır yerlerde Leyla adı dolu
Gördüler herkes bu kişi ol ulu.
- [789] (f) Bu işe hayli taaccüp itdiler
Kodiler Mecnun'i anda gittiler
- (ş) Bu işe herkes uş, hayret ettiler
Bırakıp orda Mecnun'u, gittiler.
- [790] (f) Bildiler kim Leyla- Mecnun bir imiş
Leyla- Mecnun lafzını dil dir imiş
- (ş) Bildiler ki Leyla Mecnun bir imiş
Leyla Mecnun adı dilde iki imiş.
- [791] (f) Mana ile her kim bakar bir görür
Gömleğinden başı çıka bir görür
- (ş) Kim mana gözü ile bakar bir görür
Gömleğinden çıkan başı bir görür.

- [792] (f) Gömlek içre hem Nebi v hem Veli
İki değil birdir anların yolu
- (ş) Gömlek içre hem nebi hem veli
Sırlarıdır bu herkes bilemez yolu.
- [793] (f) İkisinin cismi bir olmiş idi
Anda okları anı grmiş idi
- (ş) İkisinin cismi bir olmuş idi
O sırrı okları görmüş idi
- [794] (f) Niceler zahir göziyle gördiler
Niceleri gremeyib sordiler[vr.57]
- (ş) Niceler zahir gözüyle gördüler
Niceler de göremeyip sordular.
- [795] (f) Niceler manasın aldı bu sözin
Kangisini alırsan aslen de özin
- (ş) Niceler manasına daldı bu sözün
Hangisi de olsa aslen gerek zn.
- [796] (f) Kimi didi manadır bundan murad
Baş çıkarmak gömlek içinden bir ad
- (ş) Kimi dedi manadır bundan murad
Baş çıkarmak gömlekten gerek ad.
- [797] (f) Yani Ahmed szidir Haydar sözi
Niceler budur didi mana yüzi
- (ş) Yani Ahmed ve Haydar'ın sözü
Niceleri budur dedi mana yüzü.
- [798] (f) Evliyanın yolu, yol-i enbiya
Enbiyanın yolu yol-i evliya
- (ş) Erenlerin yolu, nebilerin yolu
Nebilerin yolu, erenlerin yolu.
- [799] (f) İkisinin yolu bir gayri değil
Manada birdir bu[n]lar ayrı değil
- (ş) İkisinin yolu birdir, ayrı değil!
Manası birdir, bunlar ayrı değil!
- [800] (f) İkisini iki gören göz değil
Bunları iki dimeklik söz değil

- (ş) İkisini iki gören göz değil
Bunlar iki demek söz değil.
- [801] (f) Yani Ahmed'le anı bir göresin
Hırkadan baş çıkarıp bir diyesin
- (ş) Yani Ahmed Ali yolu bir göresin
Hırkadan baş çıkarıp bir diyesin.
- [802] (f) Nitekim biz ikimiz biriz heman
Öyle bilin siz dahi itmen güman
- (ş) Nitekim biz ikimiz biriz, iki bilme,
Öyle bilin siz de etmeyin şüphe!
- [803] (f) Hem Ali'nin aldı elin eline
Didi giresiniz Ali'nin yoline
- (ş) Deyip Ali'nin aldı elini eline
Dedi giresiniz siz Ali yolune.
- [804] (f) Kodi ayak parmağın yer üstüne
Kendisü bilür ki yine kastı ne
- (ş) Kodu ayaklarını yerin üstüne
Kendisi bilir di elbet kastı ne?
- [805] (f) Okudu hem anda bey'at ayetin
Bilur idi kendü bey'at gayetin[vr.58]
- (ş) Okudu hem orada bey'at ayetin
Bilirdi kendi, bey'at vasf gayetin
- (t) Kur'an- Kerim'den Bey'at ayeti:

"İnne'Illezine yübayiuneke inne ma yübayiunellah.
Yedu'llahi fevka eydiyhim. Fe men nekese fe inne
ma yekküsü ala nefsih. Ve men evfaa bima aahede
alyhu'llahe fe seyü'tiyhi ecran azıyma."(Fetih/10)
- "Sana yeminle bağlılık sözü verenler, gerçekte bu
sözü Allah'a vermiş oluyorlar. Allah'ın(kudret) eli
onların elleri üzerindedir. Bu sebeple kim Allah'a
verdiği sözde durmazsa ancak kendine zarar vermiş
olur. Allah'a verdiği sözde duranlar ise Allah onlara
yakında büyük mükafat(cennet)verecektir."(Fetih, 10)
- [806] (f) Çün tamam oldi okudi resul
Şartı ahdi ne ise itdi usul.
- (ş) Dahi anda dört hadis-i muteber
Ol arada Haydar'a virdi haber

- [807] (f) Eyle tazim-i li-emrillah³¹² için
Didi eyleyin daima Allah için
- (ş) Yani tazim-i li-emrillah didi
Hem şefkat li-halkıllah³¹³ dedi
- [808] (f) Enbiyanın izine siz gidesiz
Dahi halkullah'a şefkat idesiz
- (ş) Nebilerin izinden hep gidiniz
Yaratılanlara merhamet ediniz
- [809] (f) Dünya için idesiz müsemihat³¹⁴
Kim şefaata bulasız der ahret
- (ş) Dünyalık işleri hoş görün
Ki ahrette siz şefaate erin
- [810] (f) "Ed'dünya el'müsamehatü³¹⁵
Ve'l ahiretü eş'sefaatu³¹⁶"[vr.59]
- (ş) Dünya müsamehadır,
Ahirette şefaata vardır,buyurdu(s)
- " DUA "
- "Allahumme inni es'eluke'l-emne ve'l-emanete ve
adihi men adahu ve'n-sur men nasarahu ve'h-zül
men hazelehu bi rahmetike ya er-hame'r-rahımiyn"
- Anlamı:
- "Ya rabbim senden güven, emanet isterim.
Dinine yardım edene yardım et, eziyet
edene eziyet et, rahmetinle
ey merhametlilerin en merhametlisi."
- [811] (f) Çün resul anda duayı okudu
Hayder'ı seccade üstine kodi
- (ş) Ki resul orada bu duayı okudu
Hayder Ali'yi seccadeye kodu.
- [812] (f) Tiz getürdi Hayder, ol seccadeyi
Hem edeb bilür idi hem adabi

³¹² Alah'in emirlerine hürmet.

³¹³ Allah'ın yarattıklarına şefkat.

³¹⁴ Müsameha, tolerans.

³¹⁵ Dünyalıkta hoşgörülü

³¹⁶ Peygamberimizin duası ile cehennemden kurtulmak.

- (ş) Tez getirdi Hayder, seccadeyi
Hem edeb bilir idi hem adabı
- [813] (f) İzni ile anda yire düşdi
Çevre oturdiler eshab koşdi
- (ş) Resul izni ile onu yere serdi
Sahabeler çevresine oturdi
- [814] (f) Kiblede yana bırakdi anı ol
Cümle eshab gözedirdi sağ-ı sol
- (ş) Kibleye doğru serdi onu Ali
Eshab ise sağ-ı solu gözedirdi
- [815] (f) Anda Ahmed geri durdi üç kadem
Üç ad ile yani kim üç kez Âdem
- (ş) Orada geri durdu resul üç kadem
Üç isim yani ki üç kez dedi Âdem
- [816] (f) Bir adımını attı Allah adı ile
Ki işit kim anlayasın dad ile
- (ş) Bir adım attı Allah Teâlâ adı ile
Ki işit bunları anlayasın tad ile
- [817] (f) Bir de Cebrail adı ile attı ol
Gözler idi anı cümle sağ-ı sol
- (ş) Bir adım Cebrail adı ile attı ol
Gözler idi onu, cümle sağ-ı sol
- [818] (f) Attı öz adı ile seccadeye
Gözler idi anı her kim ne diye?
- (ş) Attı kendi adı ile seccadeye
Gözler idi onu her kim ne diye.
- [819] (f) Pes iki rekât namaz kıldı resul
Bir dua okudı anda ki usul.
- (ş) Sonra iki rekât namaz kıldı resul
Bir dua okudu orada ki oldu usul.

“ DUA “

“Allahümme inni es’elüke sıhate ve’l-ıffete ve’l-afiyete
ve’l-muafati-d’-daıyfetihi’ d-diyni ve’ d-dünya ve’l-ahirate.
Teveffeni müslimen ve elhikni bi’s-salihıyn.
Ve sallallahu ala Muhammedin ve alihi ve sahbihi ecmaiıyn.”

Türkçe Anlamı:

“Rabim senden sihhat, afiyet, iffet, din dünya ve ahret zaiyfetinden muafiyet dilerim. Beni müslüman olarak öldür ve güzel huylu Salih kulların arasına dâhil et. Muhammed’e, ehl-i beytine ve cümle toplumuna selam ve dua olsun.”

...

- [820] (f) Kuşadu-ben ayağın seccadenin
Kodı Hayder şüphen olmasun senin
- (ş) Koyu verdi ayağını seccadeye
Kodu Hayder şüphe etme, niye
- [821] (f) Kendünün kodı ridasın Mustafa
Şekli elinden kodı ey pür-u safa
- (ş) Kendi cübbesini koydu Mustafa
Eli ile koydu ey pür-ü huzur Ata!
- [822] (f) Eline yapışdı çekdi Haydar’i
Üstüne seccadenin, din serveri³¹⁷
- (ş) Eline yapıştı çekti Hayder’i
Üstüne seccadenin, önderi
- [823] (f) Didi, seccade senindir ya Ali
Tanrı’nın izni ile göster yolu
- (ş) Dedi, seccade senin Ya Ali!
Tanrı adı ile göster bu yolu.
- [824] (f) Okudı anda dahi yine resul
Bu duayı hoş belağatla usul
- (ş) Okudu orada yine dua resul
Bu duayı ki hoş belığ ve usul
- “DUA”
- [825] (f) Çün duayı hatim kıldı Mustafa
Şah-ı Merdan canına irdi vefa
- (ş) Sonra duayı bitirdi Mustafa
Şah-ı Ali canına ki erdi safa.

³¹⁷ Din önderi peygamber.

- [826] (f) Biri anda didi "feccen" ya Ali
Yine tekrar itdi "feccen" ya Ali
- (ş) Orada biri dedi "tez ol" ya Ali
Yine tekrar etti "feccen"ya Ali!
- [827] (f) Tiz ridasın aldı ol seccadeden
Deyuvirdi aslını neden neden?
- (ş) Tiz ridasını aldı ol seccadeden
Söyledi ki aslını neden neden?
- [828] (f) Kim getürdi anı kim virdi kime?
Deyiverdi şimdi uş yine kime?
- (ş) Kim getirdi ridayı kim verdi kime
Deyiverdi şimdicek uş yine kime?
- [829] (f) Didi, Hazretten getürdi Cebrail
Belime kuşattı anı öyle bil
- (ş) Dedi, Hazretten getirdi resul
Belime kuşattı onu öyle bil.
- [830] (f) Ben de sana kuşatayın ya Ali
Kim "fetasın" sen bilürsin bu yoli
- (ş) Ben de sana kuşatayım ya Ali
Sen feta oldun bilirsın bu yoli.
- [831] (f) Döndi evveldü kimi, İsmullah ile
Döndi ikinciği Cebrail ile
- (ş) Döndü evvelki gibi Allah ismi ile
Döndü şimdi de Cebrail adı ile.
- [832] (f) Döndi üçünciyi kendi adı ile
Şeddi kuşatdı kati bünyad ile
- (ş) Döndü üçüncüde kendi adı ile
Şeddi kuşattı pek kuşatma ile
- [833] (f) Bir ucın saldı yemininden yana
Bir ucın saldı yesarinden yana[vr.60]
- (ş) Bir ucunu bıraktı sağından yana
Bir ucunu bıraktı solundan yana
- [834] (f) Ortasında kodi Mühr-i Tevhid'i
Hem "Muhammedün Resulullah" didi

- (ş) Ortasında koydu tevhid mührünü
Muhammedün Resulullah ününü.
- [835] (f) Bitti anda işleri oldi tamam
Yol erine Hayder'i dikdi imam
- (ş) Bitti orada işleri oldu tamam
Yol erine Hayder'i dikdi imam
- [836] (f) Yol erinin mürşidi Haydar'dir
Cümle saliklere Ol rehberdir
- (ş) Yol erinin mürşidi Hayder'dir
Cümle saliklere o rehberdir.
- [837] (f) Talip isen gel beri ey yol eri
Sen dahi rehber idin ol Haydar'i
- (ş) Talip isen gel beri ey yol eri
Sen de rehber edin o Hayder'i.
- [838] (f) Hak Teâlâ çün ana Hayder didi
Hem resulullah da "rehber" didi
- (ş) Hak Teâlâ çün ona Hayder dedi
Hem resulullah da rehber dedi.
- [839] (f) Sen dahi rehber id anı ey ahi
Hak yolu toğri varasın sen dahi
- (ş) Sen dahi rehber et onu ey ahi
Hak yolu doğru gidesin sen dahi
- [840] (f) Hayderi ol, Hayderi ol, Hayderi
Hayderi olan bulir Peygamberi
- (ş) Hayderi ol Hayderi ol Hayderi
Hayderi olan bulur peygamberi
- [841] (f) Kim tarik içre anı kılrsa imam
Halk içinde ol dahi olir hümam³¹⁸
- (ş) Kim yolu içinde alsa onu imam
Halk içinde o da olur bir hümam
- [842] (f) Anın ile varasın ol Hazrete
Kimse yolu varamaz andan öte
- (ş) Onunla varasın o yüce Hazrete
Kimse yolu bilmez ondan öte.

³¹⁸ Hüma kuşu, cennet kuşu da denir.

- [843] (f) Ya ilahi biz kulini anlara
Yoldaş eyle bizi yol varanlara
- (ş) Ya ilahi biz kullarını onlara
Yoldaş eyle bizi yoldaşlara
- [844] (f) Biz dahi anlar ile yol varavuz
Yol varana varavuz yalvaravuz
- (ş) Biz de onlar ile yol gidelim
Yol bilen ile isteriz gidelim.
- [845] (f) Anların yüzi suyine ey Hüda
Yol varanlardan bizi kılma cüda.[vr.61]
- (ş) Onların yüzüsu hatırına ey Hüda
Hak yoldaşlarından etme bizi cüda

BAB-I DER BEYAN-I UHUVVETNAME (KARDEŞLİK RİSALESİ)

- [846] (f) Gel beri gel ey birader şöyle gil³¹⁹
Bu uhuvvet nameyi şerh eyle gil
- (ş) Gel beri gel ey kardeş şöyle gel
Bu kardeşlik bahrini açiver gel.
- [847] (f) Bu uhuvvet gülşeni açıldı çün
Şeddü seccade sözi geçildi çün
- (ş) Bu kardeşlik bahçesi açıldı gel
Şed ve seccade bahsi bitti gel.
- [848] (f) Şöyle gel ey Andelib³²⁰, hoş neva³²¹
Sanma-ğıl bu gülşeni, bad-ı heva³²²
- (ş) Şöyle gel ey hoş nameli bülbül
Sanma boş bir heves bu şengül
- [849] (f) Bu uhuvvet gülşeninde öte-gör
Gül gülistanından anı öte-gör

³¹⁹ Şöyle gel.

³²⁰ Efsane kuş, bülbül

³²¹ Ahenkli bir musiki makamı

³²² Heves, eğlence

- (ş) Bu kardeşlik bahçesinde ötüver
Gül bahçesinden öteyi görüver
- [850] (f) Öte gör bu bağçede “bülbul” sıfat
Görünür bu bakçe içre şeş cihet
- (ş) Ötüver bu bahçede âşık bülbul
Görürsün maverayı garip bülbul
- [851] (f) Öte gör ey bülbul-ü şuride-i dil
Pes değildir, Âdem ancak ab-ı kil
- (ş) Ötüver perişan gönüle ey bülbul
Elbet değil, Âdemoğlu su ve kül!
- [852] (f) Andelib nağme- saz ol ey gönül
Öte gör çünkim görindi söz değül
- (ş) Nağme söyler bülbul ol ey gönül
Ötüver ki göründü öte, söz değül
- [853] (f) Söyle gel ey Tuti-şirin nefes
Kim sözine can-u dil eyler heves
- (ş) Söyle gel ey bülbul gibi tatlı nefes!
Ki sözüne can ve gönül eyler heves.
- [854] (f) Söyle sözin vaktidir, olma hamuş³²³
Bu kafes bir gün ola kim kala buş
- (ş) Söyle söz vakti, deme şimdi uş!
Bu kafes bir gün ola ki uçar kuş.
- [855] (f) Fursatın elinde iken öte gör
Bu kafesten “öz” yirini öte gör
- (ş) Fırsat sende iken durma ötüver
Beden kabından öteledi görüver.
- [856] (f) Çün düşib sün kendü vir giden irak
Çak idibdir bağrını bu iştiyak
- (ş) Çünkü düşersin ani gidersin irak
Yırtar bağrını söylemediğin aşk!
- [857] (f) Öte gör Tuti³²⁴ zebansın sen dahi
Kimini pir eyledin kimini ahi
- (ş) Ötüver bülbul, lisansın sen dahi
Kimini pir ettin kimini yoldaş ahi

³²³ Susmak. (Uş: sus)

³²⁴ Papağan

- [858] (f) Hem çü bülbül nağmeler saz ideyin
Tuti'yem şeker söz ağaz³²⁵ ideyin
- (ş) Sonra bülbül ne nağmeler söyleyin
Tuti'yim tatlı sözle takdim edeyin.
- [859] (f) Ahmed-u Haydar nice itdi söyledim
Şeddile seccadeyi şerh eyledim
- (ş) Ahmed ve Hayder'i kaç kez söyledim
Şed ile seccadeyi açtım şerh eyledim.
- [860] (f) Diyelim yolda uhuvvet nicedür?
Yol eri isen bu sana hoş hicedir
- (ş) Diyelim bu yolda kardeşlik nedir?
Yol eri isen bu sana hoş hecedir.
- [861] (f) Haydar'ı seccadeye geçirdi çün
Halka i'lam itdi anı büsbütün[vr.62]
- (ş) Hayder'i seccadeye geçirdi,
Halka bildirdi onu önder etti.
- [862] (f) Didi gardaş oliniz her ikiniz
Yeyni ola arkanızda yükünüz
- (ş) Dedi kardeş olunuz her ikiniz
Yenli olsun arkanızda yükünüz.
- [863] (f) Her ikisi bir bire gardaş olur
Hali neyse her işe yoldaş olur
- (ş) Her ikisi bir biriyle kardeş olur
Hali neyse işlerinde yoldaş olur.
- [864] (f) "Kessiruu ihvaneküm"³²⁶ didi, Habib
Hasta olsa can olir gardaş tabib.
- (ş) Kardeşlerinizi çoğaltın, dedi Habib
Hasta olsa can olur kardeş tabib.
- [865] (f) Dünya için olmasa gardaşlığı
Ahiret için olsa ger yoldaşlığı
- (ş) Allah için olmalı kardeşliği
Olmalı asıl ahiret kardeşliği.

³²⁵ Söze başlama.

³²⁶ "Kardeşlerinizi çoğaltınız" Hadis

- [866] (f) Bir birine bön deminde bulunur
Dünya için olsa yârin tul-i nur
- (ş) Bir birine zor zamanda bulunur
Dünya için olsa yarın dolanır.
- [867] (f) Görmez misin, ol resulullah didi
Bön deminde ümmetin kaydın yedi
- (ş) Görmez misin ol resulullah dedi
Zor zamanda ümmetin kaydın etti.
- [868] (f) Çün kıyamet günü mizan kurula
Her kişinin hayrı şerri sorula
- (ş) Çünkü kıyamet günü mizan kurulur
Her kişinin hayrı şerri tek tek sorulur.
- [869] (f) Bir kişinin zerre miktarı sevab
Eksik olsa müstahak olur azab
- (ş) Bir kişinin zerre miktyarı sevab
Eksik olsa müstehak olur azab
- [870] (f) Hayır ile şerri beraber olicak
Ağmayub mizan bir yana durıcak
- (ş) Hayır ile şerri berabere olacak
Akmayacak terazi öyle duracak.
- [871] (f) Ol Habibullah diye kim ey Hüda
Ümmetimi itme cennetten cüda
- (ş) Allah'ın habibi diyecek ey Hüda
Ümmetimi etme cennetten cüda!
- [872] (f) Ben buna nice dahi yol gomişem
Kıl nevafil işle sünnet dimişem
- (ş) Ben buna nice yol gösterdim
Kıl nafileleri sünnet demişim.
- [873] (f) Anı dahi koyun, terazi başına
Cennet içre vara tiz yoldaşına
- (ş) Onları da koyun terazi başına
Cennet içinde vara yoldaşına
- [874] (f) Ne kadar sünnet nevafil var ise
Tartarlar hep Mustafa ne der ise.[vr.63]

- (ş) Ne kadar varsa sünnet ve nafil
Tartarlar hep Mustafa ne der ise.
- [875] (f) Çün günahından şevap ağır gele
Ağlar iken ol kişi, yüzü güle
- (ş) Çünkü günahından sevabı ağır gele
Ağlar iken ümmeti kişi ki yüzü güle.
- [876] (f) Çün şefaati itdi Ahmed neylesün?
Kimse ana ne disün ne söylesün?
- (ş) Ki şefaati etti Ahmed neylesin?
Kimse ona asla bir şey demesin.
- [877] (f) Bula rahmet vara cennetten yana
Niceler hasret gider anda, ana
- (ş) Bulur rahmet varır cennetten yana
Nice ahi hasret giderir orada ona.
- [878] (f) Hem sıratı geçse asan ol kişi
Haşir içinde kalmaya hiç teşvişi
- (ş) Hem sıratı kolay geçse o nasipli
Haşir içinde kalmaya hiç şüphesi.
- [879] (f) Kıl ferayiz³²⁷ hem nevafilde³²⁸ bile
Kim seni görünce Peygamber bile
- (ş) Kıl farzları ve nafileleri bile
Ki göre seni Peygamber bile.
- [880] (f) Ne kadar bilse seni Ol Mustafa
Bildüğünce yakın olursun Ana
- (ş) Ne kadar bilse seni Mustafa
Kıldığınca yakın olursun ona.
- [881] (f) Ger günahın ağır olsa soralar
Ol zebaniler seni çok uralar
- (ş) Eğer günahın çok olursa sorarlar
O cehennem melekleri ki yorarlar!
- [882] (f) Hayrın artık olsa rahmet bulasın
Cennet içre hurilerle olasın

³²⁷ Farz ibadetler

³²⁸ Nafil ibadetler

- (ş) Hayrın fazla olsa rahmet bulursun
Cennette içinde huriler ile olursun.
- [883] (f) Ger eğer zerre kadar eksik ola
Ol resulullah şefaatlara kıla
- (ş) Eğer zerre kadar bile eksik ola
Hazireti resulullah şefaatlara kıla
- [884] (f) Diyeler kim “var talep kıl, ey kişi”
Belki şayet bulasın yol kardeşi
- (ş) Diyeler ki var talep et ey kişi
Belki bulasın şayet yol kardeşi
- [885] (f) Vara doğduğu ataya, evvela
Diye kim “Va veyleta, geldi bela!”
- (ş) Vara doğduğu anaya evvela,
Diye: vay bana bela geldi ana!
- [886] (f) Beni dünyada severdin ey ata
Razı mısın Hak beni od’a ata?
- (ş) Beni dünyada severdin ey atam,
Razı mısın Hak beni ateşe atam?
- [887] (f) Zerre miktarı bana vir hayrın sen
Cennet içre benden olma ayrı sen
- (ş) Zerre bile olsa, bana ver hayrını sen
Cennette benden ayrı aman olma sen!
- [888] (f) Yohsa tamuya atarlar uşş! Beni!
Ayrırırlar, dir dimez benden seni.[vr.64]
- (ş) Yoksa ateşe atarlar uşş, aman beni!
Ayrırırlar, der demez benim ile seni!
- [889] (f) Diye atası ki “oğul söyleme”
Git beni de sencileyin eyleme!
- (ş) Der oğlu, ata el vermez: oğul deme!
Git beni de senin gibi perişan etme!
- [890] (f) Ne senin kaygın, bana gerek şevap
Ben çekince, yürü var sen çek azap
- (ş) Bana kaygın değil, çok şevap gerek
Ben çekeceğime yürü, asıl sen çek!

- [888] (f) Gördi andan fayide yok ağlayu
Anasına vardı bağrın dağlayu
- (ş) Gördü onda fayda yok ağladı.
Anasına vardı bağrını dağladı.
- [889] (f) Anasına diye kim canım ana
Razı mısın kim oğul od'a yana?
- (ş) Anasına dedi ki uy, canım ana!
Razı mısın ki oğlun ateşte yana?
- [890] (f) Ger bana bir zerre hayrın viresin
Cennet içre oğlını hoş göresin
- (ş) Eğer bana az biraz hayrını veresin
Oğlunu cennet içinde hoş göresin.
- [891] (f) Dünyada çok zahmetim çektin benim
Nice eylüğüne irişdi canım
- (ş) Dünyada çok zahmetimi çektin benim
Saymak imkânsız nice iyiliğini gördim
- [892] (f) Üstime toz konıcak ağlar idin
Gün dokunsa yüreğin tağlar idin
- (ş) Üstüme toz konarsa ağlardın
Güneş yaksa yüreğini dağlardın.
- [893] (f) Kurd u kuştan saklar idin sen beni
Kande gitti, ana sevdüğün kani³²⁹?
- (ş) Kurt ve kuştan esirgerdin sen beni
Nereye gitti, ana o, sevdiğin hani?
- [894] (f) Üstüme ditrer idin, oğul deyu
Ağlama dünyada yavrim, gül deyu
- (ş) Üstüme titrerdin hep oğlum, diye
Ağlama dünyada, yavrum gel, diye.
- [895] (f) Gece uykusun göremezdi gözün
Emzirirken ohşamak idi sözün
- (ş) Gece uykusu görmezdi gözlerin
Emzirirken okşamaktı sözlerin!
- [896] (f) Şimdi n'oldi sana ey canım ana?
Yüzime bakmazsın ey canım ana?

³²⁹ Hani?

- (ş) Şimdi n'oldu sana ey canım ana
Yüzüme bakmazsın ey canım ana!
- [897] (f) N'ola bir zerre bana virsen şevab
Anın ile çekmesem ben de azab
- (ş) Ne olur biraz bana versen sevab,
Sayende ben de çekmesem azab!
- [898] (f) Oğlunu göre yüzine bakmaya
Zerre denlü gönli ana akmaya
- (ş) Oğlunu görür, yüzüne bakmaya
Zerre kadar ondan yana akmaya.
- [899] (f) Diye kim senin kaygı değil bana
Bana gerek hayır virmezim sana.[vr.65]
- (ş) Der ki senin üzüntün değil bana,
Bana gerek hayır, veremem sana!
- [900] (f) Can benim canımdır ey oğul yüri
Bulasın var bildüğine yüz süri
- (ş) Can benim canımdır, ey oğul yürü!
Bulabilirsin var bildiğinde, yüz sürü!
- [901] (f) Gezdi kavmile kamu gardaşlerin
Oğli- gızı ne ki var yoldaşlerin
- (ş) Gezdi kavmi ve kardeşlerini
Oğlu kızı ne ki var hemşirleri.
- [902] (f) Kimseden hiç çare bulmadı yürür
Ağlar iken yolda bir kardeş görür
- (ş) Kimseden bir çare bulmadı yürür
Ağlar iken yolda bir "Ahi "görür.
- [903] (f) Dünyada anın ile gardaş idi
Her işinde bilece yoldaş idi
- (ş) Dünyada onun ile kardeş idi
Her işinde bilece yoldaş idi.
- [904] (f) Ahiret dünyada gardaş oldiler
Hak yoline bile yoldaş oldiler
- (ş) Dünyada ahret kardeşi oldular
Hak yolunda bile yoldaş oldular.

- [905] (f) Hem muradı dünya değil anların
Hak tariki içre yol varanların
- (ş) Muradı dünya değil onların,
Hak tarikatında yol alanların.
- [906] (f) Gördi ağlar dünyadaki gardaşı
Ol idi hod, hak yolinde yoldaşı
- (ş) Gördü ağlar, dünyadaki kardeşi
O ki onun Hak yolunda yoldaşı.
- [907] (f) Didi kim gardaş, ne için ağlamak
Neden ötri bunca yürek tağlamak?
- (ş) Dedi ki kardeş, ne için ağlarsın
Neden bunca yürek dağlarsın?
- [908] (f) Ağlayarak didi, ey canim canı
Hamdu lillah kim, buldim seni
- (ş) Ağlayarak dedi, ey canımın canı
El'hamdü lillah ki buldum seni.
- [909] (f) Zerre denlü hayır lazımdur bana
Nice idersin it de bulışdik sana
- (ş) Çok az da olsa hayır lazım bana
Nasil edersen et muhtacım sana.
- [910] (f) Bu gün için olmuş idi ahdimiz
Bunde bulışmağidi hem kasdimiz
- (ş) Bu gün için olmuştu ahdimiz
Bunda buluşmak idi kastımız.
- [911] (f) Ne biyurdin tiz bana vir-gil cevab
Gel kerem kıl, zerrece vir-gil şevab
- (ş) Ne buyurdun tez bana ver cevab,
Gel kerem et, zerrece ver sevab.
- [912] (f) Didi kim ey sevgili kardeşçigim;
Bu yol içre sen idin yoldaşçigim!
- (ş) Dedi ki ey sevgili kardeşim
Bu yolda sendin yoldaşım.
- [913] (f) Bunun için anda biz gardaşdık!
Hak yola gitmekliğe yoldaşdık![vr.66]

- (ş) Bunun için orada biz kardeşidik
Hak yola gitmekliğe yoldaşidik.
- [914] (f) Ben gideyin tamu'ya gider isem
Ben yudayın ağıyı yudar isem
- (ş) Ben gideyim od evine gidersem
Ben yudayım acıları yudar isem.
- [915] (f) Ey birader, hayır mı benim sana
Tamu içre, yirini sen ki bana
- (ş) Ey kardeş, hayır mı benim sana
Cehennemde yerini sen ki bana
- [916] (f) Sana ne layık cehennem ey ahi
Cennete giden ile git sen dahi
- (ş) Sana layık değil cehennem ey ahi
Cennete giden ile gidersin sen dahi
- [917] (f) Tamu dağî yirüne ben varayın
Tek seni cennet içinde göreyin
- (ş) Cehennem dağı yerine ben varayım
Tek seni cennet içinde ben göreyim.
- [918] (f) Hak Teâlâ işidüb gör neyleye?
Ey meleklerim işidin[ne] söyleye?
- (ş) Hak Tela işidince bak neyler
Ey meleklerim, işidin ne söyler?
- [919] (f) Ol benim iki kulim ne di[e]r görin?
Tiz varın ol ikinin halin sorin
- (ş) Benim iki kulum ne derler görün
Tez varın o ikinin hallerini sorun
- [920] (f) Biri gezdi zerre hayrı bulmedi
Ata –ana zerre hayrın virmedi
- (ş) Biri aradı zerre hayır bulmadı
Ana-ata zerre hayır vermedi.
- [921] (f) Vermediler gavmi ile gardaşları
Vermediler dünyada yoldaşları
- (ş) Vermediler kavmi ve kardeşleri
Vermediler dünyada yoldaşleri.

- [922] (f) Bu gün için dünyada gardaşımız
Buna bir mümin kulim yoldaşımız
- (ş) Bu gün için dünyada kardeşimiz
Burada oldu mü'min yoldaşımız
- [923] (f) Bir birine buluşu-ben ağlaşur
Arz-ı hal idüb yüreğin dağlaşur
- (ş) Bir birleri ile buluşup ağlaşır
Arz-ı hal ile yürekleri dağlaşır.
- [924] (f) Bir birisi bana cömertlik gösterür
Birisine kendünün hayrin virür
- (ş) Bir birine cömertlik ederler
Bir birine hayrını verirler.
- [925] (f) İzzetim hakkı bağışladım suçın
Anlari siz yaziniz cennet için
- (ş) İzzetim hakkı, bağışladım suçun,
Onları yazın deftere cennet için.
- [926] (f) İkisini dahi sürin cennete
Yiye içe güle oynaya yate
- (ş) İkisini dahi götürün cennete
Yiye, içe, güle, oynaye, yate.
- [927] (f) Bir birinden ayru gerekmez bular
Çün bulardan görinen ahsen hüner
- (ş) Bir birlerinden ayrılmayalar
Güzel ahlak ile buna layıklar.
- [928] (f) Hak Teâlâ af ide yazıkların
Cennete koyi vire adin kimlerin
- (ş) Hak Teâlâ af etti yazdıklarını
Cennete koydular yazdıklarını
- [929] (f) Anladın mi iş nicedür ey ahi?
Ahiret kardeşin idin sen dahi
- (ş) Anladın mı bu işi, nicedir ey ahi?
Ahiret kardeşiydin ki sen dahi.
- [930] (f) Ol erenler bir biriyle oldiler
Kardaş için bir birini buldiler

- (ş) Meşhur erenler hep kardeş oldular
Kardeşlik için bir birlerini buldular.
- [931] (f) Sen de bu dünyada kardeş tutun
Nim-tarik olma yüriol gel bütün
- (ş) Sen de bu dünyada ahretlik bul
Acemi yol alma yürü sen de bul
- [932] (f) Dünya için olma kardaş sen hele
Bir kişiyle ol kim, ol gele yole
- (ş) Dünyalık bulma sen de hele
Bir kişi ile ol ki ahretlik öyle.
- [933] (f) Bu zamanda kardaş olan 'nan' için³³⁰
Dünya içindür bilün dünya için
- (ş) Bunda kardeş olan dünyalık için
Dünyalık içindir bilin dünya için!
- [934] (f) Dünya virürse bular kardaş olur
Güler oynar yer içer yoldaş olur
- (ş) Dünyalık var ise bunlar kardeş,
Güler, oynar, yer, içer yoldeş!
- [935] (f) Kardaş ol dur bön güninde buline
Bu değil kim yimek için tolene
- (ş) Kardeş odur kötü günde buluna
Böyle değil ise yemeğe dolana!
- (t) Ahiret Kardeşliği. Fütüvvet ve Ahilik kültüründe yaşayan bir sünnettir. Sahabenin Bir birleriyle kardeşlikleri, ahret kardeşliğine medar oldu. Ahilik bunu kurumlaştırdı ve bilimsel temellere dayandırdı, disiplinize etti. Uhrevi alemde yukarıda izlediğimiz senaryo ile ahret kardeşliğinin aile bireyleri arasındaki dayanışmadan ilerde olduğunun altı çizildi. Buna göre Ahi Dai; sen de gerçek bir ahret kardeşi bul kendine ki orada yalnız kalma tavsiyesinde bulundu. Bu kardeşlik, dünyalık ile alakalı olan değil, dedi. Ahiret kardeşleri arasında vuku bulan dayanışma ve fedakârlık, ilahi rahmeti celbeder ve cennetlik olurlar.
- [936] (f) Yimek için bunda kardaş çoğ olur
Bön gününde hiç görünmez yoğ olur
- (ş) Yemek için bunda kardeş çok olur
Kötü günde görünmez ve yok olur.
- [937] (f) Ol erenler nice itdi öyle it
Ger tarik ehli isen ol yolce git

³³⁰ Nan: Ekmek

- (ş) Ol erenler nasıl ettilerse öyle et
Eğer tarik ehliysen sen de öyle git.
- [938] (f) Cümle eshab bir birin gardaşlığa
Her biri kıldı kabul yoldaşlığa
- (ş) Cümle sahabe bir biri ile kardeş
Her biri ki kıldı bir birini yoldeş!
- [939] (f) Ol resulullah öninde oldiler
Bir birini istediler buldiler
- (ş) Ol resulullah huzurunda oldular
Bir birlerini istediler ki buldular.
- [940] (f) Ol Ali ol demde didi ya resul
Ben kimi kardaşlığa idem kabul?
- (ş) Ol Ali o demde dedi ki ya resul,
Ben kimi kardeşliğe edem kabul?
- [941] (f) Ol resulullah didi ki kıl beni
Ben seninim ya Ali, sen bil beni![vr.67]
- (ş) Ol resulullah dedi kıl beni ya Ali,
Ben seninim ya Ali, sen bil beni!
- [942] (f) Ben yiterem ya Ali kardaş sana
Kardaşım bil ben sana vü sen bana
- (ş) Ben yeterim ya Ali, kardeş sana
Kardeşim bil, ben sana ve sen bana!
- [943] (f) Nitekim Musa vü Harun bir idi
İkisi kardaş idi hem şir³³¹ idi
- (ş) Nitekim Musa ve Harun bir idi
İkisi kardeş idi, aynı yerdelerdi.
- [944] (f) Sen dahi benim ile çak öylesin
N'ola yanlış söyleyenler söylesin
- (ş) Sen de benim ile aynı öylesin,
N'olur, yanlış söyleyen söylesin!
- [945] (f) Ya Ali dur sen dahi bel bağla gel
Hem halifen kimdir anı dinle gel
- (ş) Ya Ali! Dur, sen de bel bağla gel!
Hem halifen kimdir, onu dinle gel!

³³¹ Aynı kasabada yaşarlardı

- [946] (f) Üç kişinin bağladı belin Ali
Üçüne dahi didi toğri yoli
- (ş) Üç kişinin belini şed ile bağladı Ali
Üç kişiye de bu doğru yolu söyledi.
- [947] (f) Biri Selman'ın belini bağladı
Nice kişinin yüreğini tağladı
- (ş) Biri Selman Farisi belini bağladı
Nice kişilerin yüreğini dağladı.
- [948] (f) Anladın mı bu ne şeddür ey refik?
Şedd-i fevkani okur ehli tarik
- (ş) Anladın mı bu ne kuşaktır ey refik?
Şedd-i fevkani duası okur ehli tarik.
- [949] (f) Bağladı anda Amr'ın belin dahi
Ol Amr'dır ki Ümeyye ey ahi
- (ş) Bağladı orada Amr'ın belini dahi
Ol Amr ki Ümeyye oğlu, ey Ahi.
- [950] (f) Şedd-i tahtani didiler buna bil
Bu tarik içinde çoktur kal u kıyl
- (ş) Buna, şedd-i tahtani dediler bil,
Bu yol içinde de çoktur kal-u kıl!
- [951] (f) Bağla evvel düğim üstad adı ile
Anlayasın bu işi bünyad ile
- (ş) Evvela düğümü bağla üstad adı ile
Anlayasın bu şed erkânını adabı ile
- [952] (f) Bağla Ahmed adıyla ikinciye
Hem Ali adıyla üçünciyi
- (ş) Bağla Ahmed adı ile ikinciye
Sonra Ali adı ile üçüncüyü.
- [953] (f) Bağladı yine Bilal'in belini
Yahşi bildirdi tarikin yolini
- (ş) Bağladı yine Bilal'in belini
Yahşi bildirdi tarikin yolini
- [954] (f) Anı Allah adı ile bağladı
Bağlayınca anı şeytan ağladı

- [955] (f) Onu Allah adı ile bağladı
Bağlayınca şeytan ağladı.
- (ş) Didi kim Hak yoline kuşandılar
Bizi ayak altına döşettiler
- [956] (f) Dedi ki Hak yoluna kuşandılar
Bizi ayaklarının altına aldılar.
- (ş) Çün kuşanıb girdiler Hak yoline
Kolu aldık biz buların koline.[vr.68]
- [957] (f) Tabi kuşanıp girdiler hak yoluna
Kolu aldık, biz bunların kolunda?
- (ş) Hem icazet verdi Selman'a Ali
Dur yukarı sen dahi bağla beli
- [958] (f) On yedi kişi belin Selman dahi
Bağladı anlar bile oldi ahi
- (ş) On yedi kişi belin Selman bağladı
Bağladı da onlar bile oldular ahi.
- [959] (f) Biri Hannan birisi Diynar idi
Biri Ebubekir biri Ömer idi
- (ş) Birisi Hannan birisi de Diynar idi
Birisi Ebubekir biri de Ömer idi.
- [960] (f) Biri Cerrah dahi Şahmeydi biri
Biri Malik hem dahi Davud biri
- (ş) Biri Cerrah dahi Şahmey'di biri
Biri Malik hem dahi Davud biri
- [961] (f) Kanber u Müslim, onunci Sa'd idi
Hem Simak-u onbirinci Sa'd idi
- (ş) Kanber ve Müslim, onuncu Sa'd idi
Hem Simak-u on birinci Sa'd idi.
- [962] (f) Hem Ebu'd-Derda, Ebu'l- Mu'ciz biri
Dahi Cumer'dür, biri Cabir biri
- (ş) Ebu'd-Derda, Ebu'l-Mu'ciz biri
Dahi Cumer'dir, biri Cabir biri.
- [963] (f) Şimdi bu şed Selman şed dürür
Kimi elf ve kimisi hod ³³²şed dürür

³³² Kendi, ego, büyükçe

- (ş) Şimdi bu şed Selman şeddidir
Kimi elif kimisi öz şeddidir.
- [964] (f) Şah-ı Merdan bağlamıştır bu üçü
Bu tarik ehli bilir ulu kişi
- (ş) Şah-ı Ali bağlamıştır bu üçü,
Bu tarik ehli bilir kim ulu kişi.
- [965] (f) Sen dahi kuşandın ise ey ahi
Toğri var Hakkın yolinde sen dahi
- (ş) Sen de kuşandın ise ki ey ahi,
Doğru var hak yoluna sen dahi
- [966] (f) Bu kuşaktan mana budur ey aziz
Hak ve batıl ne ise eyle temyiz
- (ş) Bu kuşağın manası budur ey aziz
Hak ve batılı ne ise eyle temyiz.³³³
- [967] (f) Kuşanır kuşak kişi olsa işi
Ol değil bu kim kuşana her kişi
- (ş) Kişi kuşak kuşanır olsa işi,
O değil bu ki kuşana er kişi.
- [968] (f) Her kişi ki Pir elinden kuşana
Ol gerek kim ne ide ne üşene
- (ş) Her kişi pir elinden kuşane
Ona gerek ne ede ne üşene.
- [969] (f) Pir elinden her ki kuşana kuşak
Bilin anı kimseden olmaz uşak
- (ş) Pir elinden her kişi kuşana kuşak
Bilin onu ki kimseye olmaz uşak.
- (t) Atalarımızın “Gayret Kuşağı” nitelemesi fütüvvet kuşağıdır. Bu kuşak geleneği Hz. Adem, Nuh, Şit, İbrahim, Muhammed(a.s) gibi ululardan gelmiştir. Yüksek bir ahlak, disiplin ve eğitimin adıdır “Şed Kuşanmak”. Feta eğitiminin adı Fütüvvet, Kardeşlik eğitiminin adı da Ahilik olmuştur. Demek Hakikat odur ki “yiğit ve kardeş” demekle kimse “feta ve ahi” olmuyor!
- Hz. Ali(r.a) ile başlayan eshab-ı kiram arasındaki kuşak merasimi ile birlikte her biri, peygamber buyruğu gereği aralarında ahret kardeşi oldu. Bu öyle bir kardeşlik ki dünyevi ve uhrevi. “Anca beraber, kanca beraber” sözümüz gibi.

“Bakarsan bağ, bakmazsan dağ olur” diyen ecdadımız; askerlikte, siyasette,

³³³ Ayırmak, fark etmek.

ticarete, esnaf kuruluşlarında, tarım ve sanayide velhasıl tüm sivil hayatta işlerin düzgün olabilmesi için dürüst, temiz, bilgili insan kaynaklarına ihtiyaç vardır. Bu gerçeği gören büyüklerimiz yüz yıllar boyu işten önce işçiyi, bağdan önce bağcığı, ordudan önce çeri'yi, talebeden önce muallimi, cemaatten önce hace'yi eğitmek öğretmek, yetiştirmek kuralını benimsemişler.

Hazret Ahi Dai; ermiş bir veliden eğitim alıp, itikad, kemalat basamaklarında kim yükselirse bilin ki o bahtlı açık kişi, kimsenin uşağı olmaz. Nefis terbiyesinden geçtiği için kölelikten kurtulur, hak teala'ya abid bir kul olarak özgürlük semalarına kanat çıkarır uçar. Her dem onun huzurunda ve onunla iş görür. Başka murakıb, müfettiş ve askere ihtiyaç duymaz, çünkü yüksek huzura ermiştir.

Lakin Hazret Dai; kuşağı kuşadan ustadın dahi ehil olmasını ve "zü'l-cenaheyn" olmasını salık verir. Bunun anlamı "iki kanatlı" olmaktır. Yani üstad ilgili bilimlerde mütehassis olduğu kadar Fütüvvet ve Ahilik ilminde dahi liyakatli ve yeterli olmalıdır. Şerh ve tefsir yazma gayretinde bulunduğumuz bu tarihi eserin sadece bu kısmı bile dikkate alınır ve günümüze güncellenirse bunun sosyolojik, psikolojik ve ekonomik olumlu sonuçları olur.

[970] (f) Her kişinin kuşağı Pir olmaya
Her kuşağı kuşatan bir olmaya.[vr.69]

(ş) Herkişiyi kuşadan pir olmaya
Her kuşağı kuşatan bir olmaya.

[971] (f) İtse telkini meşayih dil ile
Ya müridi tevbe verse el ile

(ş) Etse telkin şeyhler dil ile
Ya müride tövbe verse el ile

[972] (f) Halk dilinde tevbe gibi olmaya
Pir telkini ile öyle bilmeye

(ş) Halk dilinde söyler gibi olmaya
Pir telkini ile aynı gibi olmaya

[973] (f) Ol mümeyyiz, anın ile buni sen
Kim, diyeyim bunların aslını ben

(ş) Ayırt et, onun ile bunu sen,
Ki söyleyem bunun aslını ben.

[974] (f) Cümle halkın terkisinde ok olur
Kimi otuz kimi dahi çok olur

(ş) Cümlenin terkisinde ok olur
Kimi otuz kimi de çok olur.

[975] (f) Padişahın bir oku kurtardığın
Kurtaramaz neylerim okun çoğın

- (ş) Padişahın biri kurtardı okunu,
Kurtaramadı neyler okun çoğu
- [976] (f) Anla imdi bu işi ey yol eri
Yol erinden olma sen dahi beri
- (ş) Anla şimdi bu işi ey yol eri
Yol erinden olma sen geri.
- [977] (f) Ya ilahi sen bizi yol erine
Sen kavuştur bizi cümle yârine
- (ş) Ya ilahi, sen bizi yol erine
Kavuştur bizi cümle yârine
- [978] (f) Anlar ile bizi yoldaş eyle-gil
Yol içinde bizi haldaş eyle-gil
- (ş) Onlar ile bizi yoldaş eyle gel
Yol içinde bizi haldaş eyle gel.
- [979] (f) Anların yüzi suyi çün ey Hüda
Bizi dahi kılma onlardan cüda! [vr.70]
- (ş) Onların yüzü suyu hatırına ey Hüda,
Bizi dahi kılma onlardan cüda!

BAB-I DER BEYAN-I HALVA (HELVA RİSALESİ AÇIKLAMA)

- [980] (f) Gel beru gel yol eri isen ey kişi
Dinle gel kim ideyim ben bu işi
- (ş) Beri gel yol eri isen ey kişi
Dinle gel, açayım ben bu işi.
- [981] (f) Dad ile söyleyeyin ben bu sözi
Sohbet içre telh³³⁴ kılmaya sizi
- (ş) Tatlı söyleyem ben bu sözü
Sohbet içinde acıtmayam sizi.
- [982] (f) Aslile söylense söz tatlu olur
Söylenicek tatlu söz kutlu olur

³³⁴ Acı

- (ş) Aslı ile söylense söz tatlı olur,
Söylenince tatlı söz kutlu olur.
- [983] (f) Söyleyen değil sözi halvacıdur
Bu sözün yanında halva acıdur
- (ş) Söyleyen değil helvacı sözüdür
Bu sözün yanında helva acıdır.
- [984] (f) Yimek için sufiler halva diler
Bu mübarek geceyi ihya³³⁵ diler
- (ş) Yemek için sufiler helva ister
Bu mübarek geceyi ihya ister.
- [985] (f) Çün bu söz halvasını sen yiyesin
Dünyada halva bu imiş diyessin
- (ş) Bu sohbet helvasını sen yiyesin
Dünyada hakiki helva bu diyessin!
- [986] (f) Bu nice helvadır kim tuzi var
Anın için bunda Ahmed sözi var
- (ş) Bu nasıl helvadır ki tadı var
Onun içinde Ahmed sözü var.
- [987] (f) Bil ki bu helvada halvet hoş olur
Yiyileyen buni hırka-puuş³³⁶ olur
- (ş) Bil ki bu helvada halvet hoş olur
Koklayan bunu hırkalı derviş olur.
- [988] (f) Biz de helva pişirelim söz ile
Kim yer ise yiye hoşça tuz ile
- (ş) Biz de helva pişirelim sohbet ile
Kim yer ise yesin hoşça tuz ile.
- [989] (f) Yiyeler helva bu imiş diyeler
Hazır olmayan kişiye[de] koyalar
- (ş) Yesinler, helva budur desinler
Orada olmayana da versinler.
- [990] (f) Peksimad³³⁷ u hurma vu helva bişur
Yimeyani gel ura ura düşür

³³⁵ İhya, hayat vermek, mana katmak.

³³⁶ Yiyileyen: Derkenarda “koklayan” demek, yazar. Hırka-puuş: Hırka giyen, derviş.

³³⁷ Peksimet

- (ş) Simit, hurma ve helva pişir
Yemeyeni vura vura düşür.
- [991] (f) Ol resul önünde öyle itdiler
Kimi yerdı kimi alub gitdiler
- (ş) Resulullah önünde öyle ettiler
Kimi yerdı kimi alıp da gittiler.
- [992] (f) Aslı ile bildüreyim ben sana
Sen de bir dem müstem³³⁸ ol gel bana
- (ş) Aslı nedir bildireyim ben sana,
Sen de kulak ver yaklaş bana.
- [993] (f) İdeyin kim dahi Ahmed n'eyledi?
Şah-ı Merdan³³⁹ beline şed bağladı
- (ş) Diyeyim ki Ahmed Nebi n'eyledi
Şah-ı Ali beline ki kuşak bağladı.
- [994] (f) Hem Ali bağladı üç kişi tamam
Bu tarikda anlara oldı imam
- (ş) Ki Ali bağladı üç kişi tamam
Bu yolda onlara oldu imam.
- [995] (f) Dahi Selman bağladı nice kişi
Hep tamam oldı ve bitti şed işi
- (ş) Yine Selman bağladı nice kişi
Hepsi tamam oldu bitti şed işi.
- [996] (f) Bir birini kardeş edindi bu[n]lar
Hod idenler cümle gökçek huylular
- (ş) Bir birini kardeş tuttu bunlar
Kendini bilen gökçek huylar.
- [997] (f) Hem Ali'yi kardaş itdi Mustafa
Bir birine eyledi hayli vefa.[vr.71]
- (ş) Ki Ali'yi kardeş etti Mustafa
Bir birine söz ettiler hayli vefa.
- [998] (f) Dahi yarenler kamu dirildiler
Bu işe şükrane için verdiler
- (ş) Kardeşler kendilerine geldiler
Bu işe şükranlık bile verdiler.

³³⁸ Dinleyici

³³⁹ Hz. Ali

- [999] (f) Peksimad u hurmadan cem oldi bağ
Kim bu halvayı yidiyse oldi sağ.
- (ş) Peksimet ve hurmadan yapıldı bağ
Kim bu helvadan yediye oldu sağ.
- [1000] (f) Bişürrib halvayı çengel itdiler
Hazır olmayanlara gel itdiler
- (ş) Pişirip halvayı şekil verdiler
Hazır olmayanlara verdiler.
- [1001] (f) Bahşış kıldı kendi eliyle Ali
Zira bilürdi Ali cümle yoli
- (ş) Bahşış yaptı kendi eliyle Ali
Çünkü bilirdi cümle yolu Ali.
- [1002] (f) Her kişi kim diye İmamım Ali
Ana virdiler iki avucu doli
- (ş) Her kişi ki der imamım Ali
Ona verdiler avuç dolu iki.
- [1003] (f) Hazır olan kişiye hep virdiler
Ol arada her kimi kim gördiler
- (ş) Hazır olanlara hep verdiler
O arada her kimi ki gördüler.
- [1004] (f) Kaldı anda helva bir pare dahi
İşit imdi n'ittiler anı[ey] ahi
- (ş) Kaldı orada bir parça dahi
İşit şimdi ne ettiler onu ahi?
- [1005] (f) Var Medine şehri içre niceler
Didiler Selman'a kim gel anda ver
- (ş) Var Medine içerisinde niceler
Dediler Selman'a ki götür ver.
- [1006] (f) Andadur şah-ı Hüseyin ile Hasen
Ana göndermeyi gördiler Hasen
- (ş) Ondadır şah Hüseyin ile Hasen
Ona göndermeyi bildiler Hasen.
- [1007] (f) Dahi andadur bilin Hayrunnisa
Önine varınca tut, her ne dise

- (ş) Hem ondadır bilin Hayrunnisa
Önüne varınca tur, ne der ise.
- [1008] (f) Ne ki varsa bir kutiye koydiler
O kutiyi destimale³⁴⁰ sardılar
- (ş) Ne varsa orda bir kaba koydular
O kutuyu dahi bohçaya sardılar.
- [1009] (f) Virdiler Selman-ı Farisi eline
Didiler kim, git Medine yolüne
- (ş) Verdiler Selman-ı Farisi eline
Dediler ki git Medine yolüne.
- [1010] (f) Aldı gitti anı hoş tazim ile
Götürürdi ulbe³⁴¹yi kerem ile
- (ş) Aldı gitti onu hoş bir tazim ile
Götürürdü kutuyu sevinç ile.
- [1011] (f) İzziyle iletti helvayı tamam
Gördi oturmuş bir yere iki imam.[vr.72]
- (ş) Tazim ile iletti helvayı tamam
Gördü oturmuş bir yere iki imam.
- [1012] (f) Önlerinde koydu izzet eyledi
Şan ile Ahmed selamını söyledi
- (ş) Önlerine koydu izz-ü ikram ile
Şanlı Ahmed selamını söyledi.
- [1013] (f) Şah Hasan çün açdı Ahmed adıyla
Allah adını andı Cedd-i yadiyla
- (ş) Şah Hasen ki açtı Ahmed adıyla
Allah adını andı dedesi yâdıyla.
- [1014] (f) Yidiler helvayı anda üç kişi
Şad olub gider diler hep teşvişi³⁴²
- (ş) Yediler orada helvayı üç kişi
Sevindiler gitsin ister şüphesi?
- [1015] (f) Şimdi kim bişureler ehl-i tarik
Gözleyeler kim ise yolda refik

³⁴⁰ Mendil, bohça.

³⁴¹ Bohçada sarılı kutu.

³⁴² Karışık, bulanık.

- (ş) Şimdi kim pişire ehl-i tarik
Gözle, kim ise yolda refik.
- [1016] (f) Komayub mahrum külli vireler
Yol eri midir, kimine soreler
- (ş) Mahrum olmasın hepsi verile
Yol eri midir kimine de sorule.
- [1017] (f) N'ola bir şehre dahi gönderseler
Andağı kardaşlarına virseler
- (ş) Hatta şehre bile gönderile
Orada bulunan erlere verile.
- [1018] (f) Yahu bir yirden de helva gelse
Cümle tertibini anın kim bile.
- (ş) Ya da bir yerden bu helva gelse
Cümle tertibini açılsın bilen ile
- [1019] (f) Allah adın anu-ben açasınız
Çok tekellüf itmeyu-ben gişesiz
- (ş) Allah adını anarak açasınız
Çok zahmet etme veresiz.
- [1020] (f) Dahi anasız resulullah adını
Bilesiz andandur bünyadını
- (ş) Hem anasınız resulullah adını
Bilesiniz ki ondandır inşasın.
- [1021] (f) On ikidür bil imam yâd idesiz
Bu tarik ehli yoline gidesiz
- (ş) On iki imam adını da yâd ediniz
Bu tarik ehli yoluna gidesiniz.
- [1022] (f) Ahi vü şeyh u meşayih ne ki var
Anasız açar iken külli kibar
- (ş) Ahi, şeyh-u meşayih kim var
Anasınız açarken büyük var
- [1023] (f) İdesiz tekbir hem tehlil ile
Her kişiye söyleyesiz yol ile
- (ş) Söyleyin tekbir ve tehlil ile
Her kişi söylemeli usul ile.

- [1024] (f) Cümle şeyhin ulisidir Mustafa
Küllisine eyleyen ol dur vefa
- (ş) Cümle şeyh üstündedir Mustafa
Hepsine eyleyen odur vefa safa
- [1025] (f) Hem Ali İbni Ebi Talib nakib³⁴³
Cümlesine eylemiş anı Habib.[vr.73]
- (ş) Hem Ebu Talib oğlu Ali vekil
Habib cümleye etti onu vekil.
- [1026] (f) Sorsalar sana resulün belini;
Bağlayan kim göstere kim yolini?
- (ş) Sorsalar sana kim resulün belini
Bağladı, kim gösterdi ahi yolini.
- [1027] (f) Bağladı üç kişi belini Cebrail
Âdem ve Ahmed'dir İbrahim Halil
- (ş) Bağladı üç kişi Ahmed'in belini
Cebrail, Âdem ve İbrahim Halil
- [1028] (f) Mustafa'dur bağlayan Haydar belin
Mustafa'dur gösteren Tanrı yolın
- (ş) Mustafa bağladı Hayder belini
Mustafa gösterdi Tanrı yolini.
- [1029] (f) Üç kişinin bağladı belini Ali
Farisi, Amr ve Bilal bilür yoli
- (ş) Üç kişinin bağladı belini Ali
Farisi, Amr ve Bilal bilir yoli.
- [1030] (f) Dahi Selman, onyedi kişi bilin
Bağladı hem anlara didi yoli
- (ş) Ki Selman on yedi kişi belini
Bağladı hem onlara dedi yoli.
- [1031] (f) Her birini bir halife virdiler
Bir yere gönderdiler ne virdiler
- (ş) Her birine bir halife verdiler
Bir yere gönderdiler verdiler.
- [1032] (f) Kaldı Selman ol Medine'de bilin
Didiler Zinnun'a kim Mısır'a varın

³⁴³ Vekil, eşraf, usta.

- (ş) Kaldı Selman o Medine’de bilin
Dediler Zinnun’a ki Mısır’a varın.
- [1033] (f) Hem Yemen halkını Seyf’e virdiler
Her biri yirlü yirine vardiler
- (ş) Yemen halkını Seyf’e verdiler,
Her biri yerli yerince vardılar.
- [1034] (f) Şimdi bu şed, şeddi Selmani dürür
Hanedanın belki ğılmanı dürür
- (ş) Şimdi bu şed şeddi Selmanidir
Hanedanın belki ğılmanidir.
- [1035] (f) Şeddi Selmani elifdür didiler
Bazılar bu şeddi med³⁴⁴dür didiler
- (ş) Şeddi Selmani eliftir dediler
Bazıları bu şed, med dediler
- [1036] (f) Layık medde bir elif lazım gelur
Lam elif’dür her kişi kim med kılur
- [1037] (f) Şeddi lam’dur didiler mısırilerin
Gavs³⁴⁵ gibi olmalıdır anların
- [1038] (f) Şeddi anlar Gavs’a teşbih itdiler
Mısır ehli ol tarıka gittiler
- [1039] (f) Gizlu bağıldur bilin ehl-i Yemen
Meşayih sözidür sanmayı “men”![vr.74]
- [1040] (f) Bağlar iken kimse görmeye anı
Ne için mahfi dürür bilen kani?
- [1041] (f) Şed iki dürlüdürür bil ey ahi
Ana göre bağla-ğıl hem sen dahi
- [1042] (f) Biri Tahtani biri fevkani’dür
Ol ki Fevkani’dür Selmani’dür
- [1043] (f) Ol ki Tahtani’dürür bağladuğun
Bağla üstad adını ana bugün
- [1044] (f) Kendi adını ana ikinci düğün[m]
Olmaya ol ukde iken de yoğun

³⁴⁴ Bu ve benzer terimler için bkz: s: 46-47-48

³⁴⁵ Evliyaların üçlü yönetiminin reisi. Resulullah’ın varisi.

- [1045] (f) Tersine döndürelere ol ukdeyi³⁴⁶
Bağlayalar iki düğün[m] arayı
- [1046] (f) Yani gele üstüne evvel düğün[m]
Şeddi tek mil didiler bula bugün
- [1047] (f) Şeddi fevkani nedir anlayasın
Yani üstad adıyla bağlayasın
- [1048] (f) Hem ikinciye bağla kendi adına
Sığınasın himmeti üstadına
- [1049] (f) Hatmi şed, Şah-ı Merdan adına
Bağla işin kıl nazar bünyadına
- [1050] (f) Sağ yana bağlamasın gördi Hasen
Hep meşayih anıla anda hasen
- [1051] (f) Sol yana şah-ı Hüseyin'i anasın
Hatırına alasın her yanasın
- [1052] (f) Ol üçüncü ukde kim üstindedir
Ana tek mil didiler kim gör nedir*
- [1053] (f) Mührini şeddin koya Allah ile
Hem Muhammed veliyyullah ile.[vr.75]
- [1054] (f) Gördiler oturan adaş mahfile
Ol gerek ne ki sorseler bile
- [1055] (f) Ahd u şeddin kaidesin sorasın
Çiğın³⁴⁷ düğüm ki bilür mi göresin
- [1056] (f) Hem uhuvvet nicedür helva nedür?
Bilmeyicek itdüği ğavga nedür?
- [1057] (f) Her ne veçhile sorseniz bile
Gel diyesiz mahfile andan gele
- [1058] (f) Ger eğer bilmez ise oturmeye
Baş-ı göze kargaşa getürmeye
- [1059] (f) Yol eriyem deyu küstah çoğ olur
Her ki küstah ola bunda yoğ olur
- [1060] (f) Her ki küstah ola mahrum kala ol
Na bedid³⁴⁸ olub kala bulmaya yol

³⁴⁶ Düğüm, dert, sıkıntı.

³⁴⁷ Çiğın, omuz.

³⁴⁸ Meydanda, görünürde, zahir, açık.

- [1061] (f) Yol eri önünde küstah olma-ğıl
Menzile var sen de yolda kalma-ğıl
- [1062] (f) Ya ilahi bizi küstah eyleme
Bizi küstah huni³⁴⁹ ile toyleme.[vr.76]

NOT:

186-187. Sayfada bulunan beyitlerdeki teknik terimler Fütüvvetname kitabımızın 46-47-48. Sayfalarında anlam itibariyle açıklanmıştır. Bunlar fütüvvet merasimlerinin ilgili rumuzlarıdır. Keza teknik terimler diyebiliriz. Helva bölümünde daha çok “şed/kuşak” bilgisi verilmesi dikkatimizi çekmiştir.

DER BEYAN-I ŞEDD-İ ŞEYH ŞEYH SECCADESİ/KUŞAĞI

- [1063] (f) Gel beri ey şeyh-i âlim gel berü
Kim ise seccade ehlin al berü
- (ş) Yaklaş ey âlim şeyh gel beri
Kim seccade ehlin ise al beri.
- [1064] (f) Kim dürür seccadeye layık olan?
Kim dürürdi şeyhliği bayık olan?
- (ş) Kimdir seccadeye layık olan
Kimdir şeyhliğe ehil olan
- [1065] (f) Kimdir seccade ehli diyesin
Ehli ise anı anda koyasın
- (ş) Kime seccade ehli dersin
Ehli ise onu onda koyasın
- [1066] (f) Şeddin ehliyse kuşattı beline
Tanrı kuvvet vire gide yoline
- (ş) Şeddin ehli ise kuşatın beline
Tanrı kuvvet vere gide yoluna
- [1067] (f) Ger eğer ehli değil ise nidesin?
Sen de ol varduğı yire gidesin

³⁴⁹ Ad, isim.

- (ş) Eğer ehil değilse ne edersin
Sen onun vardığı yere gidesin
- [1068] (f) Gel bu işten gafil olma sen dahi
Ki sakın yanılmayasın ey ahi
- (ş) Gel bu işten ki gafil olma sen
Ki sakın yanılmayasın ahi sen!
- [1069] (f) Pir elinden içti ise ol kişi
Hakkıdır ısmarla ana ol işi
- (ş) Pir elinden bade içti ise o
Hakkıdır ısmarla ona işi o.
- [1070] (f) Bu tarikin şartını bilür ise
Hem işidüb işi hoş kılur ise
(ş) Bu tarikin erkânını bilir ise
Hem kulak verip hoş ederse.
- [1071] (f) Bu iş anın işidir vir-gil ana
Kendini teslim ider ol de sana
- (ş) Bu iş onun işidir ver gel ona
Kendi teslim olur o da sana.
- [1072] (f) Hem nakip olan kişi bilmek gerek
Nicesine seccadeyi virmek gerek
- (ş) Hem vekil kişi bilmek gerek
Niceye seccade vermek gerek.
- [1073] (f) Şeyhinin seccadesini bıraka
Bırakıcak kendi vara ırağa
- (ş) Şeyhinin seccadesini bıraka
Bırakacak kendi vara ırağa.
- [1074] (f) Üç adım geri dura şeyhi dahi
Ne için durur anı bil ey ahi
- (ş) Üç adım geri dura şeyhi dahi
Neden durur geride bil ey ahi!
- [1075] (f) Sağ ayağın ata Allah adı ile
Dinledin çün yukarı bünyad ile
- (ş) Sağ ayağını ata Allah adı ile
Dinledin yukarda bizi bilgi ile.
- [1076] (f) Sol ayağın ata Cibril adı ile
Ki işittiğim idivirem dadile

- (ş) Sol ayağını ata Cibril adı ile
İşittiyimi söyleyiverem tat ile.
- [1077] (f) Koya üçüncü kadem seccadeye
Ol Muhammedün Resulullah, diye
- (ş) Koya üçüncü ayak seccadeye
Muhammedün Resulullah, diye
- [1078] (f) Andan iki rekâti şükürü vüdu
Kıl namazı Hak yanında yahşi "Hu"
- (ş) Orada iki rekât şükür namazı
Kıl namazı Hak yanında, Hu.
- [1079] (f) Okurise anda çok kıla dua
Ola kim anda dua göğe ağa
- (ş) Okursa orada çok ede dua
Ola ki onda dua göğe ağa.
- [1080] (f) Bu duayı okuya anda dahi
Nitekim Ahmed okudu ey ahi.[vr.77]
- (ş) Bu duayı okusun orada dahi
Nitekim Ahmed okudu ey ahi.
- [1081] (f) Kim bu duayı onda okursa dahi
Nitekim Ahmed, okudu ey ahi.
- (ş) Bu beyitler şeyh ile vekilleri arasın
daki ahilik protokolü ile alakalı
detay bilgiler verir.
Bunu bir Mevlevi sema gösterimi
esnasında pir ile can'ların arasında
icra olan protokole benzetebiliriz.
Fütüvvet ve Ahilik kültüründe bu
protokole "Erkan" denir.

DUA

Allahümme'ğfir lena ve li-valideyye
ve li-cemiy'î'l-mü'miniyn. Ve'l-mü'minat.
El'ehya-ı minhüm ve'l-emvat.
Bi-rahmetike ya erhame'r-rahımiyn.

Türkçe Anlamı:

Rabbimiz, ana ve babamı, bütün mü'minleri,
hanım mü'minleri, hayatta olan ve olmayanımızı,
hepimizi rahmetinle bağışla.

- [1082] (f) Otura seccadede adam ide
Neylediyse resul, ol da ide
- (ş) Otura seccadede âdem, ede
Ne ettiyse ol resul, o dahi ede
- [1083] (f) Dahi erkân-ı tarikat yirine
Getüreler ne ise bir bir yine
- (ş) Hem de etsin tarikat erkânını
Yapsın talip olan yerli yerinde
- [1084] (f) Bir birin kardaş idüb kıla kabul
Ol resulden çünkim öyle kaldı yol
- (ş) Bir birini kardeş kabul ede, bu yol
Ol resulden çünkü böyle kaldı, yol.
- [1085] (f) Ba'de ezan meşgul ola şedde ahi
Bıraka seccade yine bir dahi
- (ş) Ezandan sonra meşgul şed ile ahi
Bıraka seccade yine vakti bir dahi.
- [1086] (f) Nice ittiyse Muhammed, Haydar'a
Kuşata ol dahi hem öyle vara
- (ş) Nasıl ettiyse Muhammed haydar'a
Kuşatsın o dahi varsın usul-u erkâna.
- [1087] (f) Ol nakib olan kişi şeddi ala
Bıraka seccade üstüne sala
- (ş) O vekil olan kişi şeddi a'la
Bıraka seccade üstüne sala
- [1088] (f) Şekl-i elif'den bıraka şedd-i nakib
Böyle koduler anı bil ol edib
- (ş) Şekl-i elif'i bıraka şeddi nakib
Böyle kurdular erkânı bil edib.
- [1089] (f) Eteğine bıraka seccadenin
Hem yanında ola şeyh-i sade'nin
- (ş) Eteğine bıraksın seccadenin
Hem şeyhin yanında olesin
- [1090] (f) Altına tuta nakib sol elini
Yahşi bile bu tarikin yolini

- (ş) Vekil altına tutsun sol elini
İyi bilmeli tarikin erkânını.
- [1091] (f) Bırağıcak şeddi Bismillah diye
Sağ elini şeddin üstüne koye
- (ş) Şeddi bıraksın bismillah diye
Sağ elini şeddin üstüne koye
- [1092] (f) Evvela Ahmed adını yâd ide[vr.78]
Şeyhini ana dahi, üstadı ya!
- (ş) Evvela Peygamber adını ana
Sonra şeyhini ana, üstadı ya!
- [1093] (f) On ikisini de imamın zikir ide
Muhammed Mehdi'yi de
- (ş) On iki imam dahi zikir edile,
Hem Muhammed Mehdi de!
- [1094] (f) Anabildüğü meşayih ne ki var
Zikir ide hep ne ki var ise kibar
- (ş) Ansin bildiği ne kadar meşayihi
Zikir ede kibar-i³⁵⁰ evliya ne var ki.
- [1095] (f) Ana hem tekbir u hem tehlil ile
Hazır olanlar kamu cümle bile
- (ş) Ansin hem tekbir ve tehlil ile
Mecliste hazır bulunanlar ile.
- [1096] (f) Getüre ferr³⁵¹indi kuşansa gerek
Yüzini yol eri düşünse gerek
- (ş) Getirsin kılıcı kuşansın gerek
Yüzünü yol eri bilmesi gerek.
- [1097] (f) Yol atası kim ise elin tuta
Ahd u bey'at eyleyüb kıla dua
- (ş) Yol atası ki onun elini tuta
Ahd-ü biat alıp etsin dua.
- [1098] (f) Yine üstadı tarikat kim ise
Elin alub hoşdurur okut, diye

³⁵⁰ Kibar evliya: Evliyanın büyükleri.

³⁵¹ Demir, kılıç.

- (ş) Yine üstad-ı tarikat kim ise
Elini kavuşturur okunsun diye
- [1099] (f) Ahi ala şeddi bismillah ile
Sağ tarafından kuşata Allah ile
- (ş) Ahi alır şeddi bismillah ile
Sağdan kuşada Allah diye
- [1100] (f) Ger eğer tahtani ya fevkani'dir
Ya Ömer Seyfi vü ya Selmani'dir
- (ş) Eğer tahtani ya fevkani'dir
Ömer Seyfi veya Selmani'dir.
- [1101] (f) Ya elif, ya seyf vü ya meddi'dür
Ger bilürse şed anın haddidür
- (ş) Ya elif, Seyfi ya da meddi'dir,
Eğer bilirse şed onun haddidir.
- [1102] (f) Kuşada şöyle mükemmel şeddi ol
Ger elif ya Gavs yahud meddi ol
- (ş) Kuşada mükemmel kuşak ile ol,
Eğer elif, gavsı yahut meddi ol
- [1103] (f) Cümlesi ola pesen-dide, anın
Bu tarik üzre ola işin senin
- (ş) Hepsi ola seçkin beğenmiş onun
Bu tarikat üzere temiz işin olsun
- [1104] (f) Sana kardaş ola hep ehl-i tarik
Kan-çerü³⁵² varır isen ola refik
- (ş) Sana kardeş ola hep ehl-i tarik
Hançer ile varsan da ola refik.
- [1105] (f) Bi-tarik³⁵³ olan ile oturma-ğıl
Bi-edeptir yükini götürme-gil
- (ş) Tarik ehli değilse oturma gel
Edeb bilmez yükün çekme gel
- [1106] (f) Bi-edep kişiye olmaz lutf u rab
İlerü gelmez, ana çekme teab.³⁵⁴[vr.79]

³⁵² Hançer

³⁵³ Ehl-i tarik olmayan

³⁵⁴ Emek.

- (ş) Edeb bilmeyene etmez lütf rab
İleri gitmez, ona çekme emek.
- [1107] (f) Görmemiş kavm-i Musa gör neyledi?
Hak kelamında hod anı söyledi
- (ş) Musa kavmi cahil, gör n'itti?
Hak Teâlâ kitabında söyledi.
- [1108] (f) Maide nimetleri gelir idi
Yerler idi nicesi kalur idi
- (ş) Semadan sofraları inerdi
Yerler ve bir kısmı kalır idi.
- [1109] (f) Her kaçan ol kavim kim aç a idi
Yetişür gündüz eger gice idi
- (ş) Ne zaman ki o kavim açkır idi
Yetişir maide gündüz gece idi.
- [1110] (f) Benzemezdi dünyadaki nimete
Aş-u ve etmek bundağ³⁵⁵ hep rahata
- (ş) Benzemezdi dünya nimetlerine
Aş ve ekmek burda zahmetsizliğe
- [1111] (f) Açıcak gelür idi günden güne
Yerler idi komayub günden düne
- (ş) Acıkınca gelirdi günden güne
Yerler komaz idi günden düne.
- [1112] (f) Dinle imdi neyledi bir bi-edeb
Zelle götürmekliği kıldı taleb
- (ş) Dinle şimdi, neyledi bi-edeb.
Zelle götürmekliği etti taleb
- [1113] (f) Yine Hak'dan geldi nimet yimeye
Yiyu-ben el-Hamdulillah, dimeye
- (ş) Yine Haktan geldi nimet yemeye
Yedikten elhamdülillah demeye.
- [1114] (f) Zelle götürdi biraz bir bi-edeb
Anın-çün halk hep çekdi teab
- (ş) Küçük gördü günahı bir edebsiz
Onun için halk çekti ki zahmet.

³⁵⁵ Bundaki

- [1115] (f) Gelmez oldi maide çün ba'de ezin³⁵⁶
Niceler zahmet çeker kış ve yazın
- (ş) Gelmez oldu sofrı hamd demeyince
Niceler zahmet çekti kış ve yaz öğün.
- [1116] (f) Gelmez oldi kendine vü ğayriye
Şerri irdi kendüsinden ayriye
- (ş) Gelmez oldu kendine ve gayriye
Şerri erişti kendisi hem kavmine.
- [1117] (f) Bi-edeb kendüye itmez yalnız
Varın imdi, maidesiz kalınız
- (ş) Edebsiz sade kendine etmez yalnız
Varın ki nankörler ikramsız kalınız.
- [1118] (f) Gayriye irdi anın şerri dahi
Bi-edeb olma sakın, sen dahi!
- (ş) Başkalarına erdi şerri dahi
Edebsiz olma sen dahi!
- (t) Ahi olmak edepli olmaktır. Ahi olmak
yol adabı ve erkânını bilmek ve gereğince
yolda gitmektir. Sen yolcu olmayan ile
sakın yolda yürüme. Yolu bilmeyen ile
yola çıkma, oturma ve kalkma!
Edepsiz sadece kendine zarar vermez.
Beraberinde bulunan herkes zarar görür ondan.
Musa kavmi, acıkınca semadan bildircin ve selva
helvası yağardı üzerlerine. Yediklerini yerler,
gerisi kalırdı. Dünü bugün yemezlerdi. Dünden
kalanlar dün de kalırdı. Ne zaman acıkırlarsa
gece gündüz hazır semadan yağardı, Hak tarafından.
Gel gelelim içlerinden bir edepsiz nankörlük etti,
nimete şükür etmedi. Allah'a teşekkür etmedi.
Bunun üzerine Hak Teâlâ hediyeleri gayrı vermedi.
Sen de bundan ibret al, nimete nankör olma gel!
Edep, sarayda sarayın sahibi huzurunda olmaktır.
Edep, onu görür gibi yaşamının mutluluğudur.
Çünkü biz görmesek bile o bizi her dem görüyor.
Bunu bilmek kalbe gelen nur ile mümkündür.
Onu bize bildiren nur, kalbi diriltir.
Kalbi nur ile dirilen huzurlu olur.
Kalbe gelen nur çoğu zaman bir peygamber veya
bir müşid vesilesi ile olur.
Ahilik bu temel üzerine kurulmuştur.

³⁵⁶ Yapmayınca

Fütüvvet Ahiliğin temelidir.
Fütüvvet erkânı Hz. Muhammed eli ile kuruldu.
Bilge ve ermişlerin vazifesi; susuz dünya çöllerinde
kurumuş gönülleri iman nuru ile diriltmek,
dünya ve ahrette huzura kavuşmalarını
temin etmektir.
Kimi buna tasavvuf, tarikat dedi.
Kimi de fütüvvet ve ahilik.
Ne mutlu rabbinin nuru ile gönülleri dirilenlere!
Ne mutlu iman tadı ile huzura erenlere!

...

“ Ya Mevlana!
Kır kalemini!
Bundan sonraki yolumuz,
Aşk yolculuğudur.
Aşk kalem yazmaz ki
kitaplarda bulasın !”

...

Şems'in Mevlana'yı çağırdığı aşk,
fütüvvet ve ahilik ummanıdır.
Öyle de oldu.
Mesnevi, Divan-ı Kebir, Fihi Ma Fih
ve diğerleri fütüvvet dergahında, ahilik yolunda
aşk ile yazıldı.
Başka bir zaviyeden söylersek;
Mevlana ile Şems arasında vuku bulan
ilahi aşk ve maneviyat,
Fütüvvet ve Ahilik ikliminde
gerçekleşti.

Farsça Beyitler

- [1119] (f) Ez, Hüda ho, ibiyim-i tevfiq edeb
Bi-edeb mahrum keşt ez lutf-i rab
- (ş) Allah'tan edebte muvaffak olmak dileriz.
Edebsiz, Allah'ın lütfundan mahrum kalır.
- [1120] (f) Bi-edeb تنها ne hod ra ve daaşt bed
Belki ateş-i der heme ab-ı biy-zed.
- (ş) Edebsiz, sadece kendini kötü etmez;
Belki, her yanan ocağı, su ile söndürür!
- [1121] (f) Ya ilahi! bi-edeb kılma bizi
Gizle bizi, görmesün anın gözi

- (ş) Ya ilahi, bi-edeb³⁵⁷ kılma bizi
Gizle bizi, görmesin gözü.
- [1122] (f) Lutf-i Hak'dan bi-edeb görmez nasib
Görmemiş, öyle buyurdi Habib
(ş) Hak lütfundan bi-edeb görmez nasib,
Görmemiş ki öyle buyurdu ol Habip.
- [1123] (f) Bi-edep kılma bizi sen ey Hüda
Bi-edeb olanı kıl bizden cüda
(ş) Edebsiz kılma bizi sen ey Hüda
Edebsiz olanı kıl bizden cüda!
- [1124] (f) Ya ilahi, sen edeb öğret bize
Anların ile ceza, kılma bize![vr.80]
(ş) Ya ilahi, sen edeb öğret bize,
Onlar ile ceza verme bize!

BAB-I DER BEYAN-I TENNURE

(AHİ MERASİMİNDE GİYSİ: PEŞTAMAL)

- [1125] (f) Gel berü, ey dem vuran tennure'den
Sorarım sana bunun aslı neden?
(ş) Yaklaş, söz eden tennure'den
Sorarım sana bunun aslı neden?
- [1126] (f) Her işin aslını hoş, bilmek gerek
Ana göre kimseye virmek gerek
(ş) Her işin aslını elbet bilmek gerek
Ona göre ki bilgi vermek gerek
- [1127] (f) Aslı ile bilinen iş, hoş olur
Bilmez aslın, nice Tennur boş olur
(ş) Aslı ile bilinen, yapılan iş iyi olur
Alını bilmeyen Tennur boş olur.
- [1128] (f) Külli ilmi öğrenin didi resul
Sihir ise de öğren anı ki usul
(ş) Her ilmi öğrenin dedi resul,
Sihir bile olsa ki öğren usul.

³⁵⁷ Bi-edeb: edepsiz.

Kâle Resulullah sallallahu te'âlâ
aleyhi ve sellem:
"Utlubu'l-'ilme ve lev bi's-sihri"³⁵⁸

(Allah resulü Allah'ın selamı olsun:
" İlim öğreniniz, sihir bile olsa" dedi.
Tabiki de sihir yapmak için değil,
korunmak için.)

- [1129] (f) Gel berü bil aslını tennurenin
Niredendir, nice ehli var anın?
(ş) Yine yaklaş bil aslın tennurenin
Nereden, neden geldi gereğın.
- [1130] (f) Niredendir, niceler bilmez her iş
Pes, hemin ancak yar olub tub haşış³⁵⁹
(ş) Neredendir, nicesi bilmez işi
Yeter, hemen oluverir ki keşi!
- [1131] (f) Bu haşışın bilmez ol, aslını
Niredendir, pes! faslı nedir?[vr.81]
(ş) İçtiğının bilmez o keş aslını,
Niredendir, nedir tafsilini.
- [1132] (f) Ot yimek, hayvan işidir ey fakir
Özini hayvan gibi kılma hakir
(ş) Ot yemek hayvanların işidir fakir
Kendini hayvan gibi etme hakir!
- [1133] (f) Bir yimek ki akılı noksan eyleye³⁶⁰
Akil olan anı yiyub neyleye?
(ş) Bir yiyecek akılı alır eder bi-çare
Akıllı olan kişi onu yeyip ne ede?
- [1134] (f) Hassa kim, Ahmed didi; müskir³⁶¹ haram
Sem'ine irişmedi mi bu kelam?
(ş) Bilhassa, Nebi dedi müskir haram
Kulağına gelmedi mi bu kelam?

³⁵⁸ İslam, sihir yapmayı haram kıldı. Korunmak için öğrenmeye izin verildi.

³⁵⁹ Haşhaş otu, haşhaş.

³⁶⁰ Akılı gideren bir bitkidir.

³⁶¹ Sekir veren, sarhoş eden.

Kale Nebi, sallahu Teâlâ aleyhi ve selem:
"Küllü müskiratin haramun"

"Nebi dedi: Yüce Allah'ın salât-u selamı olsun:
"Sarhoşluk veren her şey haramdır."

- [1135] (f) Hakka yarar iş nedir ani gözet
Derviş isen evliya yolın gözet
- (ş) Hayırlı şey nedir onu öğren gözet,
Derviş isen evliya yolunu ki gözet.
- [1136] (f) Evliya hayvan değil, Âdem-dürür
Gel berü, Âdem demi bu dem-dürür
- (ş) Evliya elbet hayvan değil Âdem'dir
Yaklaş, Âdem vakti elbet bu demdir.
- [1137] (f) Gel berü derviş isen tennure-puş
Suratın üryan olma içi boş
- (ş) Yaklaş, derviş isen tennureci
Suretin bilmez olma, bu neci?
- [1138] (f) İdeyin tennure nedir bilesin
Sorseler bu işte agâh³⁶² olesin
- (ş) Söyleyeyim tennureyi bilesin
Sorduklarında sen bilgi veresin.
- [1139] (f) Âdem ol demde ki cennette idi
Yer-içerdi türlü nimetlerde idi
- (ş) Âdem o vakit cennette idi
Yer içer nimetler içinde idi.
- [1140] (f) Emrini Hakkın sidi buğday yidi
Çok peşiman idi sonra vay yidi
- (ş) Emrini bozdu Hakkın, buğday yedi
Çok pişman oldu, akli başına geldi.
- [1141] (f) Hulle ile taç gitti kendüden
Kaldı anda ceb, yalın-üryan beden
- (ş) Cennet libası-tacı gitti başından
Kaldı onda bir don yalın-üryan!
- [1142] (f) Avreti keşif oldi Âdem neylesün
Bilmez kim ne disün ne söylesün?

³⁶² Uyanık, bilinçli.

- (ş) Avret yeri açıldı Âdem neylesin?
Bilmez ki ne desin kime söylesin?
- [1143] (f) Ağaca didi virin yaprak bana
Didiler kim, virmeziz yaprak sana
(ş) Ağaca dedi verin n'olur yaprak bana
Dediler ki vermeyiz hem yaprak sana.
- [1144] (f) Asi oldunTanrı'dan biz korkarız
Yanımıza gelme, senden ürkeriz
(ş) Asi olsun Tanrı'dan biz hep korkarız
Yanımıza dahi gelme, senden ürkeriz.
- [1145] (f) Vardı incir ağacına ağladı
N'ittiğini bildi bağrın dağladı
(ş) Vardı gitti incir ağacına çok ağladı
Ettiğimi bildim diye bağrını dağladı.
- [1146] (f) Didi kim, vir yaprağın setr ideyim³⁶³
Asiyim çün yanınızdan gideyim
(ş) Dedi, ver yaprağını ayıbımı örteyim
Asi oldum çünkü yanınızdan gideyim.
- [1147] (f) Âdem'e üç virdi, Havva'ya beşin
Dileğin virdi vü bitirdi işin
(ş) Âdem'e üç yaprak Havva'ya beş,
İstedğini verdi bitirdi işini heves.
- [1148] (f) Er'e, üç-dürür kefen, anın için
Avrata beştir, işit canın için
(ş) Kefen onun için, er kişiye üçtür,
Kadınlara ise beştir, işit ilim için.
- [1149] (f) Setr idendi Âdem anı beline
Yanlarından gitti vardı yoline
(ş) Örttü Âdem yaprakları beline
Yarenlerden gitti erdi kendine.
- [1150] (f) Bağladı bir ip beline Cebrail
"Şeddi-ra'si" dirler anı öyle bil
(ş) Bağladı bir ip beline Cebrail
"Şeddi ra" demek, böyle bil.

³⁶³ Ayıp yerimi örteyim.

- [1151] (f) Tirbend³⁶⁴ dirler ana payende hem
Pes, sor çuyende³⁶⁵ ve payende hem
- (ş) Üç boğum derler ona destek,
Sor bakalım, araştırsın bağ pek.
- [1152] (f) Dahi Nuh'un ayağına, Cebrail
Bağladı payendeyi sen öyle bil
- (ş) Yine Nuh'un ayağına, Cebrail
Bağladı payendeyi³⁶⁶ sen öyle bil.
- [1153] (f) Dahi İsmail ayağına Halil
Bağladı oldu âşıklara delil
- (ş) Yine İsmail ayağına Halil
Bağladı oldu âşıklara delil.
- [1154] (f) Şeddin aslı nirdendir bilesin
Kar itmekse isteyeyim bulasın
- (ş) Şed aslı nirdendir onu bilesin
Kar etmek ise isteyip bulasın.
- [1155] (f) Bu durur maksadımız "Tennure" den³⁶⁷
Ol varaklar dürür kim örttüler beden
- (ş) Maksadımız odur tennure'den
O yapraklardır örttüler beden.
- (t) Tennure: Hz. Âdem(a.s) cennette zevcesi Havva validemiz ile
Allah'ın malum yasağına uymamasını müteakip tüm bedenleri
üryan kaldı. Bu halde iken çeşitli ağaçlardan yapraklarını tesettür
için istedi. Ancak hiç biri kabul etmedi. Rabbimizin emrini ihlal
edene yaprağımızı veremeyiz, bizi de cezalandırmasından korkarız,
dediler. Ancak incir ağacı öyle demedi. Üç varak Âdem'e, beş varak da
Havva valideye ikram etti. Bu yapraklar ile mahrem yerlerini setr ettiler.
Lakin bu iş burada bitmedi. Hak Teâlâ, incir ağacına sual etti:
- Cümle ağaçlar yaprağını vermedi. Sen neden verdin? Dedi.
İncir ağacı:
-Rabbim, senin bir adın settar, ayıpları örtendir. Diğer bir adın ğaffar,
günahları af edendir. Ey rabbim senden ders aldım. İki kulunu darda
koymadım. Kusurlarını örttüm. Suçlarını da görmedim, görmezden
geldim, dedi. Bir üçüncü adın Kerim'dir rabbim. Sen cömertsin ve
senden cömert yoktur.
Senin ahlakını örnek aldım ve cömert davrandım.

³⁶⁴ Üç boğum, üç büküm.

³⁶⁵ Arayan.

³⁶⁶ Payende: İsmail'e (a) bağlanan ayak bağı.

³⁶⁷ Tennure: Hz. Adem'in (a) avret yerine örttüğü incir yaprağı.

“Keşfü’l-kürub” severim, sıkıntıları gidermeyi. Onu da senden öğrendim.
Çünkü sen “keşşafü’l-kürub”sun.
Sen sıkıntıları olanın derdini savmayı seversin.
Ben de Âdem ile Havva’nın derdini aldım, dedi.
Bu cevap rabbülalemin nezdinde çok kabul gördü.
Ahi Dai Tarsusi(K.S) ; Ahilik yolunda bunun için tennure temel kural-
lardandır. Sen dahi incir ağacı gibi ol, yapraklarınla ayıpları, günahları
kapat, ört. İnsanları af yolunu seç. Tennure senin sembolün olsun, dedi.
Bir ara bilgi de şudur: üç yaprak ve üç kefen parçası er kişi için.
Beş yaprak ve beş kefen parçası ise hatun kişi için adet olmuştur.
Cennetten gelen bir erkan.

- [1156] (f) Hak Teâlâ itti incir’e hitab
Bu hitabı sanmayız ana itab³⁶⁸
- (ş) Hak Teâlâ etti incire hitab,
Bu hitabı sanmayın ona itab!
- [1157] (f) Hiç bir ağaç virmedi yaprak ana
Sen niçin virdin ana de! Gel bana
- (ş) Hiçbir ağaç vermedi yaprak ona
Sen niçin verdin ona, gel de bana!
- [1158] (f) Didi incir ya ilahi sensin kerim
Cümle işide bilürim sensin âlim.[vr.82]
- (ş) Dedi incir, ya ilahi sensin kerim
Cümle işleri bilirim sensin âlim.
- [1159] (f) Bir adını bilürim “Settar” dür
Bir adını bilirim “Ğaffar” dür
- (ş) Bir adını bilirim günahları örtersin
Bir adını bilirim af etmeyi seversin.
- [1160] (f) Bir sıfatta hem-sıfat oldim sana
Anın için n’ideceksin iyt bana
- (ş) Bir sıfatta aldım misal sıfatını
Onun için ne edeceksen et onu.
- [1161] (f) Bir kulunun avretin setr eyledim
Eksiğim budur ki sana söyledim
- (ş) Bir kulunun mahremini örtüverdim
Suçum budur ki onu sana söyledim.
- [1162] (f) Bir adın cömerttir hem ey Hüda
Muttasıf oldim ana, nedir ceza?

³⁶⁸ Azarlamak

- (ş) Bir adın pek cömerttir ey Hüda
Aynısını yaptım gayrı nedir ceza?
- [1163] (f) Bilürem, Ğaffarsın kan-i kerem³⁶⁹
Suçimi sen afv idesin dilerem
- (ş) Bilirim afvedicisin ey en cömert
Suçumu bağışla gel ey rahmet!
- [1164] (f) Gönlüme geldi benim bu üç sıfat
Yaprağımdan virdüğüm iş bu cihet
- (ş) Gönlüme geldi benim bu üç sıfat
Yaprağımdan verdim bu üç cihet.
- [1165] (f) Çünkü adın oldı “settar’ul uyub”;³⁷⁰
Bir adın hem dahi “keşşaf’ül kürub”³⁷¹
- (ş) Çünkü adın oldu ayıpları örten,
Bir adın oldu kederleri hep silen!
- [1166] (f) Setr idesin sen de ayıbın kimsenin
Göresin pes, kendi ayıbın senin
- (ş) Ey ahi, sen de ayıpları örtesin
Göresin asıl kendi ayıbını senin.
- [1167] (f) Bir adı dahi cömerttir ey ahi
O adıyla hem-sıfat ol sen dahi!
- (ş) Bir adı da cömerttir ey ahi
O adıyla sen de sıfatlan dahi.
- [1168] (f) Bir adı “Ğaffar” bağışlar günah
Sen dahi afv, idu-ben eyle penah
- (ş) Bir adı gaffar suçları bağışlar
Sen de suçları görme, bağışlar.
- [1169] (f) Kimsenin ayıbın gözetme, seni gör
Küllü ayıbı setr iden “Sultan”ı gör
- (ş) Kimse ayıbını görme, nefsin gör,
Her ayıbı örten yüce “Sultanı” gör.
- [1170] (f) Kendi ayıbın keşif ola, dayım sana
Kendini gör! Gözleme-gel dört yana

³⁶⁹ Kerem menbaı. Cömertlikleri veren.

³⁷⁰ Ayıpları örten, gizleyen.

³⁷¹ Kederleri yok edensin.

- (ş) Kendi ayıbını keşfet, o gerek sana;
Kendini gör! Bakma gel, dört yana!
- [1171] (f) Keşf-i a'zam ister isen ey civan
Kendi ayıbını gözet-gel sen heman
- (ş) En büyük keşif istersen ey can!
Kusurlarını gözet-gel her zaman!
- [1172] (f) Kimse ayıbını gözleyenden olma-gel
Kimsenin ayıbını görü-ben gülme-gel.[vr.83]
- (ş) Kimse ayıbını gözetten olma-gel!
Kimsenin ayıbına gülen olma-gel!
- [1173] (f) Hak tarafından pake aç-gel gözünü
Kande isen Hak ile söyle sözünü
- (ş) Hak şerabını iç gel, aç gözünü,
Nerde isen, Hak edesin sözünü
- [1174] (f) Ya ilahi, açiver-gel gözümüz
Senin ile olsun daim sözümüz
- (ş) Ya ilahi, açiver gözümüz,
Seninle olsun er sözümüz.
- [1175] (f) Açı-vir gel gözümü senden yana
Yohsa bildim nesne yok benden bana
- (ş) Açıver gözümüzü senden yana
Yoksa nesne yok, bizden yana.
- [1176] (f) Bildiğime koma beni ya ilah
Bildiğim ile olurem ben tebah
- (ş) Beni bana, bildiğime koyma ilahi
Bildiğimle ölürsem n'eylerim ilahi?
- [1177] (f) Ya ilahi, bize ihsan eyle-gil;
Kendi ilmin ile bizi toyla-ğıl³⁷²
- (ş) Ya ilahi biz fukaraya ikram eyle
Kendi ilmin ile bizi kutlu eyle.

³⁷² Kutla, bereketlendir.

DER BEYAN-I PEYMENÇE

(SÖZLEŞME BEYANI)

- [1178] (f) Dinle imdi bu yola sadık olan
Kim dürür peymançeye³⁷³ layık olan?
- (ş) Kulak ver şimdi yola sadık
Kimdir peymençeye layık?
- [1179] (f) İdivirem aslını anlar isen
Can kulağıyla beni dinler isen
- (ş) Söyleyeyim aslını anla beni
Can kulağıyla dinlemeli beni.
- [1180] (f) Gel berü bu davayı iden kişi
Kimdir, kimdendir bil bu işi
- (ş) Yaklaş bana, bunu soran kişi
Kimdir, kimdendir bil bu işi.
- [1181] (f) Sana asmak boynuna nedir ra-yeşt³⁷⁴
Ehl-i insaf olu-ben sen de iş it
- (ş) Sana, asmak boyuna nedir taş delik
Anlatayım aslını bunun dahi iyi işit.
- [1182] (f) Yol içinde kimdir bunu iden
Bu işe uğrar ise yolın giden
- (ş) Yolda kimdir bunu sana sual eden,
Bu işe uğrar isen cevap ver, giden.
- [1183] (f) Kimdir bunu iden bil ey aziz
İden olur Tayyip ve Tahir temiz
- (ş) Kimdir bunu merak eden biz ey aziz
Eden olur Tayyib ve Tahir ve temiz.
- [1184] (f) Ol zaman kim kavmi Musa var idi
Ğaybetinden nice herkes dir idi
- (ş) Bir zaman Musa kavmi var idi
Heybetinden niceleri titrer idi.
- [1185] (f) Musa peygamber tenini kimseye
Açmaz idi bedenini kimseye.[vr.84]

³⁷³ Sözleşme.

³⁷⁴ Delik taş.

- (ş) Musa(a) nebi tenini kimseye
Açmaz idi bedenini kimseye.
- [1186] (f) Ne için nedir kimse bilmezdi anı
Kimseye göstermeyüb gizler beni
- (ş) Kimse bilmez idi nedir, niçin onu;
Kimseyen göstermedi bilmez onu.
- [1187] (f) Dirler idi kim meğer ma'yub³⁷⁵ ola
Ya niçün gizleye çün merğub³⁷⁶ ola?
- (ş) Derlerdi ki meğer kusuru var ola;
Ya değilse neden gizlermiş iyi olsa?
- [1188] (f) Gusül vacip oldi çün bir gün ana
Cay-ı تنها³⁷⁷ gözetirdi dört yana
- (ş) Gusül gerekti bir, mübarek kula;
Tenha yer gözetirdi dört bir yanda.
- [1189] (f) Vardı bir تنها yere çıkardı don
Kimse olmasun deyu dinlerdi ön
- (ş) Vardı تنها bir yere çıkardı don
Kimse gelmesin diye gözlerdi ön.
- [1190] (f) Kodu bir taş üstüne pes gömleğin
Suya girdi ele aldı bardağın
- (ş) Kodu bir taş üstüne gömleğinin
Suya girdi ele aldı dökmekliğin.
- [1191] (f) Su dökünüb guslünü kıldı tamam
Gömleğin yanına geldi ol imam
- (ş) Su sökünüp guslünü altı tamam
Gömleğin yanına geldi ol imam.
- [1192] (f) Diledi kim gömleğini giye ol
Aldı kaçdı, gömleğini tuttu yol
- (ş) İstedi ki gömleğini giysin iyi;
Aldı kaçtı delik taş gömleğini
- [1193] (f) Taş kaçdı, kovdi Musa yitmedi
Şehre gitti gayri yire gitmedi

³⁷⁵ Ayıplı

³⁷⁶ Rağbet edilen, arzulanan.

³⁷⁷ Tenha nokta.

- (ş) Taş kaçtı, kovdu Musa yetişemedi
Yolu şehre girdi başka yere gitmedi.
- [1194] (f) Ne kadar ko[ş]di ise yitemedi
Ceht idü-ben ol taşı tutemedi
- (ş) Ne kadar koştuydu da yetişmedi
Cehd etti ve lakin taş a erişemedi.
- [1195] (f) Bir arada oturub nice kişi
Gıybet itmek idi Musa'yı işi
- (ş) Bir arada oturur nice cahil kişi
Gıybet etmektir Musa'yı işi.
- [1196] (f) Aldı gitti önlerinden anların
Teni çirkin deyu tan idenlerin
- (ş) Aldı gitti önlerinden mintanı
Teni çirkin diyeni tanık kıldı.
- [1197] (f) Gördiler kim pak u tahirmiş özi
Ana yanlış bakanın çıksın gözi
- (ş) Gördüler ki temiz Tahir bedeni
Ona kem bakanın çıkarır gözünü.
- [1198] (f) Geçti Musa anları yitdi taş a;
Kakıdı ve çok azap itdi taş a
- (ş) Geçti Musa onları, yetişti taş a
Öteberi vurdu ceza verdi taş a.
- [1199] (f) On iki kez urdi ol Musa ani
Delik oldi hep asanın yerleri.[vr.85]
- (ş) On iki kez vurdu Musa nebi onu
Delik oldu taş ki asanın vurduğu.
- [1200] (f) Dile geldi taş anda söyledi
Ne için itdüğünü şerh eyledi
- (ş) Dile geldi taş Hak'tan orda söyledi
Ne için böyle ettiğini açık eyledi.
- [1201] (f) Sen niçin urdin dedi miskin taşı?
Hakkın emri ile kıldım bu işi
- (ş) Sen neden vurdun dedi miskin taşı
Hakkın emri ile yaptım ben bu işi!

- [1202] (f) Anın için eyledim ey muhterem
Kavmin arasında tanıklık virem
- (ş) Onun için yaptım bu işi muhterem
Kavminde hepsi tanık olsun isterem.
- [1203] (f) Ne revadur sen beni çok dövesin?
Döğdüğünden gayri dahi söğesin³⁷⁸?
- (ş) Uygun mudur sen beni çok döversin
Döğdüğünden gayri bir de söğersin?
- [1204] (f) Didi Musa bilmez idim ya hacer³⁷⁹
Bu sözün hayli bana kıldı eser
- (ş) Dedi Musa, bilmezdim ey hacir
Bu sözün hayli kaldı bende eser.
- [1205] (f) Anda Musa hayli insaf eyledi
Ol taşa alçak yüzinden söyledi
- (ş) Orada Musa epeyce insafa geldi
Ol taşa hep gönül alacak söyledi.
- [1206] (f) Söyledi Musa ana derviş var
Pes gazabla, dervişin ne işi var?
- (ş) Söyledi ona Musa derviş işi var
Hayır, gazapla dervişin ne işi var?
- [1207] (f) Taş ana didi ki ya Musa kelim
Bunda bir hikmet komişidir ol Kerim
- (ş) Taş ona dedi ki ya Musa kelimullah
Bunda hikmet komuştur kerimullah.
- [1208] (f) Deliğüme ip geçür boynuna tak
Bulunam ben dahi kaarın olıcak
- (ş) Deliğime ip geçir boynuna tak
Bulunam boynunda karın olacak.
- [1209] (f) Taktı bir ip astı Musa boynine
Bön güninde göresin kim oynene
- (ş) Taktı bir ip astı Musa boynuna
Kötü günde göresin ne oynana.

³⁷⁸ Azarlarsın

³⁷⁹ Taş

- [1210] (f) Boynuna taş asdı itdi tercüman
Kaldı taş asmak bize andan heman
- (ş) Boynuna taşı astı ki etti tercüman
Kaldı taş asmak bize ondan her an.
- [1211] (f) Her kaçan kim yol eri yoldan çıka
Yolini gözlemeye gayre baka
- (ş) Ne zaman ki yoldaş yoldan çıka
Yoluna değil de başkasına baka,
- [1212] (f) Getürü-ben pir önünde soreler³⁸⁰
Ol fakirin hali nedir göreler
- (ş) Getirip pir önünde sorarlar
Ol fakirin hali nedir görürler.
- [1213] (f) Suçi ağır olse nesne asalar
Eyledüği işten anı ayıralar.[vr.86]
- (ş) Suçu ağır ise nesne asarlar
Yaptığı işten onu ayırırlar
- [1214] (f) Bir kişi şeyh olsa ve yahut ahi
Kendüye göre olir yoli dahi
- (ş) Bir kişi şeyh olsa veya ahi
Kendine göre olur yolu dahi.
- [1215] (f) Şeyh olanın yoli bin akçe tamam
Böyle komişdir anı nice hümam
- (ş) Şeyhin yolu bin akçe tamam
Böyle komuş onu nice hümam.
- [1216] (f) Ehli şedden bil nakibin çok dürür
Üçyüz otuzdur dahi sülüs akçedir
- (ş) Ehli şedden bil vekil, daha çok idi
Üç yüz otuz ve üçte biri de akçe idi.
- [1217] (f) Ehli şeddü ve yol eri ehli makas
Dahi şol kim bu yola kıldı heves
- (ş) Kuşak ehli ve yol eri ahi, makas ehli
Hem dahi bu yola kim kıldıysa heves

³⁸⁰ Sorarlar

- [1218] (f) Yüz on akçe sülüsün³⁸¹ hem sülüsü var
Tercümandan sonra vir anı ey yar
- (ş) Yüz on akçe üçte biri ve üçte biri var
Tercümandan sonra ver onu ey yar.
- [1219] (f) Suçi soran kişiler havf itmeye³⁸²
Toğri yoli koyub eğri gitmeye
- (ş) Suçu soran kişiler havf etmeyeler
Doğru yolu koyup eğri gitmeyeler.
- [1220] (f) Adil ola, suçi toğri sora, Ol
Hayf itmeye ve hali göre, Ol
- (ş) Adil ola, suçu doğru sora ol
Korku etmeye ve gereği ol
- [1221] (f) Yahşi bile ne ise şart-ı tarik
Ehli şed, ehli makastır hem tarik
- (ş) İyi bile ne ise şart-ı tarik,
Kuşak ve makas ehli tarik.
- [1222] (f) Suçine göre görilür tercüman
Tercümanın ide itmeye güman
- (ş) Suçu ne ise görülür tercüman
Tercüman ede, etmeye güman.³⁸³
- [1223] (f) Boynına taş asılı ile asalar
Derviş isen yetlü işten keseler
- (ş) Boynuna taş asılı ile asalar
Derviş isen işten keseler.
- [1224] (f) Boyuna taş asmak andan kaldı bil
Evela ol işi Musa kıldı bil
- (ş) Boynuna taş asmak ondan kaldı
Evela ol bil ki onu Musa'dan kaldı.
- [1225] (f) Ol zaman Musa nebi yol az didi
Tih sahrasında kırk yıl gezdiydi
- (ş) O zaman Musa nebi yol az dedi
Tih sahrasında kırk yıl gezdi.

³⁸¹ Üçte bir.

³⁸² Korkmaya.

³⁸³ Güman: Şüphe.

- [1226] (f) Gezdi ol sahrada üç yüz bin eriyle
Yürüdi kırk yıl bu denli car ile
- (ş) Gezdi orada üç yüz bin eriyle
Yürüdü kırk yıl bu denli zor ile.
- [1227] (f) Her kaçan kim acığalar anlara
Menn-u Selva³⁸⁴ gönderür Hak bulara.[vr.87]
- (ş) Ne zaman ki acıklarlar hem onlara
Men ve selva gönderir Hak onlara
- [1228] (f) Yirler idi bunlar ol kuşlar etin
Maidedir³⁸⁵ sanma alalar satın
- (ş) Yerlerdi bunlar o kuşların etini
Maideyi sanma ki alalar parali.
- [1229] (f) Susayıcak susadık dirler idi
Kızdıru-ben kuş etin yirler idi
- (ş) Susayınca susadık derlerdi
Kızartarak kuş eti yerlerdi.
- [1230] (f) Kor idi ol taşı ortalarına
Suyi aku-ben yiterdi varına
- (ş) Koyarlardı o taşı ortalarına
Suyu akıttırdı yeterdi onlara.
- [1231] (f) On iki delikten akardı suyi
Dir-idi kim gördi taşdan bu huyi
- (ş) On iki delikten akardı suyu
Derdi görün taşın huyunu.
- [1232] (f) Kandirirdi cümle leşker³⁸⁶ ne ki var
Cümlesi kalmazdı susuz gönli dar
- (ş) Kandırırdı cümle askeri ki ne var
Cümlesi kanardı suya olmaz dar.
- [1233] (f) Her kaçan kim su içe kana çeri
Hamdu lillah dir idi cümle vari
- (ş) Ne zaman su isterse kana-içe
Elhamdülillah derdi içer cümle.

³⁸⁴ El'mennü: Kudret helvası / Es'selva: Pişmiş bildircin eti / Tih sahrası, Hz. Musa (a) kavmi.

³⁸⁵ Hz. İsa (a) cemaatine indirilen sofrası.

³⁸⁶ Nefer

- [1234] (f) Koynına kor idi Musa ol taşı
Kudreti Hakk'dür görün taşın işi
- (ş) Koynuna koyardı Musa o taşı
Hakkın kudretidir görün o taşı.
- [1235] (f) Anla imdi ey Müslüman hikmeti
Akil isen tanla gel(!) bu kudreti
- (ş) Anla Müslüman şimdi hikmeti
Akil isen sen ibretle gör kudreti.
- [1236] (f) Hak Teâlâ bir taşı gör neyledi
Virdi dil Musa nebiye söyledi
- (ş) Hak Teâlâ bir taşı gör neyledi
Verdi dil ki Musa nebiye söyledi.
- [1237] (f) şahadet itdi Musa tenine
Paklığın bildirdi hep düşmenine
- (ş) Ol şahadet etti Musa tenine
Temiz idiğini bildirdi düşmenine
- [1238] (f) Gördiler cümlesi pak imiş teni
Gel berü gel anla bundan sen seni
- (ş) Gördiler cümlesi temiz imiş teni
Gel beri bundan sen anla seni.
- [1239] (f) Sen Müslüman ve Muvahhid olasın
Birliğini Tanrı'nın sen bilesin
- (ş) Sen Müslim muvahhid olasın
Bir olduğunu tanrının bilesin.
- [1240] (f) Bir beşaret anlayıp bundan bilin
Siz dahi anlayu-ben ana[r] olin
- (ş) Bir müjde alıp bundan bilin
Siz dahi anarak iman edin.
- [1241] (f) Ol şahadet itdiği Musa idi
Vardığı Musa taşı kese idi.[vr.88]
- (ş) Onun şahadet ettiği Musa idi
Musa ise varıp da taşı kıra idi.
- [1242] (f) Didi kim ben şahidi-nem ey kişi
Ne reva şahide, urasın taşı?

- (ş) Dedi ki ben şahidin oldum ey kişi
Ne reva görüldü şahide vura taşı.
- [1243] (f) O sebepten koynına kodı anı
Pak imiş bildirdi çün kendi teni
- (ş) O sebepten koynuna koydu onu
Pak idi bildirdi cümleye onun teni.
- [1244] (f) Sen şahadet idesin birliğine
Küllü şirkten pak ola varlığına
- (ş) Şehadet edesin Hakın birliğine
Küllü şirkten paklanıp tevhidine.
- [1245] (f) Ol resulun Hak idğin bilesin
Can u dilden ana şahit olasın
- (ş) O resulün dahi Hak olduğunu bil
Can-ı gönülden hem ona şahit ol.
- [1246] (f) Hak azap itmeye umaram sana
Şahit olan varmaya od'dan yana
- (ş) Hak azap etmez o zaman sana
Şahit olan varmaz, nardan yana.
- [1247] (f) Ol ki mahlûktur ana kıldı nazar
Şahit olsan sen ona sana ne dar?
- (ş) Taş ki bir mahlûk ona kıldı nazar
Şahit olsan sen ona sana ne dar?
- [1248] (f) Toğri tanıklık virene kaygı yok
Eğri olan kişilerde kaygı çok
- (ş) Hakka tanıklık edene kaygı yok
Eğri büğrü olanda pes kaygı çok!
- [1249] (f) Ya ilahi sen şaşirtma dilimizi
Birlemiştir seni akıl ve bilgimiz
- (ş) Ya ilahi, sen şaşirtma o an dilimizi
Tevhid etsin ki akıl ve bilgimiz seni.
- [1250] (f) Ğar-ğara vaktinde sen dilümüzü
Şahit eyle sen şaşirtma-ğıl bizi
- (ş) Son nefeste can verişte sen dilimizi
Şahit eyle sen, o an şaşirtma-gel bizi

- [1251] (f) Şaşmayub toğri tanıklık virevüz
Varu-ben görklü cemalin görevüz
- (ş) Şaşırmayıp doğru tanık oluruz
Varıp huzurda cemalin görürüz.
- (t) Peymençe, delikli taşın hikâyesi. Kolye olup önce Hz. Musa tarafından sonra nesiller boyu boyunlara takılır olmuş.(Delikli Taş Mucizesi)
Bir gün Musa resul, gusül abdesti için libasını çıkardı, nehre daldı. İşini Bitirince nehirden çıktı. Çamaşırlarını giydi. Ancak gömleğini bulamadı. Baktı bir taş hızla yuvarlanıp gidiyor. Arkasından gömleği seyirtiyor. Musa Nebi, arkalarından koşmaya başladı. Fakat koşarak şehrin içinden geçti. Taş ve gömlek durmadan gidiyordu.
Musa resulün bedeni hasta diyen dedikoducular, onun sağlıklı olduğunu gördüler. Az ilerde taş ve gömlek durdu. Gömleğini giydi. Taşı on iki kez yere çaldı. Taş, Allah'ın izniyle dile geldi: Ya Musa beni neden dövüyorsun ve eziyet ediyorsun? Sana dil uzatan münafıklara bedeninin sağlığını gösterdim, onların fitnessini önledim, dedi. Bundan sonra bir ip tak ve beni boynuna as, çok yararımı göreceksin, diye ekledi. Öyle de yaptı, kendinden sonra gelenler buna devam ettiler. Artık kim boynuna kıymetli bir taş kolye takarsa buradan geldiğini bizden öğrenmiş olsun.
Musa(a.s) üç yüz bin kişilik büyük bir ümmet topluluğu ile kırk yıl Tih Sahrasında kaldılar. O zaman zarfında menn helvası ve selva bildircin eti yedi Hepsisi. Meccanen, para pul vermeden. Haktan gelen bir ziyafet olarak ve her gün. Susadıklarında bu delikli taşın on iki deliğinden su akardı, Hak katından. Bu on iki Sayısı İsrailoğulları tarihinde önemli. Yakub peygamberin on iki oğlu vardı. Biri Yusuf Nebi.(a.s) Kızıldeniz'den geçerken keza on iki yol açıldı, gibi önemli sayı. Peki, Ahilik ile ne alakası? Dervişler bu taş benzer kolye takarlar ve adab-ı erkânı unutmazlar. Bir suç işleyen olursa şeyh veya vekil huzurunda "delikli taş mucizesi" hassasiyetiyle mahkeme olurlar ve ona göre cezaya çarptırılırlardı. Ayrıca haksızlık yapılmaması konusunda uyarılırlardı.

BAB-I DER BEYAN-I AHD-İ AN'İL-MEŞAYİH (ŞEYHLERİN SÖZLEŞMESİ)

- [1252] (f) Söyle gel ey bülbül u şuride dil³⁸⁷
Perde olmasın sana bu ab u kil³⁸⁸
- (ş) Söyle gel ey bülbül-ü âşık
Perde olmasın sana varlık
- [1253] (f) Gülşen-i vahdette çün açıldı gül
Ol gülistan içre çok saçıldı gül
- (ş) Tevhid bahçesinde güller açıldı
Gül bahçesinde çok güller saçıldı.

³⁸⁷ Mestane, baygın, aşık gönül

³⁸⁸ Su ve toprak

- [1254] (f) Güle karşı söyle ey canımın bülbülü
Mest-u Şeyda³⁸⁹ ol çün sen gördün güli.[vr.89]
- (ş) Güle karşı söyle ey canım bülbül
Âşık bülbül söyle, çün gördün gül.
- [1255] (f) Sözü nü hep işiden hayran ola
Tura karşı mest u ser-gerdan ola
- (ş) Sen şarkı söylerken işiden hayran,
Tur dağına karşı baygın sergerdan!
- [1256] (f) Çün ezelde ahd u peyman eyledin
Karşı turdin anda cevelan eyledin
- (ş) Çünkü ezelde söz verip aman diledin
Karşı durdun onda delice pervaz ettin
- [1257] (f) Ol “elestü” didi, sen didin “beli”³⁹⁰
“Gülşen-i Vahdet”te hem gördün “Gülü”
- (ş) Rab dedi “elestü” sen dedin “beli”
Vahdet bahçesinde gördün güli.
- [1258] (f) Sen de ol ‘ahd-i elest’de Tur’i gör
Kıl münacat sendeki ten duvarı gör
- (ş) Sen de o elest ahdinde “Tur”u gör!
Yalvar ki sendeki su ve toprağı gör!
- [1259] (f) Anda olan ahbine gel kıl vefa;
Eylemesün Ol dahi sana cefa
- (ş) Orada olan sözüne gel eyle vefa
Eğer sözünde durmazsan sana cefa.
- [1260] (f) Ol elest deminde sen ahid eyledin;
Ahid idüben “beli” diye söyledin.
- (ş) “Elestü bi-rabbiküm”³⁹¹de sen söz verdin,
Söz verirken “beli/evet” diye söyledin!
- [1261] (f) Sen ger, ol ahde kılmase vefa;
Eyleye yarın çok çok cefa!
- (ş) Sen eğer ahbine kılmazsan vefa
Eder rabbimiz mahşerde çok cefa.

³⁸⁹ Şeyda bülbülü, Bülbülün baygın ötüşü.

³⁹⁰ Ruhlar âleminde rabbiniz değil miyim. Dedi. Mü’minler evet dediler.

³⁹¹ “Rabbiniz değil miyim?” Ruhlar âleminde rabbimiz sordu.

- [1262] (f) Dünyaya geldikde kim ahid eyledi?
Kim kime virdi vü kime söyledi?
- (ş) Dünyaya gelince kim söz verdi
Kim kime verdi ve kime söz verdi?
- [1263] (f) Ahdi viren kimdir, alan kim dürür?
Kim vefa kıldı vü yalan kim dürür?
- (ş) Söz veren kim, alan kimdir?
Kim vefalı, yalancı kimdir?
- [1264] (f) İdivürem ben anı, bir bin birin
Ola kim sen dahi tutasın birin
- (ş) Deyi-verem ben onu bir bir
Olur ki sen dahi tutasın bir.
- [1265] (f) Evvel Âdem atamız ahit eyledi
Kendi evladı-la ahdi söyledi
- (ş) Evvela Âdem atamız söz verdi
Kendi evladı ile ahitleşti, sözleşti.
- [1266] (f) Didi kim emrüme ferman olasız
Her ne dirsem benüm ile gelesiz
- (ş) Dedi ki emrime hem itaat edesiniz
Her ne dersem benim ile gelesiniz.
- [1267] (f) Kimisi ol ahde oldiler muti
Kimisi ahdi sıyub³⁹² oldi bedi³⁹³
- (ş) Kimisi ahitlerine itaat ettiler,
Kimisi sözü bozup kötü ettiler.
- [1268] (f) Ahdi sıyandan³⁹⁴ eyleme ya Rab bizi
Cennet içre görevüz yarın sizi
- (ş) Vefasızlardan etme ya rab bizi,
Cennet içinde görelim hem sizi.
- [1269] (f) Ahit idenin biri İbrahim Halil
Kâbe'yi yap, deyu emir itdi Celil.[vr.90]
- (ş) Söz verenin biri İbrahim Halil
Kâbe'yi yap diye emretti Celil.

³⁹² Bozdu.

³⁹³ Kötü ettiler

³⁹⁴ Ahdini bozan

- [1270] (f) Kâbe'yi yapdi Halil, oldi tamam
Arkasın divara virdi Ol imam
- (ş) Kâbe'yi yaptı Halil, oldu tamam
Arkasını duvara verdi o imam.
- [1271] (f) Didi şükür olsun sana Bar-i Hüda
Lütuf idib bu zahmete ver-gel ceza
- (ş) Dedi şükür olsun sana yar-ı Hüda
Lütuf edip zahmetime ver gel ata.³⁹⁵
- [1272] (f) Nazil oldi ol zamanda Cebrail
Neyledin şükür eylesin Ey Halil
- (ş) İndi geldi hemen o anda Cebrail
Ne ettin, şükür edesin Ey Halil!
- [1273] (f) Kâbe yaptım didi kılsunlar tavaf
Ben bu zahmetleri sanmazam güzaf
- (ş) Kâbe yaptım, dedi etsinler tavaf
Bu zahmetler olmaz dahi güzaf.³⁹⁶
- [1274] (f) Cebrail ana didi kim ey Halil
Aç doyurmak yeğdir andan öyle bil!
- (ş) Cebrail ona dedi ki Ey Halil,
Aç doyurmak ondan evla, bil!
- [1275] (f) Aç doyur-gel yahu yalıncağ geydir et
Hazrete açmaklığa oldur kanet.
- (ş) Aç doyur, ya da giydir kuşat
Hakka uçmaya odur kanat.
- [1276] (f) Didi İbrahim ana kim ya ahi
Bu ikisi yeğ mi bu evden dahi?
- (ş) Dedi İbrahim Cibril'e: Ya Ahi,
İkisi daha mı iyi bundan dahi?
- [1277] (f) Ceht idü-ben ben buni yapdim kavi
Bu tavaf için ola Tanrı evi.
- (ş) Çalışarak ben sağlam yaptım evi
Ziyaret etsinler istedim tanrı evi.

³⁹⁵ Ata: İkrâm, ihsan, ödül.

³⁹⁶ Boş, kıymetsiz.

- [1278] (f) Didi kim Âdem dūrūr bünyad-ı Hak
Sen ana bak kendi bünyadına bak
- (ş) Dedi ki Âdem'dir Hak Teâlâ binası,
Sen ona bak, zayıftır kendi binası!
- [1279] (f) Buni sen yaptın bilürsin ya Halil
Âdem'in hod urdi³⁹⁷ bünyadın Celil
- (ş) Bunu sen yaptın bilirsın Halil,
Âdem'in kendini ise etti Celil.
- [1280] (f) Çün bilürsin Tanrı halk itdi seni
Tanrı bünyadı kani senin kani?
- (ş) Bilirsın ki tanrı yarattı seni
Tanrı binası hani, senin hani?
- [1281] (f) Aç toyurib gönül ele alesin
Yohsa bu zahmet içinde kalesin
- (ş) Aç doyurup gönül evi yapasın
Yoksa bu zahmet içinde kalasın.
- [1282] (f) "Hacc-ı ekber"dir gönül, eyle tavaf
Âdem'i sanma, ey Halil, gūzaf![vr.91]
- (ş) Büyük haccdır gönül, eyle tavaf
Âdem'i sanma ey Halil, gūzaf!

Farisi Beyit

- [1283] (f) "Dil bedest aver ki haccı ekber est
Ez bezara ne kabe yek dil beter est
- [1284] (f) Ka'be bünyad-ı Halili azet
Dil nazargah-ı Celili ekber est!
- "İki Farisi beytin tercümesi:
- (ş) "Gönül elde et, asıl hacc-ı ekberdir.
Bir gönül, binlerce kabe'den yeğdir
- (ş) "Kâbe, Azer oğlu Halil'in bünyadıdır
Gönül, en büyük dostun nazargahıdır"

*

- [1285] (f) Didi İbrahim ana kim, ey ahi
Tanrı ile ahit ideyim, ben dahi:

³⁹⁷ Attı vurdu, yarattı, yaptı.

- (ş) Dedi İbrahim ona ki, ey Ahi
Tanrı ile ben ahit edeyim bari
- [1286] (f) Ahdim olsun kim, konuksiz yatmeyem
Kim gelür ise yabane atmeyem!
- (ş) Ahdim olsun konuksuz yatmam
Kim gelir ise de yabana atmam.
- [1287] (f) Ta ölince ahdini tutdi Halil
Ahi isen ol-durur sana delil
- (ş) Ta vefat etti sözünü tuttu Halil
Ahi isen sen de dur, sana delil.
- [1288] (f) Ol-durur bil ahilerin ulusu
Hak yanında görklü gökçek Hulusi
- (ş) Odur bilesin ahilerin ulusu
Hak yanında ihlâslı Hulusi.
- [1289] (f) Biri de Eyyub ahid idenlerin
Tanrı ile ahdini güdenlerin
- (ş) Biri Eyyub ahid edenlerin
Tanrı ile sözü güdenlerin.
- [1290] (f) Bil üçüncü ahdi kimdir eyleyen
Ümmetiyle ahdi hakkın söyleyen?
- (ş) Bil üçüncü kimdir ahdi eyleyen?
Ümmetiyle ahdi söyleşenlerin?
- [1291] (f) Ol-durur kim enbiyalar serveri
Eyledi bir yerde palan minberi
- (ş) Odur ki peygamberler serveri,
Eyledi bir yerde bineği minberi.
- [1292] (f) Ol günü bil kim, mükerrem gün idi
Gündüz idi sanma-giz kim dün idi.
- (ş) O günü bil ki keremli bir gün idi,
Gündüz idi sanmayın ki gece idi.
- [1293] (f) Minber üzere Haydar'a ahid eyledi
Sen halifem ol, deyu-ben söyledi
- (ş) Minber üzerinde Hayder'e söz verdi,
Sen halifem ol, diyerek ahit söyledi.
- [1294] (f) Sen halifem ol tarik içre didi
Anda bu yol ehlinin kaydın idi

- (ş) Sen halifem ol bu yol içinde dedi
Bu yolda gidenleri kayıt et dedi.
- [1295] (f) Ol kişiye dahi virdi ahdi ol
Ol kelimullah içinde oku bil
- (ş) O kişilere verdi ahitleri emir ile.
Ol kelimullah'ta oku öğren dedi.
- [1296] (f) Ahdi virdi anlara "tahte's-şecer"³⁹⁸
Kur'an içre Hak bize virdi haber.³⁹⁹[vr.92]
- (ş) Ahidleştiler onlar ile "tahte's-şecer"
Kur'an içinde Hak verdi bize haber.
- [1297] (f) Razi oldim didi onlardan Hüda;
Yol eriy isen olma onlardan cüda
- (ş) Razi oldum dedi onlardan Hüda
Yol eri isen onlardan olma cüda!

KALE ALLAHU TEBARAKE VE TEÂLÂ:

"İnne'İleziyne yubayiune-ke inne ma
Yubayiunellahe. Yedullahi fevga
eydihim, femen-nekese fe inne ma
yenküsu ala nefsih. Ve men evfa bima
ahede aleyhullahe feseyü'tiyhi
Ecran aziyma."(Fetih, 10)
(Sadeka'llahu'l aziym)

Meal:

"Sana bağlılık sözü verenler, gerçekte
bu sözü Allah'a vermiş oluyorlar.
Allah'ın eli onların elleri üzerindedir.
Bu sebeple kim Allah'a verdiği ahdi
bozarsa ancak kendi aleyhine
bozmuş olur. Allah'a verdiği sözde
duranlara gelince,Allah onlara
yakında büyük bir mükâfat verecektir."
(Yüce Allah doğru söyledi)

- [1298] (f) Ahdi bildin ne ise sen ey kişi
Nicedir bil ideyim şeddin işi
- (ş) İşte bildin ahdi nedir,ey kişi
Nicedir bil derim bu şeddin işi

³⁹⁸ Akabe biatının mekânı. Mekke'de ağacın altında.

³⁹⁹ Fetih suresi 10.Ayet ile haber verdi.

- [1299] (f) Şedd; Âdem şeddidir ki Cebrail
Evvela kuşattı ana öyle bil
- (ş) Şed Âdem şeddidir Cebrail
Evvela kuşattı ona öyle bil.
- [1300] (f) Dahi İbrahim Halil'e bağladı
Kuşatınca anı bele ağladı
- (ş) Sonra İbrahim Halil'e bağladı
Kuşatınca onu beline ağladı.
- [1301] (f) Kuşanu-ben ev yapıyser-dür Halil
Afv ide hep ana geleni Celil
- (ş) Kuşanınca ka'be yaptı Halil
Afv etti hep ona geleni Celil.
- [1302] (f) Bil ki şedden bu-dürür maksudimiz
Kim kuşandı anı, ol mahbubimiz
- (ş) Bil ki şedden budur maksadımız
Kim kuşanır bizim mahbubumuz.
- [1303] (f) Ol ridadur kim kuşattı Cebrail
Anı miraç gicesinde öyle bil
- (ş) O rida ki kuşattı Cebrail
Onu mi'rac gecesinde bil.
- [1304] (f) Ol-dürür şedd-i mükemmel söylenen
Bil ki andan dem urur giru kalan
- (ş) Odur şeddi en güzel denen
Bil ki söyler arkadan gelen.
- [1305] (f) Bu üçüncü şeddi bağlandı Habib
Yol erinin derdine oldir tabib
- (ş) Üçüncü, şeddi bağlandı Habib
Yol erinin derdine odur tabib.
- [1306] (f) Bil ki dördüncü dürür şedd-i Ali
Mustafa bağladı bildirdi yolu
- (ş) Bil ki dördüncüdür şedd-i Ali,
Mustafa bağladı bildirdi yolu.
- [1307] (f) Hem Ali üç kişi belin bağladı
Zikir olundi kim işitti anladı

- (ş) Hem Ali üç kişi belin bağladı
Zikir olundu ki işitti anladı.
- [1308] (f) Bilki şeyhin şeddi, selmani-dürür
On yedinin oldi dermanı dürür
- (ş) Bil ki şeyhin şeddi Selmani'dir
On yedinin oldu dermanıdır.
- [1309] (f) Bağladı on yedi kişi ol dahi
Zikir olindi andın ise sen dahi.[vr.93]
- (ş) Bağladı on yedi kişi ol dahi
Zikir olundu andın ise sen dahi
- [1310] (f) Pes bu şeddin şimdi aslı nedir-ür?
Yol içinde bunca tartışma nedir-ür?
- (ş) Bu şeddin şimdi aslı nedir?
Yolda bu münazara nedir?
- [1311] (f) Sorseler idiviresin ey ahi
Salik-i kâmil⁴⁰⁰ olasin sen dahi
- (ş) Sorsalar deyiver ey ahi
Kamil sufi olasin sen dahi.
- [1312] (f) Diyesin kim biz teşebbüh eyleriz
Ol uluların soyini soylariz.
- (ş) Diyesin ki biz onlara benzeriz
Büyüklerin yolundan gideriz.
- [1313] (f) Her ki bir kavme teşebbüh eyleye
Kande giderse izini izleye
- (ş) Her kim bir topluma benzerse
Nerde giderse izlerini izleye.
- [1314] (f) Anların saffında kopar ol dahi
izle saffında kopasin sen dahi
- (ş) Onların saflarında olur o da
izle onları olursun saflarında.

KALE NEBİ MUHAMMED SALLALLAHU
TEÂLÂ ALEYHİ VE SELLEM:

“Men teşebbehe bikavmin fehüve minhüm”
Sadeka resulullah sallallahu aleyhi ve selem.

⁴⁰⁰ Seyr-i sülükte kâmil sufi.

“Kim bir kavme(özünden) benzerse onlardandır”

- [1315] (f) Biri dahi ol-dur anı ki işit
Yol eriy-sen ana göre iş it
- (ş) Biri de odur ki onu sen işit
Yol eriy-sen ona göre iş et!
- [1316] (f) Yani şeytandan yana ol perdedir
Kuşanicak anı şeytan murdedir⁴⁰¹
- (ş) Yani şeytandan yana perdedir
Kuşandığında şeytan meyyittir.
- [1317] (f) Dir resule ittiba ettim, bu[n]lar
Kaygılanır, hor olur, benzi solar
- (ş) Der resule tabi oldum, bunlar
Kaygılanır, hor olur, benzi solar.
- [1318] (f) Bir de bu ki muhtesip olur bize
Komaz ol şed anı her yerde geze
- (ş) Bir de bu var, zabıta olur bize
Koymaz erkân, her yerde geze!
- [1319] (f) Sorsalar kardeşliğin aslı nedir?
Niredendir pes anın fazlı nedir?
- (ş) Sorsalar kardeşlik, aslı nedir?
Nerden geldi, erdemi nedir?
- [1320] (f) Evvel Âdem tuttu Cebrail ahi
Tuttı andan yine İbrahim dahi
- (ş) Evvela Âdem’i tuttu Cebrail ahi
Sonra tuttu yine İbrahim dahi
- [1321] (f) Hem ahi didi Muhammed Mustafa
Bir birine kardeş itdi ba-vefa.[vr.94]
- (ş) Ahi dedi Muhammed Mustafa
Bir birine kardeş dedi ba-vefa.⁴⁰²
- [1322] (f) Haydar idi bilin Ahmed kardaşı
Bir idi hep anların içi-dışı.

⁴⁰¹ Ölü, ölmüş.

⁴⁰² Vefa ile, sadakat ile.

- (ş) Hayder dedi bilin Ahmed kardeşi
Bir olmuş idi onların hep dışı-ıçı.
- [1323] (f) Yol içinde dahi itseler sual
Vir cevabın olmasın gönlün melül
- (ş) Yol içinde bile etseler sual,
Cevapla ki olmasınlar melül.⁴⁰³
- [1324] (f) Diseler kim tike ve helva nedir
Bunların içinde bu sevda nedir?
- (ş) Deseler ki tike ve helva nedir?
Bunlara duyulan ilgi alaka nedir?
- [1325] (f) Dillerinde cefne⁴⁰⁴ vü helva nedür?
Yise yimase işi ğavğa dürür
- (ş) Dillerindeki cefne-helva nedir?
Yese, yemese bu kavga nedir?
- [1326] (f) İdeyim bunların aslı neydüğün
Kim getirüb bişirüb hem yidüğün
- (ş) Diyeyim bunların aslı nedir
Kim pişirmiş, getirmiş, nedir?
- [1327] (f) Ol zaman kim Âdem uçmak'da⁴⁰⁵ idi
Nice nimet türlü helvalar yidi
- (ş) O zamanlar Âdem cennette idi
Nice nimet ve türlü helva yedi.
- [1328] (f) Dünya içinde anı bilmez idi
Kim nice beşer anı bilmez idi
- (ş) Dünyada kimse bunu bilmezdi,
Ki nice beşer onu bilmez idi.
- [1329] (f) Arzu eylerdi anı yimeğe
Bulmaz idi kimseyi bişürmeye
- (ş) Arzu ederdi onu yemeğe,
Bulunmazdı, kim pişirmeğe.
- [1330] (f) Hakkın izniyle getürdi Cebrail
Önine koyu-ben didi yi, gel!

⁴⁰³ Üzgün, mahzun, kederli.

⁴⁰⁴ Ahilik geleneğinde merasimle pişirilen helva.

⁴⁰⁵ Uçmak: Cennet

- (ş) Hakkın izniyle getirdi Cebrail
Önüne koydu, dedi: ye, gel!
- [1331] (f) Yidi ol helvayı Âdem anda çok
Neylesün hayli dürür yidüği yok
- (ş) Yedi o helvayı Âdem orada çok
Ne etsin hayli zaman yediği yok.
- [1332] (f) Bazı helva kaldı anda yimedi
Cebrail'e gel götür hem dimedi.
- (ş) Biraz helva kaldı orada yemedi,
Cebrail'e de gel götür demedi.
- [1333] (f) Bir tike aldı eline ol Emin
Ol melekler aşkına yidi hemin
- (ş) Bir "lokma" aldı eline o Emin
O melekler aşkına yedi hemin.
- [1334] (f) Cüfne tike mesnedi andandır
Cümlesini bildin uşş, kandendir?
- (ş) Cüfne/Tike meselesi oradandır,
Cümlesini bildin işte neredendir.
- [1335] (f) Yol erine cümlesin bilmek gerek
Kim sual olsa cevap virmek gerek.[vr.95]
- (ş) Yol erine ki bunları bilmek gerek
Kim sual etse cevap vermek gerek.
- [1336] (f) Hususan kim ol ahi ola ya, paşa
Bu cevabı bile ol, baştan başa.
- (ş) Bilhassa kim ola o, ahi veya paşa;
Bu cevabı bilmeli ahi baştan başa.
- [1337] (f) Kim sual iderse; bir bir içira
Dimeye kimse ana çün u çera⁴⁰⁶
- (ş) Kim sual ederse; bir bir açıklaya
Kimseye demeye nasıl-niçin, ona!
- [1338] (f) Yohsa küstah ise bilmez bu işi
Yol içinde ana sen dime kişi
- (ş) Yoksa küstah kişi bilmez bu işi,
Yol içinde ona deme sen, ahi!

⁴⁰⁶ Nasıl, niçin

- [1339] (f) Her ki küstah ise mahrum oli-ser
İrmeyu-ben menzile ol kali-ser.
- (ş) Her kim küstah ise mahrum olur,
Ermez maksuda ancak yolda kalur.
- [1340] (f) Ya ilahi, lutfun ile sen bizi
Dilimize kolay eyle-gil sözi.
- (ş) Ya ilahi lütfun ile sen bizi kelim
Eyleyiver dilimize kolay sözüm.
- [1341] (f) Kim sual itse virevüz biz cevab
Kim senin yanında ola ol sevab
- (ş) Kim sual ederse verelim cevap
Ki senin yanında ola ol sevap.
- [1342] (f) Hem bize münker nekir⁴⁰⁷, itse sual
Kim cevabın virmeye olsun mecal.⁴⁰⁸
- (ş) Hem bize münker nekir etse sual,
Ki cevabını vermeye bulalım mecal!
- [1343] (f) Dilimize sen cevabı kolay iyt
Ol melek kullarına di; yüri-giyt!
- (ş) Dilimize sen cevabını kolat et,
O melek kullarına de: yürü, git!
- [1344] (f) Ya ilahi, savıvir bizden kaza
Gör içindeki ola çevre feda!
- (ş) Ya ilahi! Götür-al bizden bela,
Def olsun içindeki cevr-u cefa!

HAŞR İÇİNDE GÖSTERİVER AHMED'İ
KOLAY EYLE DİLİMİZE İSM-İ AHMED'İ

- [1345] (f) Hem sırat üzre şaşırtma ayağım
Giçer iken zikrin ola tayağım.
- (ş) Hem sıratı kaydırma ayağım,
Geçerken zikir ola dayanağım.
- [1346] (f) Cennet içre Ahmed ile hem civar
Eyleyiver cümle bayar-u diyar⁴⁰⁹

⁴⁰⁷ Kabirde sual melekleri.

⁴⁰⁸ Güç, takat.

⁴⁰⁹ Saygın, ulu diyar, cennet.

- (ş) Cennette Ahmed ile komşuluk,
Eyleyiver cümlemize hoşnutluk.
- [1347] (f) Toyla didarın⁴¹⁰ ile anda bizi
Ya ilahi sen kabul iyt bu sözi
- (ş) Kutla bizi cemalin ile cennette,
Ya ilahi sen kabul et bu yerde.
- [1348] (f) Biz de didarın ile şad olavuz
Dostlarınla oynayavuz gülevuz⁴¹¹. [vr.96]
- (ş) Biz de cemalin ile şenleniriz,
Dostlarınla oynar ve güleriz.

BAB-I DER BEYAN-I TAFSIYL-İ FÜTÜVVETNAME (FÜTÜVVET-NAME İLMİNİN TAFSİLATI)

- [1349] (f) Söyle gil ey tuti sükker gıda
İşitenler can-ı dil itsün feda
- (ş) Söyle gel, ey bülbül-ü şeker gıda
İşitenler can ve gönlü etsin feda.
- [1350] (f) Söyle gel ey tuti sükker nefes
Kim sözüne can u dil eyler heves
- (ş) Söyle gel ey bülbül, tatlı nefes
Ki sözüne can-ı gönül eder heves.
- [1351] (f) Söyle gil ey tuti şeker şiken
Sanatındır çün yine şeker şiken⁴¹²
- (ş) Söyle gel ey bülbül, şeker yiyen
Sanatındır çünkü sen şeker yiyen.
- [1352] (f) Söyle gil ey tuti⁴¹³ vahy-i ilah
N'ola sana bu kafes olsa penah
- (ş) Söyle gel ey bülbül! İlahi vahyi
N'ola sana bu kafes, olsa hamî?

⁴¹⁰ Cemalinle kutla bizi, bereketlendir.

⁴¹¹ Oynayalım

⁴¹² Yiyen

⁴¹³ Papağan

- [1353] (f) Söyle gel ey Andelib hoş neva
Çün sözindir dertlü canuma deva.
- (ş) Söyle gel ey bülbül! Hoş seda,
Sözün çünkü dertli canıma deva!
- [1354] (f) Söyle gel gülzara karşı söyle gel
Bu firakın halini şerh eyle gil.
- (ş) Söyle gel güllere karşı söyle gel,
Bu ayrılık halini bir bir söyle gel!
- [1355] (f) Çün senin halini bilen güldür'ür
Nağme-saz olsan bilür bülbüldürür
- (ş) Çünkü senin halini bilen güldür
Nağmelerini söyleyen bülbüldür.
- [1356] (f) Söyle gel ey bülbül-ü İsa nefes
Gülşen içre eyle-gil ayş'e heves
- (ş) Söyle gel ey bülbül ki İsa nefes
Güllerin içinde et, hayata heves.
- [1357] (f) Perdeden çün kim görindi ğonca ter
Mest olu-ben⁴¹⁴ bülbül-i Şeyda öter
- (ş) Perdeden çünkü görünür gonca ter
Kendinden geçer, Şeyda bülbülü öter.
- [1358] (f) İşit imdi vireyim gülden haber
Kim ne vakittir bülbüle kıldı eser
- (ş) İşit şimdi vereyim gülden haber,
Ki vakit oldu bülbüle ilham eder.
- [1359] (f) Çünkü İbrahim'i nemrud-i lâin
Mancınık ile od'e attı hemin
- (ş) Çünkü İbrahim'i nemrud-u lâin,
Mancınıkla od-u ateşe attı hemin
- [1360] (f) Anın ile gitti bülbülü bile
Anın için geldi bülbülü dile
- (ş) Onun ile gitti ateşe bülbülü bile,
Onun için geldi ateşte bülbülü dile.
- [1361] (f) Hak Teâlâ bülbüle dir ey zaif
Kullarım içinde yok senden nahif.[vr.97]

⁴¹⁴ Kendinden geçer, baygın.

- (ş) Hak Teâlâ bülbüle dedi ey zayıf!
Kullarım içinde yok senden nahif!
- [1362] (f) Düşmenim şerrine uğradı Halil
Sen niçün geldin bile didi Celil
- (ş) Düşmanımın şerrine uğradı Halil,
Sen niçin ateşe geldin dedi Celil.
- [1363] (f) Didi bülbül ya ilahi, yalnız
Dostini koyamedim ben, toğri söz.
- (ş) Dedi bülbül ki ilahi İbrahim'i yalnız
Halilini koyamadım ben, doğru söz.
- [1364] (f) Ol ne olse ben de olurem didim
Od'e girse ben de girurem Didim.
- (ş) O ne olursa ben de olurum, dedim
Ateşe girerse bile girerim, dedim.
- [1365] (f) Tanrı'ya hoş geldi ol dem bu kelam
Od'i kıldı ana da "Berden Selam"⁴¹⁵
- (ş) Tanrı'ya hoş geldi bu kelam,
Ateşi kıldı ona da serin selam.
- [1366] (f) Dileğin ne ise benden dile "dir"
Çünkü dostum ile geldin bile "dir"
- (ş) Dileğin ne ise benden dile der,
Çünkü dostum ile geldin sen der.
- [1367] (f) Didi bülbül, ya ilahi ya kerim
Bin bir adın ne ise olem kelim
- (ş) Dedi bülbül, ya ilahi ya kerim
Bin bir adın ne ise ötem derim.
- [1368] (f) Bin bir adın bana öğret ey Hüda
Zikir idü-ben olmeyem gülden cüda
- (ş) Bin bir adını öğret ey Hüda
Zikir ile olmayam gülden cüda!
- [1369] (f) Güle karşı dayıma zikir eylesem
Âşık olu-ben seni fikir eylesem.
- (ş) Güle karşı daima zikir edeyim
Âşık olup ben seni fikir edeyim.

⁴¹⁵ "...Soğuk serin.." (Enbiya, 69)

- [1370] (f) Sen özini anda göster-gil bana
Zari kılub ağlayam karşı sana.
- (ş) Sen zatını onda göster gel bana
Zari zari ağlayayım ben de sana.
- [1371] (f) Bin bir adın “vird”⁴¹⁶ edinem her seher
Firkatimden on bir ay virem haber
- (ş) Bin bir adın zikir edem her seher
Ayrılıktan on bir ay vereyim haber.
- [1372] (f) Hak kabul eyledi anın sözünü
Bülbüle gösterdi gül de özünü.
- (ş) Hak Teâlâ kabul etti sözünü
Bülbüle gösterdi gülde özünü.
- [1373] (f) Bin bir adın ana talim eyledi
Ol güle karşı ötü-ben söyledi
- (ş) Bin bir adını ona öğretti,
O güle karşı öterek dedi.
- [1374] (f) Şimdi göricek güli, bülbül öter
Sanasın kim canını od’e ater⁴¹⁷
- (ş) Şimdi gör gülü, bülbül öterken
Görünür canını ateşe atarken.
- [1375] (f) Anın-çündür hezar destan ana
Oni işiten kişi kalır tana⁴¹⁸ ![vr.98]
- (ş) Onun için bin destan onadır
Onu işiten kişi kalır tandadır.
- [1376] (f) Tanrı adın, gül göricek zikir ider
Çün güli görür, cemalin fikir ider
- (ş) Tanrı adını gülü görünce zikir eder
Gülü görünce cemalini fikir eder.
- [1377] (f) Geldin imdi bu “fütüvvet” sözine
Ötelim biz de fena, gül yüzine
- (ş) Geldin şimdi bu fütüvvet sözüne
Ötelim biz de şaha, gül yüzüne.

⁴¹⁶ Hergün düzenli yapılan ders, zikir.

⁴¹⁷ Ateşe atar.

⁴¹⁸ Kınama

- [1378] (f) Bu fütüvvettir bizim gülzarımız
Ötelim biz dahi dinle zarımız
- (ş) Bu fütüvvet bizim bağımız gülzarımız,
Ötelim biz dahi sen dinle ah-ı zarımız.
- [1379] (f) Ben bu ilmi cümle tafsil ideyim
Ca beca⁴¹⁹ kimini te'vil⁴²⁰ ideyim
- (ş) Ben bu ilmin kühünü açıvereyim
Bazen dahi kimini tefsir edeyim.
- (t) Bülbül Şeyda, seherlerde güle karşı, gül dalında ve gül bağında
yanık yanık öter. Dertli gönüller onun sesinde derdini duyar. Âşık
gönüller de bülbülün güle aşkında aşkını bulur. Bundan dolayı onda
kendinden herkes bir şeyler bulur. Edebiyat, gül ve bülbül ile sayfa-
larını âşıklara bunun için açtı. Ciltler dolusu kitaplarda kendine yer
buldu.
Şeyh Tarsusi, bunun tesadüf olmadığını, bülbülün Halil ile ateşe
uçtuğunu, rabbi ile konuştuğunu, onu yalnız bırakmadığını söyler.
Bunun üzerine İbrahim Halil peygamberi ateşten koruyan Allah;
bülbüle, dile benden ne dersen, sen dostuma dost oldun, benim
dahi dostumsun, dedi.
Şeyda bülbülü: binbir adı ile seni zikir edeyim, bana bunu lütf et,
dedi ve dileği kabul oldu. Bundan dolayı bülbüller bin bir isim için ayrı
nameler ile öterler.
Şeyh Ahi Dai devam eder: Bülbül gülzarda öter. Fütüvvet de benim
gülzarım. Şimdi izin verin bana fütüvvet gülleri bahçesinde ben dahi
çeşitli makamlar ile öteyim dedi ve aşağıdaki beyitleri söyledi.
- [1380] (f) Mücmel⁴²¹ olmasun mufassal⁴²² olsun ol
Ne var ise cümle dile gelsin ol
- (ş) İcmali olmasın tafsili olsun⁴²³
Ne var ne yok hepsi olsun.
- [1381] (f) Bu fütüvvet ilmidir ilm-i temyiz
Her ki amel olsa, ol olur aziz
- (ş) Bu fütüvvet ilmi analitik ilim,
Her kim uyar, o dahi olur âlim.
- [1382] (f) Bu fütüvvet ilmidir, ilm-i şerif
Dini olmaz, amel olanın zaif

⁴¹⁹ Yer yer, zaman zaman.

⁴²⁰ Tefsir, yorum, geniş açıklama.

⁴²¹ Kısa, toptan.

⁴²² Tafsili, detaylı.

⁴²³ İcmal: Topluca, kısa. Tafsili: Detaylı.

- (ş) Bu fütüvvet ilmi, ilm-i şerif
Dini olmaz, uyan kişinin zaif!
- [1383] (f) Bu fütüvvet ilmidir, ilmi kadim⁴²⁴
Bilmez anın kıymetin, her leiym⁴²⁵
- (ş) Bu fütüvvet ilmidir, ilm-i kadim
Bilmez onun kıymetin her leim.
- [1384] (f) Bu fütüvvet ilmidir, ilmi ilah
Anlayamaz anı her ehli günah!
- (ş) Bu fütüvvet ilmidir, ilm-i ilah
Anlamaz onu her ehli günah!
- [1385] (f) Bu fütüvvet ilmini her kim bile
Amil olub anın ile iş kıla
- (ş) Bu fütüvvet ilmin her kim bile
Eyleme geçip onun ile iş ede.
- [1386] (f) Niceler bilmedi anın kadrini
Her yirin amma gözedir sadrini
- (ş) Nice kişi bilmedi onun kadrini
Her yerin amma gözetir sadrini.
- [1387] (f) Niceler buna riyalar kattılar
Sallaşu-ben⁴²⁶ dini arda atiler
- (ş) Niceleri buna gösteriş kattı
Sahtekârlık edip dini arka attı!
- [1388] (f) Niceler dal oldi bunda hem mudil
Niceler ğavgalar ile kal u kıl⁴²⁷
- (ş) Niceleri saptı hem de saptırdı
Niceleri kavga ve nifak yaptı.
- [1389] (f) Niceler batıl iş için yıldiler
Niceler Hak söyleyene güldiler![vr.99]
- (ş) Niceleri batıl iş için kullandı
Niceler hak söyleyene güldü.

⁴²⁴ Eski

⁴²⁵ Kınanan

⁴²⁶ Sahte olup

⁴²⁷ Dedi kodu.

- [1390] (f) Faniye “dil” virdiler koyub Hakkı
Nicesi Hakkı koyub oldu şaki⁴²⁸
- (ş) Faniye gönül verip koydu Hakkı
Niceler Hakkı koyup oldu şaki.
- [1391] (f) Hile vü fitneye dizdiler yolu
Öyle mi gerekdir ey Tanrı kuli?
- (ş) Hile ve fitneye araç ettiler yolu
Öyle mi gerekirdi ey Tanrı kulu?
- [1392] (f) Meskenetten bildiler bu yolu, bil
Yola varmaz kimde vardır kal u kıl
- (ş) Tembellik bildiler bu yolu, bil
Maksuda ermez kimde var kıyl.⁴²⁹
- (t) Ahi yolu ve fütüvvet, yüce kaynaktan yüce bir ilimdir. Buna rağmen
Kötü niyetli insanlar kör menfaatleri uğruna kötüye kullandılar.
Kadim kültürümüzün ifadesi ile “suret-i hak’tan görünerek” kötü emelleri
İçin bu değerleri kullandılar. Kisveleri ve isimleri ile fütüvveti ilan ederlerken
uygulamada değerleri ve halkı incittiler, bu yolu istismar ettiler. Öyle ki tem-
bellik sanki bu yolun erkaniymiş gibi miskinlik telkin ederler. Çalışmadıkları
gibi bir sürü dedi kodu ile insanlara ve gençlere kötü örnek olurlar.
Kendileri saptılar, başkalarını da saptırdılar. Gösteriş yaparak dini değerleri
Arka plana attılar. İslami kıyafet ile masum insanları kandırdılar.
Ahi Tarsusi, fütüvvetin hemen başında buna değinmeyi önemli bulmuştur.
Biz de ekleyelim ki bu ahlaki sorun bugün dahi toplumsal bir sorundur.
Kılık kıyafetinden dolayı Müslümanlara eziyet edenler yetmezmiş gibi,
yukarıda bahsettiğimiz mürailer dahi eziyet ederler.
- [1393] (f) Bu Hüda sofrasıdır bil ey ahi
Hem Ali sofrası hem cömert dahi
- (ş) Bu Hüda sofrasıdır bil, yol eri ahi,
Hem Ali sofrası, hem cömert dahi.
- [1394] (f) Gel kerem kıl, sen buna katma haram
Bu nasihat sana yiter vesselam.
- (ş) Kerem et, sen buna katma haram
Bu nasihat alırsan yeter vesselam.
- [1395] (f) Dürlü dürlü şöhreti kosan gerek
Hakkı tutup şöhreti kosan gerek
- (ş) Türlü türlü şöhreti koman gerek
Hakkı tutup şöhreti bırak gerek!

⁴²⁸ Eşkîya, asi.

⁴²⁹ Söz, dedi kodu.

- [1396] (f) Bu fütüvvet ilmidir ilmi hayâ
Anı kimi tuta vü kimi koya.
- (ş) Bu fütüvvet ilmidir ilm-i hayâ
Onu kim tutar ya kim bıraka?
- [1397] (f) Vardır bu ilm-i nef'i bi-kıyas
Bi-nihayettir idemezler kıyas
- (ş) Vardır bu kıyassız, fena ilmi⁴³⁰
Nihayetsiz, kıyassız ledünni.
- [1398] (f) Oturub turması vü hem yimesi
Söyleyicek sözi nice dimesi;
- (ş) Otur-kalk, hem yemek içmek
Söyleyecek sözü nice demek.
- [1399] (f) Terbiyet ide ahi hem bildüre
Sakin ide nefsinin hem öldüre
- (ş) Terbiye ede ahi hem öğrede
Sakin ede nefsinin terbiye ede.
- [1400] (f) Kime uğrarsa vire evvel selam
Söyleye kim ola lütuf ile kelam
- (ş) Kime uğrarsa vere evvel selam
Söyleye kim olsa lütuf ile kelam.
- [1401] (f) Ahi bekler kapusuna varmaya
Ceht ide zalim yüzini görmeye
- (ş) Ahi bekler kapısın varmak ister
Cehd ile hoş yüzün görmek ister.
- [1402] (f) Eğer zaruret olur ise varalar
Toğri söyleyib nasihat vireler
- (ş) Eğer zaruret ise hem varınlar
Doğru söyleyip nasihat alsınlar.
- [1403] (f) Hem ahi bu ilme çok izzet kıla
Hem bu ilmi bilene hürmet kıla![vr.100]
- (ş) Hem ahi bu ilme çok izzet ede,
Hem bu ilmi bilene hürmet ede!
- [1404] (f) Ben bu ilmi Türkçe nazım eyledim
Bu fütüvvetten nice söz söyledim

⁴³⁰ Tasavvuf'un temeli; yokda değil varda yok olmak.

- (ş) Ben bu ilmi Türkçe şiir söyledim,
Bu fütüvvetten hikmetli söz ettim.
- [1405] (f) Anlaması vazî' olsun deyu ben
Türkî yazdım çok ibare koyu ben
- (ş) Anlaması açık olsun diye ben
Türkçe yazdım hem deyim ben.
- [1406] (f) Yazayım şimden giru bir nice fasıl
Cümlesine hâsıl olan nedir asıl?
- (ş) Yazayım gayrı şimden geri fasıl
Hepsinden hâsıl olan nedir asıl?
- [1407] (f) Anı bir bir yine tafsil ideyin
Anlasınlar deyu te'vil ideyin
- (ş) Onu bir bir yine tafsil edeyim,
Anlasınlar diye tefsir edeyim.
- [1408] (f) Yazayım bu bab içinde yidi bab⁴³¹;
Her birisi babın olsun bir kitab.
- (ş) Yazayım bu bölümde yedi bölüm,
Her bölüm olsun bir kitap bölüm.
- [1409] (f) Zira gördüm cümle eşyadır yidi
İdeyim bir bir beyan nedir yidi
- (ş) Çünkü gördüm cümle varlık yedi
Edeyim bir bir beyan, nedir yedi?
- [1410] (f) Anlar isen yürüdüğün yer, yidi
Yedi azadır kamusin bezedi.
- (ş) Anlar isen yürüdüğün yer yedi,
Yedi aza tüm bedenimizi bezedi.
- [1411] (f) Başın üzere yedi devvare yedi
İşin üzre anda seyyare yedi.
- (ş) Başın üzerinde yedi dönen yedi
İşin üzerinde yine seyreden yedi.
- [1412] (f) Yedidir Mushaf mekânıdır yedi
Andaki "seb'ul mesani"⁴³² dir yedi.
- (ş) Yedi Mushaf rakamında yedi
Fatiha "seb-u mesani" yedi.

⁴³¹ Bölüm

⁴³² Yedi ayet, Fatiha suresi.

- [1413] (f) Hefte içre gün yedidir dün yedi
Kâbe'yi eyle tavaf her gün yedi
- (ş) Haftada gün yedi dün yedi
Kâbe tavafı eyle her gün yedi.
- [1414] (f) Secdeye emir olunan a'za yedi
Secde kılmayan işi gavğa yedi
- (ş) Secdeye emredilen a'za yedi
Secde kıldırmayan kavga yedi.
- [1415] (f) Oruç ayında Resulullah didi
Kadri istek olsa yiğirmi yedi
- (ş) Oruç ayında resulullah dedi
Kadri yüksek olan yirmi yedi.
- [1416] (f) Öyle olsa biz de yazdık yedi bab
Eyleye Hak, umaram kim feth-i bab.
- (ş) Öylece biz yazdık yedi bölüm
Hak, eylesin ki fetih bölüm.
- [1417] (f) Ya ilahi eyle asan sen bize
Yazu-ben ta başlayalım bu söze:[vr.101]
- (ş) Ya ilahi, eyle kolay sen bize
Yazayım başlayayım bu söze.
- (t) Tarsusi, fütüvveti neden yedi bölümde açıkladığını yazdı. Yedi sema, yedi arz, yedi secde azası, hafta yedi gün, kadir gecesi yirmi yedi, fütüvvetne kabul yedi iyi huy, kabul edilmeyen yedi kötü huy gibi bilgiler vererek yedi sayısının anlamı olduğunu, bu münasebetle fütüvvetname hakkında yedi ayrı bölümde bilgi vereceğini bildirdi. Fatih suresinin, surelerin anası olarak yedi ayetten ibaret olduğuna ayrı bir yer verdi.(seb'ul-mesani)

BAB-I EVVEL, DER BEYAN-I AHİ VE ŞEYH VE HERSE Bİ-MA'Nİ FETA

(BİRİNCİ BÖLÜM AHİ, YİĞİT, ŞEYH VE PAŞA ANLAMINDA FETA)

- [1418] (f) Bab-ı evvel'de yazalım ey ahi
Dinlesin şeyh ve yiğit-paşa dahi
- (ş) Birinci babda yazalım ey ahi
Dinlesin şeyh, yiğit ve paşa dahi.
- [1419] (f) Üçünün çün yolu birdür ey feta
Gitmesün bir kimse üç yoldan öte
- (ş) Üçünün de yolu birdir ey yiğit,
Gitmesin kimse öte, olsun yiğit.

- [1420] (f) Yiğit ol dur bu yola ide heves
Kim ne dirse tuta sıymaya nefes
- (ş) Yiğit odur ki bu yola eder heves
Kim ne derse tutar bozmaz nefes
- [1421] (f) Biri mani demek olur, şeyh bilin
Şeyh olanda isteyüb mani bulin
- (ş) Mani olur bu halde şeyh bilin
Şeyh olan isterse mani bulir.
- [1422] (f) Ahi ol dir evliyanın yolini
Gizleye ve batıl işten tolini
- (ş) Ahi odur ki evliya yolunu
Gizleye ve batıl işten koru
- [1423] (f) Ahi yolidir tarikat bilesin
Ahi ile hem-tarikat olesin
- (ş) Ahi yoludur tarikat bilesin
Ahi ile tarikatta sen ölesin.
- [1424] (f) Hem hakikattir bilin, şeyh yolini
Şeyh olandan sor hakikat ilini
- (ş) Hakikattir bilin şeyh yolu
Şeyh olandan sorun yolu.
- [1425] (f) Hem yiğitlik yola niyet eylemek
Nirede olursa yolu söylemek
- (ş) Yiğitlik yola niyet eylemek
Nerde olsa yolu söylemek.
- [1426] (f) Yol içinde ahiler salik olur
Yola girmeyen kişi helak olur
- (ş) Yolda giden ahi salik olur
Yoldan sapan kişi helak olur.
- [1427] (f) Şeyh oldur menzile varmış ola
Menzil ehlini kamu görmüş ola
- (ş) Şeyh odur maksuda ermiş ola
Menzil ehlini hep görmüş ola.
- [1428] (f) Hem yiğitlik şimdi toğdi anadan
Geldi ol bir haneye bir haneden

- (ş) Yiğitlik şimdi doğuştan anadan
Geldi bir haneye ki bir hanedan!
- [1429] (f) Ahilik dünyada dirilmektir
Bilge şeyh imanı ile ölmektir
- (ş) Ahilik ölmeden dirilmektir
Âlim şeyh imanı ile ölmektir.
- [1430] (f) Bu için manası birdir bilesin
Yiğidim, ahi isen şeyh olesin.[vr.102]
- (ş) Bu için manası birdir bilesin,
Yiğidim! Ahi isen şeyh ölesin!
- [1431] (f) Hem resulullah dimişdür ey feta
Söyledi bir yirde kim "Benim feta"⁴³³
- (ş) Hem resulullah dedi, ey feta!
Söyledi "Hak yolda benim feta"
- [1432] (f) Hem benim didi fetanın kardeşi
Her ne yirde olsa benim yoldaşı.
- (ş) Hem dedi; benim fetanın kardeşi,
Her ne yerde olsa benim yoldaşı.
- [1433] (f) Hem fetanın atası benim, didi
Cümlesinin yani kim, kaydın yidi
- (ş) Hem fetanın atası benim, dedi.
Cümle yiğitlerin ki kaydını etti.

KALE RESULULLAH:

Resulullah buyurdu:
(Sallallahu Aleyhi ve Sellem)

- [1434] (f) "Ene'l-feta ve ene ehu'l-feta
ve ene ebu'l-feta"(sadeka) ⁴³⁴
- (ş) "Ben yiğidim ve yiğidin kardeşi
Ve ben yiğidin atasıyım."
- [1435] (f) Çün Ali olmuş idi evvel feta
Kim fetadur bu yolu andan tuta
- (ş) Çünkü Ali olmuştu ilk feta,
Ki feta, bu yolu ondan ala!

⁴³³ "Feta, hak yolunda yiğit benim" Hadis.

⁴³⁴ "Ben feta, fetanın kardeşi ve fetanın babasıyım." Hadis.

- [1436] (f) Ba'd ezin oldi ahi bil ol veli
Dahi sonra şeyh oldi hem Ali
- (ş) Bir zaman oldu ahi bil o veli
Hem sonra dahi oldu şeyh Ali.
- [1437] (f) Her kaçan bir yerde üçü bulune
Başını top eyle anın yoline
- (ş) Ne zaman bir yerde üçü buluna
Başını tak eyle ol üçün yoluna!
- [1438] (f) Her kişiye vacip oldi kim tuta
Şeyh ve ahi tutına ola feta
- (ş) Her kişiye vacip olur ki tuta,
Şeyh ve ahi tutarsa olur feta!
- [1439] (f) Bize öyle didi bizden ulular
Bu yoli bilenler eyü hu[y]lular
- (ş) Bize öyle dedi bizden ulular,
Bu yolu bilenler, iyi huylular.
- [1440] (f) Her kimin kim şeyhi yoktur dini yok
Şeyhi olan kişilerin dini çok.
- (ş) Kimin ki üstadı yoktur dini yok,
Şeyhi olan kişilerin dini çok!
- [1441] (f) Ey feta, gel sen dahi bir şeyh tutun
Dünya vü ahiret ola dinin bütün.
- (ş) Ey yiğit! Bul bir mürşid üstün,
Dünya ahiretin olsun bütün!

KALE NEBİYYÜ:

Sallallahu Teâlâ Aleyhi Ve Sellem:

- [1442] (f) "Men la şeyhe lehu la dine lehu"⁴³⁵[vr103]
- Cüneyd-i Bağdadi dedi
- (ş) "Men lem yekün lehu şeyhun
yürabbiyehu fe şeyhuhu eş'şeytanu"⁴³⁶
- (t) Büyük mutasavvıf Bağdadi, kimin kendini manevi tedavi ve terbiye eden
bir üstadı, şeyhi yok ise onun şeyhi, rehberi şeytan olur, der. Elbette candan
Kelime-i tevhid ve şehadet söyleyen bir kimse kadın veya erkek olsun müslüman

⁴³⁵ "Hak yolunda rehberi olmayanın dini olmaz" Hadis.

⁴³⁶ Cüneyd Bağdadi: Kimin şeyhi olmazsa onun şeyhi şeytan olur."

olur. Peki, Bağdadi niye böyle söyledi? Çünkü kişi iman ettiği halde kötülüğü, inkâr ve nifakı emreden “emare nefis”ten Kendi çabası ile kurtulamaz. Hatta ilim ve amel dahi yetersiz kalır. Bu badireden kurtulmak ve ilk planda “nefs-i levvame” günahlardan hoşlanmayan nefse evrilebilmek için Allah’ın nuru ile nazar eden bir müşid-i kâmil’e intisap gerekir. Çünkü ne hikmet ise büyük âlim olduğu halde “varis-i enbiya” vasfını haiz müşidi olmayan bir kimse amelde, sünnette ve itikatta sıkıntı yaşayabilmektedir. Buna mukabil şeyh-i kâmil bir Allah dostuna tabi ümmi bir kimse ise sünnet-i seniyye aşkı ile amel edebiliyor. İbadetlerinde kurbiyet, ihsan, feyiz, nispet ve nur tahsil ediyor. Bu durumu İmam-ı Gazali şöyle tanımlar: “Bir alim, müşidsiz olursa fasık olmasından korkarım. Bir cahil de şeyhe intisap ederse zındık olmasından korkarım” der. Fasık; büyük günah işleyene denir. Zındık ise sapık fırka mensuplarından olup saçma sapan inançlara saplanan demektir. Tasavvuf yolu, Ahilik ve Fütüvvet ilim ile gidilen bir yoldur, cehalet ile mümkün değil! “Hak yolunda rehberi olmayanın dini olmaz” hadis-i şerifi, işte bu hakikatleri ifade eder ki muhtasar olarak izah etmeye çalıştık.(Muhtasar: Kısa)

- [1443] (f) Her kim ki şeyhi olmadan girse yola
Aparır⁴³⁷ şeytan anı girmez ele
- (ş) Her kim şeyhi olmaz girer yola
Kandırır şeytan onu girmez yola.
- [1444] (f) Şeyh tutunmak belki vacibtir sana
Şeyhi bulmak istesen de dört yana;
- (ş) Şeyh edinmek vaciptir belki sana
Şeyh bulmak için git, dört yana.
- [1445] (f) Söz içinde gör ki Musa neyledi
“A’lemu’n-nas⁴³⁸” şimdi benim ol söyledi
- (ş) Söz arasında gör Musa nebi ne dedi
Şimdi en bilgin benim, diye söyledi.
- [1446] (f) Hak Teâlâ kıldı Musa’ya hitab
Senden a’lam bir kulum söyler savab
- (ş) Hak Teâlâ kıldı Musa’ya hitap,
Senden bilgin kulum der savap!
- [1447] (f) Hak Teâlâ didi ana sen varasın
Mecme’ul Bahreyn⁴³⁹ yanında göresin
- (ş) Hak Teâlâ dedi ki ona sen varasın
İki denizin bittiği yerde göresin.
- [1448] (f) Öğrenesin bildiği ilmi anin
Ona göre azdır ilmin senin

⁴³⁷ Kandırır, yoldan çıkarır.

⁴³⁸ İnsanların en çok bilgin olanı.. Hz. Musa’nın meselesi.

⁴³⁹ İki denizin bittiği yer.

- (ş) Öğrenesin bildiği ilmi onun,
Ona göre azdır ilmin senin.
- [1449] (f) Yu'şa İbni Nun'u uydurdi bile
Ben Hakk'a sığınıp girdiler yole
- (ş) Nun oğlu Yuşa nebiyi aldı yanına
Ben hakka sığındım, girdiler yola.
- [1450] (f) Kıssa uzun cümlesini söylemem
Şimdi ani, külliye şerh eylemem
- (ş) Hikâye uzun hepsini demeyeyim
Şimdi külliye açık etmeyeyim.
- [1451] (f) Bir mahalde dahi zikir etsem gerek
Sonra bir başka söze girsem gerek
- (ş) Bir yerini anlatsam gerek
Başka söze geçsem gerek.
- [1452] (f) Hele varub Hızır'ı anda buldiler
Bir mehabetli kişiymiş ki gördiler
- (ş) Varıp Hızır'ı bir yerde buldular
Heybetli bir kişiymiş gördüler.
- [1453] (f) Dünücek vakit didiğim ki ey kişi
Anlarım kim cümle bilmişiz işi![vr.105]
- (ş) Dönecek vakit dediğim ki ey kişi
Anlarım ki cümle bilmişsiniz işi!
- [1454] (f) Bu senin ilmini öğrenemedim
Her ne kılsan ana katlanemedim
- (ş) Bu senin ilmini öğrenemedim
Her ne etsen dayanamadım.
- [1455] (f) Bari talim iyt edeb ilmini bana
Neyleyem varınca Haktan yana
- (ş) Bari edeb ilmini öğret bana
Ne ederim varınca Hakka?
- [1456] (f) Hızır didi nice varırsın ana
Varacağız anda, Hak ne dir sana?
- (ş) Hızır dedi, nasıl varırsın ona,
Varacağız, Hak ne derse sana.

- [1457] (f) Didi varıb taş üstine çıkarım
Söyle rabbim deyu, bakarım
- (ş) Dedi varıp, bir taş üstüne çıkarım
Buyur ilahi, diye bekler bakarım.
- [1458] (f) Hızır ana didi, küstah olma-ğıl
Tanrı dergâhına öyle varma-ğıl
- (ş) Hızır ona dedi, küstah olma gel,
Tanrı huzuruna öyle varma gel!
- [1459] (f) Çünkü edebdir cümle işin evlası
Öyle didi çün âlem enbiyası
- (ş) Çünkü edebtir her işin efdali
Çünkü cümle nebi öyle dedi.
- [1460] (f) Eğer edeb ile varır isen
Yakin olir efdal olursin sen
- (ş) Eğer edeb ile varır isen
Yakin efdal olursun sen.
- [1461] (f) Tur dibinde iki rik'ât kıl nemaz!
Yüz yire ko! Hazrete eyle niyaz!
- (ş) Tur dağında iki rekât kıl namaz,
Yere yüzü koy, Hazrete et niyaz.
- [1462] (f) Anda ko, na'leynlerini, yalın ayak!
Yüz sürüyi varasın ol taşa çık!
- (ş) Orada koy nalinlerini, yalın ayak
Yüz sürerek varasın o taşa çık!
- [1463] (f) Elleri kavşurib secde kıl
Dediğimi işidib iyi anla kıl
- (ş) Ellerini kavuşturup secde et,
Dediğimi işitip, gereğini et!
- [1464] (f) Hak'tan avaz gelmeyince söyleme
Sen sen ol, yerde küstahlık iytme!
- (ş) Hak'tan nida gelmeyince seslenme
Sen sen ol, bu yerde edebi geçme!
- [1465] (f) Söz orada ne ise söyle işit
Dönme arkanı ardın ardın yürü git

- (ş) Sözüñ orda gereği ne ise söyle işit,
Dönme arkanı, ardın ardın yürü git.
- [1466] (f) Ardın ardın nalinine varasın
Anda dahi yine secde kılasın
- (ş) Ardın ardın dön, nalinlere var;
Orada da tekrar secdeye var.
- [1467] (f) Geyu-ben na'leynleri gidesin
Ben ne dirsem anı öyle idesin
- (ş) Giyiver nalinlerini hem gidesin
Ben ne dersem onu öyle edesin.
- [1468] (f) Hıdır çün Musa'ya talim eyledi
Bu edeb babında hayli söyledi
- (ş) Hıdır ki Musa'ya ta'lim etti,
Edeb babında bunları dedi.
- [1469] (f) Vardı Musa yine Tur'a, Hazreta!
Şeyh idindi Hıdır'ı, ol oldu "feta"![vr.106]
- (ş) Vardı Musa Kelim Tur'a, Hazreta!
Şeyh edindi Hıdır'ı, böyle oldu feta!
- [1470] (f) Hızır ne didi ise anı eyledi
Hak Teâlâ söyleyicek söyledi
- (ş) Hızır ne dedi ise harfiyle onu etti
Hak Teâlâ deyip izin verince dedi.
- [1471] (f) Hazrete hoş geldi Musa'nın işi
Gör edeb öğretti sana hoş kişi
- (ş) Hazrete hoş geldi elbet Musa işi,
Gör ki edeb öğretti sana hoş kişi.
- [1472] (f) Gör bizim dergâhımız âlidir
Cümle dergâhtan yüce ve âlidir
- (ş) Gör bizim dergâhımız ulu âlidir
Cümle dergâhtan yüce ve âlidir.
- [1473] (f) İlm-i âli'dir biliniz ilm-i edeb
Bilmeyen kişilere gelir aceb
- (ş) İlm-i Ali, biliniz âli ilm-i edeb,
Bilmeyen kişilere gelir, aceb?

- [1474] (f) Ahmed'e geldi fütüvvet evvela
Gördi buni didi ki layık kim ola?
- (ş) Ahmed'e geldi fütüvvet ilmi evvela,
Gördü bu ilmi dedi ki layık kim ola?
- [1475] (f) Ki meğer buna layık olir Ali
Göstereyim ana bu toğri yolu
- (ş) Ki meğer gördü buna layık Ali,
Göstereyim dedi, bu doğru yolu(u)
- [1476] (f) Otururken mecliste didi: Haydar sana
Biri yavuzluk kılsa neyledin ana?
- (ş) Oturduğu mecliste dedi: Hayder sana,
Biri saygısız davransa ne yapardın ona?
- [1477] (f) Didi, ana yahşilik kılar idim
Kim idiğini ben anın bilseydim
- (ş) Dedi; ona elbet iyilik ederdim
Kim olduğunu, onun bileydım.
- [1478] (f) Pes, ol kişi tekrar yavuzluk iderse?
Ne söyleesen ne iytsen sana karşı tursa?
- (ş) Peki, o kişi tekrar böyle ederse
Ne söyleyip etsen aynı ederse?
- [1479] (f) Didi ki ben ana iyilik iderim
Dertli ise derdine derman eylerim
- (ş) Dedi; yine ben ona iyilik ederim
Dertliyse derdine derman ederim.
- [1480] (f) Didi kim, bağrını al kan eylese
Sen n'edersin sana katı söylese?
- (ş) Dedi ki bağrını al kan ederse,
Ne yaparsın, sana katı söylese?
- [1481] (f) Ya Ali sen ne söyleseydin anlara
Seni görüb sana hışmı olanlara?
- (ş) Ya Ali! Sen ne söyleseydin onlara,
Seni görüp sana hışmı olanlara?
- [1482] (f) Didi kim hatırcığın yıkmaz idim
Yüzine hiç hışımla bakmaz idim

- (ş) Dedi ki hatır komaz, yıkmazdım
Yüzüne hiç hışımla bakmazdım.
- [1483] (f) Yine didi: "La feta illa Ali"
Yahşi bilürsin toğri yolu, Ali![vr.107]
- (ş) Buna dedi: Yoktur yiğit Ali gibi,
İyi bilirsın doğru yolu, sen Ya Ali!
- [1484] (f) Dahası didi: "La Seyfe illa Zülfikar"⁴⁴⁰
Bu söz ile ideriz biz iftihar.
- (ş) Dedi; Kılıç yok gibi Zülfikar;
Bu söz ile biz ederiz iftihar!
- (t) Musa (a.s); bana verilen ilim hiçbir kula verilmedi şimdi, deyince kehf suresi İlm-i ledün ve Hızır aleyhisselam kıssası başladı. Hikâyenin tamamına girmede. Fütüvvetname ile ilgili hususlara değindi. Allah'ın huzuruna nasıl çıkılacağını, nasıl iletişim kuracağını, nasıl soru soracağını, bilmek istediklerini nasıl öğreneceğini, huzurdan ayrılırken arkasını dönmemesi gerektiğini, sesini yükseltmemesini buna benzer "vahiy protokolünü" Hızır, Musa'ya öğretti. Tarsusi; işte bu kıssada olduğu üzere Hızır Musa'nın şeyhi, Musa da Hızır'ın fetası oldu, der. Ahi yolunu şeyh ile gitmek ve onun talebesi olmak, buradan kaldı, diye ilave eder. Mürebbisi olmayanın mürebbisi şeytan olur diyen Bayezid'in ne demek istediği de Kur'an ile açıklanmış oluyor. İman hususunda temel kural; ehl-i sünnet uleması nezdinde ittifak ile kabul edilen husus: dil ile ikrar, kalp ile tasdiktir. Yani bir kadın veya erkek, rüşdüne ermiş, iman hakikatlerine iman etmiş ve dili ile de kelime-i tevhid okumuş, bu insan müslümandır. Bundan sonra imanın derecelerinde yükselmek için ilim tahsil eder, bir şeyhe intisap eder, seyr-u süluk eder, zikir halkalarına dahil olur, tasavvuf, tarikat, ahi ve uhuvvet adab-ı erkanı nedir öğrenir, bunun hududu yoktur. "Zülfikar gibi kılıç, Ali gibi de yiğit yoktur" hadis-i şerifi son beyitlerde açıklandı. Hz Ali'nin sadece savaş kahramanı değil aynı zamanda huy güzelliği, güzel ahlak kahramanı olduğu açıklandı birkaç beyitte. İyilik yapana her kişinin iyilik yapacağı, kötülük yapana hem de üst üste, er kişinin iyilik yapacağını açıkladı resulullah(s), damadı Ali'ye sorduğu sorular ve aldığı cevaplar ile. Ali ve Fatıma(r.a) anamız Kur'an-ı Kerim'de cömertlik ve diğergamlı oluşları ile de medhedildi. Yoksul, fakir iftar sofralarına uğradı. Yiyeceklerini ikram ettiler. Kendileri ise su ile ertesi güne niyet ettiler. Bu feta sıfatıdır. Fütüvvet bu demektir.
- [1485] (f) Hem Ali dirhem tasadduk eyledi
Hak anı Kur'an içinde söyledi
- (ş) Bir de Ali dirhem sadaka verdi
Hak onu Kur'an içinde söyledi.
- [1486] (f) Birini gündiz, birini virdi gice
Aşikâre virdi hem de gizlice

⁴⁴⁰ "Ali gibi yiğit, Zülfikar gibi kılıç yoktur" Hadis.

- (ş) Birini gündüz, birini verdi gece
Aşikâre verdi, hem de gizlice
- [1487] (f) Hak anı Kur'an içinde medh ider
Ne işlerse işini fetih ider
- (ş) Hak Kur'an içinde onu öğer
Ne işlerse işini kabul eder.
- Hak Teâlâ buyurdu:
"Ellezine yünfikune emvalebüm bi'l-leyli
ve'n-nehari sirran ve alaniyeten"⁴⁴¹
- [1488] (f) "O iman edip gece-gündüz
Aşikâre-gizlice infak edenler..."
Resul efendimiz dedi ana "feta"
Cümle menzile sensin ata
- (ş) Seyyidina resul dedi ona feta
Cümle yerlere sen oldun ata.
- [1489] (f) Ol Ali hem fetadır hem Ahi
Mürşid-i ekmel ve şeyh dahi
- (ş) O Ali hem fetadır hem ahi
Kamil Mürşid ve şeyh dahi.
- [1490] (f) Kim Ali ile yol tutarsa ol dur "feta"
Hak yolunda hep anınla yol tuta
- (ş) Kim Ali ile yolda olursa o feta
Hak yolunda hep onunla ola.
- [1491] (f) Hak yoline varmayan Ahi değil
Ki tamam olmayan dahi değil!
- (ş) Hak yolunda olmayan ahi değil,
Eğitimi tam olmayan dahi değil!
- [1492] (f) Hak yoline varmayana şeyh dime
Sen mürid olub, ana emek yeme
- (ş) Hak yolda olmayana şeyh deme
Sen mürid olup ona emek verme!
- [1493] (f) Ya ilahi, Hak yolinden ırma-ğıl
Yol varandan sen bizi ayırma-ğıl
- (ş) Ya ilahi, Hak yolundan ırma beni gel,
Yolda varandan sen bizi ayırma gel!

⁴⁴¹ "Ol mü'minler gece ve gündüz Allah rızası için mallarını gizli ve alenen harcarlar." (Bakara, 274)

- [1494] (f) Toğri yolce varavuz biz de sana
Biz dahi bakışmayavuz dört yana
- (ř) Doğru yolca biz de varalım sana,
Dahi bakışmayalım gereksiz yana.
- [1495] (f) Ya ilahi, toğri eyle yolimiz
Hal-i ya bildrivir-gil halimiz![vr.108]
- (ř) Ya ilahi! Doğru et yolumuzu,
Halimizi bildiriver yolumuzu.

BAB-I DVEM DER BEYAN-I HİKAYET-İ ÂDEM ALEYHİ'S-SELAM
(İKİNCİ BÖLÜM/ ÂDEM ALEYHİ'S-SELAM HİKÂYESİNİ AÇIKLAR)

- [1496] (f) İkinici babı dinle şimdi ey aziz
Hangi babın“ba”sıdır eyle temyiz
- (ř) İkinici bölümü dinle şimdi aziz
Hangi bab’ın ba’sıdır, et temyiz.
- [1497] (f) Dinle şimdi atan Âdem neylemiş
Hazret ile ne demiş ne söylemiş?
- (ř) Dinle şimdi atan Âdem ne etmiş
Rabbimizle ne demiş ne söylemiş?
- [1498] (f) Âdem ata Tanrı’nın emrini sıdı.⁴⁴²
Uydi şeytan sözine buğday yidi
- (ř) Âdem ata Tanrı emrini tutmadı!
Uydu şeytan sözüne buğday yedi.
- [1499] (f) Sordiler uçmak içinden gitdi ol
Dünyaya geliceğiz gr, nitdi ol?
- (ř) Sordular cennetten gidince o,
Dünyaya gelince gr n’etti o?
- [1500] (f) Ağladı ol, üç yüz yıl bunda tamam
Zulüm iytdim nefsime der ol hümam
- (ř) Ağladı o,üç yüz yıl bunda tamam
Zulüm ettim kendime der o atam.
- [1501] (f) Bazileri der dört yüz yıl ağladı
Öyle ağladı ki bağrın tağladı

⁴⁴² Tutmadı.

- (ş) Bazıları der, dört yüz yıl ağladı
Öyle ağladı ki bağırını dağladı.
- [1502] (f) Nice yüz yıl ağledi etdi bir günah
Sen nice yüz eylesen gelmez bir ah!
- (ş) Nice yüz yıl ağladı etti bir günah
Sende ne yüz var, etmezsın bir ah!
- [1503] (f) Bir günah işledi dört yüz yıl ağledi
Toğri oldi gönlünü Hakka bağledi
- (ş) Bir günaha dört yüz yıl ağladı,
Doğru oldu özünü Hakka bağladı.
- [1504] (f) Sen nice yüz bin günah eyleyasın
Gün ola kim, bin hata söyleyasın
- (ş) Sen nice yüz bin günah edersin
Gün olur ki bin günaha düşersin.
- [1505] (f) Gözlerinden gelmez bir katre yaş
Salmeyasın Tanrı için ya hu baş?
- (ş) Gözlerinden gelmez bir damla yaş
Veremezsin Tanrı için ya hu, baş!
- [1506] (f) N'ole sen de varsen atan yoline
Bön deminde atan olub buline
- (ş) Ne olur sen varsan atan yoluna
Kötü anda atan yanında buluna.
- [1507] (f) Bir zaman anın eyle mescud idin
Anın ile sen dahi mevcud idin
- (ş) Bir zaman onda secde edildin
Onun ile sen de mevcud idin.
- [1508] (f) Bilür isen sen halife-zadesin
Mertebeni bilür-isen azadesin.[vr.109]
- (ş) Eğer bilirsen sen halife evladısın,
Mertebeni bilirsen bağışlanmışsın!

Farisi Beyit:

- [1509] (f) Ey halife zade-i bi- marifet
Ba- peder der marifet şu-hem sıfet⁴⁴³

⁴⁴³ “Ey marifetsiz halife çocuğu, baban gibi marifet sahibi ol!” (Attar Alâeddin, Mantıku't-Tayr'dan)

- (ş) Ey marifetsiz halife çocuğu
Baban gibi marifet sahibi ol!
- [1510] (f) Ata yurdunu kıl talep ey bi-neva⁴⁴⁴
Yoksa başında yok mu senin neva?
- (ş) Ata yurdunu iste, didin ey garip!
Yoksa başında yok mu senin nasip?
- Mevlana Celalüddin dedi:
- [1511] (f) Ez puşti ve çabi mescudi Cebrail
Milk-i peder neçuyi ey bi-neva çi başi
- (ş) Sana önce Cebrail secde etti.
Ne olur sen yaradana varsan
- [1512] (f) Nice yüz yıl ağladı Âdem ata
Hak yolında dayıma oldu du-ta.
- (ş) Nice yüz yıl ağladı Âdem ata
Hak yolunda daima oldu tuta.
- [1513] (f) Niçe yıldan sonra Hak lütuf eyledi
Ağlama ey Âdem deyuben söyledi
- (ş) Nice yıl sonra Hak lütuf etti
Ağlama ey Âdem, diye söyledi.
- [1514] (f) Öyle idi çün ezel takdirimiz
Dünyaya gelmekde sen tedbirimiz
- (ş) Öyleydi çünkü ezelde takdirimiz
Senin dünyaya gelmen tedbirimiz.
- [1515] (f) Gelince dünyaya evladın da senin
Toldi âlem içre adın senin
- (ş) Gelince senin evladın dünyaya
Doldu âlemin içi sizin adınızla.
- [1516] (f) Didi Âdem, nefsüme zulm eyledim
Ben bilurem anı kim ben n'eyledim.
- (ş) Âdem dedi, kendime zulüm ettim
Ben bilirim onu ki ben ne işledim.
- [1517] (f) Didi hâşâ sen bana zulm idesin
N'ederim, ben eyledim sen n'idesin.

⁴⁴⁴ Garip, muhtaç

- (ş) Dedi hâşâ, sen bana zulm etmezsın
Ne ettim, ben eyledim, sen n'idesin
- [1518] (f) Ben bana zulüm eyledim ettim günah
Rahmetinden umaram ey padişah!
- (ş) Ben bana zulmeyledim ettim günah
Rahmetinden umarım ey padişah!
- [1519] (f) Ben bilürem beni, yüzim karadır
N'eyleyem şimden-kirü na çaredir.
- (ş) Ben bilirim beni, yüzüm karadır
N'eyleyem şimden sonra, çare nedir?
- [1520] (f) Bilürem rahman sensin hem rahim
Rahmet eyle, ya ğafur-u ya kerim.
- (ş) Bilirim rahman sensin hem rahim
Merhamet ey afv edici ey cömert.
- [1521] (f) Ya ilahi, bilürem benden hata!
Umaram kim iyrişe⁴⁴⁵ senden ata!
- (ş) Ya ilahi, bilirim ki benden hata,
Umarım ki erişsin senden ata.⁴⁴⁶
- [1522] (f) Nefsime uyu-beni emrin sıydım⁴⁴⁷;
Yime buğdayı, didin idi; yidim![vr.110]
- (ş) Nefsime uydum, emrini tutamadım
Yeme şu buğdayı dedin, yine yedim.
- [1523] (f) Hakk'a hoş geldi anın bu sözleri
Yaş akıtduğı için hem gözleri.
- (ş) Hakka hoş geldi onun bu sözleri
Yaş akıttığı için ki onun gözleri.
- [1524] (f) Sen günehten beni tenzih eyledin
Neylesen nefsine tembih eyledin.
- (ş) Sen günahdan beni tenzih ettin
Ne ettiysen nefsine yükledin.
- [1525] (f) Ben senin heb suçini bağışladım
Ne ki varse rahmetime sağışladım

⁴⁴⁵ Erişe, verilsin. Ata: Hediye

⁴⁴⁶ Hediye, ikram

⁴⁴⁷ Bozdum, emrini tutamadım.

- (ş) Ben senin tüm suçunu bağışladım
Ne ki varsa rahmetimle af ettim.
- [1526] (f) Yarlığadım seni hem evladını
Sana uyan ne ki var etbainı.
- (ş) Bağışladım seni tüm evladını
Sana uyan kim varsa etbainı.
- [1527] (f) Bir günah iytdiy diy lakin bir lâin⁴⁴⁸
Ol lâin olmadı Tanrı'ya yakın.
- (ş) Bir günah etmişti lakin lâin
O lâin olmadı tanrıya yakın.
- [1528] (f) Âdem'e kıl secde didi çün Hüda
Sıdiy emrini Hakk'ın, oldi cüda!
- (ş) Âdem'e kıl secde dedi çünkü Hüda,
Uymadı emrine Hakkın oldu cüda!
- [1529] (f) Hak didi kim emrimi niçin sı[y]din?
Secd itmezem deyu niçün didin?
- (ş) Hak dedi ki emrime niçin uymadın,
Secde etmem diye neden inat ettin?
- [1530] (f) Didi mel'un; sensin bana ittirmeyen(!)
Bu melekler yoline gittirmeyen?
- (ş) Dedi mel'un; sen secde ettirmeyen
Bu meleklerin yoluna götürmeyen!
- [1531] (f) Aşikâre emir edersin, secde kıl
Gizlice dersin; kılma budur ab-u kil⁴⁴⁹
- (ş) Eşkere emir edersin, secde kıl,
Gizli dersin, etme bu ab-u kil.
- [1532] (f) Ben değılem ana secde kılmayan
Beni sanur liyk⁴⁵⁰, seni bilmeyen?
- (ş) Ben değılim ona secde etmeyen
Beni sanır asi, seni bilmeyen!
- [1533] (f) Senlüdür iş, bilürem iş senlüdir;
Öldüren sen; yine dirsın, kanlüdir.

⁴⁴⁸ Lanetli şeytan

⁴⁴⁹ Su ve topraktır.

⁴⁵⁰ Lakin

- (ş) Senden iş bilirim iş senlidir;
Öldüren sen, dersin kanlıdır.
- [1534] (f) Çün bilürsin secde kılmazem ana
Emir idersin “üscuduu”⁴⁵¹ deyu bana.
- (ş) Çünkü bilirsin secde etmem ona
Emir edersin “üscudu” diye bana.
- [1535] (f) Hak didi kim çün bana virdin suçı
Lanet eylesin seni ulu kişi!
- (ş) Hak dedi, sen bana verdin suç
Lanet etsin hep seni ulu kişi.
- [1536] (f) Lanet eyledi ana Hak, sürdürdiler
Ol melekler anı cümle gördiler
- (ş) Lanet eyledi ona Hak, sürdürdüler
O melekler onu cümle gördüler.
- [1537] (f) Didi iblis, sen ya ilahi sen beni
Lanet itdin ise, pes ahdin kani?[vr.111]
- (ş) Dedi iblis, sen ya ilahi, sen beni;
Lanet ettin ise peki sözün hani?
- [1538] (f) Dimedin mi kimsenin eyulüğünü
Bunda anda zayi’ itmazem ani
- (ş) Demedin mi kimsenin eyiliğini
Burda-orda zayi etmem iyiliği.
- [1539] (f) Kani ecri, bunca ihsan eyledim?
Çok namazlar kılı-ben vaaz söyledim
- (ş) Hani ödül, bunca taat eyledim
Çok namaz kılıp, vaaz söyledim?
- [1540] (f) Zayi’ itmezem dir idin anları;
Ben kulunun kani ol ihsanları?
- (ş) Kayıp etmem derdin onları;
Ben kulunun hani ihsanları?
- (t) Hz Âdem atamız, yasaklı buğdayı cennette yedikten sonra Havva validemiz
İle birlikte dünyaya indiriliverdiler. Belirlenen vakte kadar menfaatlenmek
ve bir birlerinin düşmanı olup savaşmak, imtihan olmak üzere.
Bu öyle kolay olmadı. Bir rivayette dört yüz yıl ağladı. Hep kendi nefsinin zeminde

⁴⁵¹ Secde ediniz..

etti, suçladı. Rabbinden af diledi, afv etmeyi seversin, beni afv et, dedi. Yıllar su gibi aktı, sahrada, dağ ve ovada, dere ve tepelerde, gece-gündüz, soğuk ve sıcaklarda bağrını dağladı, ağladıkça ağladı.

Rabbulalemin; ağlama ey Âdem, böyle olması gerekiyordu, buğday sebep oldu! Takdirimiz böyle, çocuklarınla birlikte dünyada imtihan olmanız gerekiyor.

Takdirimiz budur. Günahı kendinden bildin, rabbinden bilmedin, isyan edip ileri gitmedin. Ben de afv etmeyi seven rabbin(c.c) olarak seni afv ettim.

Mel'un şeytan ise Allah'ın emrine itaat edip Âdem'e secde etmesi gerekir iken ilmi ve ettiği ibadetler ile kibirlendi ve yoldan çıktı. Allah'ın emrine uymadı, asi oldu. Huzurdan kovuldu. Asi olmaya devam etti, isyanına devam etmek için ve Âdemoğullarını kıyamete kadar yoldan çıkarmak için rabbinden mühlet istedi. İlginçtir, Allah Teâlâ kabul etti ve istediği süreyi verdi. Zımnen hikmeti mucibi, cehennemlikleri topla, dedi.

Lain; ben isyan etmedim sen isyan ettirdin, ben secde etmiyorum sandılar halbuki sen bana secde ettirmedin, gibi edepsiz sözler söyledi ve haddini bilmez haydutluklarda bulundu.

Atamızın günahı için bonunu bükmesi rabbimizin rızasını celbederken, lainin tarzı İse gazabına sebep oldu ve huzurdan kovuldu, şeytan oldu da ulularına lanetine Uğradı. Biz evlatlarının bu kıssadan anlayacağı da atamız gibi yapmaktır.

Atalarımız dünyaya geldi. Soylarından on binlerce peygamber, milyonlarca evliya geldi. Büyük medeniyetler kurdular. Evlatlarından kimileri AAdem yoluna, kimileri şeytan gibi ettiler. Bu iki grup hiç anlaşamadılar. Kimi zaman belki çoğu zaman büyük ordularla savaştılar. Kimi ruhlar cennete uçup gitti, kimileri de cehenneme sevk oldular.

Ğavs'ül-A'zam Abdulhakim El'Hüseyni(K.S) Hazretlerinin dediği üzere, Allah her türlü

noksandan münezzehtir ki Onun kullarını imtihan edip hangisinin cennetlik hangisinin cehennemlik olduklarını bilmeye ihtiyacı yoktur. O böyle bir itikaddan münezzehtir. O, âlem-i ervah'ta herkesi biliyor. İsteseydi cennet ve cehennemlikleri taksim ederdi. Ancak bu takdirde cehennemlikler, bizim suçumuz ne, bizi niye cennete koymuyorsun diye rabbimize itiraz ederlerdi. İşte bu hikmet gereği bu âlemi ve imtihanı yarattı ki herkes yaptığına tanık olsun. Bu açıklamaları teyid eden Kur'an-ı Kerim'de pek çok ayet vardır. Hülasa nasipli kulların anavatını, cennettir.

KALE ALLAHU VE TEÂLÂ:

İnne'llahe la yudiy'u ecra'l
muhsiniyn"(Hud,115)

Allah şüphesiz ki iyi kullarının
mükâfatını zayi etmez"

[1541] (f) Hak Tela, ana didi, ey laiyn
Dileğün dünyada virürem hemin⁴⁵²

(ş) Hak Teâlâ ona dedi ey lâin
Dileğün dünya vereyim hemin

⁴⁵² Derhal, acele.

- [1542] (f) Ne dilersen dile benden vireyim
Ol cehennem içre kaydın göreyim
- (ş) Ne dilersen benden, vereyim
Cehennemde kaydın göreyim.
- [1543] (f) Didi, mühlet⁴⁵³ isterim senden ya ilah
Kullarına ettireyim bir nice günah.
- (ş) Dedi, süre isterim senden ya ilah;
Kullarına ettireyim bir nice günah!
- [1544] (f) Dilerim bana uyanı ideyin ben dahi
Tuzağıma düşüreyim, izin vir sen dahi
- (ş) İsterim bana uyanı, edeyim ben gibi;
Tuzağıma düşüreyim ki izin ver dahi.
- [1545] (f) Hak Teâlâ didi, öyle olsun ey lâin
Senin olsun bil-cümle kâfirler hemin
- (ş) Hak Teâlâ dedi, öyle olsun ey lâin;
Senin olsun cümle kâfirler hemin!
- [1546] (f) Günahkâr kullarıma şefaatchi ol ey resul
Mahrum kalasın sen de mel'un fodul
- (ş) Günahkârlara şefaatchi ol ey resul;
Mahrum kalasın ey mel'un fodul!
- [1547] (f) Dileğini Hak kabul itdi anin
Uzun olsun dünyada sonin.[vr.112]
- (ş) Dileğini Hak kabul etti onun
Uzun olsun dünyada sonun!
- [1548] (f) Sana virdim, sana uyub azanı
Tamu⁴⁵⁴ya ilet senin ile kazanı!
- (ş) Sana verdim, sana uyup da azanı;
Ateşe götür senin ile yol kazanı!
- [1549] (f) Anla imdi, ey aziz-i muteber
Dinledin hod⁴⁵⁵! Nice oldi bu haber?
- (ş) Gel, anla şimdi ey aziz muteber;
Dinledin kendin, nice oldu haber?

⁴⁵³ Süre, zaman.

⁴⁵⁴ Cehennem

⁴⁵⁵ Kendin

- [1550] (f) Bir günah iytdi amma Âdem ağladı
Hem öyle ağladı, bağırını tağladı.
- (ş) Bir günah etti ama Âdem ağladı
Hem öyle ağladı, bağırını dağladı.
- [1551] (f) Tanrı'ya bu hoş geldi rahmet eyledi
Kendi rızası ile anı memnun eyledi.
- (ş) Tanrı'ya bu hoş geldi rahmet eyledi
Kendi rızası ile onu memnun eyledi.
- [1552] (f) Gör Azazil'i hele, ol da itdi günah,
Anı Hak'tan bildi oldi tebah!
- (ş) Gör şeytanı hele, o etti bir günah
Onu Hak'tan bildi, koğuldu, tebah!⁴⁵⁶
- [1553] (f) Suçladı Teâlâ'yı oldi merdud-u Hak
Âdem isen sen de al bundan sebak!
- (ş) Suçladı Teâlâ'yı aldı Hak'tan ret;
Âdem isen sen al bundan ibret!
- [1554] (f) Âdem isen sen de var Âdem yoline
Âlem-i Vahdet'te⁴⁵⁷ iresin maksudine!
- (ş) Âdem isen sen var Âdem yoluna
Vahdet âleminde er maksadına.
- [1555] (f) Diva isen, iyi yüri iblis katına
Kendi hizbinden ol, bin atına!
- (ş) Deli isen iyi yürü ki iblis katına
Kendi firkasından ol, bin atına!
- [1556] (f) Âdem isen meskenet babını tut
Oynar ise nefsi lu'be⁴⁵⁸ bazi öt!
- (ş) Âdem isen hiçlik kapısını tut
Oynar ise oyuncu nefsi uyut!
- [1557] (f) Diva isen oldi Azazil⁴⁵⁹ yoldaşın
Dü-zah⁴⁶⁰ içre bil ki ol dür eşin!

⁴⁵⁶ Tebah: Bozulmuş, yıkılmış.

⁴⁵⁷ Teklik, birlik âlemi. Uhrevi âlem

⁴⁵⁸ Oyuncu nefsi, hileci. Emmare.

⁴⁵⁹ Şeytanın diğer adı.

⁴⁶⁰ Cehennem

- (ş) Deli isen oldu şeytan yoldaşın
Cehennem içinde bil ki odur eşin
- [1558] (f) Âdem isen koy bu hayvan işini
Sür gönlünden dünya teşvişini!⁴⁶¹
- (ş) Âdem isen koy bu hayvan işini
Sür gönül evinden dünya leşini.
- [1559] (f) Âdem isen mani içre Âdem ol
Kimde mani varsa bil ki Âdem ol!
- (ş) Âdem isen mana içeri Âdem ol
Kimde mana varsa bil, Âdem o!
- [1560] (f) Manisi olmayene Âdem diyeme!
Emeklemezsən ana, emek yime!
- (ş) Manevi olmayana Âdem deme,
Emek vermezsən semek yeme!⁴⁶²
- [1561] (f) Ya ilahi, mana vir gönüllerimize
Akıp gelsin hep manalar dilimize
- (ş) Ya ilahi hikmet ver gönül evimize
Akıp gelsin hep manalar dilimize.
- [1562] (f) Dilimizle biz seni yâd idevüz
Toğri Âdem'ler yolına gidevüz.
- (ş) Dilimiz ile biz seni hep zikir ederiz
Âdemler yoluna doğru biz gideriz.
- [1563] (f) Eyleyesin tövbemizi sen kabul
Hem şefaət iyde bize ol rasul!
- (ş) Eyleyesin tövbemizi sen kabul,
Hem şefaət ede bize ol resul!
- [1564] (f) Ya ilahi umarız lutfin hemin
Dü zah içre kala ol mahrum lâin!
- (ş) Ya ilahi bekleriz lütfunu hemin
Cehennemde kala şeytan lâin.

⁴⁶¹ Mal-i hülya

⁴⁶² Semek: Balık

BAB-I SİVÜM DER BEYAN-I HİKÂYE-İ ŞİYT NEBİ[vr.114]
(ÜÇÜNCÜ BÖLÜM/HZ. ÂDEMOĞLU ŞİT NEBİ ALEYHİ'S-SELAM HİKÂYESİ)

- [1565] (f) Bab-ı üçüncüyü dahi dinle-gil
N'eylemiş ol Şit nebi anla-ğil!
- (ş) Üçüncü babı da dinle gel,
N'eylemiş Şit nebi anla gel.
- [1566] (f) Dinle-gil kim, dünyada ol n'eylemiş
Dünyada ol hangi san'at işlemiş?
- (ş) Dinle ki dünyada o ne etmiş,
Dünyada hangi sanat işlemiş?
- [1567] (f) Dünyada çün evvel ol "Çullah" imiş
Cümleten çullahlara ol şah imiş.
- (ş) Dünyada en evvel o çüllah idi,
Cümle çüllahların hem üstadı idi.
- [1568] (f) Anladın hod, Hak Teâlâ n'eyledi
Uçmak içre su[n]di panbuk eyledi
- (ş) Anladın sen, Hak Teâlâ n'eyledi,
Cennetteki pamuktan ihsan eyledi.
- [1569] (f) Anda incir viriceğiz yaprağı
Oldığı yerde Hak'a Âdem yağı.
- (ş) Orada incir vereceğiz yaprağı,
Olduğu yerde Hak'a Âdem yağı.
- [1570] (f) Anda panbuk eyledi Sudi kodi
Dünyaya çekirdeğin al, gel, didi.
- (ş) Orada pamuk etti sundu verdi
Dünyaya çekirdeğini al gel dedi.
- [1571] (f) Anı Cibril aldı geldi dünyaya,
Ekile panbuk ola, Âdem yiye!
- (ş) Onu Cebrail aldı geldi dünyaya,
Ekilsin pamuk olsun Âdem yiye.
- [1572] (f) Ekilüb yayıldı cümle dünyade
Dünyade yayıldı, bilise yaade.
- (ş) Ekilip yayıldı cümle dünyada
Dünyada yayıldı bilindi uzakta.

- [1573] (f) Çün eğirdi anı Havva anamız
Bilüriz kim anamızdır ya nemiz?
- (ş) Çünkü eğirdi onu Havva Anamız,
Biliriz ki anamızdır ya neyimiz?
- [1574] (f) Dokıdı “biz” eyledi, Şit Nebi
Didi Âdem ataya: gey ya ebiy!
- (ş) Dokudu bez etti, Şit Nebi,
Dedi Âdem ataya giy ey ebi!⁴⁶³
- [1575] (f) Viridi bir tennurelik Âdem’e
Beline bağledi irdi hoş deme.
- (ş) Verdi bir peştemallik Âdem’e,
Beline bağladı erişti beğene.
- [1576] (f) Sofra yaydı Şit, Âdem önüne
Sünnet oldı, sofraya yaymak sonine.
- (ş) Sofra açtı Şit, Âdem önüne
Sünnet oldu, sofrada sonunda.
- [1577] (f) Ger soralar evvela kimdir konuk?
Şit’e Âdem kondı bil, Tanrı tanık.
- (ş) Eğer sorarlarsa ilk kimdir konuk?
Şit’e Âdem kondı bil, Tanrı tanık.
- [1578] (f) Kesti etmek evvela, Şit Nebi
Hoş toyurdu etmek⁴⁶⁴ ile Âdem’i
- (ş) Kesti etmek evvela Şit Nebi
Hoş doyurdu etmek ile Âdem’i.
- [1579] (f) Şit’e Âdem çok dualar eyledi
Rahmet itsin Tanrı diye söyledi
- (ş) Şit’e Âdem, çok dualar eyledi
Rahmet eylesin Tanrı, söyledi.
- [1580] (f) Futa⁴⁶⁵ tutınmak bile andan dürür
Anladın tennure⁴⁶⁶, kanden dürür?
- (ş) Peştamal bile kullanmak ondandır
Anladın sen peştamal neredendir.

⁴⁶³ Ebiy: Babam, beyim.

⁴⁶⁴ Ekmek

⁴⁶⁵ Peştamal.

⁴⁶⁶ Mevlevi dervişlerin giydiği kolsuz ve takasız gömlek veya belden yırtmaçlı geysi.

- [1581] (f) Dünyade tennurenin aslı budur
Anladın hod, yaprağın aslı nedir?
(ş) Dünyada peştemalin aslı nedir
Anladın sen yaprağın aslı nedir.
- [1582] (f) Kardeşinden yanına kim geldiyse
Lazım idi etmek için kesmeğe.
(ş) Kardeşinden yanına kim gelirse
Lazım idi ekmek ikram etmeğe.
- [1583] (f) Dokuduğundan virirdi bir futa
Avretini setr iderdi kim, tuta!
(ş) Dokuduğundan verirdi bir futa
Avredini örter idi ki örte tuta!
- [1584] (f) Kim dilerse anlar ile buline
Vire gömlek dünyada Hak kuline.
(ş) Kim dilerse onlar ile bulunmak
Hak kuluna ikramda bulunmak
- [1585] (f) Her ki üryan tona ⁴⁶⁷de bunde Ahi
Onların safına karışır ol dahi.[vr.115]
(ş) Her kim üryan, donatırsa burda Ahi
Onların safına hem sen karış dahi.
- [1586] (f) Her ki konık önüne sofra yaya
Etmeğinden yiyu-ben konık toya.
(ş) Her kim konuk önüne sofra yaya
Ekmeğinden yedirsin konuk doya.
- [1587] (f) Konığın hatırcığın hoş eyleye
Yahşi söz ile konığı toyleye.
(ş) Konuğunun hatırcığını hoş ede
İyi sözler ile konuğu kutlu ede
- [1588] (f) Şit ile bile gopa, yarınki gün
Ola haşır içinde anın ile dün-ü gün.
(ş) Şit ile birlikte kalka yarın orada
Ola haşır içinde onun ile orada.
- [1589] (f) Ola, hulle viridiği toni ana;
Giydüriviri hulle, gerekse sana.

⁴⁶⁷ Don.

- (ş) Olur, ipek dünyada verdiği donla
Giydiriverilir ipek, gerekse sana.
- [1590] (f) Cennet içre anlar ile bile
Yiyub içub gezesin gömlek ile.
- (ş) Cennet içinde onlar ile olmak bile
Yeyip içip gezelim ikram etmek ile.
- [1591] (f) Tanrı'nın didarını⁴⁶⁸ hem göresin
Anlar ile Hak yanına varasin.
- (ş) Rabbimizin cemalini hem göresin
O ulular ile Hak Teâlâ'ya varasin.
- [1592] (f) Şit gibi sen de etmek kese gör
Katıcak koymak için kâse gör.
- (ş) Şit gibi sen de ekmek ikram et
Katıp karmak için kâse ede gör.
- [1593] (f) Şit gibi sen dahi yalın tonat
Hak sözi, uçar isen ola kanat.
- (ş) Şit gibi sen de yoksulu donat
Hak söz verdi, uçmağa kanat.
- [1594] (f) Ger eğer çülha⁴⁶⁹ isen Pirindir ol
Sen de ana gidesin, nitekim gitti yol.
- (ş) Eğer dokumacı isen pirin Şit,
Sen de ona gidersin, bula Şit.
- [1595] (f) Bezi kişi satıcak olmaz asel⁴⁷⁰;
Satar iken öğme! Olursın değal!
- (ş) Bezi satacak kişi olmaz bal
Satarken öğme, olursun dal!
- [1596] (f) Yetlü olsa eyü dime bizine⁴⁷¹
Hak yanında od getürür yüzine!
- (ş) Ayıplı olursa iyi deme bezine
Hak yarın ateş verir yüzüne.

⁴⁶⁸ Cemalini.

⁴⁶⁹ Dokumacı

⁴⁷⁰ Reklam, balcı dil.

⁴⁷¹ Bezine, dokumasına.

- [1597] (f) Alur iken hem yirma-yesin!
Akçesini eksicek virma-yesin![vr.116]
- (ş) Alırken de sakın yermeyesin
Akçesini eksikçe vermeyesin!
- (t) Şit Nebi(a.s), sağlığında babası Hz. Âdem'i(a.s) görmüş, konuşmuş ve yaşamış oğludur ve kitap gelmemiş lakin babasına verilen suhuf ile amel etmiş bir elçidir. Habil ile Kabil arasındaki trajedi istisna Şit, babasına surur veren evladıdır. O, sanat ve ziraat işlerinde insanlığa büyük hizmetlerde bulundu, babası ve annesi ile birlikte. Fütüvvetname'ye göre pamuk çekirdeğini cennetten Cebrail(a.s) getirdi. Bunun üzerine toprağa ekildi, çoğaldı. Havva Valide azar azar pamuğu eğirdi yani ip haline getirdi. Tarsusi'nin ilk çullah yani dokumacı dediği Şit, bu ipleri dokudu. İlk işi bundan elde ettiği bez ile futa, tennure yani peştamal yaptı. İnsanların en çok zarureti olan mahremlerini örtmeğe çare oldu. O imkânsızlık devrinde bu büyük bir devrimdi. Hz. Şit, bu sanatı insanlara öğretti. Dokumacılığı yaydı. Peştemalin nasıl yapıldığını gösterdi. Ekmek yapmasını nedense kesmesini diyor Ahi Dai, Şit öğretti. Babasına ikram ettiğinde çok hoşuna gitti. Misafire sofraya yaymak da ondan kaldı. Babası evine konuk olduğunda sofraya yaydı, ekmek kesti ve yemek ikram etti. Konuk ağırlamak dahi ondan sünnet oldu, adet oldu. Gelelim biz Türklere ki ekmek demezden evvel "etmek kesti" derlerdi, atalarımız. Bunun anlamı "ekmek verdi" demektir. Ahi Dai Tarsusi buradan ibret almamızı ister ve sen de misafire ikram edersen, açları doyurursan, çıplağı giydirirsen, topluma yararlı sanat öğretirsen peygamberler ile, atan Âdem ve Şit ile cennete girer, Rabbin didarını görürsün diye uyarıda bulunur.

HİKAYET-İ MÜNASİP

(UYGUN BİR HİKAYE)

- [1598] (f) Bir hikâye geldi dile, dinle-gil
Bu hikayetten işini anla-ğil.
- (ş) Bir hikâye geldi gönüle, dinle
Bu hikâyeden işini anla, dinle
- [1599] (f) Var idi bir şeyh-i ulu ve kâmil kişi
Âlem içre seyir idi hep anın işi
- (ş) Vardı bir ulu şeyh ve kâmil kişi
Âlem içinde hep seyretmekti işi.
- [1600] (f) Adı İbrahim hem Havvas idi
Kamil idi Hak yanında Has idi
- (ş) Adı İbrahim dahi Havvas idi,
Kamil idi Hak yanında has idi.
- [1601] (f) Dayıma işi anın seyeran idi
Âlem içre âdeti cevelan⁴⁷² idi.

⁴⁷² Gezmek, dolaşmak, ibret almak.

- (ş) Daima işi onun seyir etmekti
Âlem içinde âdeti dolaşmaktı.
- [1602] (f) Seyir iderken vardı bir şehre ulu
Öyle mamur içi tışı, dop-dolu
- (ş) Gezerken vardı bir şehre ulu,
Öyle mamur ki içi-dışı dolu.
- [1603] (f) Gezdi o şehrin içini serte ser⁴⁷³
Gördi kimi biçer kimisi keser
- (ş) Gezdi o şehri ki baştan başa,
Gördü kimi keser kimi biçer
- [1604] (f) Didi kim, tüccar içine varayın
Suk-ı tüccar⁴⁷⁴ nice yirdir göreyin.
- (ş) Dedi ki tüccar içine varayım
Tüccar çarşısı nerde göreyim.
- [1605] (f) Vardı bir bir suk-ı tüccarı gezer
Gördi bir pir, başına sarmış miyzer.
- (ş) Vardı bir tüccar çarşısını gezer
Gördü bir pir, başın sarmış bezer.
- [1606] (f) Didi, bir dem garşusunda turayın
Fî'li kendüye uyar mı göreyin!
- (ş) Dedi bir an karşısında durayım,
İşi uyar mı kendine göreyim.
- [1607] (f) Şeyh oturub gözler anın n'ittüğün
Göre yani, nice alub satduğın.
- (ş) Şeyh oturub gözetledi n'ettiğini
Görecek, düzgün mü alıp sattığını.
- [1608] (f) Bir elinde tesbih var, çavurur⁴⁷⁵
Şeyh bildüğim öter hem kavurur.
- (ş) Bir elinde tesbih, ha bre çevirir
İhtiyar bildiğin konuşur savurur.
- [1609] (f) Geldi bir kimse elinde bezi var
İde bazar, yani gide tezi var.

⁴⁷³ Bir baştan bir başa

⁴⁷⁴ Tüccar çarşısı

⁴⁷⁵ Çevirir

- (ş) Geldi bir üretici elinde bezi var
Pazarlık edip gide, acelesi var.
- [1610] (f) Koydu pirin önüne tiz, bezini
Alu-ben sakladı, tesbih yüzünü.[vr.117]
- (ş) Koydu ihtiyar önüne tez bezini,
Alverip gizledi bezi, tesbih yüzü.
- [1611] (f) Bir eline aldı bezi temizledi
Tespahi sanduk içinde gizledi
- (ş) Bir eline aldı bezi temizledi,
Tesbihi de sandıkta gizledi.
- [1612] (f) Didi, sizin insiz ancak ey kişi
Hem kısacık işleme, sen bu işi.
- (ş) Dedi, sizin bez ensiz ey kişi
Hem kısacık etme sen bu işi!
- [1613] (f) Seyrek işlersin işini ey fülân
Kendini çülha sanırsın heman.
- (ş) Seyrek işlemişsin bezi ey filân,
Kendini çülha sanırsın heman!
- [1614] (f) Çürük iplik ile dokuma gel bezi
Gör şuni görmez mi alanın gözi.
- (ş) Çürük iplik ile dokuma gel bezi
Gör işte, görmez mi alan kişi?
- [1615] (f) Nice ayıp urdi bizine miskin
Didi, bundan pekcek yeğdir, eskinin
- (ş) Nice ayıpladı bezini fakirin
Dedi bundan iyisi var eskinin!
- [1616] (f) Çülha miskin sözünü gerçek sanur
Koydu gitti öz bezinden usanır.
- (ş) Çülha zavallı, sözü gerçek sanır;
Koydu gitti kendi bezinden utanır!
- [1617] (f) Didi kim mah! Birkaç akçecik hele!
Alasın tek, önüne iplik gele.
- (ş) Dedi meh! Birkaç akçe hele!
Alasın, belki önüne iplik gele.

- [1618] (f) Dükkânıma geldin alub gitme-gil
Sen bizim ile bu işi, itme-gil.
- (ş) Dükkânıma geldin alıp gitme gel
Bir daha böyle bez ile gelme gel!
- [1619] (f) Şimdi pazar içinde bilgili kişi çok
Şehir içinde bu çuldan ucuzu yok.
- (ş) Şimdi pazarda bilgili kişi çok
Şehirde bu çuldan ucuzu yok!
- [1620] (f) Biri senin gibi bıraktı bezini
Gitti gayrı göremedim yüzünü.
- (ş) Biri senin gibi bıraktı bezini
Gitti, daha görmedim yüzünü!
- [1621] (f) Sen dahi öyle idü-ben gidesin
Akçeyi almayacak pes, n'idesin?[vr.118]
- (ş) Sen de öyle edip gidersin
Akçe almayıp da n'idersin?
- [1622] (f) Çulha bakar pire, bu tehliil ile
Çavururdi⁴⁷⁶ tesbihi tehliil ile.
- (ş) Dokumacı şaşkın, pir tehliil ile
Çevirirdi ha bre tesbihi riya ile.
- [1623] (f) Korkar, ol bezi alıp gitmekliğe
Başed⁴⁷⁷ uğrayam diyu dahi yene!
- (ş) Korkar o bezi alıp gitmeğe
Olur ki uğrarım der gelmeğe.
- [1624] (f) Arif ile ola gör sen aşına?
Aldatmasun zerk-u tesbiyh-u riya⁴⁷⁸
- (ş) Arif olan ile ol sen aşına
Aldatmaz, tesbih ile riya!
- [1625] (f) Arif olmayan ne bilsün her işi
Tac-u hırka, görü-ben der, ey kişi
- (ş) Arif olmayan ne bilsin bu işi
Tac ve hırka ile olur sanır işi.

⁴⁷⁶ Çevirirdi.

⁴⁷⁷ Olur, ola.

⁴⁷⁸ Gösteriş tesbihi çevirmek.

- [1626] (f) Zerk-u tezvîr-i riyadan ki sakın!
Bilmez isen arif'e ol gel yakın.
- (ş) Riya şırıngasından ki sakın,
Bilmezsen Arif'e gel yakın!
- [1627] (f) Hırkası, tacı, putıdur anın
Ana tapan nefsi itidür anın.
- (ş) Hırka ve tacı, putudur onun
Ona tapan nefis itidir onun!
- [1628] (f) Öldürürsen hırkayı çıkarmaz ol
Kaba geyub bazarına varmaz ol!
- (ş) Öldürsen çıkarmaz hırkayı o,
Kaba giyip pazara varmaz o!
- [1629] (f) Kendi itmek bazarı sünnet dūrūr
Sorar isen ana, ol minnet dūrūr.
- (ş) Kendi pazarlık ederse sünnettir
Sorarsan ona o bile minnettir!
- [1630] (f) Arif oldur bir zaman geye gaba
Bir zemandan çıkarub geye aba⁴⁷⁹.
- (ş) Arif odur giyer bir zaman kaba,
Bir zaman dahi gelir, giyer aba.
- [1631] (f) Nefsi munis olmuş iken hırkaye
Terk idib de yahşi tonların geye.
- (ş) Nefsi alışmış iken hırkaye
Terk edip renkli elbise giye
- [1632] (f) Öldürsen bile hırkayı çıkarmaz ol
Kaba giyip pazara asla varmaz ol.
- (ş) Öldürsen bile o hırkayı çıkarmaz
Kaba giyip pazara asla varmaz!
- [1633] (f) Munis ola bir zaman anın ile
Geyub ana otura sanin ile.
- (ş) Yoldaş ol bir zaman onun ile
Giyip onu otursun senin ile.
- [1634] (f) Sonra anı çıkarub geye aba,
Arif ol dur put idinmeye kaba!

⁴⁷⁹ Kolsuz, yün ceket.

- (ş) Sonra onu çıkarır giyer aba
Arif odur put edinmeye kaba!
- [1635] (f) Arif odur ki bir zaman giyer kaba
Bir zaman da çıkarır giyer aba
- (ş) İrfan bilen bir zaman giyer kaba
Bir zaman geçer de giyiverir aba.
- [1636] (f) Halk içinde halk ile olub kişi
Halvetinde Hak ile ola işi!
- (ş) Halk içinde Halk ile olmalı kişi
Yalnızlıkta bile Hak ile olmalı!
- [1637] (f) Kimse anı, zerk-u salus⁴⁸⁰ bilmeye
Halvetinde ağlayu vü gülmeğe.[vr.119]
- (ş) Kimse onu sahtekâr bilmeye
Yalnızlıkta ağlaya gülmeye.
- [1638] (f) Munisi terk itmedir işi anın
Nesnesin sezmeye her kişi anın!
- (ş) Yoldaşını terk etmektir işi onun
Nedir işi sezemez her kişi onun.
- [1639] (f) Munis-i Hak ola anın dayima
Kande varsa dimeye ki cay-ı ma⁴⁸¹.
- (ş) Yoldaşı Hak, ola onun daima,
Nereye varsa demez, ne bura!
- [1640] (f) Şol ki tesbih anın putı ola
Okıya lahuti⁴⁸² nasuti⁴⁸³ ola.
- (ş) Şu kişi ki tespihi onun putu ola
Okuya uhrevi ve dünyevi ola.
- [1641] (f) Şol ki tesbihi ide boynuna tak
Bil ki şeytanidir andağı şavk.
- (ş) Kişi eder tespihi boynuna tak
Bil ki şeytan işidir ondaki şavk!

⁴⁸⁰ Sahtekâr işi

⁴⁸¹ Bura ne

⁴⁸² Ukba, mana âlemi

⁴⁸³ Bu dünya, beşeri âlem.

- [1642] (f) Şol ki tespîhi putu olan, helak ola
Kâinat tesbih ider mana açıla.
- (ş) Şol kişinin ki tespîhi putu olur,
Kâinat tesbih eder o helak olur!
- [1643] (f) Her kim tespîh ile halkı aldata
Tanı boynundaki benzer halta⁴⁸⁴ya
- (ş) Her kim tespîh ile halkı aldatır
Tanı boynundaki, benzer tasmadır.
- [1644] (f) Hırka giyen yol varamaz baver⁴⁸⁵ it
Pes, eşek dahi giyer çul-u çapıt!
- (ş) Hırka ile maksada erilmez itimat et,
Eşek bile giyer çul çaput, az akıl et!
- [1645] (f) Her kişiyi suret aldamaşün!
Dil-gülenüb⁴⁸⁶ dünyasın irdemesün⁴⁸⁷
- (ş) Her kişiyi elbet suret aldatamaz
Gönül verip dünyasını yaralamaz!
- [1646] (f) Kim ne bilsün elde tesbihi uzun
İşidirler dilde tatlı çok sözün.
- (ş) Kim ne bilsin ki eldeki tespîh uzun,
Hem işitir dilde tatlı söz çok uzun.
- (t) İbrahim Havvas adında tanınmış bir evliya, her zaman olduğu gibi toplum içinde gezer ve yerinde gördüğü olumsuzlukları kırıp dökmeden tamir eder, muhataplarını irşad ederdi. Bunu bir değil çok şehirde yapardı. Bir gün bir şehirde çarşıya uğradı. Fakir fukaranın elleriyle dokudukları bezleri sattığı Bir dükkâna girdi ve gizlendi. Yaşlı bir tüccar elinde büyük bir tespîhi durmadan tehliil ile çeviriyordu. Başında takkesi, sırtında hırkası ile bir derviş görünümünde idi. Az sonra elinde dokuduğu bezi ile bir köylü geldi. Onu satmak istediğini söyledi. Tesbihini çevirmekle meşhur sahte derviş, çulcuyla aldatmak için elinden geleni yaptı. Bezini çok seyrek dokuduğunu, çürük iplik kullandığını, pazarda bundan ucuzunun bulunamayacağını, verdiği parayı alıp eli boş gitmemesini, iplik almasını ve benzer moral bozacak şeyler söyledi. Sonunda söylediklerine inanan çulha, hiç olmazsa elim boş gitmeyeyim, dedi ve yok pahasına çuluk çocuğunun el emeği göz nuru çulu sattı. Aradan az bir zaman geçti, iyi bir dokuma çul almak istediğini söyleyen müşteri geldi. Tezgahın altından bin bir türlü kusur bularak aldığı çulu çıkardı. Müşteriye, böyle bir bezi arasan pazarda asla bulamazsın, tam senin için sakladım böyle kalitelisini, dedi. Aldığından çok fazlasına müşteriye sattı. Bunun üzerine Havvas saklandığı yerden çıktı. Şeyh çok meşhur olduğu için sahte

⁴⁸⁴ Köpek tasması.

⁴⁸⁵ Güvenilir, inanılır, yürü

⁴⁸⁶ Gönül verip, aldanıp.

⁴⁸⁷ Zedelemek, zarar vermek.

tüccar, İbrahim Havvas'ı tanıdı. Büyük mutasavvıf yapılan yanlışları, riya ile karışık tesbih çevirmeyi, tehlik ve hırkayı, başındaki kasnağı hülasa her şeyi din istismarı ve cehennem tuzakları olduğunu, bunların put edinildiğini, riya ile tesbih çevirmenin fayda değil felaket olduğunu ve başka lazım gelen manevi nasihatini yaptı. Şeyh İbrahim Havvas(K.S) büyük bir mürid-i kâmil ve tasarrufat sahibiydi. Sözleri salt zahiri değil bilakis batını idi. İhtiyar tüccar yaptıklarına pişman oldu. Ağlamaya başladı. Havvas Hazretleri ona tevbe yaptırdı. Tevbe namazı ve gusül abdesti alması gerektiğini ve kandırdığı insanlara borcunu ödemesi gerektiğini bildirdi. Bundan böyle yaptığın alış verişte alırken malı ayıplama, satarken de aşırı veya olmayan sıfatları ile övme, dilini doğru söz ile süsle, kendini de doğrular ile beraber eyle! Bu sözler pir-i fani tüccarı alt üst ettiği gibi dükkânını da alt üst etti. Mallarını, defterini alt üst etti. Kime ne vereceğini hesaplamaya, hesapları araştırmaya başladı. Ahi Dai Tarsusi Hazretleri, bu kıssa ile ticarete bugün bile önemini koruyan hususlara dikkat çekti. Bunun Ahilik derslerinin temel konularından olduğunu bildirdi.

- [1647] (f) Pes anın elinde tesbihin görür
Aldan-u ben her kişi ana varür.
- (ş) Şimdi, onun elinde tespihini görür
Aldanır bilmeyen her kişi ona varür.
- [1648] (f) Çülha⁴⁸⁸ miskin gördi tesbihi uzun
Bezceğizin satmağa dikdi gözün.
- (ş) Çülha fakir gördü tespihi uzun
Az bezini satmaya dikti gözün.
- [1649] (f) Pir o denli yerdı çülhanın bezin
Hayrete varmış gören, vurur dizin!
- (ş) Koca pir o kadar ezdi çülha bezini
Hayrete düştü gören, vurdu dizini.
- [1650] (f) Yetlü⁴⁸⁹ bezdir hele gel, meh! Akçecik!
Bu beze çoktur bu denlü akçecik
- (ş) Ayıplı bez, al az, meh akçecik!
Bu bile çoktur bu beze akçecik!
- [1651] (f) Eyü-yetlü getir hele de alalım
Şunda yatsun, sandık içre salalım.
- (ş) İyi ayıplı olsun getir hele alalım,
Şurada dursun, sandığa salalım.
- [1652] (f) Birkaç akçe virdi eline anın
Bu da değmez bilesin bezin senin.[vr.120]

⁴⁸⁸ Çul dokumacısı.

⁴⁸⁹ Kusurlu

- (ş) Birkaç akçe verdi savdı garibi
Bu da değmez ki bilesin bezini.
- [1653] (f) Çülha aldı akçesini girdi yola
Gönlü yavuz, akçesi döndü pula!
- (ş) Çülha aldı akçecikleri girdi yola
Gönlü hırslı, akçeleri döndü pula!
- [1654] (f) Bir zaman da geldi bir miskin ana
Didi ki bir eyice biz vir bana.
- (ş) Bir zaman geldi, bir miskin dükkâna,
Dedi ki bir iyice dokuma bez ver bana!
- [1655] (f) Eyüce bizin var ise viresin
Bizüm için yahşicesün göresin.
- (ş) Ver bana, çok iyi varsa bezin,
Bizim için iyice olanı veresin.
- [1656] (f) Didi ki bir eyüce biz almışam
Senin için akçesini vermişem
- (ş) Dedi ki bu gün iyi bir bez aldım
Senin için akçecikleri ki verdim.
- [1657] (f) Bizi çıkardı bu kez inlü gelür
İki evvel olduğuncaya gelür.
- (ş) Bezi çıkardı bu kez enli gelir
İki kez dokunmuş gibi gelir.
- [1658] (f) Ölçü-ben arşun ile gelür uzun!
Avlayu-ben gösterir bezin yüzün!
- (ş) Ölçeyim arşın ile gelir uzun
Avladığı bezin gösterir yüzün.
- [1659] (f) Sıkça iplikten dokumuş bir kişi
Çulhalarda eyüdür anun işi
- (ş) Sıkça iplik ile has dokumuş bir kişi
Çulhalar arasında iyi bilinir onun işi.
- [1660] (f) Tahtaya benzer dokumuş gör sana!
Yahşi bezdir, al oğul! Layık sana!
- (ş) Tahta gibi sağlam dokumuş baksana,
Güzel bezdir, al oğul, sakladım sana!

- [1661] (f) Satın alırken çok ayıp takmış idi
Çulhacı miskinini içini yakmış idi
- (ş) Satın alırken çok ayıp takmış idi,
Çulhacı garibin canını yakmış idi.
- [1662] (f) Sandık içine koyuverince gitti ol
Bilmezem kim, neyleyu-ben şimdi ol!
- (ş) Sandığa koyuverince gitti çülha,
Bilmem ki ne yapıyordur orada?
- [1663] (f) Öve öve bezi sattı yıpkide⁴⁹⁰;
Bir miskin gele ki öğüde!
- (ş) Öve öve bitiremedi sattı bezi birden
Bir fakir gelse de yerse, ütse bezden!
- [1664] (f) Şeyh anı gözler idi görmedin
Utanu-ben oldi, kimse urmedin!
- (ş) Şeyh onu gözetlerdi görmeden
Utandır oldu, kimse fark etmeden.
- [1665] (f) Vardı pirin yanına şeyh-i aziz
Didi kim, bu şübhemî eyle temyiz![vr.121]
- (ş) Vardı pirin yanına İbrahim Havvas,
Dedi ki şübhemî gideriver, sil pas!
- [1666] (f) Ben de varam sandık içinde yatam,
Ne revadır yürüyem ayıba bakam!
- (ş) Ben de varayım sandığa yatayım
Ne kadar uygundur gidip bakayım.
- [1667] (f) Sandık içinde yatam ayıbım gide
Bir kaç akçe ile pir'im lütuf ide(!)
- (ş) Sandık içine yatayım da ayıbım gide
Kaç akçe ile kıymet biçer pir lütuf ede.
- [1668] (f) Pir ona didi kim, ey şeyh-i kebir
İşimizden benzer olmuşsin habir⁴⁹¹
- (ş) Pir ona dedi ki ey şeyh-i kebir,
İşimizden belli olmuşsun habir.

⁴⁹⁰ Birden, tez.

⁴⁹¹ Haberdar

- [1669] (f) Sandık içindeki aceb ayıb, gide mi?
Ya bu işi hiç kimesne ide mi?
- (ş) Sandıkta acep kusur gider mi?
Ya bu işi hiç kimse idebilir mi?
- [1670] (f) Didi kim şeyh, gitdi gördim, biz tiyzin,
Söyledi bezin kamu ayıbını tezin(!)
- (ş) Dedi ki şeyh, gitti gördüm bez tezin
Söyledi bezin ayıbını, olmasa bile tezin!
- [1671] (f) Tövbe kıldı pir bildi suçünü!
Tövbe suyu yudu piyirin içini
- (ş) Tövbe etti, pir bildi suçunu
Tövbe suyu yudu pirin içini.
- [1672] (f) Tar u Mar⁴⁹² iytdi dükkânın rahtını⁴⁹³
Şeyhe uydu yıkdı nefis tahtını!
- (ş) Alt üst etti dükkânın malını
Şeyhe uydu yıktı nefis tahtını.
- [1673] (f) Pir irdi bir mübarek saate!
Başledi günden güne ol, taate!
- (ş) Pir erişti mübarek bir saate
Başladı gün be gün ibadete.
- [1674] (f) Kıl, hazer⁴⁹⁴ bi'llahi ey edna satan
Hakka varamaz dinini ardına atan!
- (ş) Sakın billahi, ey hilecilik satan
Hakka erişmez dinini arda atan!
- [1675] (f) Alır iken hiç yalan söyleme!
Satar iken de medh eyleme!
- (ş) Alırken yerme yalan söyleme
Satarken dahi aşırı medih etme!
- [1676] (f) Haddi ile olsa işin tadı var
Toğruluk ile işin bünyadı var!
- (ş) Haddini bilsen işin tadı var
Doğruluk ile işin güveni var.

⁴⁹² Alt üst

⁴⁹³ Malını.

⁴⁹⁴ Sakın, kaçın.

- [1677] (f) Doğru yoldan iyiledi virsin sana
Azmayub gaygımıya-vuz⁴⁹⁵ dört yana!
(ş) Doğru yoldan istedi, versin sana
Azmayıp, caymayıp dört yana.
- [1678] (f) Kılavuz sen ol bize bari Hüda
Dünya sevmekten bizi sen kıl cüda![vr.122]
(ş) Kılavuzumuz ol sen bize ey Hüda,
Dünya sevgisinden bizi kıl cüda!
- [1679] (f) Ya ilahi toğru sözden ırma-ğıl
Toğrulardan sen bizi ayırma-ğıl!
(ş) Ya ilahi, doğru sözden ırma gel⁴⁹⁶
Doğrulardan sen bizi ırma gel!

BAB-U ÇEHAR'UM/DER BEYAN-I HİKAYET-İ HAZRETİ İBRAHİM SALEVAT'ULLAHİ ALA NEBİYYİNA VE ALEYHİ

(DÖRDÜNCÜ BÖLÜM/ HZ İBRAHİM HALİL HİKÂYESİ, PEYGAMBERİMİZE VE ONA SALEVAT)

- [1680] (f) Söyle gel ey Tuti şirin zeban
Sözün işiden olur hayran-ı can
(ş) Söyle gel ey Bülbül, tatlı lisan,
Sözünü işiten olur hayran-ı can.
- [1681] (f) Can damağını kıl muattar⁴⁹⁷ söz ile
Od gibi kendini yak söz ile
(ş) Can damarına kıl şifa söz ile
Ateş gibi kendini yak söz ile.
- [1682] (f) Ab-u kilden⁴⁹⁸ bilmezem ben sözünü
Can-nu dilden⁴⁹⁹ bilirim ben sözünü
(ş) Toprak ve sudan bilmem ben sözünü
Can ve gönülden bilirim ben sözünü.
- [1683] (f) Sözün işiden melek Tahsin ide.
Aferin sözünü "hur-i ıyn ide".

⁴⁹⁵ Caymayacağız

⁴⁹⁶ Ayırma.

⁴⁹⁷ Şifa

⁴⁹⁸ Su-toprak.

⁴⁹⁹ Can-ı gönülden

- (ş) Sözüni işiten melek güzel diye,
Aferin sözünü iri gözlü huri diye!
- [1684] (f) Saklama-ğıl cevherciden cevheri
Zühre⁵⁰⁰ yüzün aç, göresin müşteri!⁵⁰¹
- (ş) Saklama cevheri bilenden cevheri
Zühre yüzünü aç, göresin müşteri!
- [1685] (f) Gösteri gör, gülü; gülden ayine
“Tuti dil” söyleye bu ayine.
- (ş) Gösteri ver gülü, gülden ayna,
Gönül bülbülü, de gülden ayna!
- [1686] (f) “Tuti dil” aynayı görse, öter
Şad olu-ben can ilin öte öter.
- (ş) Gönül bülbülü, aynayı görse öter
Neşeden can ilinde öttükçe öter!
- [1687] (f) “Tutiy-i Dilsin”⁵⁰² bu gün söyle kelam
Sözüne müştak gönül, sübh u şam⁵⁰³
- (ş) Gönül bülbülü bu gün söyle kelam,
Sözüne âşık bu can, sabah akşam.
- [1688] (f) Çar-ı aşk’a budurur dördüncü bab;
Söyle-gil sözüne ki ola feth-i bab.
- (ş) Dört âşık’a budur dördüncü bab,
Gel söyle sözüne, ola feth-i bab.⁵⁰⁴
- [1689] (f) N’eylemiş dünyada İbrahim Halil?
Anın ile n’eylemiş n’itmiş Celil?
- (ş) Ne yapmış dünyada İbrahim Halil
Onun ile ne eylemiş, n’etmiş Celil?
- [1690] (f) Ol zamanda var idi Nemrud lâin
Tanrılık davası eylerdi hemini(!) [vr.123]
- (ş) O zaman var idi mel’un Nemrut,
Tanrılık davası güder idi haydut!

⁵⁰⁰ Zühre yıldızı

⁵⁰¹ Müşteri yıldızı

⁵⁰² Gönül bülbülü

⁵⁰³ Sabah akşam.

⁵⁰⁴ Fetih babı. Açılma fashı.

- [1691] (f) Çevre yanında müneccim⁵⁰⁵ çoğidi
Nesne var mı kim yanında yoğidi.
- (ş) Yanı başında yıldızcılar çok idi,
Akli başında yanında yok idi!
- [1692] (f) Didiler bir gün ona ki ey ulu
Âlem içinde bu gün hükmün tolu.
- (ş) Dediler bir gün ona: ey ulu(!)
Âlemde, hakkında hüküm dolu!
- [1693] (f) Ol müneccimler kamusi⁵⁰⁶ geldiler
Bu sözün üzerine cem oldiler.
- (ş) Müneccimler toplandı geldi
Bu söz üzerine hep cem oldi.(u)
- [1694] (f) Didiler kim bir veled gelse gerek
Şer'i âlemde anın tolsa gerek
- (ş) Dediler ki bir çocuk gelecek
İlahi ilimde onun doğsa gerek
- [1695] (f) Doğsa gerek o veled dahi bu yıl
Büyümedin sen anın kaydın yi-gil
- (ş) Doğacak o veled hem bu yıl,
Büyümeden sen onu ye-gil!⁵⁰⁷
- [1696] (f) Putlarını sıybani⁵⁰⁸ oş! iyde!⁵⁰⁹
Hüküm anın hükmü ola her köşede.
- (ş) Putların muhafızına emir vere,
Hüküm onun ola her köşede.
- [1697] (f) Hem duasıyla seni kıla helak
Leşkerinle hem helak ola simak⁵¹⁰
- (ş) Hem duası seni kılacak helak!
Askerin de hem kırıla-helak!
- [1698] (f) Didi ol mel'un ki bana bildirin
Kande oğlan toğar ise öldürin!

⁵⁰⁵ Yıldızlara bakıp yorum yapan kişi.

⁵⁰⁶ Hepsi

⁵⁰⁷ Öldür!

⁵⁰⁸ Bekçi, muhafız, hükümdar

⁵⁰⁹ Emir verir

⁵¹⁰ Kırıla, bozula

- (ş) Dedi o mel'un ki bana bildirin,
Nerede oğlan doğarsa öldürün!
- [1699] (f) O yıl içinde toğanı hep kırdılar
Köşe köşe sordiler yürüdiler!
- (ş) O yıl içinde doğanı hep kırdılar
Köşe bucak sordular aradılar.
- [1700] (f) Anasından toğdıy İbrahim Halil
Sakladı Nemrud'dan anı, ol Celil.
- (ş) Anasından doğdu İbrahim Halil,
Sakladı nemrud'dan onu o Celil.
- [1701] (f) Bir mağara var idi anda yakın
Azer'e derdi anası ki sakın!
- (ş) Bir mağara vardı orada yakın,
Azer'e derdi anası deme sakın!
- [1702] (f) İletelim gel mağara içine
Neyledi ki öldire, bunun suçi ne?
- (ş) Götürelim gel, mağara içine,
N'etti ki bebe, öldüre suçu ne?
- [1703] (f) Ol mağara içre iletüb kodiler
Günde bir kez göriynelim didiler.[vr.124]
- (ş) O mağaraya götürüp koydular,
Günde bir kez yoklayalım dediler.
- [1704] (f) Günde bir kez emzirirdi anası
Ohşayu-ben, derdi, ey dür danesi⁵¹¹
- (ş) Günde bir kez emzirirdi anası,
Okşayarak derdi, ey inci danesi.
- [1705] (f) Nice idüb ben seni saklayeyin!
Korkarım seni nice beklayeyin!
- (ş) Ne edeceğim ben saklayacağım,
Korksam da seni bekleyeceğim.
- [1706] (f) Anası gelmese Cebrail gelür
Oğlinin bermağın ağzına virür!
- (ş) Anası gelemese Cebrail gelir,
Oğlunun parmağını ağzına verir.

⁵¹¹ İnci tanesi

- [1707] (f) Emer idi bermağın toyar idi
Cebrail ne dirse uyar idi.
- (ş) Emer idi parmağını, doyardı,
Cebrail ne der ise ona uyardı.
- [1708] (f) Bir yaşına vardı kimse görmedi
Kani oğlun deyu-ben kimse sormadı.
- (ş) Bir yaşına geldi, kimse görmedi,
Hani oğlun diye kimse sormadı.
- [1709] (f) On yaşarca oldi İbrahim Halil
Neylesün kim terbiyet iytdi Celil
- (ş) On yaşına gelince İbrahim Halil
Ne eylesin ki terbiye etti Celil
- [1710] (f) Taşra çıkdı gice yıldızlar görür
Tanrı büyüği deyu hayran kalır.
- (ş) Dışarı çıktığında gece yıldız görür
Büyük tanrı diye hayran olur.
- [1711] (f) Yıldıza bakar iken gördü kamer
Bu büyüğidir Tanrı bu ola meğer?
- (ş) Yıldıza bakarken gördü kamer
Bu büyüğüdür, tanrı bu meğer.
- [1712] (f) Ol dahi battığını gördü hemin
Yine didi: "La uhibbu'l afilin"⁵¹²
- (ş) Onun da battığını gördü hemen
Yine dedi: Kaybolanları sevmem!
- [1713] (f) Gördü gün[eş]i büyük anlardan ulu
Âlem içre nuriy anın top-tolu.
- (ş) Gördü güneşi diğerlerinden ulu
Âlem içinde onun ışığı dopdolu.
- [1714] (f) Ol dahi tolandığın gördü hemin
Yine didi "La uhibbu'l-Afiliyn"
- (ş) Onun da gördü kayıp olanları
Yine dedi: Sevmem kayıp olanı
- [1715] (f) Yani nesne kim toluna sevmezin
Tanrı deyu anın ardın kovmezin!

⁵¹² "Ben kayıp olanları sevmem" (En'am, 76)

- (ş) Yani o nesne ki kayıp, sevmem
Tanrı diye ardınca takip etmem.
- [1716] (f) Bu uzundur her ki buna uzanur
Yazıcağız buni, söz çok uzanur.[vr.125]
- (ş) Bu uzundur her ki buna uzanır
Yazacağız bunu söz çok uzanır.
- [1717] (f) Yine biz maksudimize gelelim
Söz uzundur bu arada galalim!
- (ş) Biz yine maksadımıza gelelim
Söz uzundur bu arada kalalım.
- [1718] (f) Yani İbrahim'e dedi Hak Teâlâ "feta"
Yiğit oldi besledi Azer Ata⁵¹³
- (ş) Yani Hak, İbrahim'e dedi feta,
Yiğit oldu büyüttü Azer Ata.
- (t) Azer oğlu İbrahim doğmazdan evvel Nemrud denilen "tanrılık" davasında bulunan kralın huzurunda kahinler:
Ey Kralımız! Önünüzde çok büyük bir felaket geliyor. Bir erkek çocuk doğacak bu yakınarda. Senin krallığını yerle bir edecek! Hükmünü, saltanatını yerle edecek! Bunun tedbirini almalısın, dediler.
Bunun üzerine zalim kral emir verdi o yıl doğan tüm erkek çocukları boğdurdu. İlkel çağlarda zalim kralların yapmadığı bir şey değildi bu! Ancak Hz. Musa'yı Fravun'un kucağında büyüten yüce Allah, Bebek İbrahim'i de bir mağarada sakladı. Babası Azer, etrafı kolaçan ediyor, anası da gizlice mağarada emziriyordu. Bundan başka Hz. Cebrail(a.s) ın gözetiminde bulunuyordu. Çünkü doğan bebek gelecekte büyük peygamberlerin atası olacaktı. Nitekim vakti geldiğinde "ceddü'l-enbiya" dendi. İbrahim Halil, yıldızlara, aya ve güneşe bakarak rabbini aradı. Onların tanrı olamayacağını anladı. Sonuçta vakti gelince hepsi de kayboluyordu. Bu arayışı ilahi vahyin gelişine kadar sürdü. O zaman anladı ki tanrı, hepsinin yaratıcısı idi. Genç ve yiğitti, bir gün putperestlerin puthanesine gitti. Bir bir taş putları kırdı. Elindeki baltayı en büyük putun boynuna taktı. Sonuçta kral kimin yaptığını öğrendi. Hak Teâlâ, kıssanın bu bölümünde Hz. İbrahim'den "feta" diye söz etti. Fütüvvet ile ilgili kısmı da bilhassa burasıdır. Tabi kıssa uzundur, biz muhtasar edecek olursak; Halil İbrahim(a.s) ateşe atıldı. Ancak ateş yakmadı, yakamadı. Çünkü ateşin dahi Rabbi emretti : "Biz dedik ateşe; ay ateş İbrahime soğuk ve serin ol!"(Enbiya: 69) Bu esnada pek çok hayvanat bile dile gelip Allah'ın dostu ile konuştular; karınca, bülbül vesaire. Bu mucize üzerine kalabalığın içinden iman edenler oldu. Sara valide, Lut gibi. Nitekim az zaman sonra güneye Filistin'e doğru yaptıkları hicret esnasında Lut nebi(a.s) oldu.
Bir gece melekler Halil İbrahim nebiye misafir oldu. Lut'un kavmini helak edeceklerini, İshak ve Ya'kub isminde iki evlatları olacağını müjdelemek için geldiklerini söylediler. Sara validemiz 90, İbrahim de 125 yaşlarında iken bu müjdenin verilmesi bilhassa Sara Validemizi meraklandırdı: Nasıl olacak, ben bir koca karıyım, kocam de bir pir-i fani,

⁵¹³ Hz. İbrahim'in (a.s) babası.

dedi. Melekler lüzumlu açıklamaları yaptılar(Hud, 71) . İkrâm edilen kızarmış buzağıyı yemediler. Benzer hikmetli işler oldu. Biz beşer değiliz, insan görüldük lakin meleğiz! Cebrail, İbrahim'in cömertliğini bildiklerini ve yiğitlik(donunu) pantolonunu giydirdi. Böylece feta/ahi şalvarını ilk giyen Hz. İbrahim olmuştur. Burası da ahilik yolunun temellerinden sehavet/cömertlik nişanının alındığı yerlerdendir. Şu hususu göz ardı etmemeliyiz. İbrahim(a.s) durduk yerde "ceddü'l-enbiya" olmadı elbette. Hayatının tamamı yiğitliktir. 125 yaşına kadar hiç evladı olmadan yaşarken hanımı Sara validemizi hiç üzmedi, kendi de gayretullah'a muhalefet etmedi. Derin bir teslimiyet gösterdi. Müjdeli haber geldiğinde de hiç ümitsiz olmadı ve yine Allah'a teslim oldu. Şüphesiz Allah en güzel övgülere layıktır ve en çok iyilik yapandır, dedi. Demek ahi veya feta olmak laf ile değil iman ve amel ile mümkündür. Kulun rabbi ile iletişim kurabilmesi tüm söylediklerimizin temelidir. Mutasavvıfların sözünü ettiği "yakın iman" budur. Muhammed resulullah(s.a.v) bunu tavsiye eder: İhsan! "Sen onu görmüyorsan da o seni görüyor" "Şüphesiz Allah ihsan sahibi kullarını sever."(Bakara, 195)

KALE ALLAHU TEBARAKE
VE TEÂLÂ:

Kur'an-ı Kerim'de
Hak Teâlâ buyurur:

- [1719] (f) Yani İbrahim "Ahiler Ulusu"
Cümlesinin dahi gökçek Hulusi
- (ş) Yani İbrahim, ahiler ulusu
Hepsinden görklü Hulusi.
- [1720] (f) Ol idi Ahi konuksuz yatmedi
At-u deve virdi her kız satmedi
- (ş) O ahi konuksuz yatmazdı
At deve verdi hem satmadı.
- [1721] (f) Kondi Cibril, evine nice melek
Sofra saldı didi kim yimek gerek
- (ş) Geldi Cibril, evine nice melek
Sofra serdi, dedi işte yemek!
- [1722] (f) Yimediler ol melekler etmeği
Ol Halil'in sandın kitdi ödi.
- (ş) Yemedi o melekler yemeği,
İbrahim'i sandın patladı ödi!
- [1723] (f) Anların yımediğini tanıladı
Yimamekten bir yamanlık tanıladı.
- (ş) Onların yemediğine şaşırıldı,
Hallerinden yamanlık tanıladı

- [1724] (f) Sara⁵¹⁴ Ana didi niçün korkasın?
Bunların gibi kişiden ürkesin?
- (ş) Sara Ana dedi neden korkarsın
Bunlar gibi kişilerden ürkersin?
- [1725] (f) Sor ne içün yimeye siz yimeği?
Söyleye siz nicedür söz dimeği?
- (ş) Sor, niçin yemezsiniz yemeği,
Söleyin nice demezsiniz deyi?
- [1726] (f) Didiler kim şimdi nesne dimeziz
Biz bir bahasın virmeyince yimeziz.
- (ş) Dediler şimdi bir şey demeyiz,
Pahasını vermeyince yemeyiz.
- [1727] (f) Didi İbrahim behayı çok virin
Önünüzdeki taamı yeyin görün
- (ş) Dedi İbrahim bahasını çok verin
Önünüzdeki yemeği yeyin görün.
- [1728] (f) Didiler nedir behası söyle-gil
Virelim çok baha, şerh eyle-gil.⁵¹⁵[vr.126]
- (ş) Dediler o zaman nedir bahası,
Açıkla da verelim biz bahasını.
- [1729] (f) Başlayasın buna “Bismillah” ile
Hatim idesin dahi “Hamdullah” ile
- (ş) Başlayınız yemeğe “Bismillah” ile
Bitirince deyin “Hamdullah” ile.
- [1730] (f) Didi Cebrail ana kim ya Ahi
Bilüriz kim dünyada sensin sahi
- (ş) Dedi Cebrail ona ki dost ya ahi,
Biliriz ki dünyada sensin en sahi.⁵¹⁶
- [1731] (f) Ey Halilullah aceb bunca melek
Sen bilürsin kim bu[n]lar yimez yimek
- (ş) Ey Allah dostu! Acep bunca melek,
Sen bilirsin ki bunlar yemez yemek!

⁵¹⁴ Hz. İbrahim’in ilk zevcesi. İshak’ın annesi. (a.s)

⁵¹⁵ Açıklayıver

⁵¹⁶ Cömert

- [1732] (f) Bu taamı sen bilürsin biz yimeziz
Muştıcıyuz⁵¹⁷ sana yetlü dimeziz!
- (ş) Bu taamı bilirsın, biz yemeyiz,
Müjde ile geldik, korkma deriz!
- [1733] (f) Hak Teâlâ sana bir oğlan vire
Emrine münkad ola daim tura
- (ş) Hak Teâlâ sana bir oğlan vere,
Emrine uya daima yanında dura.
- [1734] (f) Viresin adını İsmail anin
Ol ola hem munis-i yârin senin.
- (ş) Veresin adını İsmail/İshak onun
O ola hem yoldaşın hem de yarin.
- [1735] (f) Bir rivayette didiler ol zaman
Cebrail kuşattı ol “şeddi” heman.
- (ş) Bir rivayette dediler o zaman,
Cebrail kuşattı şeddi o zaman.
- [1736] (f) Geydi bir şalvar bezden ol Halil
Yapdı andan sonra ol beyt-i Celil.⁵¹⁸
- (ş) Giydi bir şalvar, bezden Halilullah,
Yaptı ondan sonra oldu Beytullah.
- [1737] (f) Kimse “tuman” giymez idi ana dek
Ol zemandan geydiler ta bana dek.
- (ş) Kimse pantol giymezdi o ana dek,
O zamandan giydiler ta bana dek.
- [1738] (f) Bir rivayette bu İsmail’den ön
Mekke yapıldı toğdı İsmail son.
- (ş) Bir rivayette bu İsmail’den önce,
Mekke yapıldı, doğdu İsmail son⁵¹⁹.
- [1739] (f) Dahi dirler “Şedd-i İbrahim Halil”
Ahmed’e getürmiş idi Cebrail.⁵²⁰

⁵¹⁷ Müjdeciyiz.

⁵¹⁸ Beytullah, Kabe.

⁵¹⁹ Bakara’da beytullah’ın İbrahim ve İsmail ile yapıldığı beyan oldu.

⁵²⁰ Şalvar, don.

- (ş) Derlerdi şedd-i İbrahim Halil
Ahmed'e getirmiş idi Cebrail.
- [1740] (f) Ahmed'in biline kuşatmış idi
Çoklar anda rahmete batmış idi.
- (ş) Ahmed'in beline kuşatmış idi,
Çokları orada rahmete batmıştı.
- [1741] (f) Hırka kim, giymiş idi hem ol Resul
Kendüye hoş yaraşirdi ki usul.[vr.127]
- (ş) Hırka ki giymişti hem o resul,
Kendine çok yakışirdi o usul.
- [1742] (f) Bir nice kişi didi kim Ya Habib
Şimdi gördün bir aceb nesne ğarib
- (ş) Bir nice kişi dedi ki ya Habib,
Şimdi gördün bir nesne garib.
- [1743] (f) Bir eri bir avret ile tutdık, uşş!
Getürelim anları, bir kişi koş!
- (ş) Bir eri bir avret ile bastık uşş!
Getirelim onları, bir kişi koşş!
- [1744] (f) Didi kim var ya Ali gerçek mi gör
Nerede ne eylediler ki iyi sor.
- (ş) Dedi ki var git Ali, gerçek mi gör!
Nerede ne ettiler git de iyi sor!
- [1745] (f) Şir-i Hak yumdi gözini girdi eve
Varmış idi ol eve ive ive.
- (ş) Hak eri girdi, gözünü yumdu evde,
Acele ile varmış olduğu, sordu evde.
- [1746] (f) Yumdi gözünü biriniz gitsin didi
İkiyseniz biriniz yatsın didi.
- (ş) Yumdu gözlerini, biri çıksın dedi
İki iseniz eğer biri dahi yat dedi.
- [1747] (f) Biri gitti kaldı avret yalnız
Biri gidince hemen açtı göz!
- (ş) Biri gitti, kaldı geride kadın yalnız,
Biri gidince açtı gözünü hemen azız!

- [1748] (f) Kimse yokdur evde bir avret durur
Ol evin içinde yalnız görür.
- (ş) Kimse yok evde bir kadın durur,
O ev içinde ki bir tek o bulunur.
- [1749] (f) Geldi bir avret var anda didi pes
Ya Ali senin dediğindir, sözi kes
- (ş) Geldi bir kadın orada dedi, pes!
Ya Ali senin dediğindir sözü kes!
- [1750] (f) Ol münafıklar dedi, yalan Ali
Biz varalım biliriz toğri yolu.
- (ş) O fitneciler dedi, yalan der Ali
Biz varalım gösterelim doğru.
- [1751] (f) Ol resulullah didi çok söylemeyin
Şeyh Ali üstine kavga eylemeyin!
- (ş) Resulullah dedi, çok söylemeyin
Şeyh Ali üstüne kavga etmeyin!
- [1752] (f) Ben Ali sözine inandım heman
Sözü gerçektir anın itmen güman!
- (ş) Ben Ali'nin sözüne inandım heman,
Sözü gerçektir onun, etmeyin ziyan!
- [1753] (f) Tiz çıkardı hırkayı virdi ana
Bu münafıklar görüb kaldı tana!
- (ş) Tez çıkardı hırkasını verdi ona,
Bu fesatçılar görüb kaldı tana!
- [1754] (f) Bu sözi böyle didiler ba'ziler
Şeddi dahî anda virdi didiler.[vr.128]
- (ş) Bu sözü böyle dedi baziler,
Şeddi de orada verdi dediler.
- [1755] (f) Baziler kıldı rivayet bu sözi
Şübheye bırakmasun bu söz sizi.
- (ş) Bazılar kıldı rivayet bu sözü
Şüpheye bırakmasın bu sizi.

[1756] (f) Galiba yukarıdadır kavl-i sahih⁵²¹
Buni dahi görme-gil iken kabih⁵²²

(ş) Herhalde yukarıda söz sahih
Bunu da görme ki sakın kabih!

[1757] (f) Anda bildirdi tarik-i fakri ana
Anın çün mürşid oldi ol sana.

(ş) Orada bildirdi fakirlik yolunu ona
Onun için mürşid oldu o sana.

[1758] (f) Bu tariki yahşi anla ey Ahi
Ol nice etdi ise iyti sen dahi.

(ş) Bu yolu iyi anla sen ey ahi
O nasıl etti ise et sen dahi.

[1759] (f) Yol erinin serveridir çün Ali
Yol erinden ol ki göstere yolu

(ş) Yol erinin baş tacıdır çün Ali,
Yol erinden ol ki göstere yolu.(u)

[1760] (f) Yol erinin görevüz gördüğünü
Yol erinin bilevüz bildüğünü.

(ş) Yol erinin gördüğünü görürüz,
Yol erinin bildiğini hem biliriz.

(t) Şeyh Ahi Dai Tarsusi Hazretleri, fütüvvet ve ahilik gibi ulu bir yolu izah ederken çağlar ötesi kaynaklara inerek açıklamaya çalışıyor. Şüphesiz bu konuda en büyük klavuz Kur'an ve Sünnet. Yani Hz. Muhammed'in sözleri. Öyleki bir keresinde ahir zaman peygamberi: "Bana evvelkilerin ve sonrakilerin ilmi verildi" buyurmuştur. Şimdi burada başlı başına bir girizgah açacağız: Üstad açtı biz de açacağız. Bu fütüvvetname'yi baştan sona okuyan herkesin göremeyeceği bir güzellikten söz edeceğiz. Bu muhteşem eser baştan sona şeriat, tarikat, hakikat ve marifet dokumasıdır. Nitekim "marifetullah" bölümünde Hallac, darağacına asıldığında şeriatla kalan zahiri ulema hakikati anlayamadılar. Aslında işaretleri bulunmasına rağmen anlayamadılar ve patır patır döküldüler, imtihanı kaybettiler. Tam 54 tane müfti, ruz-u ceza'da Hallac gibi bir büyük ermişin infazına fetva verdikleri için Hak Teâlâ huzurunda yargılanacaklardır. Bu husus ehl-i tasavvuf ulemanın görüşüdür. Yukarıdaki beyitlerde bunun benzerini gördük. Medine'de Hz. Peygamber ve eshabından bir toplum otururlarken iki kişi geldi ve Yakında şu evde bir kadı ile bir erkeği uygunsuz olarak yakaladık, emir verin gidip onları getirelim, dediler. Üstelik kendilerini göndermesini istediler. Bunun üzerine rahmet peygamberi: Git Ya Ali! Bak gör, gel bize anlat, buyurdu. Damadı Ali eve girdi. Gözlerini kapattı. İçinizden birisi çıksın, dedi. Az sonra gözlerini açtı, bir kadın vardı. Geldi resulullah'a ben bir kadın gördüm, dedi.

⁵²¹ Doğru söz

⁵²² Çirkin

Hadiseyi haber verenler; Ali yalan söylüyor, biz gidip getirelim, dediler.
Hz. Peygamber(s) susun! Huzurumda çekişmeyin! Kavga etmeyin! Dedi.
Orada bulunanlar bu işe şaştı.
Bir kısmı bu gerçek mi diye şüpheye düştü.
Hz. Peygamber "Settar'ul-Uyub" ayıpları örten Allah size en güzel örnek. Ben de onun Hak peygamberiyim. Yolumuz budur. Gördüğünüz ayıpları, kusurları, günahları görmem Ahilik de budur Fütüvvet de budur.
Bu olayda sonra Efendimiz hırkasını Ali'ye giydirdi.
Bir rivayette şeddi(yiğitlik kuşağı) de bu günde damadı Ali'ye giydirdi.
Uygunsuz büyük günahın cezası recm cezasıdır. Lakin dört şahit lazımdır. Ceza zorlaştırılmıştır. Bu şeriat buyruğudur. Biri ikisi görmüş ise kapatması, örtmesi ise rahmettir ve tarikattir.
Hak Dervişi Yunus demiş: "Şeriat tarikat yoldur varana. Hakikat marifet andan içeru"

BABU PENCEM/ DER BEYAN-I HİKÂYET-İ HAZRET-İ YUSUF NEBİ ALEYHİ'S-SELAM (BEŞİNCİ BÖLÜM/ HZ. YUSUF NEBİ HİKAYESİ)

- [1761] (f) Söyleyelim beşinci babdan haber
Ol haberden canına ire eser
- (ş) Söyleyelim beşinciyi haber,
Bu haberle cana gelsin eser.
- [1762] (f) Ol yidinin beşi budur bilesin
Kıssa-ı Yusuf'tur ki ağâh olesin
- (ş) Yedi babın beşi budur bilesin
Yusuf kıssasıdır ağâh olesin!
- [1763] (f) Ol ki buyurdi ana "Ahsen Kasas"⁵²³
Dinlersen kalmaz gönlünde bir pas
- (ş) Tanrı buyurdu ona "Ahsen kasas"
Duyarsan gönlünde kalmaz pas!
- [1764] (f) En güzelidir didi kıssaların Hak
Çok iyi işid de sıkıntılarını ateşte yak
- (ş) En güzel kıssa buyurdu Hak
İyi dinle, sıkıntını ateşte yak!
- [1765] (f) Kıssayı ki Hak Teâlâ söyledi
Ol Habibullah anı dinledi.
- (ş) Hikâyeyi Cenab-ı Hak söyledi,
Allah'ın Habibi onu hem dinledi.

⁵²³“ Kıssaların en güzeli” (Yusuf, 3)

- [1766] (f) Pes, niçün dinlemeyesin sen dahi?
Kıssayı ki Tanrı didi ey Ahi![vr.129]
- (ş) Yeter, neden dinlemeyesin dahi,
Öyle kıssa ki Tanrı söyledi ey Ahi!
- [1767] (f) Gel işid bu hisseden sen hisse al
Yusuf'un bu kıssasından kıssa al
- (ş) Gel dinle bu hisseden hisse al,
Yusuf'un kıssasından kıssa al!
- [1768] (f) Hak Teâlâ kıssa bunyad eyledi
Her kişiye hisse bünyad eyledi
- (ş) Hak Teâlâ kıssayı temel etti
Her kişiye hisseyi sened etti.
- [1769] (f) Kıssa içre Yusuf'a didi "Feta"
Ahi'ye gerek ki bu sözi tuta.
- (ş) Kıssa içinde Yusuf'a dedi "feta"
Ahi olana gerek ki bu sözü tuta!
- [1770] (f) Görmeden ana feta didiğini Hak?
Anı işid ki ola sana geçit-tak.
- (ş) Görmediğin ona feta dedi Hak
Bunu işit ki sana ola geçit tak!
- [1771] (f) Öyle olsan sen de olursun feta
Yiğide vü paşa'ya oldın ata.
- (ş) Öyle olursan sen de olursun feta
"Yiğit ve paşa"ya olursun ata!
- [1772] (f) Dinle Yusuf ile Züleyha halini
Şerh idelim anların ahvalini
- (ş) Dinle Yusuf ile Züleyha halini
Şerh edelim onların hallerini.
- [1773] (f) Kıssadan bazılarını söyleyelim
Bu feta babını beyan eyleyelim
- (ş) Kıssadan bazılarını söyleyelim
Bu feta kısmını açık eyleyelim.
- [1774] (f) Çün, değil maksat anı söylemek
Ne varsa tüm kıssayı şerh eylemek.

- (ş) Çünkü maksat değil onu söylemek
Ne varsa tüm kıssayı şerh eylemek.
- [1775] (f) Bazı yirden ca-beca söyleyelim
Ne ise hali beyan eyleyelim.
- (ş) Bazı yerini ne-nerden söyleyim
Ne ise halleri ki beyan edeyim.
- [1776] (f) Bir zamanda Malik adlı bir kişi
Daima anın ticaret itmektir işi.
- (ş) Bir zamanlar Malik adında biri
Daima onun ticaret etmekte işi.
- [1777] (f) Yusuf'u sattı ana kardeşleri
Seyre varmışken ol yoldeşleri.[vr.130]
- (ş) Yusuf'u sattı ona kardeşleri,
Seyre vardığında o yoldaşları.
- [1778] (f) Malik'e sattılar onu köle deyu
Gitti Yusuf neylesin çeker gayu⁵²⁴
- (ş) Malik'e sattılar onu köle diye
Gitti Yusuf ne etsin çeker eze.
- [1779] (f) Alır almaz anı, Mısır'a vardiler
Mısır halkı Yusuf'u çün gördiler
- (ş) Alır almaz onu, Mısır'a vardılar,
Mısır halkı Yusuf'u çün gördüler.
- [1780] (f) Arpa buğday o zaman tatlı idi
Mısır'ın hali o ana dek yetli idi
- (ş) Arpa buğday o zaman tatlı idi
Mısır'ın hali o ana dek sıkıntılı.
- [1781] (f) Mısır'a Yusuf giricek oldi ucuz
Mısır halkı cümle ana tutdı yüz.
- (ş) Mısır'a Yusuf girince oldu ucuz,
Mısır halkı ona cümle tuttu yüz.
- [1782] (f) Didiler ne bahtlı bir kuldur bu kul
Hem ucuzluk oldi dahi akçe pul.
- (ş) Dediler ne bahtlı bir kul bu kul
Hem ucuz oldu hem akçe pul.

⁵²⁴ Kaygı, keder.

- [1783] (f) Nil taştı o gün içinde heman
Geldi eyilik ne ki var gitti yaman!
- (ş) Nil taştı o gün içinde hemen
Geldi iyilik, ne var gitti yaman!
- [1784] (f) Mısır hâkimi zulüm iderdi ana dek
Zulüm iderdi daima durmazdı dek.
- (ş) Mısır meliki zulüm ederdi ona dek
Zulüm ederdi daima durmazdı dek!
- [1785] (f) Hak hidayet viridi ol günde ana
Adli yayıldı anın, heb dört yana.
- (ş) Hak hidayet verdi o günde ona,
Adaleti yayıldı, hem dört yana.
- [1786] (f) Adli nuriyle münevver oldiler
Ehl-i Mısır ağlar iken güldiler.
- (ş) Adl nuru ile münevver oldu hep
Mısır ahalisi ağlarken güldü hep.
- [1787] (f) Bu kulun dirler ayağı kutludur
Yüzünü bir kez gören umutludur
- (ş) Bu kulun ki derler ayağı kutlu
Yüzünü bir kez gören umutlu.
- [1788] (f) Bir gören bir daha görsem dirdi
Yüzümü ayağına sürsem der idi
- (ş) Bir gören bir kez görsem derdi
Yüzümü ayağına sürsem derdi.
- [1789] (f) Çün değil maksat olmasın diraz
Kısaltalım ve kılalım sözü biraz
- (ş) Çünkü değil maksat etme uzun
Kısaltalım ve kılalım sözü biraz
- [1790] (f) Çünkü Malik viridi anı satmağa
Akçesini cümlesine gatmağa.
- (ş) Çün Malik aldı pazara satmaya
Akçesini kesesine alıp katmaya
- [1791] (f) Kordiler bir kürsi eltun altına
Yaturu-ben dürr-ü cevher altına.[vr.131]

- (ş) Koyarlardı bir altın kürsü, altına
Yatırırlar inci cevher onun altına
- [1792] (f) Didiler kim bir melek inmiş yere
Kim yüzünü gören bin altın vire
- (ş) Dediler ki bir melek inmiş yere
Kim yüzünü görür, bin altın vere.
- [1793] (f) Ehl-i Mısır'ın külli oldi müşteri
Ne ki varsa virdiler elde vari.
- (ş) Mısırlılar külliyen oldu müşteri
Ne ki varsa verdiler eldeki varı.
- [1794] (f) Ağarlığınca kimi eltun kimi gümüş
Kimi incü kimisi cevher dimiş.
- (ş) Ağırığı kadar altın kimi gümüş
Kimi inci kimi cevher ne demiş.
- [1795] (f) Çün, Zeliha işidir bu sözleri
Oldi âşık, yaşı toldi gözleri.
- (ş) Çün, Zeliha işitir bu sözleri
Oldu âşık yaş doldu gözleri.
- [1796] (f) Yusuf'u işitmek ile sevdi ol
Diledi kim, ala; ola kula kul!
- (ş) Yusuf'u görmeden sevdi ol,
İstedi ki alsın, ola ona kul.
- [1797] (f) Çünkü yüzün gördi kılmadı karar
Viridi çok altın, cevahir, mal-davar.
- (ş) Çünkü yüzün gördü kılmadı karar
Verdi altın, cevher, mal ve davar.
- [1798] (f) Aldı hatun Yusuf'i, çok virdi mal
Mal gitti dahi can-u akli vebal!
- (ş) Aldı hatun Yusuf'u çok verdi mal,
Mal gitti hem, can ve akıl vebal.
- [1799] (f) Aldı aşkı hatunu, günden güne
İşi ah-u zar idi, günden güne
- (ş) Aşkı aldı hatunu, günden güne
Ah-u zar ederdi günden güne.

- [1800] (f) Nice mekr-u hile iytdi ise bol
Yusuf'i sayd⁵²⁵ idemedi bir kez ol!
- (ş) Nice hile ve tuzak ettiyse bol,
Yusuf'u avlayamadı bir kez ol!
- [1801] (f) Tuydi Mısır ehli kamu hatun için
Kaaniy aariy kim, kula koşdi başın!
- (ş) Duydu Mısır halkı hep hatun işini
Kanaati temiz oldu, koydu başını.
- [1802] (f) Avreti Mısır'ın kamu ta'n iytdiler
Bir kulu sevmiş deyu işiytdiler.
- (ş) Mısırlılar hepten avreti kınadılar
Köleye gönül vermiş ayıpladılar.
- [1803] (f) İşidub hatun ani oldi melul⁵²⁶
Didi kim gel ki göresiz nice kul!
- (ş) İşitti hatun sözleri, oldu melül
Dedi onlara ki göresiz nice kul?
- [1804] (f) Bir yire çağırdı hatun anları
Nice ise ana ta'n idenleri!
- (ş) Sarayda bir yere çağırdı onları
Ne kadar ise onu kınayanları.
- [1805] (f) Anlara ulu ziyafet eyledi
Nice ni'metle bu[n]ları toyledi.⁵²⁷[vr.132]
- (ş) Onlara mükemmel ziyafet verdi
Çeşitli nimetler ile ikram eyledi.
- [1806] (f) Didi hatun bunlara, ba'de't-taam;⁵²⁸
Göstüreyim Yusuf'i, size tamam.
- (ş) Dedi hatun bunlara, yemek sonu,
Göstereyim size Yusuf'u, olur mu?
- [1807] (f) Ellerine bir bıçak turunç ile
Verdi, bunlar aldılar sevinç ile.
- (ş) Ellerine verdi bir bıçak turunç ile
Başladılar yemeğe hem sevinç ile.

⁵²⁵ Yoldan çıkmak.

⁵²⁶ Üzgün

⁵²⁷ İkranda bulundu, ziyafet verdi.

⁵²⁸ Yemekten sonra

- [1808] (f) Yusuf'u koymuş idi perde ardine
Kimse bilmezdi "Zeliha derdi" ne!
- (ş) Yusuf'u saklamıştı perde ardına
Kimse bilmezdi Zeliha derdi ne?
- [1809] (f) Didi ey can, aç kerem kıl yüzini
Görelere işideler hem sözünü.
- (ş) Dedi ey can! Kerem et, aç yüzünü
Görsün ki herkes, işitsinler sözünü.
- [1810] (f) Çün yüzünden perdeyi giderdiler
Yüzünü bu ta'n iydenler gördiler!
- (ş) Sonunda yüzünden perde indi
Kınayanlar o güzel yüzü gördü.
- [1811] (f) Didi hatun kim turuncu kesesiz!
Gördüğimi göresiz, söz; kesesiz!
- (ş) Dedi, hatun portakalınızı kesiniz
Gördüğümü görün, sözü kesiniz!
- [1812] (f) Keser iken ellerin toğradiler
Bilmediler kim neye uğradiler!
- (ş) Keserlerken bir ara ellerini kestiler
Yusuf! Derken, kendinden geçtiler.
- [1813] (f) Didiler kim bu beşer değil, melek!
Hey! bunin yoluna can virmek gerek!
- (ş) Dediler, insan değil bu, belki bir melek;
Hey! Bunun yoluna can vermek gerek!
- [1814] (f) Didiğimiz sözi ma'zur tutesiz
Ceht idu-ben avlayasız ötesiz!
- (ş) Züleyha! Sözlerimizden özür dileriz,
Gayret ederek aşkınızı elde ediniz!
- [1815] (f) Hep didikleri söze, utandiler
Yusuf'in yüzünü görüb kandiler!
- (ş) Dedikleri tüm sözlerden utandılar
Yusuf'u görüb hep hayran oldular!
- [1816] (f) Aşk halini anlamayan ta'n ider
Aşka uğrayan bilir neyle n'ider.

- (ş) Aşk bilmeyen yersiz söz eder
Aşkın kahrını çeken bilir eder.
- [1817] (f) Âşık olmayan ne bilsin bu işi?
Bu işi bilen kişidir âşık kişi.
- (ş) Âşık olmayan ne bilsin aşk işini
Bu işleri bilen ki ancak âşık kişi.
- [1818] (f) Bilmez idi kim Zeliha ne kîle?
N'eyleyecek Yusuf'i ala ele?[vr.133]
- (ş) Bilmezdi Zeliha neyi nasıl ede,
Ne eyleyecek Yusuf'u ala ele.
- [1819] (f) Ne kadar ki tonana düze özin
Yusuf anı göricek yumar gözin!
- (ş) Nasıl ola donata-düze kendini
Yusuf görünce yumsun gözünü.
- [1820] (f) Başını kaldıru-ben bakamaz idi
Meyl idüb gönlü ana akmaz idi!
- (ş) Başını kaldırıp da bakamaz idi
Meyleyip gönlü ona akmaz idi.
- [1821] (f) Hiç, Zeliha yüzüne açmaz gözünü
Ol yanına gelse çevürirdi yüzünü!
- (ş) Hiç Zeliha yüzüne açmaz gözünü
O yanına gelse, çevirirdi yüzünü.
- [1822] (f) O sebepten yapı, bir kubbe ulu
Gözü kıldı kubbenin için dolu!
- (ş) O sebepten bir kubbe yaptı ulu
Ayna koydu içine, kubbe dolu.
- [1823] (f) İç divarın cümle gözü eyledi
Yusuf'a gel didi halini söyledi.
- (ş) Duvarın içini hep ayna ile döşedi,
Yusuf'a istekle kendine gel dedi.
- [1824] (f) Yusuf'a yani ki arz ide yüzün
Gözüye bakacağız, göre yüzün!
- (ş) Yusuf'a arz etmek istedi kendini,
Aynada hem görelim kendimizi.

- [1825] (f) Gel deyu-ben Yusuf'i koydi eve
Geldi şeytan-ı lâin, ive ive!
- (ş) Gel diyerek Yusuf'u götürdü eve,
Derhal geldi mel'un şeytan o eve.
- [1826] (f) Şad olu-ben dir idi iblis lain
Kim, Yusuf olub-durur bana yakın!
- (ş) Neşelendi, keyiflendi iblis lâin,
Ki Yusuf olacaktır, bana yakın!
- [1827] (f) Şimdi Yusuf, avrete gönül vire!
Enbiyalar defterinden Hak, yire!
- (ş) Yusuf Züleyha'ya gönül vere,
Enbiya defterindem Hak sile!
- [1828] (f) Bundan ulu, ola mı bana dahi
Ol nebi iken ola bana ahi(!)
- (ş) Bundan ulu av olur mu bana,
O bir nebi iken ola ahi bana!
- [1829] (f) Ol anda Yusuf girdi hatun üstine
Yusuf anladı ki hatun kastı ne?
- (ş) O anda girdi Yusuf hatun yanına
Yusuf anladı hatunu ki kastı ne?
- [1830] (f) Her taraftan gördü hatunin yüzün
Kanceru bakarse ıramaz gözün!
- (ş) Olduğu gibi gördü hatunun yüzünü
Ne zaman baksa ayıramaz gözünü!
- [1831] (f) Yusuf'un hatuna meyli olmedi
Görü-ben, ağladı iblis, gülmedi![vr.134]
- (ş) Yusuf'un hatuna da meyli olmadı
Görünce ağladı iblis meyli olmadı.
- [1832] (f) Oldi şeytan anda çok hor-u hacil
Hak fata, didiğine budur delil!
- (ş) Oldu şeytan orda çok hor hakir
Hak bundan ola feta dedi delil.
- (t) Ahi Dai Tarsusi'nin maksadı fütüvvetname'de tefsir dersi yapmak değildir.
Nitekim rabbimizin "Ahsen-i kasas" diye nitelediği, kıssaların en güzeli dediği bu hikâye elbette iki peygamberin(aleyhima selam) çetin imtihanıdır. Üstelik aile içi imtihan birinci aşamasıdır.

Hız. Yusuf'un başına gelen sıkıntılı olaylar, iftira, hapishane, gurbet ve hasretlik, Babası Hz. Ya'kub nebi'nin derin teslimiyeti ve akıttığı ağılı gözyaşlarından dolayı kapanan gözleri, kendi öz evlatlarından darbe yemesi sıradan insanların katlanacağı mutad hadiseler değildir.

Hepsinden baskını ise genç ve dünyalar güzeli Yusuf, dünyalar güzeli Züleyha'nın, kimsenin bulunmadığı halvette istekle kendine çağırmasına karşın: "Ben Efendimden utanırım" diyerek reddetmiştir. Tabii ki de Allah'ın yardımı olmuştur. Müfessir Zemahşeri, odanın içinde bir anda babası Hz. Yakub'u gördü, demiştir. Rabbinin burhanından kasıt budur, diye tefsir etmiştir. Elbette bazı bulgulara dayanarak! Hülâsa Hak Teâlâ bu yiğitliğinden naşı onu "feta" ünvanı ile takdir ve taltif etmiştir. Bahusus Şeyh Ahi Tarsusi, telif ettiği fütüvvetnamesinde fütüvvet ve feta'nın köklerini yüce Kur'an-ı Kerim'deki mahallerinden seçip getirmekte ve meraklılarına arz etmektedir. Zaten İslam medeniyetinin temeli fütüvvet ilmidir. Ondan uzaklaşıldığı zamanlarda bu medeniyetin çöktüğünü tarih her zaman yazmış ve Müslümanlar maalesef buna tanık olmuştur.

[1833] (f) Kaçtı Yusuf, eteği yırtıldı çün
Sen bu işin aslını, bildin idi çün!

(ş) Kaçtı Yusuf eğni yırtıldı çünkü
Sen bu işin aslını bildin çünkü.

[1834] (f) Pak idi Yusuf, zina kılmaz idi!
Hem zina iden ile olmaz idi!

(ş) Terr-u temiz Yusuf zina etmedi,
Hem zina edenle bile olmadı idi.

[1835] (f) Ahi gerek kim, zinadan pak ola!
Haşır içinde yürüye, heb pak ola!

(ş) Ahi olmalı ki zina kirinden arî ola,
Mahşere doğru giderken pak ola.

[1836] (f) Kim, feta lafzıyla olde anile!
Olmeye kim! Ahi yolın yanıla!

(ş) Kim feta namını almış olursa
Olmaya ki ahi yolunda yanıla.

[1837] (f) Eli pak ola vü dili pak ola!
İşi pak ola vü yoli pak ola!

(ş) Eli temiz ve dili dahi temiz ola
İşi temiz olduğu gibi yolu da!

[1838] (f) Yürümeye yol eri, na-pak ile
Sohbeti her demde ol pak ile!

(ş) Yürümesin tarik ehli pasaklı ile
Sohbeti her dem olsun pak ile.

- [1839] (f) Cehd idü-ben dünyada pak ola gör
Pak olan ayağına, haak ola gör!
- (ş) Çalışarak dünyada pak ola,
Pak olanın ayağına yüz ola!
- [1840] (f) Pakler saffında ko-par ey Hüda!
Bizleri na-pak'den eyle cüda!
- (ş) Pakler safında al ruhumu ey Hüda,
Bizleri na-pak olandan sen et cüda!
- [1841] (f) Bizi pak eyle vü pak ile ko-per!
Toğri yolden bilürim na-pak sapar!
- (ş) Bizi pak ile eyle ve pak ile ko-per
Doğru yoldan bilirim na-pak azar!
- [1842] (f) Ya ilahi, toğri yolden kullere;
Yoldaş eyle toğriye can virenlere![vr.135]
- (ş) Ya ilahi, doğru yoldan kullara
Yoldaş et, doğru yola varana.
- (t) Bu son beyitlerde iyi dileklerini dile getirir üstad. Pak ol, pak ile ol,
Na-pak yani temiz olmayandan uzak dur! Pak olmayan elbet yoldan
şaşar ve arkadaşını da şaşırır, sakın onunla beraber yol yürüme!
Çünkü bir gün gelir seni yoldan çıkarır derken yiğitlik yolunu, ahiliği,
İslam ahlakını kast ediyor. Bu kötü akıbetlere uğramamak için temiz
kardeşler ile yol yürümek nasip et ya rabbi, diye dua eder.(Âmin)

BABU ŞEŞÜM/DER BEYAN-I HİKÂYE-İ MUSA NEBİ İLE YUŞA' NEBİ İKİSİNE SALÂT VE SELAM (ALTINCI BÖLÜM/ HZ. MUSA VE HZ. YUŞA BÖLÜMÜ)

- [1843] (f) Dinler isen ideyim "el'feth-i bab"⁵²⁹
Kime gelmiştir işit Hak'tan hitab.
- (ş) Dinle söz edeyim bir "feth-i bab"⁵³⁰
Kime gelmiştir işit Hak'tan hitab.
- [1844] (f) Didiler, Musa'ya kim "a'lem"⁵³¹ dürür?
Hak yanında ilmiyle ekrem dürür?

⁵²⁹ Fetih bölümü.

⁵³⁰ Açık bölüm. Açık kapı.

⁵³¹ En büyük bilgin.

- (ş) Dediler, Musa'ya kim daha âlimdir?
Hak yanında ilmiyle daha ekremdir?
- [1845] (f) Didi Musa kim, benim "a'lem" bu gün
Hak yanında ilim ile ekrem bu gün!
- (ş) Dedi Musa, benim en âlim bugün;
Hak yanda ilimde Ekrem'im bugün.
- [1846] (f) Hak Teâlâ didi, Musa varesin
Bir arada bir kulim var, göresin.
- (ş) Hak Teâlâ dedi ki, Musa git var;
Bir orada bir kulum var, göresin.
- [1847] (f) Bilesin kim senden ol, a'lem dürür
Yanımızda senden ol, Ekrem dürür.
- (ş) Bilesin, senden önde bilen var;
Yanımızda daha Ekrem olan var.
- [1848] (f) Öğrenesin sen de ilmini anın;
Göresin kim, nicedür ilmin senin!
- (ş) Öğrenmelisin sen de ilmini onun
Göresin nedir ilmin yanında onun.
- [1849] (f) Yuşa' ı bile, alasin didi Hak;
Varu-ben andan alasin sen sebak.
- (ş) Yuşa da olsun sana ahi, dedi Hak;
Var da ondan alasin gerisi sebak.⁵³²
- [1850] (f) Aldı Musa Yuşa'ı, Hızır'a gider
Yuşa, anın hadimi hizmet ider.
- (ş) Aldı Musa Yuşa'ı, Hızır'a gider
Yuşa ona hizmetçi hizmet eder.
- [1851] (f) Aldı bir zenbil Yuşa' eline
İkisi giderdi Hızır'ın yoline.
- (ş) Aldı bir zenbil, Yuşa' nebi eline
İkisi birlikte giderdi Hızır'ın iline.
- [1852] (f) Bu mahalde kıssayı zikr itmeziz;
Hızır ve Musa kıssasına gitmeziz.
- (ş) Bu makamda kissa zikri etmeyiz
Hızır ve Musa kıssasına gitmeyiz.

⁵³² Geçer, gerisi gelir.

YÜCE ALLAH BUYURDU:

“Ve iz kale Musa li-feta-hu
la-ebrahü...”⁵³³

- [1853] (f) Yuşa bin Nun hizmet eyledi
Hak Teâlâ, lafziyle ana didi.
- (ş) Nun oğlu Yuşa hizmet etti
Hak Teâlâ, lafziyle ona dedi.
- [1854] (f) Hizmet içinde olan olur feta
Ne ki hizmet var ise yiğit, tuta![vr.136]
- (ş) Hizmette olan olur “feta”
Ne ki hizmet varsa yiğit tuta!
- [1855] (f) Hadim⁵³⁴-i Musa idi Yuşa’ Nebi
Ne buyursa der idi Lebbeyk Ebi.
- (ş) Yuşa, Musa’nın hizmetçisi idi
Ne buyurursa derdi “Emret Ebi”⁵³⁵
- [1856] (f) Ne buyursa emrine munkad idi
Ne dise yilerdi sanki bad idi!
- (ş) Ne buyursa emrine amade idi
Ne derse olur derdi kapı gibi.
- [1857] (f) Bili anın anda yoğ-idi
Dili varken sanki dili yoğ- idi!
- (ş) Bilir olsa da bilmez gibi yapardı
Dili varken bile sanki dili yok idi.
- [1858] (f) Görmek anındı özi görmez idi
Bilmek anındı özi bilmez idi.
- (ş) Görmek bilirdi özü görmezdi
Bilirdi ama o bir şey bilmezdi.
- [1859] (f) Bir sözine hiç anın dimezdi “La”⁵³⁶
Ne dirse dirdi daima “bela”⁵³⁷

⁵³³ “Hani Musa, bir vakit genç adamına demişti ki, iki denizin birleştiği yere varmadıkça yahut bu yolda uzun süre yürümedikçe durmayacağım.” (Kehf, 60)

⁵³⁴ Hizmetçi

⁵³⁵ Emret babacığım!

⁵³⁶ Hayır.

⁵³⁷ Evet

- (ş) Bir sözüne onun “la” diyemezdi
Ne derse bile “bela” derdi.
- [1860] (f) Sözi olsa der idi: ferman senin!
Derdi olsa der idi: derman senin!
- (ş) Söz gele: derdi, ferman senin;
Derdi olsa derdi: derman senin!
- [1861] (f) Çün, resulullah didi: hidmet edin
Hidmet ehli gittiği yole gidin!
- (ş) Çünkü resulullah dedi: hizmet edin!
Hizmet edenlerin gittiği yola gidin!
- [1862] (f) Her ki hidmet ide hidmet buliy-ser
Ana dahi sonra hidmet oliy-ser!
- (ş) Her kim hizmet eder hizmet bulur,
Ona dahi sonra hizmet olur gelir.

GALE SALLALLAHU ALEYHİ
VE SELLEM:

“Men hademe hudime”
“Hizmet edene hizmet edilir”

- [1863] (f) Bu sahih sözdür buni tut ey Ahi
Hadim ol, mahdum olasin sen dahi!
- (ş) Bu söz doğru, bunu tut sen Ahi
Hizmet et, hizmet göresin dahi.
- [1864] (f) Bu hikâyetden işit söz anla gel
Bu meşayih⁵³⁸ sözüdür ki anla gel
- (ş) Bu hikâyeden sen söz anla gel.
Bu üstadların sözüdür, anla gel
- [1865] (f) Kim meğer hammama girmiş Bayezid
Rahmetullah olsun meziyd⁵³⁹.
- (ş) Bir gün hamama girmiş Bayezid
Allah’ın rahmeti olsun hem mezid!
- [1866] (f) Kimse bilmezdi anı ne kişidir?
Bilmez idi kimse, kimin eşidir?[vr.137]

⁵³⁸ Erenler, evliyalar, şeyhler.

⁵³⁹ Bereketli, çok.

- (ş) Kimse bilmezdi onu neci, kimdir
Bilmez idi kimse, kimin ne eşidir?
- [1867] (f) Fariğ olub oturur bir köşede
Kimse bilmez ki peştamal kuşada!
- (ş) Oturdu تنها yere ayrı köşede
Kimse bilmezdi ki futa kuşada!
- [1868] (f) Kim kimi yur, kimine futa tutar
Kimi suda yıkanur kimi batar.
- (ş) Kim kimi yıkar, kime futa tutar
Kimi suda yunur, kimi suya batar.
- [1869] (f) Yirlü isen bir güzel futa senin
Hem yerin baş kurnadan⁵⁴⁰ öte senin.
- (ş) Eski ise bir güzel futa senin
Yerin çeşmeden ötede senin
- [1870] (f) Eğer garip isen senin futan delik
Vireler yırtık olur bulük bulük.
- (ş) Eğer garip isen eski, peştemalin
Verirler bölük delik peştemalin.
- [1871] (f) İli⁵⁴¹ suda bir durur ol kişi
Kim meğerkim ola başında saçı.
- (ş) Ilıtılmış suya korlar er kişi seni
Meğerki iyi yuna başında saçı.
- [1872] (f) Ger ulu, hurmet ider “Dellak”⁵⁴² ana
Ger saçın yoğ-ise ne hürmeti sana?
- (ş) Ulu ise masajcıdan hürmet sana.
Yoksa hatırı, ne ola hürmet sana.
- [1873] (f) Yıykanacak yer dahi bulmayasın
Bu harabe meğer sen gelmeyecek!
- (ş) Yunacak yer bile belki bulamazsın,
Bu hamama belki hiç gelemezsin!
- [1874] (f) Yerlü isen dürlü dürlü ovalar
Gör nereye varsa garibi kovarlar!

⁵⁴⁰ Çeşme

⁵⁴¹ Sıcak, ılık.

⁵⁴² Hamamda keseci

- (ş) Miskin fakir isen türlü yollar,
Nereye varsa garibi kovarlar.
- [1875] (f) Ger çıkarsan vireler bir pis futa
Pislik içre olmaya andan öte!
- (ş) Israr edersen vereler pis bir futa,
Pis olmak şöyle dursun daha öte!
- [1876] (f) Böyle gelmiş cümle âlem n'idesin?
Yıkanasın tizce çıkub gidesin!
- (ş) Böyle gelmiş bu dünya ne edersin,
Yıkanı verince ancak çıkıp gidersin!
- [1877] (f) Her ki hammama girer olur kıçak!⁵⁴³
Kim ki göre bilür anı bakıcak!
- (ş) Her kim hamama gider belki kaçak,
Kim onu görürse bilir ona bakıcak!
- [1878] (f) Gülhan içinden ki gülhancı çıka!
Bilür anı, yüzine her kim baka!
- (ş) Güller güzelinden ne güzel çıka
Bilirsin onun yüzüne sen bakınca.
- [1879] (f) Biri takva evine benzer, biri
Görünir görenlere gülhane kiri![vr.138]
- (ş) Biri din piridir ki güzellikler evi,
Kimi görmeden geçer defineyi!
- [1880] (f) Ruşen olur takva evi ey aziz
Takva ile şehveti eyle temyiz.
- (ş) Huzurlu olur takva evi ey Aziz,
Huzur ile şehveti, eyle temyiz!
- [1881] (f) Gelelim yine bu şeyhin sözine
Otururken ne göründi gözine?
- (ş) Gelelim biz bu şeyhin sözüne,
Otururken ne göründü gözüne?
- [1882] (f) Kimi yunur kimisi de ovunur
Kimisi de kaşınarak dövünür.
- (ş) Kimi yunurdu kimisi de ovunur,
Kimisi hem kaşınarak dövünür.

⁵⁴³ Kaçak

- [1883] (f) Gördü bir pir yalnızca kaşınır
Bir bucakta halktan ayrı yıkanır.
- (ş) Gördü bir pir yalnız kaşınır,
Bir bucakta yalnızca yıkanır.
- [1884] (f) Bayezid esirgedi anı görüb
Ovmak için yanına vardı durub.
- (ş) Bayezid esirgedi onu görünce
Ovmaya, yanına vardı bilince.
- [1885] (f) Başına su dökdi yıkar şeyh ani
Didi kim esirgedim pirim seni.
- (ş) Başına su döktü yıkadı şeyh oni,(u)
Dedi ki gördüm esirgedim seni
- [1886] (f) Bayezid ovar anı eli ile
Ovarken söyleşir dili ile.
- (ş) Bayezid başladı ovmaya eli ile
Bir taraftan sohbet eder dili ile.
- [1887] (f) Didi ey pir yiğit iken ne idin
Bir nice kişiyi sen de oveydin?
- (ş) Dedi ey pir genç iken n'işlerdin?
Bir nice kişiyi sen el ile oveydin!
- [1888] (f) Yiğit iken hizmet itsen sen dahi
Şimdi iderlerdi sana dahi.
- (ş) Yiğit iken sen de hizmet edeydin
Şimdi birileri sana hizmet ederdi.
- [1889] (f) Çün resulullah dimişdir bu sözi
Eylemiştir hadim anın için bizi.
- (ş) Çünkü resulullah dedi bu sözü,
Eyledi hizmetçi onun için bizi.
- [1890] (f) Sen işitmemiş miydin bu sözi?
Şimdi mahdum ideydi ol sizi.
- (ş) Sen işitmedin mi bu kutlu sözü,
Şimdi hizmet etselerdi onlar sizi.
- [1891] (f) Didi pir; işitmeseydim ey aziz
Bayezid ider miydi beni temyiz?

- (ş) Dedi pir: işitmeseydim ey pir;
Bayezid eder miydi beni Tahir.⁵⁴⁴
- [1892] (f) Yiğit iken ben de hidmet itmesem
Hidmet ehline bilü-ben yitmesem![vr.139]
- (ş) Genç iken ben de hizmet ettim
Hizmet ehlinde bilerek yetiştim.
- [1893] (f) Şimdi hadim olmazdı Bayezid
Sana erişir şükür ömr-ü mezid.
- (ş) Şimdi hadim olmazdı Bayezid,
Sana da gelir ömür ki mezid!⁵⁴⁵
- [1894] (f) Tanrı dostlarından idi pir meğer
Hidmet için andalarmış meğer.
- (ş) Hak dostlarından idi pir meğer
Hizmette olanlardanmış meğer.
- [1895] (f) Yiğit iken nice hidmet eylemiş
Ahi olmuş nice yemiş yidirmiş!
- (ş) Gençliğinde nice hizmet etmiş,
Ahi olup niceye yedirmiş yemiş.
- [1896] (f) Şeyh bildi ol velayet nuriyle
Bayezid bilmedi anı zür⁵⁴⁶ ile.
- (ş) Şeyh bildi ki onu, velilik nuru ile
Bayezid bilmedi onu zorluk ile.
- [1897] (f) Bayezid ceht idü-ben⁵⁴⁷ anı bilemedi
Evliya içre anı buliymedi!⁵⁴⁸
- (ş) Bayezid gayretle onu bilmedi
Evliya cemaatinde onu bilmedi.
- [1898] (f) Didi Hakka, ben buni biliyemedim
Bunlar içinde anı buliyemedim!
- (ş) Dedi Hakk'a, ben bunu bilemedim
Evliya içinde hiç onu bulamadım?

⁵⁴⁴ Temiz.

⁵⁴⁵ Ziyade, çok.

⁵⁴⁶ Zor

⁵⁴⁷ Çok gayret etti.

⁵⁴⁸ Bulamadı

- [1899] (f) Bana bildir ya ilahi buni sen
Dahi bildir bilmedim anı neden?
- (ş) Bana bildir ilahi nedir bunu sen,
Dahi bildir, bilmedim onu neden?
- [1900] (f) Hak Teâlâ didi ya şeyh-i kebir⁵⁴⁹
Beni sevenden olursin sen habir
- (ş) Hak Teâlâ dedi ya şeyh-i kebir,
Ben sevenden olursun sen habir!⁵⁵⁰
- [1901] (f) Kimi ben sevsem anı bildirmezem!
Size dahi anı oldur, dimezem!
- (ş) Kimi ben seversem onu bildirmem,
Size dahi onu ben hiç söylemem.
- [1902] (f) Bir kişi mahbubini kime çakar?
Kimseye göstermez, ol kendi bakar!
- (ş) Bir kişi sevdiğini kime söyler
Kendi bilir kimseye göstermez
- [1903] (f) Siz beni sevin ben anı severim
Kim bileyim dirse, ben anı savarım
- (ş) Siz beni sevin ben onu severim
Kim bileyim derse onu gizlerim.
- [1904] (f) Yahşi devlet kim, anı Tanrı seve!
Kendüden gayriyi yanından kove!⁵⁵¹
- (ş) İyi kıymet ki onu Tanrı sever,
Gayriyi kendinden kov eder.
- [1905] (f) Tanrı, sevdiği kişidir bahtlu
Evliya içinde oldıru bahtlu![vr.140]
- (ş) Tanrı kimi severse o kişi bahtlı,
Evliya içinde elbet odur bahtlı.
- [1906] (f) Hidmet ile irdi kim iriştise
Yiğit olan hidmet ider dervişe
- (ş) Hizmet ile erdi kim erdi ise
Yiğit olan hizmet ede dervişe.

⁵⁴⁹ Büyük şeyh

⁵⁵⁰ Haberdar

⁵⁵¹ Kovar

- [1907] (f) Hidmet ile irdi iren Tanrı'ya
Tanrı yüzünü gördi bi-riya⁵⁵²
- (ş) Hizmet ile erdi eren Tanrı'ya
Tanrı yüzünü gördü riyasızca.
- [1908] (f) Hem işit ki resulullah ne didi?
"Hadimidir dedi kavmin seyyidi"
- (ş) Hem dinle ki resulullah ne dedi,
Hizmet eden bir kavmin efendisi.
- [1909] (f) Seyyidü'l-kavm oldi hadim bilesin
Cehd idü-ben kavme hadim olesin!
- (ş) Kavmin efendisi oldu hadimi
Cehdet sen ol kavmin hadimi.
- [1910] (f) Ya ilahi bizi hidmet kâr iyle
Yoldaş eyle bizi koma, ar iyle!
- (ş) Ya ilahi bizi hizmet ile karlı et,
Yoldaş eyle bizi ziyade karlı et.
- [1911] (f) Hidmet idüb biz dahi yole varavuz;
işiginde turu-ben yalvaravuz!
- (ş) Hizmet edip biz de bu yola varalım
Eşiginde başarımız için yalvaralım.

BAB-I HEFTÜM DER BEYAN-I HİKAYET-İ ALİ KERREME'LLAHU VECHEHU NAMI: FETA HAVANEND

(YEDİNCİ BÖLÜM/ YIĞİTLERİN REİSİ HAZRETİ ALİ BÖLÜMÜ)

- [1912] (f) Ey Ali'den dem uranlar gelesiz
İşte bu bab içinde ne var, alasız.
- (ş) Ali'den söz edenler geliniz
Bu babda olanları göresiniz.
- [1913] (f) Ol Ali n'eyledi n'itti görüniz!
Yol içinde siz de öyle oluniz!
- (ş) O Ali ne eyledi ne etti görün
Yol içinde siz dahi öyle olun.

⁵⁵² Riyasız, göstermeliksiz.

- [1914] (f) Yol eri, bilmek gerekdir yol için
Gönlinin sürmek gerekdir teşvişin!
- (ş) Yol erine bilmek gerek işini,
Gönülden silsin şüphelerini.
- [1915] (f) Ol yidinin bu yidincisi tamam
Bu yidi bab, hatim oldi v'esselam!
- (ş) O yedi babın yedincisi tamam
Bu bablar tamam oldu selam.
- [1916] (f) Çün hilafette Ali, bil son idi
Mani yüzünden ağırçe son idi!
- (ş) Çünkü hilafette Ali sonuncu idi
Anlam yüzünden sayıda son idi.
- [1917] (f) Bu yididen sonra kesem, tanleme!
Sen bu işten hiç nesne ekleme![vr.141]
- (ş) Bu yedinci ile son, bana tan etme!⁵⁵³
Sen bu işte benden ilave bekleme!
- [1918] (f) Bilesin dahi mukaddemdir Nebi
Hem Nebi'den bil muahhardır⁵⁵⁴ veli
- (ş) Bilirsin en evvel gelir Nebi,
Nebi'den sonra gelir Veli.
- [1919] (f) Tanrı birdür bilürim Ahmed, Nebi!
İderem kim, hem veliyyullah⁵⁵⁵ Ali!
- (ş) Tanrı birdir, Ahmed nebi
Derim ki velidir hem Ali.
- [1920] (f) Ol ğaza kim, Ahmed ile ğaziler
İtmek için bindi yüğrük taziler.
- (ş) O gaza ki Ahmed ile gaziler
Etmek için bindiler binekler
- [1921] (f) Bindi Ahmed, ğaziler ile atlenur
Öyle sankim taziler kanetlenur.
- (ş) Bindi Ahmed gaziler at'lanır
Öyle sanki atlar kanatlanır.

⁵⁵³ Beni kınama!

⁵⁵⁴ Sonra gelir.

⁵⁵⁵ Allah dostu, evliya.

- [1922] (f) Bir yol üzre bir karıcık oturur
Daima dili salâvat getürür.
- (ş) Bir yolda bir kadın oturur
Dili ile daima salevat getirir.
- [1923] (f) Uğrar idi daima Ahmed, ona
Dir idi kim, bir sualim var sana!
- (ş) Uğrar idi daima Ahmed, ona
Derdi ki bir sualim var sana!
- [1924] (f) İlk dirdi sıyamiyuz kâfiri
Yum, tutub sana soram ey kari.
- (ş) İlkin derdi, yenemiyoruz kâfiri
Söyle bakalım soram sana kari!
- [1925] (f) Kari, sır; siz, dir idi, sırlar idi
Karucuğa nesne virürler idi.
- (ş) Kadın açık derdi, sırları idi
Kadıncığa nesne verirler idi.
- [1926] (f) Yine Ahmed sordı, ana; ey karı!
Sıya mı ki bizi ol kâfir leşkeri?
- (ş) Yine sordu Ahmed, ona ey kari:
Yener mi ki bizi o kâfir askeri?
- [1927] (f) Karı didi kim, sıya kâfir sizi;
Sonra yine döne, tiz kâfir yüzi.
- (ş) Karı dedi ki yener kâfir sizi,
Sonra yine döner, kâfir yüzü!
- [1928] (f) Vardı mü'min kâfir ile kır'leşir!
Kimi kaçar kimi giru dönüşir!
- (ş) Vardı mü'min kâfir ile görüşür
Kimi kaçar kimi geri dönüverir.
- [1929] (f) Öyle imiş Tanrı'dan hükm-i kaza;
Mümine kâfir idisermiş ceza!
- (ş) Öyleymiş Tanrı hükmü kazası
Mü'mine kâfir edermiş ceza.
- [1930] (f) Bir mübarek dişi çıkdı Ahmed'in
Ol Resulullah Muhammed emced'in!⁵⁵⁶[vr.142]

⁵⁵⁶ Övülmüş

- (ş) Bir mübarek dişi çıktı Ahmed'in
Övülen Mustafa Muhammed'in.
- [1931] (f) Sındı mü'min leşkeri⁵⁵⁷; kaçdı gider
"Mate Ahmed" dir lâin, feryad ider!
- (ş) Sınandı mü'min askeri firar eder,
Ahmed öldü, der lâin, feryad eder.⁵⁵⁸
- [1932] (f) Gider iken bir çukur buldi, resul;
Gizledi kendiyü anla ki: usul!
- (ş) Giderken bir çukur buldu resul;
Gizledi kendini anla tedbir usul!
- [1933] (f) Haydar; Anı, çevre bakı-ben arar
Turmayub ol leşkeri gezüb turar!
- (ş) Hayder, çevre yana bakarak arar
Durmadan askerler arasında arar.
- [1934] (f) Bir çukurda buldi, Haydar Ahmed'i
Eline yapışdı vü çık-gel didi!
- (ş) Bir çukurda buldu Hayder, Ahmed'i
Mübarek eline yapıştı çık-gel dedi.
- [1935] (f) At çekti, bindi Ahmed atına;
Kim durur kim, vardı Haydar katına.
- (ş) At çekti Ali, bindi Ahmed atına
Kim durur, vardı Hayder, huzura.
- [1936] (f) Na'ra çekdi kırdı kâfir leşkeri
Sandık kim, kırdı heb leşkeriyn!
- (ş) Nara attı kırdı kâfir askerini
Sandılar ki kırdı hep askerini.

Didi Anda:
NEBİ ALEYHİ'S-SELAM

Orada dedi Peygamber
Aleyhi's-Selam:

- [1937] (f) "La Feta İlla Ali"
"Neye kim sunar ise, irsin eli"

⁵⁵⁷ Asker

⁵⁵⁸ Bu hadise Uhud gazasında oldu.
İslam ordusu ilahi sınava tutuldu.

- (ş) Var mı yiğit arslan Ali gibi
Neyi isterse ona ersin eli!
- [1938] (f) Didi hem: “La Seyfe illa Zülfikar”
Yire düşer kâfiri eyler ğubar!⁵⁵⁹
- (ş) Dedi, Zülfikar gibi kılıç yoktur
Yere düşen kâfirin tozu çoktur!
- [1939] (f) Ğalib olub kâfiri hep kırdılar
Sıybani üstlerinden irdiler!
- (ş) Galip olup küffarı kırdılar
Bozguna uğratıp irdiler!
- [1940] (f) Sünniler tağılmış idi her biri
Gezû-ben aradiler her bir yeri
- (ş) Sünnet ehli ordu dağılmıştı
Gözedip her yeri aramışlardı.
- [1941] (f) Her biri dirile-ben cem oldiler
Her taraftan yüğrişü⁵⁶⁰-ben geldiler.
- (ş) Her biri birleşip cem oldular,
Her taraftan koşarak geldiler.
- [1942] (f) Bildiler kim, Ahmed’i; diri imiş!
Na’ra uran ğazinin biri imiş![vr.143]
- (ş) Bildiler ki Ahmed resül diridir
Nara atan gazilerden biridir!
- [1943] (f) Bildiler kim, ol azazil çağıran
“Mate Ahmed”⁵⁶¹ deyu-beni bağıran!
- (ş) Bildiler ki o şeytandır çağıran
Ahmed öldü, diyerek bağıran.
- [1944] (f) Şad olu-ben⁵⁶² la’net iytdiler ana
Ey azazil didiler, lanet sana!
- (ş) Sevinir lâin, lanet ettiler ona
Ey azazil, dediler lanet sana.
- [1945] (f) Çok münafık gördi bu hali hemin
Didiler kim, şehir içi bundan emin.

⁵⁵⁹ Toz

⁵⁶⁰ Yürüyerek

⁵⁶¹ Ahmed öldü.

⁵⁶² Sevinerek

- (ş) Çok münafık gördü bu hali
Dediler emin bundan şehir içi.
- [1946] (f) At başını çavurub tiz kaçtiler
Göre iydin sana idin uçtiler.
- (ş) Atları çevirip tez kaçtilar
Görsen sanırdın uçtular.
- [1947] (f) Varu-ben öldü Muhammed didiler
Çok münafık göğe hırlar idiler!
- (ş) Varıp öldü Muhammed, dediler
Münfıklar göklere hır hır ederler.
- [1948] (f) Mü'minler cümle melül olmuş idi
Çok münafık şad olub gülmüş idi.
- (ş) Mü'minler cümleten üzgün idi
Münafıklar zevklenip gülmüş idi.
- [1949] (f) Muştıcı⁵⁶³ saldılar andan tiz varın,
Neye vardı şehir içi, halin görün!
- (ş) Müjdeci saldılar oradan tez varın
Şehire varınca ne oldu görün halin.
- [1950] (f) Anda yine kâfir oldi münhezim⁵⁶⁴,
Sandın kim, külli oldi mün'adim!⁵⁶⁵
- (ş) Orada kâfir oldu darma dağın!
Sandılar hepsi yok oldu, dağılın!
- [1951] (f) Çün, Resulullah yine döndi eve
Leşkeriyle vardiler ive ive⁵⁶⁶.
- (ş) Hem resulullah yine döndü eve
Askerleriyle vardılar bir an önce.
- [1952] (f) Şehir halkı karşı çıkdı cümlesi
Sevmeyanın kalmadı hiç hamlesi!
- (ş) Şehir halkı karşıladı hepsi,
Münafıkların bitti hamlesi.
- [1953] (f) Şadlığıla gelu-ben bulışdiler
Bir biriyle mü'minler görüşdiler.[vr.144]

⁵⁶³ Müjdeci

⁵⁶⁴ Dağıldılar, yenildiler.

⁵⁶⁵ Yok oldular.

⁵⁶⁶ Acele ile.

- (ş) Müjdeleşerek gelip buluştular
Hepsi bir, mü'minler sevindiler
- [1954] (f) Asker ile cümle şehre girdiler
Er-u avret, ol resulü gördiler
- (ş) Askerler birlikte şehirdeler
Kadın erkek resulü gördüler.
- [1955] (f) Eylediler sünniler hamd-u sena
Hamdü lillah gitti bu renc-u ina⁵⁶⁷!
- (ş) Etiler Sünniler hamd ve sena
Hamd olsun Allah'a, gitti hata!
- [1956] (f) Ol karıcık demişdi, kâfir "sır" sizi!
Ana düş geldi resulullah gözi.
- (ş) O kadıncık demişti: kâfir yener sizi,
Onun düşüne geldi sanki gerçek bildi.
- [1957] (f) Didi ana, ey karıcık sen niçün?
Sizi kâfir "sır" didin bizim için?
- (ş) Dedi ona: ey kadıncık sen niçin,
Sizi kâfir yener dedin bizim için.
- [1958] (f) Sen neden bildin bizi kâfir "sıya"?
Kaçar iken bizi kuyuya koya?
- (ş) Sen neden bizi kâfir yener bildin
Kaçarlarken bizi kuyu tedbire koya.
- [1959] (f) Ağlayarak didi karıcık ya resul
Bilirem kim her sözün gelir usul.
- (ş) Ağlayarak dedi karıcık ya resul
Bilirim ki her sözün olur usul.
- [1960] (f) Sen beni fal tutu-bani söyledin(!)
Kâfiri mü'mine takdim eyledin.
- (ş) Sen bana fal tutu-ver söyledin(!)
Kâfiri, mü'mine önde söyledin
- [1961] (f) İlk, dir idin, bunce den mü'mini "sır"⁵⁶⁸
Sonra dir idin yine kâfiri "sır"

⁵⁶⁷ Sıkıntı, keder.

⁵⁶⁸ Galip

- (ş) İlkin derdin bunca mü'min yener
Sonra derdin tekrar kâfir yener.
- [1962] (f) Bunda takdim eyledin sen kâfiri
Fal sensin(!) pes, ne bilsün bir kari?
- (ş) Bunda takdim ettin sen kâfiri
Fal sensin(!) yeter, ne bilsin kari?
- [1963] (f) Pes, senin ağzından aldım falı(!)ben!
Ne bileydim yohsa iş bu hali ben?
- (ş) Yeter, sözünden aldım ben falı
Ne bileydim yoksa ben halini.
- [1964] (f) Pes didi, Ahmed ki Allah söylerdir
Her ne iş kim işlene, ol eyledir!
- (ş) Evet, dedi Ahmed ki Allah söyletir
Her ne iş ki işlene, o dahi öyledir.
- [1965] (f) İş, Anındır bilürem kim, iş Anın
Kâfiru, mü'min, ğani derviş Anın!
- (ş) İş onundur bilirim ki iş onun
Mü'min, kâfir ve derviş onun.
- [1966] (f) Kâh kâfir leşkerin üstümize
Ğalib eyler, gülüşür, kâfir bize.
- (ş) Bazan kâfir askeri üstümüze
Galib eder gülüşür kâfir bize.
- [1967] (f) Kâh bizi ğalib eyler anlara
Ğalib eyler cümleyi imanlara.
- (ş) Kâh bizi galip eder onlara
Galip eder güleriz kâfirlere
- [1968] (f) Kâh yukarı çıkarır kâh indirir
Kâh kuyuya indirir kâh bindirir.[vr.145]
- (ş) Kâh yukarı çıkarır kâh indirir
Kâh kuyuya indirir kâh bindirir
- [1969] (f) Kâh⁵⁶⁹ yire urub, çıkarır dişimizi
Kâh yine döner bitirir işimizi.

⁵⁶⁹ Bazan

- (ş) Kâh yere vurur çıkarır dişimizi
Kâh yine dönüp bitirir işimizi.
- [1970] (f) Bilirim ne kim var ise iş Anın!
Neyler ise eylesin dil-riyş⁵⁷⁰ Anın!
- (ş) Bilirim ne ki var ise, işi onun
Ne ederse etsin gönül onun!
- [1971] (f) Çün bilürem“Eyne ma küntüm”⁵⁷¹ didin
Her ne yir-deysem benim kaydım yi’din!
- (ş) Bilirim “nerede olursanız..” dedin,
Nerdeyseniz sizinle beraberim, dedin
- [1972] (f) Pes ne gam bana, çün sensin penah⁵⁷²
Bir diş için ne için eyleyem “Ah”!
- (ş) Evet,ne gam çün sen benim ilah
Bir diş için ne için edeyim ah-u vah!
- [1973] (f) Ben seninim, diş; senindir, baş; Senin
Gözlerimden akar ise yaş Senin!
- (ş) Ben senin, diş senin, baş senin
Gözlerimden akan yaş da senin
- [1974] (f) Anda Ahmed çok münacaat eyledi
Yâri ile yar sırrını söyledi!
- (ş) Orda Ahmed çok dua etti
Yâri ile yar sırrını söyleşti.
- [1975] (f) Biz yine maksadımıza gelelim
Bu “feta” babını ele alalım.
- (ş) Biz yine maksada gelelim
Biz “feta” babını ele alalım.
- [1976] (f) Bu yedi babı ki yazdım söyledim
Her birini bir türlü tafsil eyledim.
- (ş) Bu yedi babı yazdım söyledim
Her birini bir türlü tafsil ettim.
- [1977] (f) Kimi sofrâ idi ve kimi feta
Kimi bile tutmağa virdi futa.

⁵⁷⁰ Gönlü yaralı

⁵⁷¹ “Nerede olursanız olun Allah sizin ile beraberdir.” (Hadid, 4)

⁵⁷² Sığınak

- (ş) Kimi sofraya idi kimi feta
Kimi tutmağa verdi futa.
- [1978] (f) Çün resulullah dedi, benim “feta”
Hem feta’ya ahiyim ben, hem “Ata”
- (ş) Resulullah dedi, benim feta
Fetaya ahi oldum, hem ata
- [1979] (f) Hem feta dinen dahi kimdir bilin
Ben diyeyim siz biraz ağâh olun!
- (ş) Feta kimdir, dinen nedir bilin
Diyeyim ben siz dahi dinleyin
- (t) Bu bölümde beyitler Uhud harbinde zuhur eden hikmetleri özetler.
Alah’ın resulü savaştan önce hikmet ehli bir koca karı ile görüşür.
Savaşta sana göre kim galip gelecek diye sorar. Kadıncağız, resul’ün
soruş tekniğine bakarak önce onlar sonra siz, diye cevap verir.
Savaş, bildiğimiz hal üzere sonuçlanır. Resulullah(s) bunun üzerine kadına
sorar, neden böyle nöbetli cevap verdin demeye getirir. Kadın: Ben nereden
bilirim, senin ağzından çıkan kelimelere göre cevapladım, der.
Bunun üzerine iki cihan güneşi: Doğru söylersin, ben nereden bilirim, bana da
Hak Teâlâ söyletir, der. Ve devam eder: Biz yokuz, O var. Her şey Onun, her şey
Ondan, Mülk Onun, dünya ve ukba Onun. Varlık Onun, yokluk Onun ve cümle
“Hikem-i İlahi”⁵⁷³ Onun! Mü’min, kâfir, müşrik ve münafık Onun! Kâh bizi galip kılar
Ağlatır düşmanları, kâh kâfiri galip kılar ağlatır müslümanı, bizi.
Resulullah(s) orada dostu ile sırlarını paylaştı. Hak ile sohbetine devam etti.
İki dost arasındaki erişilmez muhabbet ve sohbet, ebediyen sır olarak kaldı.
Ve rabbine arz etti: Uhud’da şehid olan dişlerim mi, ey Dost!
Bütün benliğim, aklım, fikrim, başım, her şeyim senin ve senin yoluna feda!
Dişlerim de ne, canım sana feda!
- ...
- Dost nöbetleşe verir zaferi, sınar mü’minleri.
Ve alır şehitleri.
Belirler zor günde sabredenleri.
Resulünün yanında duranları.
- ...
- Kimi zaman indirir kuyuya, bir bahane ile esbaba sarılmaya!
Kimi zaman çıkarır kuyudan sahibine şükredip anmaya!
Kâh indirir çile ile
Kâh bindirir yücelere rahmet ile.
- [1980] (f) Birisidir anın İbrahim Halil
Ana dahi hem “feta” didi Celil

⁵⁷³ Rabbani Hikmetler. İlahi Anlamlar.

- (ş) Birisi onun İbrahim Halil
Ona feta da dedi Celil.
- [1981] (f) Evvel oldi ol “Feta” sonra “Ahi”
Ahilik eyledi ani şeyh dahi.[vr.146]
- (ş) Evvel oldu feta sonra ahi
Ahilik eyledi onu şeyh dahi.
- [1982] (f) Sen de hem feta olasin hem yiğit
Bu sözümnden alırsan sen öğit.
- (ş) Sen de feta ve yiğit olasin
Bu sözümnden öğüt alasin.
- [1983] (f) Sonra ahilik seni şeyh eyleye
Halk toyurmaz Tanrı seni toyura
- (ş) Sonra ahilik seni şeyh ede
Halk değil Tanrı seni doyura.
- [1984] (f) Birisi Yusuf’dir anın ey ata
Anın adını okıdi Hak feta
- (ş) Birisi Yusuf onun ey ata
Onun adını okudu Hak, feta.
- [1985] (f) Kimseye meyletmedi ol pak idi
Hak yolinde Zehra⁵⁷⁴’sı hem çak⁵⁷⁵ idi.
- (ş) Kimseye değil Hakka meyl etti o
Hak yolda yürüdü tak ve çiçekli.
- [1986] (f) Pak olir isen olirsin sen de feta
Hak yolinde olasin kaddin tuta.
- (ş) Temiz olursan olursun feta
Hak yolda bel verir futa tuta!
- [1987] (f) Hak yoline idesin malını feda
Bu vücudın milkinde sultan ida
- (ş) Hakka edesin malını feda
Vücut mülkünü sultana i’ta!⁵⁷⁶
- [1988] (f) Pak olirsen sen de sultan olesin!
Haak olursen derde derman olesin!

⁵⁷⁴ Çiçek

⁵⁷⁵ Sihhatli, güzel.

⁵⁷⁶ İ’ta: Yu’tı: verdi, veriyor, vermek.

- (ş) Temizlenirsen sen de sultansın,
Hak olursan derde dermansın.
- [1989] (f) Kul olusen seni sultan eyleye
Can verirsen canı canan eyleye.
- (ş) Kul olursan seni sultan eder
Can verirsen canı canan eder.
- [1990] (f) Hem fetadır Yuşa ibni Nun dahi
Hizmet ile buldi yolu ey Ahi!
- (ş) Hem fetadır Nun oğlu Yuşa' Nebi
Hizmet ederek buldu yolu ey Ahi
- [1991] (f) Hidmet idersen feta dirler sana
Tanrı için yiler isen dört yana.
- (ş) Hizmet edersen feta derler sana
Tanrı için gider isen dört bir yana.
- [1992] (f) Bir uluye sen tabi kıl özini
Ayağına toprak eyle yüzünü!
- (ş) Bir ulu mürşide tabi kıl özünü
Ayağına toprak et sen yüzünü
- [1993] (f) Anlar ile sen de anılasın
Olmaya kim, yolın yanılasın
- (ş) Bir dinildi "La feta illa Ali"
Ol Ali kim, açıvirdi bu yoli.[vr.147]
- [1994] (f) Bir denildi "la feta illa Ali"
O Ali ki açıverdi bu yolu.
- (ş) Ger varısen Ali yoline sen dahi
Halk içinde olasın sen de Ahi
- [1995] (f) Eğer varırsan Ali yoluna dahi
Halk içinde olasın sen de ahi
- (ş) Hak yoline malını virur idi
Ne buyurse anı kılur idi.
- [1996] (f) Hak yoluna malını verirdi
Ne buyursa onu yapardı
- (ş) İşit andan bir hikâyet ey ulu
Olmuş idi Hak nur-iyle tolu.

- [1997] (f) “Ezhereyn”⁵⁷⁷ e bir gün irişmiş maraz
Bu sözimden anla gel nedir garaz.
- (ş) Güneş ve aya erişti maraz
Anla sözümü nedir garaz.
- [1998] (f) Hasta oldi ikisi evladının
Ki safası hiç kalmadı şadının.
- (ş) Hasta oldu ikisi evladının
Safa kalmadı hiç şanınin
- [1999] (f) Geldi Ahmed ikisini görmeye
Oturub hatırlarını sormeye
- (ş) Geldi Ahmed onları görmeğe
Oturub hatırlarını sormaya.
- [2000] (f) Sordi cecdi, hatırını anların
İkisi de hastaca olanların.
- (ş) Sordu cedleri hatır onların
İkisi de hasta olanların
- [2001] (f) Biri Hasen hem Hüseyin idi biri
“Ata Ana”ohşar idi bir biri.
- (ş) Hasen hem Hüseyin idi biri
Ata onları okşar idi her biri.
- [2002] (f) Didi Ahmed, ya Ali gel nezir eyle!
Kuvvetin neye yiterse gel söyle.
- (ş) Dedi Ahmed, ya Ali nezir eyle
Kuvvetin neye yeterse gel söyle.
- [2003] (f) Üç gün oruç nezrim olsun dir Ali
Sihhat irsin tek bunlara, dir veli!
- (ş) Üç gün oruç nezrim olsun der Ali
Sihhat ersin, tek bunlara der veli.
- [2004] (f) Didiler ya Fatıma sen dahi iyt
Bu Ali’nin gittiği yole sen de giyt!
- (ş) Dediler ya Fatıme! Sen de nezret
Bu Ali’nin gittiği yola sen dahi git!

⁵⁷⁷ Ay ve güneş.

- [2005] (f) Fatıma dir, üç gün oruç da bana
Nezir gerek didi, Fidda⁵⁷⁸Sana da
- (ş) Fatıme der, üç gün oruç bana
Nezir gerek ey Fidda sana da!
- [2006] (f) Fidda dahi cariye'ydi anlara;
Hadime idi eve varanlara.[vr.148]
- (ş) Fidda ki cariye idi onlarda
Hizmet ederdi varanlara.
- [2007] (f) Oruca nezir iytdiler üçer üçer
Bu nezirden sanma ki anlar kaçır
- (ş) Niyetlendiler oruca üç üçer
Nezirden sanma onlar kaçır!
- [2008] (f) Ahşam oldi niyet iytdi nezir için
Dinle imdi neyledi anın için?
- (ş) Akşam oldu niyet etti nezir için
Dinle şimdi ne eyledi onun için?
- [2009] (f) Üçiy dahi nezrini kıldı eda
Ki umarlar hastaların sağ ida!
- (ş) Üçü de nezirlerini kıldılar eda
Umarlardı hastalarını iyi ede.
- [2010] (f) Yiyecek yok, ahşam oldi çün yakın
Nefislerine vireler oruç hakkın!
- (ş) Yiyecek yok, akşam oldu yakın
Nefsine vereler ki oruç hakkın.
- [2011] (f) Komşılıktan bir çanak un aldılar
Yoğuru-ben bir araya kodiler.
- (ş) Komşuda bir çanak un aldılar
Yoğuru verip bir araya kodular.
- [2012] (f) Üçü için üç çörek eylediler
İşit anı kim pişirib neylediler?
- (ş) Üçü için üç çöret ettiler
İşit onu şimdi ne ettiler?
- [2013] (f) Ahşam oldi önlerine aldılar
Yimek için bir araya geldiler

⁵⁷⁸ Hz. Fatıma'nın hizmetlisi.

- (ş) Akşam oldu önlerine aldılar
Yemek için bir araya geldiler.
- [2014] (f) Kapudan “bir şey’in lillah” geldi un;
Didiler miskinleriz açız bu gün!
- (ş) Kapıda seslendi: Allah için un!
Miskinleriz dediler, açız bu gün!
- [2015] (f) Tabii Ali işitdi miskinlerin ünini
Miskine virdi önünde, çöreği!
- (ş) Ali evvela işitti miskin ününü
Miskine verdi yiyeceği çöreği.
- [2016] (f) Fatıma dırsen vericek ben dahi
Bu arada yenmesun, ancak Ahi?
- (ş) Fatıme, dedi vereceğim ben dahi
Burada yenmesin, ye miskin Ahi!
- [2017] (f) Fidda, dir miskine ben de virurem
Çıkaram miskinleri hem görürem.
- (ş) Fidda dedi miskine, al ye ahi
Dışarda görürüm miskinleri!
- [2018] (f) Etmeğini üçü dahi virdiler,
Kapuda çün bunca miskin gördiler.
- (ş) Ekmeğini üçü de hep verdiler
Kapıda bunca miskin gördüler
- [2019] (f) Savme⁵⁷⁹ niyet iytdiler yine üçü
Virdiler miskinlere yanub içi.[vr.149]
- (ş) Oruca niyet etti yine üçü dahi
Verdiler miskinlere yanıp içleri.
- [2020] (f) Yine ahşam oldi üç çörek dahi
Pişiru-ben virdiler anı Ahi.
- (ş) Yine akşamleyin üç çörek dahi
Pişiri verdiler yine geldiler ahi!
- [2021] (f) Kapuya gelub yetimiz didiler
Üçünü de ol yetimler yidiler.
- (ş) Kapıya gelip yetimiz dediler
Üçünü de o yetimler yediler.

⁵⁷⁹ Oruç

- [2022] (f) Yine niyet ettiler savme visal
Kimde vardır gel iyd iş bu hisal.
- (ş) Yine niyet ettiler fasılasız oruca
Kimde vardır gel söyle bu takva?
- [2023] (f) Üçi dahi virdi üçinci gice
Hak yanında yerleri oldi yüce!
- (ş) Üçü dahi verdi üçüncü gece
Hak yanında yerleri oldu yüce!
- [2024] (f) İrte sıhhat virdi Tanrı, sayruye⁵⁸⁰
Öyle sağ oldu ki sayru kim diye
- (ş) Ertesi gün sıhhat verdi Tanrı hastaya
Öyle sıhhat buldular ki nerede hasta?
- [2025] (f) Ol üçincide esire virdiler
Biz esiriz diye ahşam geldiler
- (ş) O üçüncü gece de verdiler esire
Esiriz diye akşam geldiler eşkere!
- [2026] (f) Hak Teâlâ virdi sıhhat anlara
Sıhhat irdi sayru olan canlara.
- (ş) Hak Teâlâ verdi sıhhat onlara
Sıhhata erdi hasta olan canlara.
- [2027] (f) Didiler kim dedemüze gideriz
Çünkü sağız bunda yatub n'ideriz?
- (ş) Dediler ki dedemize gideriz
Çünkü sağız, burada ne ederiz?
- [2028] (f) Ol Ali çün kalkdı, uydurdi gider;
Ol Resulullah kim, işit gör kim n'ider?
- (ş) Ali kalktı aldı yanına bunları gider
Resulullah ki işit gör, şimdi ne eder?
- [2029] (f) Fariğ olub mescid içre oturur;
“Hel eta”⁵⁸¹ yı anda Cibril getirur!
- (ş) Ayrıldı mescid içine oturdu resul,
“Hel Eta” ayetlerini getirdi Cibril.

⁵⁸⁰ Hasta

⁵⁸¹ İnsan suresi (1)

“İnsan yaratılışında henüz anılacak bir şey değildi...”

[2030] (f) Nezrine çün kim Ali kıldı vefa
Biz de evladına itmeziz cefa⁵⁸²

(ş) Nezrine ki Ali kıldı çünkü vefa
Biz de evladına etmeyiz eza!

KALE ALLAHU TEBERAKE
VE TEÂLÂ:

*Yufune bi'n-nezri ve yehafune yevmen
kane şerruhu müstetiya* Ve yut'ımune't-taame
ala hubbihi miskiyen ve yetiyen ve esiyra[vr.150]

*Müminler öyledir ki sözlerinde dururlar
Şerri çetin günden korkarlar
Kendileri çok istemesine rağmen
hem miskini hem yetimi
hem de esiri doyururlar] (İnsan/Dehr: 7-8)

[2031] (f) Yemeyib miskine virdiler taam
Nezrine kıldı vefa, üçü tamam.

(ş) Yemeyip fakire verdiler yemek
Sözlerinde durdular vefa demek.

[2032] (f) Yemeyüb bir gün yetime virdiler
Hem üçüncü gün esire virdiler

(ş) Yemeden bir gün yetime derdiler
Hem de üçüncü gün esire verdiler

[2033] (f) Ol taamı hem "li-vechi'llah"⁵⁸³ çün
Yimediler virdiler bildim niçün.

(ş) O yemeği hem verdiler Allah için
Yimediler verdiler bildim ne için.

[2034] (f) Ben kabul eyledim anın nezrini
Diyetin eshab bile kadrini.

(ş) Ben kabul ettim nezirlerini
Diyetin bile sahabi kadrini

[2035] (f) Ol Resulullah, Ali'ye gelmeğe
Gelür idi bu haberden virmeğe.

⁵⁸² Eziyet

⁵⁸³ Allah rızası için.

- (ş) Resulüllah Ali'ye gelmeğe
Gelirdi bu haberi vermeğe.
- [2036] (f) Uğradı, gelür Hüseyin ile Hasen
Sihhat irmiş olmuş, başları esen.
- (ş) Uğradı geldi Hüseyin ile Hasen
Sihhat ermiş olmuş başları esen
- [2037] (f) İkinin ortasındadır Ali
Üçü gelür tutu-ben toğri yolu.
- (ş) İkinin hem ortasında Ali,
Üçü tutar gelir doğru yolu.
- [2038] (f) Biluşi-ben Ahmed didi Hak sözün
Şah-ı merdan şad olub açdı gözün!
- (ş) Buluştu Ahmed, dedi Hak sözün
Şah-ı Merdan şad olup açtı gözün.
- [2039] (f) Hem Ali'ye okudı ol ayeti
Bu Ali, çok ağladı kati kati!
- (ş) Hem Ali'ye okudu o "hel eta" ayeti
Ali bu, çok hem pek çok ağladı kati.
- [2040] (f) Bildiler ki ol Ali "Ekrem"dürür⁵⁸⁴
Hak yolinde cümleden "a'lem" dürür!⁵⁸⁵
- (ş) Bildiler ki Ali hem en cömerttir
Hak yolunda cümleden bilgindir.
- [2041] (f) Ne dimekdir anladın mı ey Ahi?
Hak yolinde ye-yedir! Sen dahi!
- (ş) Ne demektir anladın mı ey Ahi
Hak yolunda ye-yedir sen dahi!
- [2042] (f) Miskini vü hem yetimi, gözle gil
Kande giderse esiri, izle gil!
- (ş) Miskin ve yetimi sen de gözle ahi,
Nerde görürsen esiri sen de izle ahi!
- [2043] (f) Görme-misin ana indi " Hel Eta"
Hem resulullah didi sensin "Feta"![vr.151]

⁵⁸⁴ Çok cömert kişi.

⁵⁸⁵ Bilgindir.

- (ş) Görmez misin orada indi “Hel Eta”
Hem resulüllah dedi sensin “Feta”.
- [2044] (f) Şir-i Hak idi Aliyyullah idi
Âlim idi hem veliyullah idi
- (ş) Hak yiğidi ve Allah’ın Ali’si idi
Âlim idi hem Allah’ın veli’si idi.
- [2045] (f) Şeyr-i veş depren bu yolde ey Ahi
Hoş! Feta’dur deyeler sana dahi!
- (ş) Kalk depren bu yolda sen ey ahi
Hoş! Feta böyle olur desinler ahi.
- [2046] (f) ‘Zülfikar-ı La” yı al ğıl diline;
Gelmeye iblis, korkudan yolune!
- (ş) Zülfikar’ın la’sını al gel diline
Gelmesin iblis korkudan yole!
- [2047] (f) Masivayı “La” ile kat’ı eyle-gil!
Kalma anda! Daim “illa” söyle-gil!
- (ş) Hak’tan gayrıyı “la” ile kes gel,
Kalma orda “illa” de, söyle gel!
- [2048] (f) ‘La’ ne kılsan bil fetasın ey cüvan!
Ğayr-i Hakk’ı, bilesin “La”dır hem an!
- (ş) ‘La’ ile girsen yola oldun bil feta!
Masivayı sildin, bilesin oldun ‘illa’
- [2049] (f) Her ki ‘illa’ buldi, ol buldi ‘beka’
Bil ki şeksiz irdi Hakk’a, mutlaka!
- (ş) Kim ‘illa’ ile Hakka erdi, buldu ‘beka’
Bil ki şüphesiz erişti Hakka, mutlaka!
- [2050] (f) Ğayri ile ayruk olmaz ol feta;
Küllü şeyle bulmaz, ol dahi ceza!
- (ş) Hak’dan gayrı ile olmaz feta
Herşey ile bulmaz dahi ceza⁵⁸⁶
- [2051] (f) Sofra yaydı Şit Nebi oldi Ahi
Sofra yay, sen dahi olasın Ahi!
- (ş) Sofra yaydı Şit Nebi, oldu ahi
Sofra yay sen dahi olasın ahi.

⁵⁸⁶ Buradaki anlamı: mükâfat, ödül.

- [2052] (f) Tokıdı bez, hem yalın tonatdı ol;
Anın-içün oldi, Hakka toğri kul!
- (ş) Bez dokudu ve giydirdi yoksul,
Onun için oldu Hakka doğru kul.
- [2053] (f) Sen de yalın tonadırsen ey cüvan!
Vireler yarın sana emn-ü eman!
- (ş) Sen dahi donat fakiri, ey civan
Vereler sana orda emn-ü eman!
- [2054] (f) Nefsine bırakdı hani Âdem, suçü;
Didi ya rabbi! Sen ulusin ben kişi!
- (ş) Nefsine verdi hani hem Âdem suçü;
Dedi, rabbim sen ulusun ben suçlü!
- [2055] (f) Anın-içün Hak anı, afv eyledi
Rahmeti havaniyle ani, toyledi.
- (ş) Ondan dolayı Hak Âdem'i af etti
Rahmeti rahman ile onu kul etti.
- [2056] (f) İttiğini sen de nefsenden bilib;
Ağlayasın daima miskin olib![vr.152]
- (ş) Ettiğini bil, günahı kendinden,
Ağlayasın miskin bil nefsenden!
- [2057] (f) Sen dahi, eksigini bil ey Ahi
Yarlığaya, Hak Çeleb, seni dahi!
- (ş) Sen de noksanını bil ey ahi
Yarlığasın Hak Çalap seni dahi!
- [2058] (f) Anladın mı kimdir yedi kişi?
Hak yanında onların bitti işi
- (ş) Anladın mı kimdir yedi kişi
Hak yanında onların bitti işi.
- [2059] (f) Diyeyim ben anları yine sana
Sen kulağını tutasın benden yana
- (ş) Diyeyim ben onları yine sana
Kulağını tut sen benden yana.
- [2060] (f) Biri Âdem biri Şit biri Halil
Biri Yusuf ki feta iddi Celil.

- (ş) Bir Âdem biri Şit bir Halil
Biri Yusuf ki feta dedi Celil.
- [2061] (f) Biri Yuşa' hem Muhammed hem Ali
Kimisi peygamber ve kimi veli.
- (ş) Biri Yuşa', Muhammed ve Ali
Kimi peygamber hem kimi veli
- [2062] (f) Kimine dindi feta kimine de Ahi
Hem Ahi idi bunlar hem şeyh dahi
- (ş) Kimine dendi feta kimine ahi
Hem ahi hem şeyh oldu dahi.
- [2063] (f) Ger feta isen bulardır pişrev
Ger Ahi⁵⁸⁷ ve Şeyh isen der pes birev
- (ş) Eğer feta isen bunlar önder
Ahi veya şeyh isen pek önder
- [2064] (f) Bu yedi bab içinde bu[n]ları didik
Her birinin halini şerh eyledik.
- (ş) Bu yedi babda bunları dedik
Her birinin ahvalini şerh ettik.
- [2065] (f) Anladınse sen de öyle idesin
Anların suyınca sen de gidesin!
- (ş) Anladıysan sen de öyle edesin
Onların izinden sen de gidesin.
- [2066] (f) Bu yidi bab bunda hatim⁵⁸⁸ oldi hemin;
Fütüvvet iytdi bize Rabbülalemin![vr.153]
- (ş) Yedi bab burada son buldu emin
Fütüvvet verdi bize Rabbülalemin.
- [2067] (f) Bu Fütüvvetname uşş oldi tamam⁵⁸⁹
Yazip oni hatim kıldık v'esselam!
- (ş) Fütüvvetname yeter oldu tamam
Yazdık onu sona geldik v'esselam!
- (t) Fütüvvet'in bu yedinci bölümünde de feta ve ahi temelinde beyitler okuduk.
Uhud savaşında sıra dışı hikmetler yaşandığını gördük. Münafıkların, çıkardığı
dedi kodular resulullah'ın(s) öldürüldüğü şayiasına kadar ileri gitti! Bu esnada

⁵⁸⁷ Eğer kardeş.

⁵⁸⁸ Son, tamam.

⁵⁸⁹ Yeter, bu kadar.

Nebi Muhammed ‘esbaba imtisal’ hikmeti mucibince kendini bir çukurda sakladı. Ona en zor zamanda Ali siper oldu. Sonra meydana bir fırtına gibi koptu geçti. Nice kâfiri kırdı geçirdi. Zülfikarı ile Allah’ın arslanı o gün Efendimizden bilinen Takdir sözünü aldı.

Bu zaviyeden feta ünvanı verildiğini öğrendik. Ancak sosyal boyutunu da İnsan/Dehr suresinden mahsus beyitlerde okuduk.

Hz. Ali, Fatıma, hizmetçi Fidda’nın (Allah onlardan razı olsun) Hasen ve Hüseyin’in Hastalanmaları üzerine tuttıkları nezir orucunun iftarında üç gün; yetim, esir ve miskini kendilerine tercih ettikler. Üst üste üç gün ifarlarını su ile açarak oruçlarını tuttular. Hak Teala onları yüce kitabında misal gösterdi ve medh-u sena etti. Demekki feta olmak böyledir. Yiğitlik nefesine muhalefet etmektir. Toplumsal barış ve saadet için diğergamlık, fedakarlık, kardeşine öncelik de harp meydanlarındaki kahramanlık kadar kıymetlidir.

Burada belki en önemli nokta insanın rabbi ile iletişimidir. Yaşadığımız tüm olayların ‘yüce denetim’ altında cereyan ediyor olduğunu bilmek bizi “ihsan makamına” sevk eder. Bu takdirde hayat anlamlı, leziz, feyizli, huzurlu ve bereketli olur. Bu makama yükselen bir mü’min elbette hayatta mutlu olur ve çevresine mutluluk verir. Üstelik en güzel ahlak sahibinden esinlenerek “ahlak-ı hamide” sahibi olur.

Hz Âdem, Şit, İbrahim Halil, Yusuf, Muhammed gibi nebi ve resullerin yanında Ali gibi veliler de öncü feta isimler olarak son bölümde

Feta ve Ahi olan örnek insan hizmet vasfı ile seçilir. Hizmete eden hizmet edilir buyuruldu. Sosyolojik boyutunu az da olsa incelemiş olsak bile, uhrevi yönünü elbette ihmal edemeyiz. Hizmet edene dünyada ve ukbada hizmet edilir ve ikram edilir. Tüm bu güzellikleri sen de hayatında yol işaretleri olarak önüne koyar ve yolca gidersen sen de feta ve ahi olursun der Tarsusi Hazretleri.

* * *

BAB; DER BEYAN-I MEŞAYİHNAME VE SIFATÜHA VE ADABUHA (ÜSTADLARIN BEYANI, SIFATLARI VE PROTOKOLLERİ)

* **BAB-U SALİK**⁵⁹⁰

Tasavvuf Talebesinin

Geçtiği Aşamalar:

- [2068] (f) Kani ol talebli ki şeyh isterdi ol?
Mürşid olub göstereydi ana yol.
- (ş) Nerde o istekli ki şeyh isterdi ol
Mürşid olsa göstereydi ona yol
- [2069] (f) Kani ol mürşid gerek bana diyen?
Gelsün imdi ideyin kimdir, uyan?
- (ş) Hani o mürşid gerek bana diyen
Gelsin şimdi diyeyim kimdir eden.

⁵⁹⁰ Ders gören sufi, seyr-u süluk eden tarikat talebesi.

- [2070] (f) Kani ol sadık ki yolda can vire
Han-ü man-u, mal-u genc-u, kan vire!
- (ş) Hani o sadık ki yolda can vere
Han-u man, mal-u mülk kan vere.
- [2071] (f) Kani can terk eyleyen, canan için?
Virmeyen can, bulmadı cananı çün!
- (ş) Hani can veren hem canan için
Vermez canı, bulmaz cananı çün.
- [2072] (f) Canını terk eyleyen buldi ani!
Terk iderem canımı, diyen kani?
- (ş) Canını veren buldu elbet cananı
Terk ederim canımı diyen var mı?
- [2073] (f) İrmedi cananına canın seven
İrmedi maksuduna dünya diyen
- (ş) Ermedi cananına canını seven
Ermedi maksuduna dünya diyen.
- [2074] (f) Dünya ile din cem olmaz bilin
Düşman olan yire dost girmez bilin
- (ş) Dünya ile din bir arada olmaz bilin
Düşman olan yere dost girmez bilin.
- [2075] (f) Halk ideliden beri dünyayı Hüda
Sevmez anı kendinden kıldı cüda!
- (ş) Yaratık edeliden beri dünyayı Hüda
Sevmez onu kendinden kıldı cüda!
- [2076] (f) Kim ki dünya sevse, ol bulamez Hakk'ı
Gönlünü ana viren olir şaki!
- (ş) Kim dünya seve, o bulmaz Hakkı
Gönlünü ona veren pes olur şaki
- [2077] (f) Kendüye Hak anı "mağdub"⁵⁹¹ eyledi
Terk iden kişiyi "mahbub"⁵⁹² eyledi
- (ş) Kendine Hak onu "azaplı" etti
Terk eden kişiyi "sevgili" eyledi.

⁵⁹¹ Azaba uğrayan.

⁵⁹² Sevilen, sevgili.

- [2078] (f) Dimedi mi anı ol “ Hayru’l Beşer”⁵⁹³
Terki için bize ol viridi haber!
- (ş) Demedi mi onu “beşerin hayırlısı”
Terki için bize o verdi haber.
- [2079] (f) Ahiret ehline hem didi haram
Sem’ine irişmedi mi bu kelam?
- (ş) Ahiret ehline hem dedi haram
Kulağına gelmedi mi bu kelam?
- [2080] (f) Dünya ehline haramdır, ahiret
Çünkü hayvan yimedir⁵⁹⁴, ol ahret![vr.154]
- (ş) Dünya ehline haramdır ahret
Çünkü hayvan yemidir, ya ahret?
- [2081] (f) Her kim ehlullah olir ikisi dahi
Çün haram oldu terk iyt sen dahi.
- (ş) Her kim ehlüllah olur ikisi dahi
Evet, haramdır terk et sen dahi
- [2082] (f) Kim ki terk iytdi ise irdi Hakka
Bil ki şeksiz irdi Hakka mutlaka
- (ş) Kim ki terk etti ise erdi Hakka
Bil şeksiz erdi Hakka mutlaka!
- [2083] (f) Her kim Hak sevgisini kıldı kabul
Her kez ol dünya için olmaz melül
- (ş) Her kim Hak sevgisini kıldı kabul
Her kez o dünyada olmaz melül.
- (t) Dünya sevgisi ve din. İki zıt bir arada olmaz. Bunların ikisi bir birinin zıddı.
Dünya sevgisi düşmandır. Düşmanın olduğu yere, kalbe dost, Mevla girmez.
Dünya leştir, onu isteyen köpeklerdir. Dünya Allah katında sivrisineğin kanadı
kadar değerli değildir. Eğer olsaydı kâfire bir damla su vermezdi. Dünya ehline
ahiret haramdır. Ahiret ehline dünya haramdır. Ehlullah olana ikisi de haramdır.
Peki mü’min de bu dünyada yaşayacak, ailesini geçindirecek, ihtiyaçlarını görecektir.
Zekât-sadaka verecek, kurban kesecek, muhtaç ve vakıflara yardım edecek.
Vergi verecek, orduya yardım edecek, hacca gidecek. Ve diğerleri nasıl olacak?
Kur’an ve sünnet yol gösterici olarak yeter. Müslüman ticaret yapacak, ilim öğrenecek
ailesine bakacak. Bütün bunlar helaldir. Allah’ın helal kıldığını kimse haram kılamaz!
Haram olan, dünya sevgisinin kalbe girmesi ve o sevgi uğrunda kendini kaybetmesi,
haramlara dadanması, kötü ahlak sahibi olması ve hak yoldan çıkmasıdır.
Aksi halde yanlış anlam verilirse ölçü bozulur ortada feta ve ahi sevdalısı bile kalmaz!

⁵⁹³ İnsanların hayırlısı.

⁵⁹⁴ Hayvan yemi, yemeği.

Büyük mutasavvıf Abdulkadir Geylani:
“Elin karda, gönlün yarda olsun” der.
Buna göre Ahi, dünya için çalışırken gönlü
hep Allah zikri ile meşgul olacak.

- [2084] (f) Âdem ki evvela halk eyledi
Arz-ı sanat iderek halk eyledi
- (ş) Âdem ki ilk evvel o halk oldu,
Arzı sanat ederek bedii oldu
- [2085] (f) Karşı tuttu Âdem’e her san’atı
Ki kabul eyleyeler o mihneti.
- (ş) Ayna yaptı Âdem’e her sanatı
Kabul edeler onun seçkinliğini.
- [2086] (f) Gördü Âdem sanatı her ne ki var
Her biriniz birini eyleyin ihtiyar
- (ş) Gördü Âdem, âlemde her sanatı
Her biri diğerini seçin alın sanatı.
- [2087] (f) Her biri bir sanatı kıldı kabul
Hiç kabul eylemedi bir nice kul
- (ş) Her biri bir sanatı etti kabul
Bazısı kabul etmedi nice kul.
- [2088] (f) Didi Hak ki siz niçin kılmadınız?
Bunca san’attan birini almadınız?
- (ş) Dedi Hak ki siz niçin etmediniz
Bunca sanattan bir seçmediniz.
- [2089] (f) Didiler kim, biz seni kıldık kabul
Sen yitersin bize olmayız fodul.
- (ş) Dediler ki biz seni kıldık kabul
Sen yetersin bize olmayız fodul.
- [2090] (f) Hak Teâlâ didi kim, izzim hakkı
Olmaya dünyada sizden mütteki!
- (ş) Hak Teâlâ dedi azametim hakkı
Olmasın dünyada sizden mütteki⁵⁹⁵
- [2091] (f) Sizden ayrı olmayem ben dünyade
Benim ile kalasız, dünya gide!

⁵⁹⁵ Takva sahibi, Hakka hürmetkar.

- (ş) Sizden ayrı olmayam dünyada
Benim ile kalasınız gide dünya.
- [2092] (f) Siz bana gözgü olasiz göreler
Size garşu mest-u hayran⁵⁹⁶ turalar!
- (ş) Siz bana ayna olasınız göreler
Size kendinden geçip dureler.
- [2093] (f) Kim beni görmek diler, görsün sizi!
Sizde göre beni, hem olan gözi![vr.155]
- (ş) Kim beni görmek ister göre sizi
Sizde göre beni, hem ola gözi.(ü)
- [2094] (f) Benim ile tuta sizin eliniz
Benim ile hem söyleye diliniz.
- (ş) Benim ile tutsun elleriniz
Benimle söyleye dilleriniz.
- [2095] (f) Benim ile göre sizin gözünüz
Benden ayrı olmaya hem sözünüz
- (ş) Benim ile göre gözleriniz
Bensiz olmaya sözleriniz.
- [2096] (f) Benim ile işite hem kulağınız
Benim ile yana gönülde şem'iniz
- (ş) Benimle işide kulaklarınız
Benimle yansın gönülleriniz.
- [2097] (f) Her ki mani göziyle görür sizi
Beni görür andaki mani gözi.
- (ş) Her kim mana ile görür sizi
Beni görür onda mana gözü.
- [2098] (f) Her ki puslu göz ile baka size
Biz dahi görünmeyiz ol göze
- (ş) Her kim kör gözle bakar size
Biz görünmeyiz hem o göze.
- [2099] (f) Ğaybım esrarını size bildürem
Ğayrının yerine ayn'ı toldurem!
- (ş) Ğayb sırlarını size bildireyim
Masiva yerine göz doldurayım.

⁵⁹⁶ Hayran olup kendinden geçmek.

- [2100] (f) Her ki münkir olse size; tamu'ya
Koyem anı, bildürem hem kamuya!
- (ş) Her kim inkâr eder sizi, ateşe
Koyarım onu bildirem herkese!
- [2101] (f) Kimdir anlar anladın mı ey kişi?
Ol durur ki Hak yanında bitti işi!
- (ş) Kimdir onlar, anlamadın mı?
Oldur ki Hak yanında bitik işi.
- [2102] (f) Evliyadır, anları bilmek gerek
Kande ise anları bulmek gerek!
- (ş) Evliyadır, onları bilmek gerek
Nerde ise onları bulmak gerek.
- [2103] (f) Evliyadır, eyleyen Hakkı kabul
Evliyadır, Hak katında toğri kul
- (ş) Evliyadır eyleyen Hakkı kabul
Evliyadır Hak katında doğru kul.
- [2104] (f) Evliyadır, bizi irşad eyleyen
Evliyadır, Hak yemeğiyle toyuren
- (ş) Evliyadır bizi irşad eyleyen
Evliyadır Hak yemeği ile doyuran.
- [2105] (f) Evliyadır, bizi bize bildiren
Evliyadır, ağlar iken güldüren
- (ş) Evliyadır bizi bize bildiren
Evliyadır ağlar iken güldüren.
- [2106] (f) Evliyayı bul ki anı bulasın
Çünkü bildin-sen, Hak ile bilesin.[vr.156]
- (ş) Evliyayı bul ki Onu bulasın
Çünkü bildinse Hak ile bilesin
- [2107] (f) Evliyadır, bildiren toğri yoli
Evliyadır, Tanrı'nın toğri kuli.
- (ş) Evliyadır bildiren doğru yolu
Evliyadır Tanrı'nın doğru kulu.
- [2108] (f) Evliyadır, evliyadır, evliya!
Evliyadır, bizi ileten Tanrı'ya!

- (ş) Evliyadır, evliyadır, evliya
Evliyadır bizi ileten Tanrı'ya.
- [2109] (f) Evliya çoktir, âlem içre bilesin!
Birisin isteyu-ben bulesin!
- (ş) Evliya çoktur âlemde bilesin
Birisini isteyi-ver bulursun.
- [2110] (f) Özünü eyleyesin teslim ana
Hak yolini göstere ol de sana
- (ş) Özünü teslim edersin ona
Hak yolunu göstere o da sana.
- [2111] (f) Evliyanın bir nice kısmı var
Her birinin nice dürlü ismi var
- (ş) Evliyanın bir nice kısmı var
Her birinin nice türlü ismi var.
- [2112] (f) Kimine "Aam" dirler kimine "Has"
Kimisine didiler "Haas'ül Havas"⁵⁹⁷
- (ş) Kimine "aam" derler kimine "haas"
Kimisine dediler "hass'ül-havas".
- [2113] (f) Bazıları meczub saliktir anın
Bazısı da bilgilerle maliktir anın
- (ş) Bazıları cezbeli saliktir onun
Bazısı bilgilere maliktir onun.
- [2114] (f) Bazısı saliktir meczub⁵⁹⁸ değil
Ne ola ol dahi kusurlu değil
- (ş) Bazısı saliktir meczup değil
Nasıl olsa da kusurlu değil!
- [2115] (f) Bazısı meczubdur anın, itmez sülük⁵⁹⁹
Niceleri kalmıştır anda bir bölük
- (ş) Bazısı meczub, etmez sülük
Niceleri orda kaldı bir bölük.
- [2116] (f) Cümlesini bunda tafsil ideyim.
Yazub-ani sözi tekmiil ideyim.

⁵⁹⁷ Seçkinlerin seçkini

⁵⁹⁸ Cezbeli.

⁵⁹⁹ Zikir ve vird ile manevi yükseliş süreci.

- (ş) Cümlesini burada tafsil edeyim
Yazıverip burada tekmi⁶⁰⁰ edeyim.
- [2117] (f) Çün fütüvvetname'yi yazdım tamam
Kim paşadır, kim Ahi'dir, kim imam?
- (ş) Şimdi fütüvveti yazdım tamam
Kim paşa, ahi ve kim imam?
- [2118] (f) Bir aziz eydir, bize kim, lütuf idin!
Kim meşayih yoluna dahi gidin!
- (ş) Bir büyük der bize lütuf edin
Ki şeyhler yoluna doğru gidin.
- [2119] (f) Biz de teslim iytdik anın sözünü
Yazalım didik bu sözün tuzini![vr.157]
- (ş) Biz de teslim ettik onun sözünü
Yazalım dedik bu sözün özünü.
- [2120] (f) Nice kısım imiş bunları dinledik
Her birinin adlarını eyledik.
- (ş) Nice kısmı varmış bunu dinledik
Her birinin adlarını dahi söyledik
- [2121] (f) O ki salık hem dahi meczub idi
Hak katında cümleden mahub idi
- (ş) Kimi salık hem dahi meczub idi
Hak katında cümleden sevgiliydi.
- [2122] (f) Ol ne iş işledi, buldi bu işi
Anı işlemek gerek talib kişi
- (ş) O ne ettiyse buldu bu ismi
Onu etmek gerek talip kişi.
- [2123] (f) Talib idi ol da şeyh bulmuş idi
Hem de şeyhin gönline girmiş idi
- (ş) Talip idi hem şeyh bulmuş idi
Hem şeyhin gönlüne girmiş idi.
- [2124] (f) İtmiş idi özünü teslim ana
Hiç koymazdı özünü dört yana
- (ş) Etmiş idi kendi özünü teslim ona
Koymazdı hiç özünü başka yana.

⁶⁰⁰ Tamam edeyim, bitireyim.

- [2125] (f) Şeyh öninde halvete girmiş idi
Ne ki görmüş şeyhine sormuş idi
- (ş) Şeyh önünde halvete girmişti
Ne gördüyse şeyhine sormuştu.(u)
- [2126] (f) Zühd-ü takva ile girmiş idi yola
Bakmaz idi dünyada akçe pula
- (ş) Dünyadan el çekip girdi yola
Bakmaz idi fanide akçe pula.
- [2127] (f) Virseler çok yimek yimezdi
Ğayri söz söylemeler dimezdi
- (ş) Verseler çok yemezdi
İncitseler söz etmezdi.
- [2128] (f) Sözü tevhid idi dilinde müdam⁶⁰¹
Diline almaz idi gayri kelam.
- (ş) Sözü "İla ilahe illallah"daim
Diline almazdı başka kelim.
- [2129] (f) Gözüni açmazdı kimse yüzine
Hiç kulak tutmazdı ğayri sözine
- (ş) Gözünü açmadı kimse yüzüne
Kulak vermedi kimse sözüne.
- [2130] (f) Gice gündüz daima meşgul idi
Şeyh yanında kati makbul idi.
- (ş) Gece gündüz hep meşgul idi
Şeyh yanında kati makbul idi.
- [2131] (f) Zahid-i fi'llah idi Hakk'el Cihad⁶⁰²
İhtida kılmış idi şeyhi ictihad.
- (ş) Hakka cehd ederek fanide zahid oldu
Hidayet uğruna şeyh ona payan oldu
- [2132] (f) Masivaden⁶⁰³ külliyyen giçmiş idi
Can-u gönlin, Hazrete açmış idi.[vr.158]
- (ş) Allah'tan gayrı her şeyden geçmişti,
Can-ı gönlünü Hazrete açmış idi.

⁶⁰¹ Sürekli, devamlı.

⁶⁰² Nefsi ile cihatta Allah'da yok olmuştu.

⁶⁰³ Allah'tan gayrı her şey.

- [2133] (f) “Aferin-iş seyrini”⁶⁰⁴ kıldı tamam
Cümle mahlûk ne ise bildi tamam
- (ş) Başarılı oldu işinde kıldı tamam
Cümle mahlûkatı bildi tamam
- [2134] (f) Cezbe-i Hak geldi ana ansızın
Kendine ilette anı ansızın.
- (ş) Hak’tan cezbe geldi ona ansızın
Kendine ilette onu durmaksızın.
- [2135] (f) Kendi ismin “İsm-i Hak” kıldı “fena”
Şeyh Mansur burada didi “Ena”
- (ş) İsmi “İsm-i Hak” oldu “fena buldu”
Şeyh Mansur dedi “Ena el’Hakku”⁶⁰⁵
- [2136] (f) Hem “ene” ismi idi, ismi anın
Mürşid oldur ismini bile senin.
- (ş) Hem “ene” idi ismi, onun ismi
Mürşid odur ki bilir senin ismini
- [2137] (f) Her kişinin ismi, ismin mazharı
İsim iledir, ism-i ismin mazharı
- (ş) Her kişinin ismi, ismin mazharı
İsim iledir, ism-i ismin mazharı.
- [2138] (f) İsm-i Mansur, kani oldi ismine;
Kıldı kurban canını, ismin hismine!
- (ş) İsm-i Mansur, gider oldu ismine
Kıldı kurban kendini, can hısmına
- [2139] (f) Gönlini, Mansur, pak kılmış idi
Tanrının varlığı hep tolmiş idi
- (ş) Gönlünü masivadan hem pak etmişti
Yüce’nin varlığı, varlığını yok etmişti.
- [2140] (f) Didi, Mansur’un dilinden Hak: “Ene”
Dile gelen budur, heyhat’ ne dene!
- (ş) Dedi, Mansur’un dilinde “Hak, Ene”
Dile gelen hakikat, zinhar ne dene!

⁶⁰⁴ Başarılı iş.

⁶⁰⁵ Hallac-ı Mansur bu makamda “Ene’l-hak” dedi.

- [2141] (f) Nitekim Musa, şecerden işidir.
Yahud bir tağda varır “ün!” işidir.
- (ş) Nitekim Musa(a.s) ağaçtan işitir
Yahut bir dağa varır bir ün işitir!
- (t) Hallac-ı Mansur hadisesini yukardaki iki beyit kadar vuzuha kavuşturan
bir yorum belki görmemişizdir. Kısa, mukayeseli ve öz. Hz. Musa(a) bir gece
ailesinden ayrılıp ateş almak ve yol sormak(öyle sandı) amacıyla Tur dağında
Tuva Vadisine geldiğinde “Ene Allahu/Ben Allah’ım” nidasını duydu.
Bu ses, Allah’tan geldi. Elbette dağ söylemedi.
Hallac bir gün “Ene’l-Hak” dedi. Herkes ondan bildi. Hâlbuki söyleyen Mansur
değildi. Tur dağında tecelli eden Hak, Mansur’un da dilinde tecelli eyledi.
Lakin zahir uleması tasavvuf ve ilm-i batın hakikatlerini bilmedikleri için büyük
veli Şeyh Mansur’un katline fetva verdiler. Böylece büyük bir acının altına imza
koydular. Bu konuda Kur’an ve sünnetten sonra İslam dininin üçüncü kaynak
kitabı “Mektubat-ı Rabbani” sahibi ve ikinci bin yılın müceddidi büyük veli
Saadat-ı Kiram’dan İmam-ı Rabbani Hazretleri(K.S) ; yanlış fetva veren otuzdan
fazla müftünün “Mahkeme-i Kübra” da yargılanacaklarını bildirir.
- [2142] (f) İşidir Musa “Ene Allahu” ünini
O ağaca döndüricek yüzünü.
- (ş) İşitir Musa “Ene Allahu” ününü,
O ağaca döndürünce yüzünü.
- [2143] (f) Oldi Mansur’un vücudi bir şecer
Bu “Ene Allahu” avazin virdi haber!
- (ş) Oldu Mansur bir dağda ağaç,
“Ene Allahu” dedi hem bi-ilaç!
- [2144] (f) Çün“Ene Allahu” sözünü işitdiler
İşit ol pi-çareye gör n’ittiler?
- (ş) O vakit “Ene Allahu” sözünü işittiler
Dinle şimdi bi-çareyi gör ne ettiler?
- [2145] (f) İşit imdi, bu söze n’oldi sebep?
Eyler idi Şibli, Mansur’dan talep! [vr.159]
- (ş) Dinle şimdi, bu söze ne oldu sebep?
Eylerdi şeyh Şibli Mansur’dan talep!
- [2146] (f) İki bir vakıa görmüş idi
Mansur evvela, şeyhine demiş idi.
- (ş) İki bir yerde bir vakıa görmüştü
Evvela Mansur, şeyhine demişti.
- [2147] (f) Vakıa ki şeyh tesella itmedi
Şibli’yi dinledi koyub gitmedi

- (ş) Vakıa ki şeyh teselli vermedi
Şibli'yi dinledi koyup gitmedi.
- [2148] (f) Bir ağaç başında kan var, didi şeyh
Pes tesella koyub gitti anı şeyh.
- (ş) Bir ağaç başında kan var dedi şeyh
Kendi haline koyup gitti onu şeyh.
- [2149] (f) Didi Mansur, hırkadan sen çıkasın
Öyle olsa, bu tariki yıkasın
- (ş) Mansur dedi, hırkadan sen çık
Değilse tarik temelini yıkarsın!
- [2150] (f) Hırkadan sen çıkmayınca olmeye
Bu ağaçta kanı kimse görmeye.
- (ş) Hırkadan sen çıkmaz olmayasın
Bu ağaçta kan kimse görmeye!
- [2151] (f) Her kaçan kim, hırkadan sen çıkasın
Bu ağaç başında, kana bakasın.
- (ş) Ne zaman ki hırkadan çıkarsın
Bu ağaç başında kana bakarsın.
- [2152] (f) Gitti Mansur girdi Şibli içeri
Durdy eşğinde varmadı geri
- (ş) Gitti Mansur girdi Şibli içeri
Durdy eşikte durmadı geri.
- [2153] (f) Vakıa sen, şeyhine Şibli didi:
Dinledi Mansur anı, ne didi.
- (ş) Vakıa sen, şeyhine Şibli dedi
Dinledi Mansur onu ne dedi.
- [2154] (f) Şeyh, tesella kıldı Şibli'nin sözünü
Pir Mansur işidince açdı gözünü.
- (ş) Şeyh, öylece kıldı Şibli sözünü
Pir Mansur işitince açtı gözünü.
- [2155] (f) Çağırıp didi "Ene Allah" sözünü
Yakarıy-idi kime tutse yüzünü.
- (ş) Çağırıp dedi "Ene Allah" sözünü
Yakarırdı kime tutsa yüzünü

- [2156] (f) Pes “Ene Allah” dedi Mansur, gördiler
Ne için disin, diyu-ben sordiler.
- (ş) “Ene Allah” dedi Mansur, duydular
Ne için, diyerek ve şaşkın sordular
- [2157] (f) Didi, Allah’dur buni diyen, didi
Ben diymazem bu sözi, diyen didi!
- (ş) Dedi, Allah’dır bunu diyen,
Demem, bu sözü söyleyen!
- [2158] (f) Hâkim önine tiz iletiler anı
Didiler; terk eyle! Döğëriz seni![vr.160]
- (ş) Hâkim önüne tez iletiler oni(u)
Dediler, terk et, döveriz seni!
- [2159] (f) Tutun ağzını didiler ki söylemesin
Kâfir olur bu işi işlemesin.
- (ş) Tutun ağzını söylemesin
Kâfir olur bunu demesin!
- [2160] (f) Tutdi ağzını onun kavi bir kişi
Yani terk itsin diye bu yanlış işi!
- (ş) Tuttu ağzını güçlü bir kişi
Terk etsin için bu yanlış işi.
- [2161] (f) Cümle azaları çağırışur “Ene Allahu” avazin!
Pes! Bu[n]lar ancak sanur, dilde sözün!
- (ş) Cümle azalar der “Ene Allahu”
Sanırlardı bir tek dil ile der hu!
- [2162] (f) Didiler ki ba’zınız had uralım!
Bir dahi söyler mi anı görelim!
- (ş) Dediler bazısı sopa vuralım,
Bir daha söyler mi görelim.
- [2163] (f) Basdiler seksen ağaç “had” urdiler
Dahi söyler, cümle a’za, gördiler!
- (ş) Seksen sopa ile “had” vurdular
Durmaz söyler azalar, gördüler.
- [2164] (f) Had urince işidirlerdi sözün
“Eg’bil ve la tehaf” deyu Hak avazin!

- (ş) Had vurdukça duyarlardı, sözün
“Eg’bil ve la tehaf” diye Hak sözün!
- (t) Kasas suresi 31. Ayet-i kerime’de “Musa, beri gel! Korkma!” buyurdu Mevla.
Mansur’a zulüm yaptılar, 80 sopa vurdular. Buna rağmen resul Musa kıssasındaki
gibi gaibden veya vücudundan “sakın korkma” diye ses işitiliyordu. Buna rağmen
cehalet hükmünü icra ediyordu.Şeriatten bir taş düşüren bu adama acımayın vurun
diyorlardı. Belki İslam toplumu içinde yaşanmış ve yaşanacak en koyu cehalet bu idi!
Bir büyük ermiş zata yapılan zulüm ve işkencenin adı şeriata hizmet ve ibadet kastıyla
yapılıyordu!
Hal böyleyken Hak dostu olanlara hiç tepki vermeden, yara ve berelere aldırmadan
Dostu ile muhabbet ve münacat halinde idi. Bütün bu olanların ilahi bir tecelli ve
sınamadan ibaret görüyor ve asla en ufak bir şikayet emaresi göstermiyordu.
Müftülere, Şeyh Şibli’ye çekip gitmelerini, hapisten firar gibi bir derdinin olmadığını,
kapıya kilit vurmasalar bile mahpus damından ayrılmayacağını defalarca söyledi.
Ertesi gün geldiğinde Şibli hapisanenin yıkıldığını fahat Mansur’un oracıkta oturdu-
ğunu gördü. Şibli yapılanların yanlış olduğunu biliyordu fakat sözünün dikkate alınma-
yacağını ve aslında Mansur’un erenlerden olduğunu düşünüyordu.
- [2165] (f) Ben ururam ağacı avaz gelür;
Döğdügümce ben dahi geniz gelür!
- (ş) Ben vururum sopayı avaz gelir
Dövükçe ben onu, genizden gelir.
- [2166] (f) Cümle müftiler bu hali gördiler
Öldürün tiz! deyu fetva virdiler!
- (ş) Cümle fetvacılar bu hali gördü
Tez öldürün diye fetva verdi.
- [2167] (f) Çün şeriattan bu, bir kopardi taş
Vacib oldi kim yirine koya baş!
- (ş) Çünkü şeriattan kopardı bir taş
Vacip oldu ki yerine koya baş.
- [2168] (f) Cümle halk Mansur’a iytdiler guluu!⁶⁰⁶
Şeyhe varub didiler kim, ey ulu!
- (ş) Cümle halk Mansur’a gulu gulu!
Şeyhe varıp dediler ki ey uluu!
- [2169] (f) Didiler kim siz de fetva veresiz
Yohsa, siz de anın ile ölesiniz!
- (ş) Dediler ki siz de fetva veriniz
Yoksa siz dahi onun ile öliniz!

⁶⁰⁶ Eğlence ve alaya alma:Gulu gulu..

- [2170] (f) Şeyh işidince didi kim; varınız!
Bu gice bir hamle, sakın olınız!
- (ş) Şeyh işitince dedi ki varınız
Bu gece bekle, sakın olunuz!
- [2171] (f) irte olsun biz de anı, görelim
N'çün didi bu sözi, soralım![vr.161]
- (ş) Ertesi gün ola biz de onu görelim
Neden böyle söylemiş bir soralım.
- [2172] (f) Anı habse salib-ani gitdiler
Ol gice fariğ olu-ben yatdiler.
- (ş) Onu mahpus edip kendileri gittiler
Ol gece ayrı kalıp yalnızca yattılar.
- [2173] (f) Kaldı şeyh teşviş içinde ol gice
Fikir ider kim, n'eyleşem, n'itsem, nice?
- (ş) Kaldı şeyh vesvesede o gece
Düşünür yarın ne etsem diye.
- [2174] (f) Hırka içre ben nice fetva virem?
Kim meğer bu hırkayı ben çıkarem!
- (ş) Bu cübbede ben ne fetva vereyim
Meğerki bu cübbeyi ben çıkarem.
- [2175] (f) İrte oldi hırkayı çıkardı ol
Şer'i tonlar geydi fetva viridi ol!
- (ş) Ertesi gün cübbeyi yerine kodu
Şeriat libası giydi fetva verdi o.
- [2176] (f) İrte Mansur'u alu-ben geldiler
Dahi ol hal üzere turur gördiler
- (ş) Ertesi gün Mansur'u alıp geldiler
Hem dahi o halde durur gördüler
- [2177] (f) Çok nasihat itdiler kılmaz kabul
Hoş, ferahtır gönlü, hiç olmaz melül!
- (ş) Çok nasihat ettiler, kılmaz kabul
Hoş ferahtır gönlü, olmaz melül!
- [2178] (f) Kıssayı çok da uzadı n'idelim?
Bazu diyub, sözümize gidelim.

- (ş) Kıssayı çok da uzatıp ne edelim
Biraz deyip sözümüze geçelim.
- [2179] (f) Birinci gün, götürüb getürdiler
Bu ulular çok nasihat virdiler.
- (ş) Birinci gün getirip götürdüler
Bu ulular çok nasihat verdiler.
- [2180] (f) Dir idi kim sözünüz harç eylemek
Bencileyin sözi bana söylemek!
- (ş) Der idi ki sözünüz harç eylemek
Bencileyin sözü bana söylemek!
- [2181] (f) İşiniz ne ise idiniz, yapınız, anı siz
Ta ki ebediyen Mansur işini anasiz!
- (ş) İşiniz ne idiyse yapınız onu sizin,
Sonsuza dek Mansur sözü edin!
- [2182] (f) Habisde-yken bir Âdem saldılar;
Habse var, Mansur'u bir gördiler
- (ş) Hapisde iken bir Âdem salıverdiler
Hapise varıp Mansur'u da gördüler.
- [2183] (f) Yine bir gün habse Âdem saldılar
Habis[hane] yok! Mansur'u oturur gördiler
- (ş) Yine bir gün habse vardılar
Hapishane yok Mansur var!
- [2184] (f) Habisde yine oturur gördiler
Bu ne işdir diyu ana sordiler?[vr.162]
- (ş) Hapis yerinde oturur gördüler
Bu ne iştir diye ona sordular.
- [2185] (f) Anda kim ben yoidim habis var idi
Benimle "Ol Ğani Rabbim" dildar⁶⁰⁷ idi.
- (ş) Orada ben yoktum hapis vardı
O gani rabbim bana arkadaştı.
- [2186] (f) Dost davet etti ben anda idim
Görmediniz mi beni, kande idim?
- (ş) Dost davet etti yanında idim
Görmediniz, beni nerde idim?

⁶⁰⁷ Sohbetiyle şereflemek

- [2187] (f) Şimdi uşş! Halime kodi ol Habib
N'ola zahmet virseniz, ol dur Tabib!
- (ş) Yeter, kendi halimdeyim o Habib,
Ne olur zahmet verseniz o tabib.
- [2188] (f) Yine habisten çıkarıp götürdiler
Bir araya tanışıp oturdiler.
- (ş) Hapisten bir gün çıkarıp götürdüler
Bir araya oturup hep tanıştılar.
- [2189] (f) Kimisi dir kim, öldürin şer'i bozar!
Diri korsanız buni, âlem azar!
- (ş) Kimisi der ki öldürün şer'i bozar,
Diri koyarsanız eğer herkes azar!
- [2190] (f) Kimisi dir; dokunmayın kovalım!
Ğavgadır bu, üstimizden savalım!
- (ş) Kimisi der, dokunman kovalım
Beladır bu, üstümüzden savalım!
- [2191] (f) Kimisi dir kim, elini keselim
Fitneyi çoğalmayalım, basalım!
- (ş) Kimisi der ki acımaz elini keselim
Fitne çoğalmadan başını ezelim!
- [2192] (f) Cümlesi bir yire kodiler sözi
Öldürelim, görmeye kimse gözi.
- (ş) Her birinin bir yere vardı sözü
Öldürelim kimse görmeye gözü!
- [2193] (f) Hem elini, ayağını keselim
Dahi andan sonra dar'a asalım!
- (ş) Hem elini, ayağını tümnden keselim
Ondan sonra da darağacına asalım!
- [2194] (f) Aldılar Mansur'u dar'a gittiler
Yakmak için sanki nar'e gittiler!
- (ş) Aldılar Mansur'u darağacına gittiler
Yakmak için bir daha ateşe ittiler.
- [2195] (f) Ol arada bir kişi var idi meğer
Didi: Mansur, vir bize aşktan haber!

- (ş) O arada da bir kişi varmıştı meğer
Dedi Mansur, aşktan ver bize haber!
- [2196] (f) Didi Mansur, üç gün olsun gelesin
Bu sualin sen cevabın alesin⁶⁰⁸
- (ş) Dedi Mansur, üç gün geçsin gelirsin
Cevabını benden alırsın, bu sualinin.
- [2197] (f) Darağacının dibine vardiler
Yine anda çok nasihat virdiler.[vr.163]
- (ş) Darağacının dibine doğru vardılar
Yine orada çok nasihat verdiler.
- [2198] (f) Kimisi öldirelim dir, kimisi: Yok!
Yine anda ululer tanıştı, çok!
- (ş) Kimisi öldürelim der kimisi, yok!
Yine orada ulular danıştı pek çok!
- [2199] (f) Didi Mansur “Uktuluni ya sigaat⁶⁰⁹”
Kad raeyna, inne fi katli hayat”
- (ş) Dedi Mansur “katledin beni fetvacılar”
Dahi biz gördük, katilde var hayatlar!
- [2200] (f) Öldürün tiz, ola ölümüm hayat!
İşideler vasfımı bu kâinat
- (ş) Öldürün acele, ölümüm olsun hayat,
İşitsin menkıbemi ibretle bu kâinat!
- [2201] (f) Didiler elin ayağın kesesiz
Kendinden dirlik umidin kesesiz
- (ş) Dediler ki elini ayağını kesiniz
Kendinden dirilik ümidi kesiniz.
- [2202] (f) Kestiler iki elini evvela anın
Didiler, aksun kanı hala kanın!
- (ş) Kestiler iki elini onun evvela
Dediler aksın kanı pes hala!
- [2203] (f) Kanını sürdi koline yüzine
Bakmaz idi hiç kimsenin sözine!

⁶⁰⁸ Alasın.

⁶⁰⁹ Fetvacılar.

- (ş) Kanını sürdü koluna yüzüne
Bakmazdı kimsenin sözüne.
- [2204] (f) Didiler niçün idersin bu işi?
Kan süre mi yüzine her kız kişi?
- (ş) Dediler neden edersin bu işi
Kan sürmeli mi yüzüne her kişi?
- [2205] (f) Didi kim dost ile kılurem niyaz!
Pes! Gerek anda iki rekât namaz!
- (ş) Dedi ki dost ile ederim niyaz
Şimdi gerek iki rekât namaz.
- [2206] (f) Ol namaza kanı, âşıktır vudu⁶¹⁰
Kim ki âşıktır bilir buni“ Hu ”
- (ş) O namaza âşıktır kanı ve abdesti,
Kim âşık olur Mevla’ya, bilir buni.(u)
- [2207] (f) İki el iki ayağın keddiler!
Dar’a andan sonra varıb asdiler!⁶¹¹
- (ş) İki eli ve iki ayağını kestiler
Sonra darağacında astılar(a)
- [2208] (f) Dökülen kanı “Ene’l Hak” yazılır!
Sanırsın Dimeşk⁶¹² işi tığ ile kazılır!
- (ş) Kanı yerde “Ene’l-Hak” yazar
Sanırsın Şam işi tığ, yeri kazar.
- [2209] (f) Her ne urğan⁶¹³ ile astılerse üzilür
Ulular anı görü-ben bozilür!?
- (ş) Hangi urgan ile asarlar kopar,
Ulular onu görünce öd kopar!
- [2210] (f) Bu ulular bu işe hayran kalur!
Cümle bakub, denk-u ser gerdan⁶¹⁴ kalur![vr.164]
- (ş) Ulular bu işe hayretlerde kalır
Cümlesi bakar da şaşırır kalır!

⁶¹⁰ Abdest

⁶¹¹ “Ben Allah’ım”. Sözü duyuldu Hallac’dan.

⁶¹² Suriye’nin başkenti Şam. Domascus.

⁶¹³ Kendirden bükülmüş kalın ip.

⁶¹⁴ Avare gönül, şaşırıp kalmak.

- [2211] (f) Didiler Mansur'a ki ne itmek gerek?
Seni asıp yakıp gitmek gerek!
- (ş) Dediler Mansur'a ki n'eylese?
Seni asıp yakıp gitmek gerek!
- [2212] (f) Didi zincir olurse tutmayam
Kendim asılayım sizinle gitmeyem
- (ş) Dedi zincir olursa tutmam
Kendimi asarım sizle gitmem!
- [2213] (f) Siz değilsiz beni bunda dar iden
Dost zülfidir beni ber-dar⁶¹⁵ iden!
- (ş) Siz değilsiniz beni burada asan
Dostun zülfüdür beni kahreden.
- [2214] (f) Görmez isem ger ben anın zülfini
Bunda siz dara çekemezsiniz beni
- (ş) Görmez isem eğer ben onun zülfünü
Bunda darağacında edemezsiniz beni!
- [2215] (f) Çünkü gördüm zülfini darımdır ol
Dertlü yerim çok benim darımdur ol!
- (ş) Çünkü gördüm zülfünü darağacımdır o,
Dertli yanım çok benim dermanımdır o!
- (t) Çabuk tutun elinizi, katlediniz beni! Sizi görmem ben! Ölüm fermanımı
siz değil dostum verdi benim. Uğraşmayın ip, urgan, zincir ile öldürmeye beni!
Darağacı ölümüm değil vuslatım benim! Eğer dostun zülfünü görmez olsam,
beni asla öldüremezsiniz. Buna asla gücünüz bile yetmez! Benim derdim çoktur
ve derdim dermanımdır benim. Dost beni zülfüne astı, siz çekilip gidebilirsiniz.
Darağacında bırakın beni, dostun cemali tecelli eder, ben onu seyre dalarım.
Yeterki ben sevgililer sevgilisini görem, kendimden geçem. Aşk beni maşukuma
kavuştura, siz ise gidiniz çok ıraklara, uzaklara! Kavuşunuz evlerinizdeki rahata!
Iramadan unutmayın, atınız şeriat taşlarınızı! Fakir Mansur'un kafasını, gözünü,
kaşlarını, yanak ve dudaklarını yaralayın bereleyin taşılayın ki emelinize eresiniz!
Kollarını kanatlarını kestiler, kolsuz kanatsız ettiler. Akan şehit kanları yere dökül-
düğünde Arabi harfler ile "Ene El'Hakku" diye yazdı. Öyle ince bir hat ile yazıldığı
Dimeşk/Şam divitiyle yazılmış gibiydi.
Sözde ulular sarsıldı. Biz ne yapıyoruz diye bir birlerine şaşkınlıkla bakıştı. Gördük-
leri bir nice keramet ahvali karşısında elleri ayaklarına dolaştı.
Kendini bilmez maceraperest cuhela takımı ise iyice yoldan çıktı. Şeyh Şibli gibi
İşin sırrına vakıf bir âlime karşı bile hadlerini aşıyorlardı: Hepimiz şeriat taşlarını
attık, sen de at ki bize dâhil olasın! Diyorlardı. Çaresiz kalan Şibli Hazretleri, bir gül
dalını şehidin üzerine attı. Atar atmaz Mansur öyle bir feryat ettiki yer ve gök sanki
inledi. Fetvacılar sordu: Biz taş attık inlemedin lakin Şibli'nin gül dalı atılınca neden

⁶¹⁵ Kahreden

feryat eyledin? Bu suale Mansur: Sizler benim halimi bilmezsiniz. Şibli Hazretleri ise sırrımı bilir, ahvalimi bilir, aşk ilmi ve ahvali ve tecellilerime agah biridir. Dostun attığı gül bilmeyenlerin taşından ağır gelir de ondan feryat eyledim, diye cevap verir.

- [2216] (f) Çünkü astı zülfine siz varıb gidesiz
Beni ancak kaldırasız dara siz!
- (ş) Aşkım beni zülfün telleriye dar'a astı
Siz gidin, beni ancak kaldırın dara siz!
- [2217] (f) Giderin urganı darı kaldırın!
Salıvirin siz beni, ırak gidin!
- (ş) Giderken urganla dara kaldırın
Salıverin sonra ıraklaşıp gidin!
- [2218] (f) Asılı-ben tar ağacına turam;
Ol tecelli ide⁶¹⁶, ben anı⁶¹⁷ görem!
- (ş) Asılırken ben darağacında duram
Hak tecelli ede ben cemalin görem!
- [2219] (f) Sonra andan taşınızı atasız!
Ben ölem, siz rahat ile yatasız!
- (ş) Ondan sonra atasınız taşınızı
Ben öleyim siz rahat yatasınız!
- [2220] (f) Şeyh ana didi ki Mansur söyleme
Tiz-cek asıl! Çok söz eyleme!
- (ş) Şeyh Şibli dedi, Mansur söyleme,
Tez çek ve asıl, yaremi tağleme!
- [2221] (f) Pir-ü mani⁶¹⁸, kalku-ben-i asılır;
Halk içinde bunca dava kesilür!
- (ş) Mana piri kalkı- verdi asıldı,
Halk içinde bu dava kesildi
- [2222] (f) Attılar cümlesi şeriat taşını
Kimi gövdesini urdi kimi başını
- (ş) Attılar cümlesi şeriat taşını
Kimi gövde vurdu kimi başını
- [2223] (f) Didiler şeyhe ki sen de atasın!
Kendini bu şeriat ehline katasın![vr.165]

⁶¹⁶ Hak tecelli ede.

⁶¹⁷ Onu.

⁶¹⁸ Mana eri, maneviyat şeyhi, aşk piri.

- (ş) Dediler Şibli'ye sen de atasın
Kendini şeriat ehline katasın.
- [2224] (f) Bir gül ile ol dahi urdi⁶¹⁹ ani!
Gül tokındı göğe çıktı efgani!
- (ş) O da bir gül ile vurdu onu, güli
Gül dokununca göğe çıktı avazi!
- [2225] (f) Didiler kim, taştan ah, itmedin;
Urduniz beni diye söylemedin?
- (ş) Dediler ki taştan ah demedin
Vurdunuz beni diye söylemedin.
- [2226] (f) Bir gül için sen niçin ah, idersin?
Çağırıp feryat ile vah, idersin?
- (ş) Bir gül için neden ah edersin
Çağırıp, feryad-u figan edersin!
- [2227] (f) Didi andan gayri bi-ganedir⁶²⁰
Ol benimle aşına, bi-ganedir!
- (ş) Dedi Şibli'den baklası cahildir
O ise benimle beraber aşınadır.
- [2228] (f) Taştan bile ağırdır dostun attığı gül
Gayrisi bilmez zira Ol ise bilir yol
- (ş) Taştan ağırdır dostun attığı gül
Gayrılar bilmez amma o bilir yol!
- [2229] (f) Asdılar Mansur'u koyub gittiler
İrte olince bu[n]ler gör n'ittiler?
- (ş) Astılar Mansur'u koyup gittiler
Ertesi gün oldu gör ne ettiler?
- [2230] (f) İrte oldi geldiler yakmaklığa!
Âlem içre adını çakmaklığa!
- (ş) Ertesi gün geldiler yakmağa
Âlemde adını kötü çakmağa!
- [2231] (f) Bir araya çok odunler yakdiler
İttifakla yakmak için yığdiler!

⁶¹⁹ Vurdu.

⁶²⁰ İlgisiz. Aşına değil. Yabancı değil.

- (ş) Bir araya çok odunlar yaktılar
İttifakla yakmak için yığdılar!
- [2232] (f) İndiru-ben anı od'e urdiler!
Has ile avamın kamusi⁶²¹ gördiler!
- (ş) İndirerek onu odun içine koydular
Avam ve has cümlesi onu gördüler!
- [2233] (f) Çağır-u-ben dir; sual iden kişi!
Gel, diyayın nicedir âşık işi!
- (ş) Çağırdı civara sual eden kişi:
Gel, diyeyim nicedir âşık işi!
- [2234] (f) Aşkta evvel, el ayak kesmek dürür!
Hem de ikincisi anı asmak dürür!
- (ş) Aşkta evvel, el ve ayak kesilir
Hem ikincisi onu asmak gelir.
- [2235] (f) Bil üçüncüsü od'e yakmak dürür!
Âlem içre sirrini çakmak dürür!
- (ş) Üçüncüsü bil, od'da yakmak gelir
Âlem içinde sırrına saklamak gelir.
- [2236] (f) Kim kabul eylerse iş bu işi,
Bilesiz kim oldur-ur âşık kişi![vr.166]
- (ş) Kim kabul ederse iş bu işi
Bilin ki odur hem âşık kişi!
- [2237] (f) Âşık olmaz ki uğramaz melâmet
Âşık odur ki bulmaz selamet
(ş) Âşık olmaz, bilmezse melâmet
Âşık odur ki bulmaz selamet!
- [2238] (f) Âşık olmaz kim melâmet olmeye!
Âşık oldur kim selamet olmeye!
- (ş) Âşık olmaz kim melâmet olmaz
Âşık odur ki selamet olmaz!
- [2239] (f) Âşık olmaz her kimin ar'ı ola!
Aşkın mi'racı da dar'ı ola!
- (ş) Âşık olmaz her kim ar ola
Aşkın miracı da dar ola!

⁶²¹ Hepsi, herkes.

- (t) Aşk gibi tılsımlı kelime Mansur ile zirveye oturdu: Aşk mi'raçtır aşkın mi'racı ise darağacıdır! Bu şüphesiz bizim anladığımız manada değil. Hak sırları ile Hak aşığına mahsus emanetler vardır. Bu emanetler sanıldığı gibi kolay saklanmaz! İlahi sırları saklamamanın manevi cezaları vardır. Mansur ne etti de böyle bir ceza başına geldi de diyemeyiz. Büyük âşıklar "aşku lillah" gereği canını vermeyi murat etmişlerdir. Her şeyimi verdim, canımı verdim uğrunda! Uslup budur aşkın zirvesinde. Kolum kanadım kırılır, tenim ateşe atılır, canım uğrunda kurban olur! Cennet, huri ve hıdmetten geçtim. Bana cemalin gerek, bana rızanı ver yeter ki ey rabbim! Bir başka yorumda ise Mansur'un aşkı sırrı açığa vurdu: "ene'l-hak" dedi ve başına gelmedik kalmadı. Bu da dikkate alınması gereken tefsirlerdendir.
- Buna göre Hallaç Mansur'u ele veren aşkı oldu!
Derdi aşk olanın başı darağacından kurtulmaz.
Eyyub dermanı türlü dertler sayesinde buldu.
İbrahim vuslata ateşteki gülbahçesinde kavuştu.
İsmail ilahi övgüyü kurban olmakta buldu
Yusuf, Züleyha imtihanını geçince Mısır'a sultan oldu.
Niceleri gibi Mansur maksuduna zülf-ü yar'da erişti.
Darağacı onun için zülf-ü yar ve ten hapishanesinden kurtulmak oldu.
Nitekim bekçiler Mansur'u kontrol için geldiklerinde; mahpus damını yıkılmış, lakin Mansur'u oracıkta oturur gördüler.
O; çekilsin sebepler aradan, kalsın beni yaradan, diyordu.
Sonuçta Mevlana nasıl ölüm günü için "şeb-i arus: düğün gecesi" dediyse Hallaç da sevgiliye kavuşmak, zülfüyar'e dokunmak diyordu.
Ondan kendini taşıyan ve yanlış fetva verenlere hiç kahrılanmadı, hiç gücenmedi.
Bilakis kolu kanadı kırılırken, vücudu kan revan içinde kalırken bile yüzünü ekşitmedi.
Bir tek Şeyh Şibli'nin gülü yüreğini acıttı. Çünkü O, diğerleri gibi cahil değildi!
Şeriaten maverada gidilen yolları bilirdi. Demek bu yolda şeriat bilgisi yeterli değildi.
Şeriat, tarikat, hakikat ve marifet ilminin zirvesinde bir Hak Dostu ne acı ki müftüler tarafından verilen fetva ile acımasızca katledilmiş, şehit edilmişti.
Bir bu misalde değil tüm İslam dünyası din adına büyük cehaletlere kurban edilmiş, sosyal, siyasal, ekonomik ve endüstriyel alanlarda geri kalmış ve Müslümanlar perişan olmuşlardır. Bunun örnekleri vardır ve bedelleri yüzyıllar boyu ödenmiştir.
Sahih tasavvuf ilmi olmadan ve ilm-i ledün penceresinden bakmadan taassup zinciri kırılmamıştır.

- [2240] (f) N'ola ol bi-gane de ber dar ola
Çünkü urgan ana, zülfiyar ola!
- (ş) Ne olur o zavallı dar'dan kurtula,
Çünkü urgan ona zülf-ü yar ola!
- [2241] (f) Pes, ne gam! Bi-gane anı öldüre!
Dost çünkim, ağlarken güldüre!
- (ş) Şimdi ne gam! Beyhude onu öldüre,
Dost çünkü kimi ağlarken güldüre!
- [2242] (f) Pes, ne ğussa⁶²²! Anı od'de yakalar!
Yakı-ben bi-kaneler heb bakalar!

⁶²² Gam, keder.

- (ş) Yeter, ne gam onu ateşte yakalar
Yakarken çaresiz hep bakarlar.
- [2243] (f) Yar ile ateş ana gül-i zar ola!
Her kime yar olmase, gül; nar ola!
- (ş) Yar ile ateş ona gülbahçesi olur
Kime yar olmasa gül ateş olur.
- [2244] (f) Yana ğussa! Anı çünkim döğeler
Yana kaygu! Döğer iken söğeler!
- (ş) Yansın gam!Onu çünkü döğeler,
Yansın keder! Döverler ve söverler!
- [2245] (f) “Ek-bil la tehaf”⁶²³ diye, dilber ana;
“Korkma-gel” dir, çünki ne kaygı sana?
- (ş) Kur’an ayeti ile sevgili der ona
Korkma gel, kaygı ne sana!
- [2246] (f) Habis içine salsalar da ne gamdürür?
Anda dilber derdi, ne, çün emdürür!
- (ş) Kötüler içine girse bile ne gam
Ondaki sevgili derdi onu emzirir.
- [2247] (f) Habis içi çün yar ile Gülizar ola
Çünkü yar olmaya dünya dar ola!
- (ş) Hapis içinde çün yar ile gül-i zar
Yar olmayan dünya çün dar-ı zar!
- [2248] (f) Yar iledir, çünküm her yere şeref
Yar ile olur her taraf müşerref!
- (ş) Yar ile olur çün her yere şeref
Yar ile olur her yer müşerref.
- [2249] (f) Yar iledir her yirin çün revnakı;
Olma bi-yar! Ola, gör var, revnakı![vr.167]
- (ş) Yar ile olur her yer güzel saray
Yârsiz olma! Yıkılır gök saray!
- [2250] (f) Aşk-ı Canan ile her kim yardur
Yok, sanman siz anı, ol vardır

⁶²³ “...Musa, asayı yılan gibi kıvrılır görünce, dönüp arkasına bakmadan kaçtı.
Ey Musa! Beri gel, korkma, çünki sen güvendesin” (Kasas, 31)

- (ş) Canan aşkı ile her kim yar
Yok, sanmayın onu siz o var!
- [2251] (f) Aşk-ı Canan tağa irse aşka;
Dağ mest olur, çün Musa saika!
- (ş) Canan aşkı dağa vursa gelir aşka
Dağ mest olur ki Musa bayıldı ya!
- [2252] (f) Neylesün biçare Mansur neylesün!
Söyleyen özünün aşkıydı neylesün
- (ş) Neylesin çaresiz Mansur neylesin?
Söyleyen o değil aşkıydı söylesin!
- [2253] (f) Aşkıdır anı darağacında astıran
Aşkıdır elini ayağını kestiren
- (ş) Aşkıdır onu darağacında asan
Aşkıdır onun el ayağını kesen!
- [2254] (f) Aşkıydı anda “Ene’l Hak” söyleyen
Aşkıydı öldürmek için söyleyen.
- (ş) Aşkıydı onda “ene’l-hak” diyen
Aşkıydı öldürmek için söyleyen.
- [2255] (f) Aşkıydı onu melâmet eyleyen
Aşkıydı rüsva⁶²⁴-nedamet eyleyen
- (ş) Aşkıydı onu melâmet eyleyen
Aşkıydı onu rüsva-melâmet eden!
- [2256] (f) Aşkıydı Mansur’un ağzından çıkan
Kendi sırrını aşkıydı yine çakan
(ş) Aşkıydı Mansur dilinden çıkan
Kendi sırrını aşkıydı halka çakan!
- [2257] (f) Aşkıydı gülünü göğe ağdıran
Aşkıydı o gülü yere yağdıran
- (ş) Aşkıydı gül cemali göğe ağdıran
Aşkıydı o gülü hem yere yağdıran.
- [2258] (f) Gör ki n’itti ana ol ismi “Ene”
Dile gelmez gayrısı kim ne bile.
- (ş) Gör ne etti ona o ismi “ene”
Dile gelmez gayrısı kim ne bile.

⁶²⁴ Rezil rüsvey

- [2259] (f) Külli mahlûk isminin bir ismi var
Her ne ise isminin bir hasmı var
- (ş) Her yaratığın isminin ismi var
Her ne ise isminin bir hasmı var.
- [2260] (f) Kangi isme mazhar isen ey cüvan
Evvela gördüğün oldurur, heman
- (ş) Hangi isme mazhar isen ey can
Evvela gördüğün odur heman!
- [2261] (f) Ger eğer ismin “Ene” olur ise
Yahşidir şeyhin eğer bilür ise.[vr.168]
- (ş) Eğer ismin “ene” olur ise eğer
İyidir şeyhin iyi bilir ise eğer.
- [2262] (f) Ger eğer aciz değilse kurtara
Aciz ise sana yüzün burtara!
- (ş) Eğer aciz değil ise kurtarır
Aciz ise yüzünü buruşturur.
- [2263] (f) Nitekim Safi buyurmuş bu sözi
Kim, bu sözden anlayasız siz sizi.
- (ş) Nitekim şeyh safi buyurdu sözü
Kim bu sözden ki anlayasınız sizi.
- [2264] (f) Çün mürid küstah sözü söyleye
Bi-edeblik⁶²⁵ eyleyüb ben ben diye!
- (ş) Ki mürid küstah sözü söyleye
Edebsizlik edip ben ben diye.
- [2265] (f) Aciz üstattan demiştir ol anı
Kamil olsa öyle didirmez seni!
- (ş) Aciz üstattan alıp demiştir onu
Kamil olsa öyle dedirmez onu.
- [2266] (f) Özge ismin dahi bildürür sana
Sen dahi mürşid olursun her yana
- (ş) Sana özel ismin dahi bildirir sana
Sen de mürşid olursun her yana.
- [2267] (f) Bir yoli bilen kişi kâmil değil
Mürşid olmaklığa ol kabil değil

⁶²⁵ Edepsizlik.

- (ş) Bir yolu bilen kişi kâmil değil
Mürşid olmaya da kâfi değil!
- [2268] (f) N'ola bir kez Mekke'ye varsa kişi
Anın ile bilmez ol kâmil işi!
- (ş) Ne olur bir Mekke'ye varsa kişi
O gitmekle bilmez o kâmil işi.
- [2269] (f) Nice yerden yol gelir çün Mekke'ye
Hepsini de anın bilir mi ki diye?
- (ş) Nice yerden gelinir Mekke'ye
Hepsini de onun bilir mi diye.
- [2270] (f) Mürşid ol dur küllisini bile ol
Mekke'ye her nereden gelürse yol
- (ş) Mürşid odur küllisini bile o
Mekke'ye her nereden gelir yol.
- [2271] (f) Mürşid oldur ilete evvel sülük
Kendi götüre sana kim ura yük.
- (ş) Mürşid odur ilete evvel sülük
Kendi götüre seni ki vura yük!
- [2272] (f) Külli mevcudatı sana gezdire
Ol değil kim gezer iken azdiren!
- (ş) Külli mevcudatı sana gezdire
O değildir ki gezerken azdır!
- [2273] (f) Ger vilayet, ger keramettir sana
Yitişirsen, kalma sen! Diye ana![vr.169]
- (ş) Eğer velilik eğer keramet sana
Yetişirsin, kalma sen, diye ona.
- [2274] (f) Meğer haktır geçüre andan seni
Seyir içinde bildire senden seni
- (ş) Meğer haktır geçüre ondan seni
Seyir içinde bildire senden seni.
- [2275] (f) Haktan özge ne ki var, gayridir
Anda kalan sağ değil, sağ gibidir
- (ş) Hak'tan ayrı ne ki var gayridir,
Onda olan sağ değil sağ gibidir.

- [2276] (f) Hem levayih hem lemayih berk ide
Göri-ben envarı, külli fark ide!
- (ş) Hem levha hem lemha berk ede
Görü verip nurları hep fark ede.
- [2277] (f) Kalma anlarda yürü, yâre iriş!
Gördüğünden geçü-ben turmadur iş!
- (ş) Kalma keramette git dosta eriş
Gördükden geçip menzile eriş.
- [2278] (f) Cezbe-i Hak'tır seni alıp giden
Şeyh-i Kamil'dir seni yolda güden
- (ş) Hak cezbesi seni alıp giden
Kamil şeyhtir seni güden.
- [2279] (f) Gayriye kalmayıb ana varasın
Varıb da nur cemalin göresin
- (ş) Gayrıda kalma Hakka varasın
Varıp da nur cemalini göresin.
- [2280] (f) Vuslat-ı Vahdet ne ise bilesin
Öyle bil ki hakkiyle sen bilesin
- (ş) Vahdete vuslat nedir bilesin
Öyle bil ki hakkiyle sen bilesin.
- [2281] (f) Hem icazet vire üstadın sana
Sen dahi mürşid olasın her yana
- (ş) Hem izin vere üstadın sana
Sen de mürşid olasın her yana.
- (t) Tefsir: Seyr-ü Sülük tabir edilen müridin yetişme süreci defterini açtı Ahi Dai. Mürşidin nezaretinde yolda yürürken, yoldaki işaretlere dikkat etmelisin. Kerametlere, rüyalara, işaretlere, renklere, nurlara takılıp kalmamalısın! İstikamet üzere olup maksuduna odaklanmalısın. Rabbulalemin cemalini gösterene dek tali hediyelere aldanmamalısın! Masivadan kurtul, halkın teşvişinden kurtul! Bir tek Allah ile ol! Halkın sevmesi ve yermesi ehlullah yanında muteber değildir. Böyle olunca bir gün maksuda erdiğinde sen de mürşid olur halkı Hakka götürürsün. Mürşid müridinin ahvalini bilir. Onun ilacını bir nazar ile verir. Nazarında saklı hikmetler, bereketler ve himmet vardır. Mürşid, Peygamber vekilidir, varisidir. Meclisinde hayretleri mucip nice kerametler vardır. Hak dostu elbet keramet sevdalısı değildir. Lakin Hak Teâlâ halkı irşad için ihsan eder. Hatta evliyanın büyüklerinde keramet az zuhur eder. Ettiğinde de mahcup olurlar. Onların meclisinde riya olmaz! Onlar şeriat, tarikat ve istikamete önem verirler. Mürşid-i Kamil olan zat, tasarrufat sahibidir. Bu zahir ilmi ile bilinmez. Yakında veya irakta olanı kontrol eder. Hatta kader hükmü elverirse zahir olur, tecessüm eder ve

müridini gūnahtan korur. Bunun tasviri ve taksimi ve tasnifi pek çoktur ve ayrı bir risale mevzuudur. Mürşid müridini hak yolunda götürürken suhulet ile ve feyiz, himmet, nispet, kurbiyyet, ihsan, rabıta ile götürür. Müridini abdestsiz yere bastırmaz, Hak'tan gafil koymaz, alemi ibret nazarı ile seyretmesini temin eder. Yaşadığı tasvire sığmaz hikmetli işler sayesinde Kur'an ayetlerine ve hakikatlerine tereddütsüz ve vesvesesiz iman eder. Peygamber kıssalarındaki mucize olaylara ve yaşananlara çok başka yüksek bir pencereden bakar ve bin yıllar önce yaşamış peygamberlerin(a.s) ashapları ile o zamanları yaşar gibi yakın olur. Şüphesiz bunlar Allah'ın rahmetidir. Mürşid-i Kamil de elbette gayret etmede ve vesile olmaktadır. Evliyaullah'ın bu faydalarına tasavvuf ilminde "Himmet" denir. Erenlerin yanında hak yolu aşk yoludur. Binaenaleyh şevk ve sevgi ile gidilir.

- [2282] (f) Mürşid ol dur, külli ismi bile ol
Hangi ismin ismi olur ana yol!
- (ş) Mürşid odur her ismi bile ol
Hangi ismin ismi olur ona yol.
- [2283] (f) Küllü mevcudatı ve ismin bile;
Kangi isme mazhar olduğun bile.
- (ş) Her varlığı ve isimlerini bile⁶²⁶
Hangi isme mazhar oldu, bile.
- [2284] (f) Kangi yoldan gide Hakka ol dahi?
Bile mahlûk sağışınca yol dahi
- (ş) Hangi yoldan gide Hakka dahi
Mahlûk sıfatı gereği yol dahi.
- [2285] (f) Hem de talib her yire ki irişe
Ede telkin, şeyhi anda dervişe.
- (ş) Hem talip olan her yere erişe
Telkin ede şeyhi orda dervişe.
- [2286] (f) Her makamın bir yeri telkin olur
Şeyh-i Kamil kim ise anı bilir.[vr.170]
- (ş) Her makamın yerine göre telkin
Kamil şeyh ki bilir mahsus telkin.
- [2287] (f) Ger eğer şeyh bilmez ise geçemez
Talibinin ol hicabın açemez!
- (ş) Şeyh eğer bilmezse geçemez
Müridinin o perdesini açamaz.
- [2288] (f) Gerçi zulmani hicab giçmek kolay
Liyk nurani giçeni ara oley!

⁶²⁶ Herşeyi bilen Allah. Velinin makamı ne kadar yüksek olsa da bilgisi Allah'ın istediği kadardır.

- (ş) Gerçi zulmani mani açılır kolay
Layık ona nurani geçeni olay
- [2289] (f) Niceler kalmıştır anda “Bist-i see⁶²⁷”
Çünkü nuranidirür eyledi al!
- (ş) Niceler orda kaldı serbest
Çünkü nuranidir eyler best.
- [2290] (f) Giçemez mürşidsiz andan kimse
Ol makamı giçüren şeyhdir yine!
- (ş) Geçemez mürşidsiz ondan kimse
O makamı geçiren şeyhtir yine.
- [2291] (f) Her ki nurani hicaba irişe!
Şeyh-i kâmil bula ol çoktur işe
- (ş) Her kim nurani hicaba erişi
Kamil şeyh bula çare çok işi.
- [2292] (f) Şeyh-i Kamil anı andan geçire
Giçirüb Hak’dan yana anı tiz uçure!
- (ş) Şeyh-i kâmil onu ordan geçire
Hak’tan yana geçire tez uçure.
- [2293] (f) Şeyhe uyan evvela eyler sülük
Her makamı kat ider bölük bölük
- (ş) Şeyhe uyan evvela eyler sülük
Her makamı geçer bölük bölük.
- [2294] (f) Her gönülü ol dahi seyran ider
Arş yüzünde ol dahi cevelan ider!
- (ş) Her gönülü o da seyran eder
Arş yüzünde o da cevelan eder.
- [2295] (f) Âlem-i berzah’ta olur menzili
Her tecerrüt ehli ile mahfili!
- (ş) Berzah âleminde olur menzili
Her mana ehli ile olur mahfili.
- [2296] (f) Olir ol de camii iki cihet
Bir Hak ile bir de olur şeş cihet⁶²⁸

⁶²⁷ Serbest

⁶²⁸ Altı yön, taraf.

- (ş) Olur, ol de, toplayan iki yön
Bir Hak ile olur bir de altı yön!
- [2297] (f) Âlem-i berzah'ta dayim oturur
Orda olan halkı Hakka götürür.
- (ş) Berzah âleminde daima oturur
Orda olan halkı Hakka götürür.
- [2299] (f) Hak sözünü kullarına söyler ol;
Davet ider halkı Hakk'a daim ol.
- (ş) Hak sözünü kullarına söyler o,
Davet eder halkı Hakk'a daim o.
- [2300] (f) Kâh olur kim işi daim Hak ile
Kâh olur kim işi biraz halk ile.[vr.171]
- (ş) Kâh olur işi ki daim olur Hak ile
Kâh olur işi ki daim olur halk ile.
- [2301] (f) Bilmeyen sanır Onu halktan kişi
Kimdir? Onu bilir bilen kişi?
- (ş) Bilmeyen sanır onu halktan biri
Kimdir o? Onu bilir bilen kişi.
- [2302] (f) Hak Onunla bilebilir, gayrı değil!
Hak iledir ol dahi, ayrı değil!
- (ş) Hak bile onun iledir, gayrı değil
Hak iledir o dahi ayrı değil!
- [2303] (f) Evliyalar cümlesi münkad ana⁶²⁹
"Kutbu Âlem"⁶³⁰ oldi çünkü ad ana!
- (ş) Evliyanın cümlesi boyun eğer ona
"Evliya reisi" çünkü ad oldu ona!
- [2304] (f) Mürşidi Kâmil'dir O bilesin
İsteyesin nerede ise bulasın
- (ş) Mürşid-i Kamil'dir o bilesin
İstersen nerede ise bulasın.
- [2305] (f) Niceleri ölçümlük ile şeyh geçinir
Niceler kendi kendini şeyhim sanır

⁶²⁹ Ona boyun eğer.

⁶³⁰ Evliyaların reisi, başı, başkanı.

- (ş) Niceleri ölçüm ile şeyhim der
Niceleri kendince şeyhim der.
- [2306] (f) Olmaya ki sen de ölçüm olasin
Avam olanlardır onu bilesin
- (ş) Sakın sen ölçüm olmayasın
Avamdır böylesi anlayasın!
- [2307] (f) Ya ilahi bizi ölçüm eyleme
Ölçüm ile bizi de kem eyleme
- (ş) Ya ilahi, bizi ölçüm eyleme
Onlar ile bizi de kötü etme!
- [2308] (f) Kurtariver “zerku salus”⁶³¹ tan bizi
Ki görünmeye bize zerrak yüzü
- (ş) Kurtar hem bizi sahte şeyhten
Ki görünmesin, hileci yüzünden!
- [2309] (f) Zahid-i pindar olandan kılma bizi
Her gece pizar olandan kılma bizi
- (ş) Kibirli zahid olandan etme bizi
Her işi dedikodu olandan bizi
- [2310] (f) Kendi cezbenden bize lutfeyle gel
Kudretin diliyle geldik; söyle gel
- (ş) Kendi cezbenden bize lütf eyle
Kudretin diliyle geldik, söyle.
- [2311] (f) Kim tesellüs etse ondan bizarım⁶³²
Şimdi simasından onu sezerem.
- (ş) Kim ölçüm, ondan şikâyet ederim
Şimdi bile simasından onu bilirim.
- [2312] (f) Sen tesellüs etmekten kurtar bizi
İnşaallah görmeye salus yüzü.
- (ş) Sen, ölçüm olmaktan kurtar bizi
İnşaallah, görmeyem hain yüzü.
- [2313] (f) Aşkınla Sen bizi kıl aşına!
Zahid-i salus göreceğ yaş, na![vr.172]

⁶³¹ Riya zerki, iğvası, fitnesi.

⁶³² Tedirgin, rahatsız, şikâyetçi.

- (ş) Aşkınla sen bizi munis kıl
Kibirli zahid olanı ırak kıl!
- [2314] (f) Ya ilahi aşkın ile hemre et
Nerde savuz Onun ile gümrah et
- (ş) İlahi, aşkın ile bizi bir eyle
Nerde zayıf, onun ile güçlü et.
- [2315] (f) O klavuz ola sana varmaya
Eşiğine yüz sürüp yalvarmaya
- (ş) O klavuz olup sana varmaya
Eşiğine yüz sürüp yalvarmaya.
- [2316] (f) Neyler ise aşkın eylesin bize
Aşk ile varıp bakarız O yüze
- (ş) Neyler ise aşkın eylesin bize
Aşkın ile varıp bakalım yüze.
- [2317] (f) Aşkın ile oldur beni kıl "Fani"
Yarın orda görmeyen rencü gına
- (ş) Aşkın ile beni kıl olayım fani
Yarın anda görmeyem eza kâfi!
- [2318] (f) Aşkın ile kıl muanber gönlümü
Aşkın ile kıl muattar gönlümü
- (ş) Aşkın ile kıl anber kokan gönlümü
Aşkın ile kıl güzel kokulu gönlümü.
- [2319] (f) Aşkın ile canı handan eyle kıl
Kisve gitsin aşka kurban eyle gel
- (ş) Aşkın ile canı, gülümser eyle gel
Dışım gitsin, aşka kurban eyle gel
- [2320] (f) Hem harabatına aşkın sen yetir
Küllü benlik hem harap olsun yetir!
- (ş) Hem harabelere aşkını sen yetir
Tüm benlik hep harap olsun yetir!
- [2321] (f) Dertli gönlüm oldu aşkın aşığı
Kim diler ki ola aşkın fasıkı
- (ş) Dertli gönlüm oldu aşkının aşığı,
Kim olsun diler ki aşkının fasıkı?

- [2322] (f) Aşk elinden içmek için mey diler
Ki bu meydanı bu gönlüm ki diler
- (ş) Aşk elinden içmeye mest-ü mey ister,
Bu meydanda bu gönlüm ki aşk ister.
- [2323] (f) Ya İlahi sunsa aşkın bir kadeh
İçip mest olsa can bulsa ferah.
- (ş) Ya ilahi sunsa aşkın bir kadeh
İçip mest olsa can bulsa ferah
- [2324] (f) Sen nasip et bize aşkından şerab;
Mevt⁶³³ erişip bizi kılmadan turab![vr.173]
- (ş) Sen nasip et bize aşkından şerab
Ölüm erişip bizi kılmadan türab!⁶³⁴

MECZUB-İ SALİK

(CEZBELİ SUFİ)

- [2325] (f) Söyle gel ey Andelip hoş neva
Çün sözün dertlilere olur deva
- (ş) Söyle gel, ey bülbül hoş hava
Çünkü sözün dertlilere deva.
- [2326] (f) Şöyle pervaz eyle hâke⁶³⁵ olsun kafes
Seyrin eflak içerü olsun her nefes
- (ş) Şöyle gel, ayağın olsun kafeste
Seyrin feleklerde içeri her nefes.
- [2327] (f) Tak değil mi olasın murğ-ı ğarip
Olsana can gülşeninde Andelip.
- (ş) Uçtuğun yerde tak ola garip kuş
Olmalsın can bahçesinde Andelip
- [2328] (f) Bülbül u Vahdetsin ey murğ-i latif
Ötüver kerrubiler olsun harif
- (ş) Tevhid bülbülüsün, güzel kuş
Ötüver melekler olsun beşuş⁶³⁶

⁶³³ Ölüm

⁶³⁴ Toprak

⁶³⁵ Ayak/Çene

⁶³⁶ Gülümser, güleç

- [2329] (f) Murğ-ı şehbaz ola seyrin la mekân
Hem şikârın varidat-ı Asuman
- (ş) Seçkin kuş, mekânsızlığa uç git
Sanatın, meleklerin katından!
- [2330] (f) Sırrı cansız ile hemraz olasın
Kâh dilsiz kâh demsaz olasın
- (ş) Can sırrı ile hem razı olasın
Kâh dilsiz kâh sazlı sözlü olasın!
- [2331] (f) Her kim Canan ile O hem dem ola
Şad ola dünyada O bi-gam ola
- (ş) Her kim canan ile hemdem ola
Yaşasın dünyada o, gamsız ola!
- [2332] (f) Ki hakikatlar bahçesini seyran ede
Ki incelikler gülşenini handan ede
- (ş) Hakikatlar bahçesini seyrede
Sanat bahçelerini neşelendire.
- [2333] (f) Ravza-i Kudüs hem teferrücgah⁶³⁷ ola
Mahrem-i esrar olup da şah ola
- (ş) Kudüs bahçesi feyiz menbaı ola
Sırları gizlemekle manada şah ola
- [2334] (f) Çün mülevvesten gönlü pak idesin
Yeryüzünden felekleri seyir idesin
- (ş) Ki kirlilerden gönlü temiz kılasın
Yerden felekleri hem seyir edesin.
- [2335] (f) Hızı-i⁶³⁸ dünya çün senin terk ola
Hem için Firavn düşmanın makhur⁶³⁹ ola
- (ş) Dünya telaşeleri senden terk ola
İçindeki can düşmanın kahrola!
- [2336] (f) Gel beri Âdem deminden bu deme
Çün bilirim benzemedi dem deme
- (ş) Gel bakalım, Âdem'den bu deme
Çünkü bilirim benzemedi dem deme

⁶³⁷ Momba'

⁶³⁸ Telâşe, gaflet, günah, ayıp.

⁶³⁹ Kahrola

- [2337] (f) Dem-i Muhammed'den vururum ben bu dem
Her kim Ondan dem vura gelmez nidem⁶⁴⁰?[vr.175]
- (ş) Dem-i Muhammed'den dem vuram bu dem
Her kim ondan dem vura, gelmez ne edem?
- (t) Tasavvuf ilmi diğer bilimler gibi ölçüm şeyhlerden, günümüz deyimi ile
çakma şeyhlerden çok dertli, çok şikâyetçidir. Her sosyal olguda olduğu gibi
halk içinde ve halkı maddi manevi sömürmek için her zaman sahtekâr şeyhler
hep olmuştur. İnsanların canına, malına, namus ve şerefine musallat olmuştur
bu kahrolası "Kutta-i Tarik"! Yani yol kesici eşkiya tam da bunlardır. Bunlar,
diğer eşkiyalardan daha zararlıdır. Çünkü onlar belki salt mala zarar verirler.
Bu münafıklar ise halkın namus ve şerefine, din ve imanına da zarar verirler.
Böylelerinin şerrinden korunmak için ulema, umera ve evliya görüşüne baş
vurmak gerekir. Sahtelerini tecrid etmek gerçek erenlerin irşadını kolaylaştırır.

"Haberiniz olsun! Şüphesiz Allah'ın evliya kulları için korku yoktur.
Onlar hiç üzülmezler."
(yunus, 62)

Not:

(Asıl nüshanın sonundan 3-5 beyit İstanbul'da vuku bulan bir yangında kaybolmuştur.)

⁶⁴⁰ Ne edeyim?

SONUÇ

XV. yüzyılda kaleme alınan bu değerli yazma, diğer fütüvvetnâmeler gibi İslam coğrafyasının sosyal, kültürel ve ekonomik hayatını derinden etkileyen fütüvvet olgusunun temellerini açıklar.

Fütüvvetin yol işaretleri denilebilecek fütüvvetnâmeler bir bakıma Hak yolu ve de yolcusunu konu edinir. Tabi ki, bu yolun adabı ve erkânı da açıklanır. Tarsusî de aynı görevi üstlenmiş ve gereğini yerine getirmeye çalışmıştır.

Baştan bir iki varak sondan ise tahminimizce oldukça çok sayıda varak eksikliğine rağmen Ahî Dâ'î'nin eseri, Türkçe manzum fütüvvetnâmeler arasında en uzunudur.

İslamiyetin doğuşundan başlayarak Abbasiler döneminde kurumsallaşan "yol göstericilik" pozisyonuyla, Selçuklular ve Osmanlılar döneminde zirveye çıkmış olan fütüvvet ve ahilik anlayışı, bu fütüvvetnâmede belki de en geniş anlatımlar eşliğinde halkın ve ilgilenenlerin istifadesine sunulmuştur.

Tüm fütüvvetnameler gibi Fütüvvetname-i Tarsusî de sanat ve sanat erbabını, sosyal hayatın vazgeçilmezi olarak ele almıştır. Bu meyanda bir sanat erbabında bulunması gereken ahilik ahlakını öğretmiştir.

Eserin telif sebebi o çağın Tarsus'unda tarikatlarla iç içe olan ahiliğin ne denli ilgi ve odak noktası olduğunu göstermektedir.

Diğer yönden eserin günümüz modern insanının sosyal ihtiyaçlarına kısmen de olsa rehberlik açısından cevap verecek kültürel unsurları içerdiği söylenebilir. Dini ve tasavvufi öğeler ağırlıklı olmakla beraber eserin sunduğu birçok husus insanlığın ortak değerlerine hitap etmektedir.

Eserin diğer fütüvvetnâmelere nazaran Şiilik temayüllerinden uzak, Alevi-Bektaşî düşüncesiyle bazı noktalarda ortak fakat Ehl-i Sünnet çizgisini izler bir karakterde olması emsalleri arasında apayrı bir konumda olduğunu göstermektedir.

Bu nitelikleriyle eserin diğer fütüvvetnâmelerle karşılaştırılarak çok daha geniş değerlendirme çalışmalarına layık ve arı Türkçesi ile araştırmacıların hizmetine behemahal sunulması elzem bir metin olduğu kanaatindeyiz.

Ayrıca bu güzel eserin günümüz insanının okuma biçimine kazandırılması gerekiyor. Bunun farkındayız. Bu sebeple ilmi tefsirini yazmak üzerimize borç oldu. Gerekli çalışmalara uygun zamanda başlayacağız.

BİBLİYOGRAFYA

- Akgündüz, Ahmet, *Tarsus Tarihi ve Eshab-ı Kehf*, İstanbul 1993.
- Anadol, Cemal, *Türk-İslam Medeniyetinde Ahilik Kültürü ve Fütüvvetnameler*, Ankara 1991.
- Arnakis, GG., "Futuvva Tarditions in the Ottoman Empire Akhis, Bektashi Dervishes and Craftsmen", *Journal of Near Eastern Studies*, University of Kansas, 1952.
- Aşıkpaşazade, Ahmed Aşık, *Tevarih-i Al-i Osman*, Düzenleyen: Çiftçiöğlü, Nihal Atsız, İstanbul 1949.
- Aydın, Osman, *Fütüvvetname-i Tarikat*, TDVY., Ankara 2011.
- Bayram, Mikail, *Bacıyan-ı Rum*, Konya 1987.
- Bayram, Mikail, *Ahi Evran ve Ahi Teşkilatının Kuruluşu*, Konya 1981.
- Cumbur, Müjgan, "Bir Fütüvvetname Yazmanın Tanıtılması", *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi, Program ve Bildiri Özetleri*, Ankara 1986.
- Çağatay, Neşet, *Ahiliğin Türk Ekonomisine Getirdikleri, Güncel Konular Üzerine Makaleler*, TTK Yy., Ankara trs.
- Çağatay, Neşet, *Ahilik Ve Esnaf*, ESDB Yy., Ankara 1982.
- Çağatay, Neşet, *Ahlakla Sanatın Bütünleştiği Türk Kurumu Ahilik Nedir?*, TESK Yay., Ankara trs.
- Çağatay, Neşet, *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*, TTK Yy., Ankara 1997.
- Demir, Galip, *Osmanlı Devletinin Kuruluşu ve Ahilik*, Ahi Kültürü Araştırma ve Eğitim Vakfı Yay., İstanbul 2000.
- Eflaki, Ahmed, *Menakibü'l-Arifin*, MEB Yy., Ankara trs.
- Ergin, Osman Nuri, *Mecelle-i Umur-i Belediye*, İstanbul 1995.
- Sülemi, Ebu Abdî'r-Rahman Muhammed İbn el-Hüseyin, *Tasavvuf'ta Fütüvvet*, çev. Süleyman Ateş, Ankara 1977.
- Fiğlalı, Ethem Ruhi, *Alevilik ve Bektaşilik*, Ankara 1994.
- Gaybi, *Muhtasar Fütüvvetname*, Ankara Milli Kütüphane Yazma Eserler Bölümü, nr. A. 4225.
- Gül, Kemal Vehbi, *Anadolu'nun Türkleştirilmesi ve İslamlaştırılması*, Toker Yay., Ankara 1971.
- Hacı Bektaş-ı Veli, *Makalat*, Hrz. Ali Yılmaz, Mehmet Akkuş, Ali Öztürk, Ankara 2007.
- İbni Batuta, Rihle, çeviren: Parmaksızoğlu, İsmet, MEB. Yay., İstanbul 1998.
- İbni Batuta, *Seyahatname*, Mehmed Şerif Tercümesi, İstanbul trs.
- İbni Bibi, *el-Evamirü'l-Alaiye fi'l-Umuri'l-Alaiye*, hzr. Mürsel Öztürk, Ankara 1996.
- Köksal, M.Fatih, *Ahi Evran ve Ahilik*, KVKY., Kırşehir 2006.
- Nasiri, *Fütüvvetnâme*, Çev. Abdulbaki Gölpınarlı, İÜİFM, c.XI, İstanbul 1950.
- Radavi, Muhammed, *Miftahu'd-Dekaik fi Beyani'l-Fütüvve ve'l-Hakaik*, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud, nr. 2982.
- Radavi, Muhammed b. Alaüddin el'Hüseyini, *Fütüvvetnâme*, Milli Kütüphane, nr. A 7992.
- Radavi, Muhammed b. Seyyid Alaüddin, *Fütüvvetnâme*, Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi, nu: 665/1.
- Radavi, Muhammed, *Fütüvvetnâme*, M. Fatih Köksal Ktp., Özel Nüsha.
- Sarıkaya, M.Saffet, *Fütüvvetname-i Cafer-i Sadık*, İstanbul 2008.
- Sarıkaya, M. Saffet, *XIII-XVI. Asırlardaki Anadolu'da Fütüvvetnâmelere Göre İnanç Motifleri*, Ankara 2002.
- Şapolyo, Enver Behnan, *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi*, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1964.
- Şeker, Mehmet, *İbn Batuta'ya Göre Anadolu'nun Sosyal Kültürel ve İktisadi Hayatı ile Ahilik*, Şeker, Mehmet, *Türk-İslam Medeniyetinde Ahilik ve Fütüvvetnâmelerin Yeri*, Ötüken Yay., İstanbul 2011.
- Şeyh Eşref bin Edib, *Fütüvvetnâme*, hzr. Orhan Bilgin, İstanbul 1992.
- Şeyh Seyyid Hüseyin İbn Gaybi, *Fütüvvetnâme*, çev. Abdulbaki Gölpınarlı, İÜİFM, İstanbul 1955-1956.

Taeschner Franz, "Türk Ahiliği ve Ahi Müessesesinin Mevlevilik ile Olan Múnasebetlerine Dair", *Çağrı*, S.113(1967).

Torun, Ali, "Muhtevaları ve Kaynakları İtibariyle Fütüvvetnameler", *I. Uluslararası Ahilik Kúltürü Sempozyum Bildirileri*, Ankara 1996.

Torun, Ali, *Türk Edebiyatında Türkçe Fütüvvetnameler*, Kúltür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1998.

Uçma, İsmet, *Bir Sosyal Siyaset Kurumu Olarak Ahilik*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İst. Üniv. S.B.E., İstanbul 2003.

YAZARIN ÖZGEÇMİŞİ

Yazar Mustafa TOPAK 1957’de Konya Taşkent’te doğdu. İlk ve orta öğrenimini Taşkent ve Mersin’de tamamladı. 1980’de Konya Yüksek İslam Enstitüsü, Tefsir-Hadis bölümünden mezun oldu. Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tasavvuf Anabilim Dalında Yüksek Lisansını tamamladı.

Türkiye’de çeşitli şehirlerde, orta öğretimde İslami dersler verdi. Bazı Avrupa ülkelerinde (Almanya, Hollanda, Belçika) Hz. Mevlana ve Mesnevi konferansları verdi. Yurt içinde de benzer hizmetleri sürmektedir.

Ahilik ve Mesnevi kültürünü gençlerimizle nasıl buluşturabiliriz, konulu projeler üzerinde ayrıca çalışmaktadır. Bu konuda Konya Büyükşehir Belediyesi ve Valilik makamına sunumları mevcuttur.

Kahire’nin Sesi radyosundan pekiyi derecede Arap dili sertifikası aldı.

İnsan psikolojisi, bilimsel islam, edebiyat, tasavvuf alanında çalışmaktadır.

- 1- Mesnevi ve muadili eserler üzerinde araştırmaları vardır.
- 2- “Pirlerkondulu Gurbet” ve “İbrim Dağı” isimli iki tasavvufi romanı tamamlandı.
- 3- “Tarsusi Fütüvvetnamesi” tamamlandı.
- 4- “Modern Çağlarda Müslüman” bilimsel çalışma, ön hazırlık safhasında.
- 5- “Ahi Tarsusi ile Toplum ve Meslek Ahlakı” Üzerinde çalışılmaktadır.
- 6- “Mesnevi ve Ahilik İle Gençlik Nasıl Buluşur” üzerine araştırma.

Evli ve üç çocuk babası yazar, eşinin yardımı ile yeni çalışmalarını sürdürmektedir.